

YAŞAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

“The Death of Yugoslavia”

Belgeselinde Gerçeklik ve Bakış Açısı

CANDE TÜRAY

TEZ DANIŞMANI: DOÇ. DR. ÖZLEM OZAN ÖZARSLAN

2019 İZMİR.

YÜKSEK LİSANS TEZ JÜRİ ONAY SAYFASI

Bu tezi okuduğumu ve görüşüme göre yüksek lisans derecesi için bir tez olarak kapsam ve nitelik açısından tam olarak yeterli olduğunu onaylarım.

28.11.2019

Doç. Dr. Özlem Ozan Özarlan
Yaşar Üniversitesi

Bu tezi okuduğumu ve görüşüme göre yüksek lisans derecesi için bir tez olarak kapsam ve nitelik açısından tam olarak yeterli olduğunu onaylarım.

28.11.2019

Doç. Dr. Mahmut Çağrı İnceoğlu
Yaşar Üniversitesi

Bu tezi okuduğumu ve görüşüme göre yüksek lisans derecesi için bir tez olarak kapsam ve nitelik açısından tam olarak yeterli olduğunu onaylarım.

28.11.2019

Doç. Dr. Özlem Belkis
Dokuz Eylül Üniversitesi

Doç. Dr. Çağrı Bulut
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜ MÜDÜRÜ

ÖZ

“THE DEATH OF YUGOSLAVIA” BELGESELİNDE GERÇEKLİK VE BAKIŞ AÇISI

Cande Türay

Yüksek Lisans Tezi, İletişim

Danışman: Doç. Dr. Özlem Ozan Özarlan

2019

Gerçeği yansıtmaya gayesi ile yapılan belgesel, gerçek yaşamdan seçtiği olay örgüsünü nesnel bir yaklaşımla ele alıp izleyicisine sunar. Her anlatı türünde olduğu gibi belgesel anlatısında da gerçeklik, yeniden inşa edilen bir süreçtir. Bakış açısı, belgeseldeki anlatıda gerçekliğin inşa edilmesinin temelini oluşturmakta, olayların kimin algısıyla ifade edildiğini belirlemekte ve kurgulanmış olan gerçekliği aktarmaktır. Dolayısıyla belgeselin mevcut gerçekliğe hangi açıdan baktığını göstermektedir. Bu çalışmada, BBC yapımı *The Death of Yugoslavia* belgeselinde gerçekliğin inşasında bakış açısının anlatı odağı üzerinden nasıl kurgulandığı araştırılmıştır. Belgeseldeki gerçeklik kurgusunun dış ses ve anlatıcı söylemleri üzerinden inşa edilebilmesi için Gerard Genette’in anlatı kuramından yararlanılmıştır. 1989-1996 yılları arasında Yugoslavya’nın çöküşüne sebep olan olaylar, iç savaşlar, uluslararası aktörlerin temsilcileri ve barış görüşmelerini anlatan belgeselde hem anlatıcılar hem de olay örgüsü anlatıcıların söylemleri üzerinden kodlanmıştır. Çalışmada toplanan verileri açıklayabilecek kavram ve ilişkilere ulaşabilmek adına içerik analizi yapılmıştır. Analiz sonucu elde edilen bulgulara göre belgeselin genelindeki bakış açısı, Yugoslavya’nın dağılma sürecinde aktif rol oynayan cumhuriyetlerin siyasi liderleri üzerinden kurgulanmıştır. Belgeseldeki bakış açısına göre Yugoslavya krizi iç aktörlerin temsilcileri arasında yaşanmış; ABD’nin devreye girmesi ile son bulmuştur.

Anahtar sözcükler: Belgeselde Gerçekliğin İnşası, Belgeselde Bakış Açısı, The Death of Yugoslavia, Anlatı, Gerçeklik, Belgesel Film, Yugoslavya

ABSTRACT

THE REALITY AND PERSPECTIVE IN “THE DEATH OF YUGOSLAVIA”

Cande Türay

Msc, Faculty of Communication

Advisor: PhD. Özlem Ozan Özarıslan

2019

The documentary, made with the aim of reflecting the truth, takes an objective approach to the event pattern chosen from real life and presents it to its audience. As with every narrative genre, reality in documentary narrative is a reconstructed process. The point of view forms the basis of the construction of reality in the narrative in the documentary, determining whose perception of events is expressed, and conveying the reality that has been fictionalized. So it shows what perspective the documentary looks at the current reality. In this work, the BBC documentary The Death of Yugoslavia explored how perspective in the construction of reality is fictionalized through the narrative focus. Gerard Genette's narrative theory has been used to construct reality fiction in the documentary through external voice and narrative discourses. The documentary chronicles the events that led to the collapse of Yugoslavia between 1989-1996, civil wars, representatives of international actors and peace talks, both narrators and the plot of events are coded through the narrators' discourses. Content analysis was carried out in order to reach concepts and relationships that could explain the data collected in the study. According to the findings of the analysis, the documentary's overall perspective was based on the political leaders of the republics that played an active role in the break-up of Yugoslavia. According to the documentary's perspective, the Yugoslav crisis took place between representatives of the internal actors and ended with the introduction of the United States.

Keywords: The Construction of Reality in Documentary, The Point of View in Documentary, The Death of Yugoslavia, Narrative, Reality, Documentary Film, Yugoslavia

TEŞEKKÜR

Uzun soluklu ve farklı değişkenlerle sürekli değişime uğrayan tez sürecimin sonuna gelmiş bulunmaktayım. 2015 yılında lisans eğitimimin son senesinde, Balkanlar’da çekilecek bir belgesel projesi için yapmış olduğum rastgele başvurunun bana açtığı kapı, bu tezi hazırlama isteğimin en temel sebebini oluşturuyor. Bu kapsamda, bilimsel öğrenme sürecimi besleyen Yaşar Üniversitesi İletişim Anabilim Dalı’nın kıymetli hocalarına teşekkür ederim. Fakat bu süreçte, bireysel ilgi alanları ile akademik yazı yazma arasındaki farkları bana öğreten, konular ve süreç içinde ne kadar dağılırsam dağılayım beni bilimsel araştırmaya teşvik edecek şekilde yönlendiren, disiplinlerarası çalışma ve yöntemlerinden yararlandığım, en önemlisi de bana olan inancını her daim hissettirerek beni motive eden değerli tez danışmanım Doç. Dr. Özlem Ozan Özarlan’a içten teşekkürlerimi dile getirmek isterim. Belgesel proje sürecimden beri bana destek veren ve en son çalışmamın jüri üyesi olarak beni onurlandıran Doç. Dr. M. Çağrı İnceoğlu’na; kıymetli zamanından ayırıp çalışmamın jüri üyesi olmayı kabul ederek araştırmama büyük bir özveri ile yaklaşan Doç. Dr. Özlem Belkıs’a teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, Prof. Dr. Nazif Mandacı, Doç. Melek Atabey Dr. ve Dr. Öğrt. Gör. Güven Selçuk’a uzmanlık alanları ile çalışmama yön verdikleri için teşekkür ederim.

Tezimin bel kemiğini oluşturan verileri en doğru şekilde kodlayabilmek için bana İngilizce metinlerin deşifre ve çevirilerinde yardımcı olan değerli dostlarım N. Buse Cirit, Berna Kodaloğlu Görgün, Semiye Işık ve Kemal Taçyıldız’a destekleri için teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca, yoğun tempomuza rağmen tezimle ilgili yürüttüğüm çalışmalarda beni anlayışla karşılayan İZFAŞ ailesine ve değerli yöneticilerime teşekkür ve saygılarımı sunarım. Son olarak, tez sürecimin her anında bana yardımcı olan, kıymetli zamanlarından vakit ayırıp her anıma ortak olan annem Deniz Gönençayoğlu ve hayat arkadaşım Sercan Açıkgöz’e ise sevgi ve teşekkürlerimi iletirim. Bu tezi, annem Deniz Gönençayoğlu’na atfediyorum.

Cande Türay
İzmir, 2019

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlik Tezi olarak sunmuş olduğum “The Death of Yugoslavia Belgesinde Gerçeklik ve Bakış Açısı” adlı çalışmanın, araştırma aşamasından tamamlanmasına kadar olan tüm süreçte, tarafımdan bilimsel ahlak, gelenek ve temellere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla doğrularım.

Cande Türay

.....
27 Aralık 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
YEMİN METNİ.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLO LİSTESİ.....	ix
GRAFİK LİSTESİ	xi
GÖRSEL LİSTESİ.....	xiii
KISALTMA LİSTESİ	xiv
GİRİŞ	1
1.BÖLÜM: YUGOSLAVYA’NIN ÇÖKÜŞÜ	3
1.1. Titosuz Yugoslavya’nın İlk Durumu.....	4
1.2. Federasyonun Çöküşü Ve Bağımsız Devletler	7
1.3. Bosna Savaşı Ve Uluslararası Aktörler	8
2.BÖLÜM: BELGESELDE GERÇEKLİK	11
2.1. Belgeselde Gerçeklik Düşüncesinin Doğuşu.....	11
2.1.1.Flaherty Ve Belgesel Düşüncesi	13
2.1.2.Vertov Ve Sovyet Sineması	14
2.1.3.Sesli Belgesel Ve Grierson.....	14
2.2. Gerçeklik Ve Belgesel İlişkisi	16
2.2.1.Belgeselde Gerçekliğin Kurgusu.....	17
2.3. Belgeselde Gerçekliğin İnşa Araçları.....	20
2.4. Belgeselde Anlatı, Anlatıcı Ve Bakış Açısının Gerçeklikle İlişkisi	22
3.BÖLÜM: YÖNTEM.....	28
3.1. Araştırma Amacı Ve Soruları	28
3.2. Araştırma Deseni	28
3.3. Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi.....	30
3.4. Veri Toplama Tekniği	31
3.4.1. <i>The Death Of Yugoslavia</i> İsimli Belgeselin Künyesi.....	32
3.4.2.Belgesel Hakkında	34
3.4.3. <i>The Death Of Yugoslavia</i> Belgeselinin İçeriği.....	35
3.5. Veri Analiz Teknikleri.....	36

4.BÖLÜM: BELGESELİN ANALİZİ.....	58
4.1. “Enter Of Nationalism” Bölümünün Çözümlemesi	58
4.2. “The Road To War” Bölümünün Çözümlemesi.....	68
4.3. “Wars of Independence” Bölümünün Çözümlemesi.....	77
4.4. “The Gates Of Hell” Bölümünün Çözümlemesi	90
4.5. "A Safe Area" Bölümünün Çözümlemesi	102
4.6. "Pax Americana" Bölümünün Çözümlemesi.....	116
4.7. Özet Ve Genel Değerlendirme	127
5.SONUÇ	130
KAYNAKLAR	136
EK 1- BELGESELİN DÖKÜMLERİ.....	140

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Genette'in Anlatı Kuramı'na Göre Kip ve Ses Kategorileri	25
Tablo 2: Belgeseldeki Tema ve Kodlar	39
Tablo 3: İç Aktörlerin Eylemlerine Dair Kodlar ve Açıklamaları	41
Tablo 4: Dış Aktörlerin Eylemlerine Dair Kodlar ve Açıklamaları	47
Tablo 5: Tutumlara Dair Kodlar ve Açıklamaları	51
Tablo 6: Birinci Bölümde Konuşma Süreleri, Konuşan Kişiler ve Görevleri	59
Tablo 7: Birinci Bölümde Anlatıcılar ve Odaklanma Durumları	61
Tablo 8: Birinci Bölümde Anlatıcıların Konuşmalarında Yer Alan Eylemler	62
Tablo 9: Birinci Bölümde Anlatı Odakları ile Beraber Anılan Eylemler	62
Tablo 10: Birinci Bölümde Anlatıcıların Tutumları	64
Tablo 11: Birinci Bölümde Anlatıcı Odakları ile Beraber Kodlanan Tutumlar	64
Tablo 12: İkinci Bölümde Konuşma Süreleri, Konuşan Kişiler ve Görevleri	69
Tablo 13: İkinci Bölümde Anlatıcılar ve Odaklanma Durumları	71
Tablo 14: İkinci Bölümdeki Anlatıcıların Konuşmalarında Yer Alan Eylemler	72
Tablo 15: İkinci Bölümdeki Anlatı Odakları ile Beraber Anılan Eylemler	72
Tablo 16: İkinci Bölümde Anlatıcıların Tutumları	74
Tablo 17: İkinci Bölümdeki Anlatıcı Odakları ile Beraber Kodlanan Tutumlar	74
Tablo 18: Üçüncü Bölümdeki Konuşma Süreleri, Konuşan Kişiler ve Görevleri	79
Tablo 19: Üçüncü Bölümdeki Anlatıcılar ve Odaklanma Durumları	80
Tablo 20: Üçüncü Bölümde Anlatıcıların Konuşmalarında Yer Alan Eylemler	82
Tablo 21: Üçüncü Bölümde Anlatı Odakları ile Beraber Anılan Eylemler	82
Tablo 22: Üçüncü Bölümde Anlatıcıların Tutumları	85
Tablo 23: Üçüncü Bölümde Anlatı Odakları ile Beraber Kodlanan Tutumlar	85
Tablo 24: Dördüncü Bölümde Konuşma Süreleri, Konuşan Kişiler ve Görevleri	91
Tablo 25: Dördüncü Bölümde Anlatıcılar ve Odaklanma Durumları	93
Tablo 26: Dördüncü Bölümde Anlatıcıların Konuşmalarında Yer Alan Eylemler	94
Tablo 27: Dördüncü Bölümde Anlatı Odakları ile Beraber Anılan Eylemler	95
Tablo 28: Dördüncü Bölümde Anlatıcıların Tutumları	97
Tablo 29: Dördüncü Bölümde Anlatı Odakları ile Beraber Kodlanan Tutumlar	98
Tablo 30: Beşinci Bölümde Konuşma Süreleri, Konuşan Kişiler ve Görevleri	104
Tablo 31: Beşinci Bölümde Anlatıcılar ve Odaklanma Durumları	106
Tablo 32: Beşinci Bölümde Anlatıcıların Konuşmalarında Yer Alan Eylemler	108
Tablo 33: Beşinci Bölümde Anlatı Odakları ile Beraber Anılan Eylemler	109
Tablo 34: Beşinci Bölümde Anlatıcıların Tutumları	111
Tablo 35: Beşinci Bölümde Anlatı Odakları ile Beraber Kodlanan Tutumlar	112
Tablo 36: Altıncı Bölümde Konuşma Süreleri, Konuşan Kişiler ve Görevleri	117

Tablo 37: Altıncı Bölümde Anlatıcılar ve Odaklanma Durumları	119
Tablo 38: Altıncı Bölümde Anlatıcıların Konuşmalarında Yer Alan Eylemler	121
Tablo 39: Altıncı Bölümde Anlatıcı Odakları ile Beraber Anılan Eylemler	122
Tablo 40: Altıncı Bölümde Anlatıcıların Tutumları	124
Tablo 41: Tüm Bölümlerde En Çok Konuşan İlk On Anlatıcı, Konuşma Süreleri ve Ünvanları	128
Tablo 42: Tüm Bölümlerde En Çok Konuşan İlk On Anlatıcı ve Odaklanma Durumları... ..	128

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: Ünvanlara Göre Birinci Bölümdeki Konuşma Süreleri.....	60
Grafik 2: Birinci Bölümde İç Aktörlerin Eylemleri.....	63
Grafik 3: Birinci Bölümde Tutumlar.....	66
Grafik 4: Birinci Bölümde İç Aktörlerin Eylemlerinin Kimin Bakış Açısı ile Sunulduğu.....	66
Grafik 5: Birinci Bölümde Yer Alan Tutumların Kimin Bakış Açısı ile Sunulduğu.....	67
Grafik 6: Ünvanlara Göre İkinci Bölümdeki Konuşma Süreleri.....	70
Grafik 7: İkinci Bölümde İç Aktörlerin Eylemleri.....	73
Grafik 8: İkinci Bölümde Tutumlar.....	75
Grafik 9: İkinci Bölümde İç Aktörlerin Eylemlerinin Kimin Bakış Açısı ile Sunulduğu.....	76
Grafik 10: İkinci Bölümde Yer Alan Tutumların Kimin Bakış Açısı ile Sunulduğu.....	77
Grafik 11: Ünvanlara Göre Üçüncü Bölümdeki Konuşma Süreleri.....	79
Grafik 12: Üçüncü Bölümde İç Aktörlerin Eylemleri.....	83
Grafik 13: Üçüncü Bölümde Dış Aktörlerin Eylemleri.....	84
Grafik 14: Üçüncü Bölümde Tutumlar.....	86
Grafik 15: Üçüncü Bölümde İç Aktörlerin Eylemlerinin Kimin Bakış Açısı ile Sunulduğu.....	87
Grafik 16: Üçüncü Bölümde Aktörlerin Eylemlerinin Kimin Bakış Açısı ile Sunulduğu.....	88
Grafik 17: Üçüncü Bölümde Yer Alan Tutumların Kimin Bakış Açısı ile Sunulduğu...	89
Grafik 18: Ünvanlara Göre Dördüncü Bölümde Konuşma Süreleri.....	92
Grafik 19: Dördüncü Bölümde İç Aktörlerin Eylemleri.....	96
Grafik 20: Dördüncü Bölümde Dış Aktörlerin Eylemleri.....	96
Grafik 21: Dördüncü Bölümde Tutumlar.....	99
Grafik 22: Dördüncü Bölümde Dış Aktörlerin Eylemlerinin Kimin Bakış Açısı ile Sunulduğu.....	100
Grafik 23: Dördüncü Bölümde İç Aktörlerin Eylemlerinin Kimin Bakış Açısı ile Sunulduğu.....	101
Grafik 24: Dördüncü Bölümde Yer Alan Tutumların Kimin Bakış Açısı ile Sunulduğu.....	102
Grafik 25: Ünvanlara Göre Beşinci Bölümde Konuşma Süreleri.....	105
Grafik 26: Beşinci Bölümde İç Aktörlerin Eylemleri.....	109
Grafik 27: Beşinci Bölümde Dış Aktörlerin Eylemleri.....	110

Grafik 28: Beşinci Bölümde Tutumlar.....	112
Grafik 29: Beşinci Bölümde Dış Aktörlerin Eylemlerinin Kimin Bakış Açısı ile Sunulduğu.....	113
Grafik 30: Beşinci Bölümde İç Aktörlerin Eylemlerinin Kimin Bakış Açısı ile Sunulduğu.....	114
Grafik 31: Beşinci Bölümde Yer Alan Tutumların Kimin Bakış Açısı ile Sunulduğu.....	115
Grafik 32: Ünvanlara Göre Altıncı Bölümde Konuşma Süreleri.....	118
Grafik 33: Altıncı Bölümde Dış Aktörlerin Eylemleri.....	123
Grafik 34: Altıncı Bölümde İç Aktörlerin Eylemleri.....	123
Grafik 35: Altıncı Bölümde Tutumlar.....	125
Grafik 36: Altıncı Bölümde Dış Aktörlerin Eylemlerinin Kimin Bakış Açısı ile Sunulduğu.....	125
Grafik 37: Altıncı Bölümde İç Aktörlerin Eylemlerinin Kimin Bakış Açısı ile Sunulduğu.....	126
Grafik 38: Altıncı Bölümde Yer Alan Tutumların Kimin Bakış Açısı ile Sunulduğu..	126

GÖRSEL LİSTESİ

Görsel 1: Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti Haritası.....	4
Görsel 2: Belgeselde Gerçekliğin İnşa Döngüsü	21
Görsel 3: Anlatıbilim Zihin Haritası	23
Görsel 4: <i>The Death of Yugoslavia</i> Belgesel Filminin Afişi.....	34
Görsel 5: Nvivo Programında Tema ve Alt Temaların Ekran Alıntısı	56
Görsel 6: Nvivo Programında İç ve Dış Aktörlerin Eylem Kodlarının Ekran Alıntısı	56
Görsel 7: Nvivo Programında Tutumlar>Milliyetçilik Alt Temasında Yer Alan Kodların Ekran Alıntısı	57
Görsel 8: Nvivo Programında Kodlama Örneği	57

KISALTMA LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği.
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri.
AT	: Avrupa Topluluğu.
BAFTA	: İngiliz Akademisi Film ve Televizyon Ödülleri.
BBC	: Britanya Yayın Kuruluşu.
BM	: Birleşmiş Milletler.
BMKG	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
ICTY	: Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi.
JNA	: Yugoslav Halk Ordusu.
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü.

GİRİŞ

“Ülkemiz kristal bir küredir. Ben Josip Broz Tito, bu küreyi ellerimle değil alttan nefesimle üfleyerek havada tutuyorum. Umarım benim nefesim tükendiğinde birisi bu görevi devralır. Yoksa kristal küre yere düşer ve tuz buz olur. İşte o zaman dünyanın kaderinin korunması başka bağımsız ülkelere kalır...”

- Josip Broz Tito

12 Mart 1978, Tito'nun Yugoslavya'nın Kuruluş Yıldönümü'nde yaptığı konuşmadan alıntı
(Arap & Bayün, 2014).

Genette (2011) anlatıyı, “*bir olayı ya da olaylar dizisini anlatmayı üstlenen sözlü ya da yazılı söylemi ifade eden birim*” şeklinde tanımlamaktadır. Bu bağlamda belgesel görsel anlatı biçimlerinden birini oluşturmaktadır. Gerçekliğin yaratıcı bir biçimde perdeye aktarılması olarak tanımlanabilir (Teksoy, 2005: 314). Belgeselin temel amacı, gerçeği yansıtmak olmasına karşın belgesellerde var olan gerçeklik, yeniden inşa edilmektedir. Her anlatıda olduğu gibi belgeselde de yorumlama öznel bir şekilde yapılmaktadır; fakat bu durum belgeselin taraflı ya da tarafsızlığından ziyade bakış açısını temsil etmektedir diyebiliriz. Bakış açısı, belgesel anlatılarda gerçeğin inşa araçlarından birini oluşturur. Ayrıca gerçeklik, gerçeği ortaya çıkarmak için kullanılan yöntemlerin doğruluk ve nesneliliği ile de ilgilidir. Söz konusu yöntemlerin güvenilirliği ve çeşitliliği gerçekliğin inşasında önemli rol oynar. Belgesel anlatımında kullanılan kaynak çeşitliliği ve bunu dile getirme biçimi, belgeselde gerçeklik arayışına cevap verir. Gerçeklik, belgeseli yapan kişi ve kurumlarca yeniden oluşturulur. Ortaya çıkan ürüne ait bilgiler doğrulanabilir ya da yanlışlanabilir.

Bu çalışma *The Death of Yugoslavia* belgeselindeki gerçeklik, konuşmacıların anlatı odağı ve söylemleri üzerinden incelenmiştir. Bu bağlamda Genette'in (2011) anlatı kuramından yararlanılmıştır. Araştırmanın temel sorusu; “*The Death of Yugoslavia*” belgeselinde gerçeğin inşa sürecinde bakış açısı, anlatı odağı üzerinden nasıl kurgulanmıştır?” şeklindedir. Araştırmanın alt soruları ise aşağıdaki gibidir:

- Belgeseldeki anlatıda konuşmacı çeşitliliği sağlanmış mıdır?
- Belgeselde tüm tarafların görüşlerine yeterince yer verilmiş midir?
- Dış ses hangi anlatı odağını tercih etmiştir?
- Konuşmacılar hangi anlatı odağını tercih etmişlerdir?
- Anlatı odağına göre söylemler nasıl değişmektedir?

The Death of Yugoslavia belgeseli; 1989-1996 yılları arasında Yugoslava'nın çöküşüne sebep olan olaylar, cumhuriyetler arasında gerçekleşen iç savaşlar, uluslararası aktörlerin müdahaleleri ve barış anlaşmalarına uzanan süreci kapsamaktadır. Belgesel, dağılma sürecinde başlıca rol oynayan ulusal ve uluslararası aktörlerin temsilcileriyle yapılan birebir röportajlar ve arşiv görüntülerinden oluşmaktadır. Altı bölüm ve dört saatten oluşan belgeselde toplamda 20 farklı unvandan 105 kişi konuşmaktadır. Araştırma kapsamında seçilen belgesel, konuşmaların anlaşılabilir olmayan yaklaşık %2'lik kısmı dışında, deşifre edilmiştir. Belgeselin analizinde hem anlatıcılar hem de olay örgüsü anlatıcıların söylemleri üzerinden kodlanmıştır. Dolayısıyla veri analiz tekniği olarak içerik analizi seçilmiştir.

İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Yıldırım ve Şimşek (2006) bu çerçevede araştırmacının içerik analizi yoluyla verilerin tanımlamaya ve içinde saklı olabilecek gerçekleri ortaya çıkarmaya çalıştığını belirtir. İçerik analizinde uygulanan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayacağı bir şekilde düzenlemektir. Nitel araştırma verileri dört aşamada analiz edilmektedir: verilerin toplanması, temaların bulunması, kodların ve temaların düzenlenmesi, bulguların tanımlanıp yorumlanması. Strauss ve Corbin (1998), üç tür kodlama biçiminden söz etmektedir. Bunlar; a) veriler toplanmadan önce bir kod listesinin çıkartılması, b) kavramsal yapı olmadığı durumlarda toplanan verilerin tümevarımcı bir analize tabi tutularak kodların araştırmacı tarafından oluşturulması, c) her iki biçimin aynı anda kullanılması şeklindedir.

Bu çalışmada Strauss ve Corbin'in (1998) söz ettiği kodlama türlerinin her ikisini de içine alan genel bir çerçeve içinde kodlama yapılmıştır. İlk olarak, belgeselde bakış açısı ve anlatıcıları yorumlayabilmek adına Genette'in (2011) kip kategorilerinden odaklanma (focalization) yaklaşımı bağlamında kavramsal çerçeve oluşturulmuş; anlatı odağı teması altında sıfır odaklanma, dıştan odaklanma ve içsel odaklanma kodları kullanılmıştır. Ayrıca, Strauss ve Corbin'in söz ettiği kodlama türlerine göre verilerden çıkarılan kavramlardan yapılan kodlamalar da mevcuttur. Çalışmada "söylem" olarak incelenen temalar altında yer alan kodlar, araştırmacının veri toplama ile analiz süreçlerinde meydana gelmiştir. Araştırma soruları ve kurumsal alt yapı temel alınarak tematik çerçeve oluşturulmuş, kodlama işlemi

tematik çerçeveye göre yapılmıştır. 105 anlatıcı ve dış sese ait söylemlerin kodlanarak nitel verilerin birbirleriyle ilişkilendirilmesi için NVIVO 12 yazılımı kullanılmıştır.

1. BÖLÜM: YUGOSLAVYA’NIN ÇÖKÜŞÜ

Yugoslavya, İkinci Dünya Savaşı öncesinde 1943 yılında yıkılan Yugoslavya Krallığı yerine kurulmuştur. Demokratik Federal Yugoslavya adı altında kurulan ülke adını 1946’da Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti, 1963 yılında ise Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti olarak değiştirmiş ve dağılana dek bu adını sürdürmüştür. Cumhuriyetin ilk başkanı Josip Broz Tito olmuştur (Mesić, 2004). Anayasası 1963 ve 1974 yıllarında düzenlenmiş olup, Yugoslavya Komünistleri Birliği ülkedeki ilk seçimi kazanarak ülkenin siyasi yapısını biçimlendirmiştir. Anayasa, merkezi meclis tarafından oluşturulmuştur. Federasyon yapısı, altı sosyalist cumhuriyetten oluşmuş; 1974 anayasasında yapılan düzenlemeler ile Sırbistan çatısı altında Kosova ve Voyvodina özerk sosyalist cumhuriyetlerine kendi özyönetim hakları verilmiştir. Başkenti Belgrad olan federasyonun sosyalist cumhuriyetleri ise; Bosna-Hersek, Hırvatistan, Makedonya, Karadağ, Sırbistan, Slovenya ile Sırbistan’a bağlı Kosova ve Voyvodina özerk sosyalist bölgeleri olmuştur. Ülkenin sloganı, “birlik ve kardeşlik”tir. Birlik, kardeşliğin önüne geçmiş; dolayısıyla farklı etnik gruplar halinde yaşayan ülke vatandaşları için “Yugoslav” kelimesi bir üst kimlik olarak kullanılmıştır (Bora, 2018: 84). Etnik gruplar, ülkenin her kesimine dağılmış halde yaşamıştır. Örneğin Sırbistan’da sadece Sırpların yaşaması gibi bir durum söz konusu değildir. Sırp, Hırvatlar, Boşnaklar, Arnavutlar ve Slovenler başta olmak üzere farklı etnik gruplar bir arada yaşamıştır. Yugoslavya, liberal değil sosyalizme yakın bir ekonomik yapı benimsemiştir.

Görsel 1: Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti Haritası

(Kaynak: Stevanovic, 2004)

Yugoslavya'nın tarihsel coğrafyası kültürel ve siyasi olarak hem Avrupa'dan, hem Balkanlar'dan hem de Akdeniz'den unsurlar barındırmaktadır. Slovenya hem coğrafi hem tarihsel olarak Orta Avrupalı; Bosna ve Hırvatistan'ın güney kısımları olan Dalmaçya Akdenizli; Sırbistan, Makedonya, Karadağ, Kosova, Voyvodina Güneydoğu Avrupalı (Balkanlar) olarak tanımlanmaktadır. Bölgede yaşayan halkların mevcut varlığı yaklaşık 1300 yıllık bir geçmişe sahiptir. Yugoslavya'da yüzyıllardan beri çoğunluğu Slav halkları oluşturmaktadır. Sırbo-Hırvatçada Yugoslav, "Güney Slavları" anlamına gelmektedir (Bora, 2018).

1.1. Titosuz Yugoslavya'nın İlk Durumu

Komünist lider Josip Broz Tito'nun 1980 yılındaki ölümünün ardından, Yugoslavya'da dört önemli sorun gündeme gelmiştir. Bunlar; iktidarın kimde olacağı, Sovyetler Birliği ve Batı Avrupa İlişkileri arasında Yugoslavya'nın politik istikrarı,

18,5 milyon dolara yükselen dış borç ve yüzde 20'lere dayanan işsizlik oranlarıdır (Glenny, 2001).

1974 Anayasası federasyonu altı cumhuriyet ile Kosova ve Voyvodina özerk bölgelerine paylaşmıştır; her sene yöneticilerin değiştirilip tek bir tarafın güç kazanmasının önüne geçilmiştir. Fakat merkezler arası ilişkiler belirsiz olduğu için bu durum, Tito sonrasında daha büyük karışıklık ve yolsuzluklar yaşanmasına sebep olmuştur. (Mesić, 2004).

Sistemde yaşanan ilk kriz, 1981 yılında Priştine'de Arnavut öğrencilerin yemekleri kötü bulmaları sonucu ayaklanmalarıyla başlamış ve Kosova'nın her yerine kısa süre içinde yayılmıştır. Kosovalılar, özerklikten çıkıp kendi cumhuriyetlerini kurmak istemişlerdir. Bu esnada Kosova'da Arnavut milliyetçiliği ortaya çıkmış ve çatışmalar sonucu federal ordu isyanları bastırmıştır. Kosova'nın siyasi sorunları ülkede yaşanan ekonomik sıkıntılarla birleşmiştir. Bu sırada Slovenya ve Hırvatistan döviz gelirlerini, kendilerine göre daha az gelişmiş olan cumhuriyetlerle paylaşmak istememiştir. 1986 yılında ise hem federal hem de cumhuriyet yetkililerine karşı güven iyice azalmış, yoksulluk ve sıkıntıların sebep olduğu grevlerin sayısı giderek artmıştır (Glenny, 2001:497).

24 Eylül 1986'da Sırp Bilimler Akademisi Sırpların saldırgan Arnavutlar tarafından yok edileceğine yönelik bir manifesto yayınlamıştır. Tüm komunist liderler bunu kınarken Slobodan Milosevic bu manifestoyu destekleyerek kendi söylemlerinde araç olarak kullanmıştır. Dönemin Sırbistan Cumhurbaşkanı Ivan Stambolic, etnik ayrımlardan oluşan çatışmaları durdurması için bölgeye Milosevic'i göndermişse de Milosevic, Sırp ve Karadağlı azınlıkların durumlarına bir anda yoğunlaşarak etnik ayrımları daha çok artırmıştır. Bu durum, Ivan Stambolic'in siyasi yaşamının sona ermesiyle sonuçlanmıştır. Bunun üzerine Milosevic, Federal Başkanlığın yönetimindeki üye sayısının çoğunluğunu alıp istediği anayasa değişikliklerini yapabilmek adına iki yıl boyunca azınlıklar üzerinde milliyetçilik kampanyaları yürütmüştür (Glenny, 2001:497-499). Bu süre zarfında Milosevic, Sırbistan'ın cumhurbaşkanı olarak seçilmiş ve azınlıkların da sempatisini kazanmıştır.

1990 yılının Temmuz ayında yapılan referandum sonucu Sırbistan'da yeni bir anayasa kabul edilmiştir. Milosevic bu seçimlerden meclisin en büyük partisi olarak çıkmıştır ve topyekün bir Sırp kontrolü için var gücüyle çalışmıştır. Aynı yıl

gerçekleşen öğrenci ayaklanmalarını bahane eden Milosevic, Kosova eyaletinin güvenlik sorumluluğunu federasyondan alarak Sırbistan İçişleri Bakanlığı'na vermiştir. İtirazları önlemek adına da ılımlı bir tavır sergileyerek olağanüstü hal durumunu ortadan kaldırmış ancak siyasi baskıyı da kurmuştur. Bu durum karşısında ilk çöken yapı Komünist Parti olmuştur. Slovenler 20 Ocak 1990'da toplanan bin altı yüz elli dört kişilik delegeye yeniden yapılanma için teklif vermiş ancak reddedilince kongreyi terk etmiştir (Crampton, 2007:223). Onların yanında Hırvat ve Makedon delegeleri de kongreden ayrılmıştır. Milosevic, Sırbistan'ın yanı sıra Voyvodina, Kosova ve Karadağ oylarını elinde bulundurarak büyük bir çoğunluk kazanmıştır. Mayıs ayında ise milliyetçi bir Sırp olan Borisav Jovic, federasyon başkanlığı görevini devralmıştır (Mesić, 2004).

Zaman içinde Slovenya, Hırvatistan ve Sırbistan'ın liderleri farklı sebeplerle de olsa Federal Hükümete karşı bir tutum sergilemeye başlamıştır. Ticaret savaşı, milliyetçi ve ırkçı propoganda ile vergi gelirlerinin kontrolü gibi meseleler ise kendi içlerindeki çatışmalarda devam etmiştir. Bu aşamada medya etkisi çok fazla görülmüş, televizyonlarda halkı savaşa ve etnik ayrımlara hazırlayan propogandalar sık sık dile getirilmiştir (Glenny, 2001:501). Bu süreçte Hırvatistan'ın yükselişi de hızlı olmuştur. Üniversitedeki çalışmaları, yayınları ve görüşleriyle halkın sepmatisini kazanan Franco Tudjman, 1989 yılında Hırvat Demokrat Birliği'ni kurmuş ve ardından 1990'da çok partili seçimleri kabul eden Hırvatistan'da cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. Bu durum, bölgede yaşayan ve nüfusun yüzde 12'sini oluşturan altı yüz bin Sırp tarafından korkuyla karşılanmıştır. Bu korkular birçok Sırp siyasi örgütünün kurulmasına yol açmış ve Sırp Konseyi referandumla özerkliği ilan etmiştir. (Crampton, 2007:233-236). Bununla beraber Milosevic'in bölgede yaşayan Sırları büyük bir tehlike altında olduklarına ikna etme politikası başarıya ulaşmıştır. Bu sırada federal güçler devreye girmiş ve olaylar bastırılrsa da Hırvatistan'da savaş başlamıştır. Parlamento seçimleri sonrasında Hırvat milliyetçisi Franco Tudjman'ın cumhurbaşkanı seçilmesinin ardından Milosevic'in bölgede yaşayan Sırları korumak adına silahlı ayaklanmaya teşvik politikası sonucunda 1991 yılında Hırvatistan'da yaşayan Sırlar ayaklanma başlatmıştır. Bu sırada federal güçler devreye girmiş ve olaylar bastırılmıştır. (Glenny, 2001:501-503). Sırbistan ve Hırvatistan arasındaki bu gerginlikler, Yugoslavya'yı parçalanmaya yaklaştıran adımlar olmuştur. Yaşanan siyasi ve ekonomik sıkıntıların arasında 5 Kasım 1990'da üst düzey komutanlar ve komünistlerin ittifakıyla yeni bir Komünist Parti

kurulmuştur. Bu parti cumhuriyetler arasında anlaşmazlık ve şiddet eğilimlerine izin verilmeyeceğini duyurmuştur. (Crampton, 2007:240-243).

1991 yılında Hırvatistan'da başlayan savaş, Batı Avrupa ve ABD tarafından önemsenmemiştir. Bunun sebebi, Sovyetler Birliği'nin çökmesi sonucunda Avrupa'da diktatörlüğün yerini haklar ve özgürlüklerin alması ile yeni bir çağ başlayacağı düşüncesi doğrultusunda büyük bir savaşa ihtimal verilmemesi olmuştur. İkinci sebep ise, 1990 yılında Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesi üzerine ABD'nin enerjisini, BMKG (Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi) onayıyla Orta Doğu'da büyük bir güç oluşturmaya yönlendirmiş olmasıdır (Glenny, 2001:504-506).

1.2. Federasyonun Çöküşü ve Bağımsız Devletler

25 Haziran 1991'de Slovenya federasyondan tamamen ayrıldığını açıklamış; hemen ardından Hırvatistan da aynı yolu izlemiştir. Slovenya'nın ayrılmasıyla birlikte Sırbistan, federasyonun en güçlü cumhuriyeti haline gelmiştir. Fakat Sırların Hırvatistan'ı bırakması kolay olmamıştır çünkü Karajina başta olmak üzere Knin şehrinin etrafındaki bölgelerde yaşayan Sırların sayısı fazladır. Hırvat topraklarında ilerleyen Sırlar, ele geçirdikleri bölgelerden Hırvatları atmış; bunun üzerine federasyon yönetimi ateşkes yaparak Sırp kontrolündeki yerlere BM (Birleşmiş Milletler) Koruma Gücü gönderilmesini talep etmiştir. Sırlar bu bölgede Karajina Sırp Cumhuriyeti adı altında birleşmiş ve başkanları Milan Babic olmuştur. Bunun üzerine AT (Avrupa Topluluğu), bazı şartları yerine getirmeleri koşuluyla Yugoslavya'dan ayrılan cumhuriyetlerin bağımsız birer devlet olarak tanınmasına 16 Aralık'ta karar vermiştir. Bu karar üzerine tanınma talep eden Bosna Hersek ve Makedonya komisyona bırakılmış, Sırp Karajinası ve Kosova reddedilmiş, Hırvatistan ve Slovenya ise tanınmıştır (Crampton, 2007:243-246).

BM Uluslararası Barış Gücü'nün Hırvatistan topraklarına gelişinden üç ay sonra Bosna'da şiddet olayları başlamıştır. Bunun üzerine Bosna Hersek Cumhurbaşkanı Alija İzzetbegovic ABD (Amerika Birleşik Devletleri) desteği ile bağımsızlığını ilan etmiş; Bosnalı Sırların bu durumu kabul etmemesi üzerine çatışmalar başlamıştır (Finlan, 2004). Sırların Müslüman sivillere uyguladığı vahşet, Balkan tarihinde ilk kez uluslararası toplumu stratejik ve ekonomik konulardan çok hümanizm üzerinde birleştirmiştir (Glenny, 2001:507). Bağımsızlığın ardından Bosnalı Sırlar da Bosna Sırp Cumhuriyeti ve Yugoslavya devletine olan sadakatlerini ilan edip parçalanmaya giden eylemlerini başlatmışlardır. 6 Nisan'da

başlayan iç savaşın ertesi günü ABD Bosna'yı bağımsız bir devlet olarak tanıırken; 22 Mayıs'ta da Slovenya, Hırvatistan ve Bosna Hersek BM'ye kabul edilmiştir. (Crampton, 2007:247).

1.3. Bosna Savaşı ve Uluslararası Aktörler

Bosna'da başlayan iç savaş, lokal bir şekilde başlayan ancak kısa sürede uluslararası aktörlerin dahil olduğu uzun soluklu bir arenaya dönüşmüştür. 1992-1995 yılları arasında bu bölgede yaşayan Sırp, Hırvat ve Boşnaklar arasında süren mücadelenin amacı etnik olarak homojen yapılar yaratmak olmuştur (Finlan, 2004). Topulukların yaşadıkları yerlerle bağları koparılmaya ve kültürel miraslar yok edilerek izler silinmeye çalışılmıştır. Milliyetçi liderler de ırkçı söylemleri kullanarak kutuplaşmayı tetiklemiştir. Sırpların hedefi; bölgelerini birbirine bağlayacak koridorlar açmak olmuştur. Federal ordunun çekilen askerlerinin silahlarını alarak bölgeyi kuşatmışlardır (Finlan, 2004). Bosnalı Hırvatların hedefi ise Hırvatistan ile birleşene kadar bölgede kendi yönetimlerini kurmak olmuştur. Bosnalı Müslümanlar da Bosna'nın bütünlüğünün korunması konusunda ısrarcı olmuş ancak askeri olarak zayıf kalmışlardır. Bu noktada BM tarafından uygulanan silah ambargosu da Bosnalı Müslümanların zayıf kalmasına neden olmuştur (Finlan, 2004).

Mart 1993'te Bosnalı Sırp paramiliter güçlerin Srebrenica da dahil bölgedeki birkaç şehre saldırmasıyla çatışmalar şiddetlenmiştir. Sivil nüfusta yaşanan can kayıpları, BM'nin insani yardımına engel olmuştur. Bunun üzerine 16 Nisan'da BM Güvenlik Konseyi kararı kabul edilmiş; karara göre bütün tarafların Srebrenica ve civarını "güvenli bölge" olarak görüp insani yardımların bölgeye ulaştırılması istenmiştir. 21 Nisan günü şehrin silah ve askerden arındırıldığı bildirilmiş; Güvenlik Konseyi 6 Mayıs 1993'te alınan kararla Tuzla, Zepa, Gorazde, Bihac ve çevrelerini de güvenli bölge ilan etmiştir. 4 Haziran'da bu bölgelerin güvenliğini sağlayabilmek için BMKG yetkilerini genişletmeye karar vermiştir. BMKG komutanı otuz dört bin takviye askere ihtiyaç olduğunu söylemiş; Güvenlik Konseyi bölgeye yedi bin altı yüz asker takviyesi yapmış ve güvenli bölgeler ile civarlarında hava gücü kullanımını tekrar onaylamıştır (Dayanışma Vakfı Yayını, 1996:32-33).

Avrupa'daki haber medyası, çatışmaların başlamasından kısa bir süre sonra raporlar yayınlamaya başlamış; tüm tarafların suçlu olduğunu öne sürse de Sırpların suçunu daha fazla ön plana çıkarmıştır (Crampton, 2007). Bunun üzerine aynı yıl Londra Konferansı toplanmış ve konferansa BM ve AT ortak destek vermiştir.

Yugoslavya'daki iç karışıklıkların uluslararası platformda duyulması sonucunda BM'den Cyrus Vance ve AT'den Lord David Owen ortak bir barış formülü geliştirmiştir. Plana göre Bosna Hersek on kantona bölünecek; üç tanesi Müslümanların, üç tanesi Sırların kalan iki tanesi ise Hırvatların olacaktır. Saraybosna ise açık şehir olarak kalacaktır. Bosna Hersek, her temel etnik gruptan dönüşümlü olarak başkanlık sistemine sahip olacak fakat merkezi yönetime çok az yetki verilecektir (Finlan, 2004). 1993 yılında Yugoslavya sorununun çözümü için sunulan Owen'ın planını Avrupalılar, Bosna Hırvatları, Franco Tudjman ve Slobodan Milosevic kabul etmiş; Amerika, Bosna Hükümeti ve Bosnalı Sırlar ise çekimser kalmıştır. Sonrasında yapılan referandumda Bosnalı Sırlar kararı reddetmiş, hemen arkasından Amerika da red oyu vermiştir. Amerika'nın red kararı vermesinin sebebi ise, planın kabul edilmesi durumunda ABD'nin elli bin kara askerini bölgede bulundurma zorunluluğu olmuştur. ABD Bosna hükümetine yardımcı olmak ve ambargoyu bitirmek istemiş ancak bunu askerlerinin canını tehlikeye atmadan bölgeyi önemsediklerini göstermek amacıyla hava saldırısı ile bitirmeyi planlamışlardır (Finlan, 2004). Planın reddedilmesinin ardından Tudjman ve Milosevic, Bosna'yı ikiye bölme planlarını faaliyete geçirmiş ve Müslümanlara karşı zulümler başlamıştır. İki yıl boyunca uluslararası toplum birbirlerini suçlayarak hiçbir müdahalede bulunmamış; sürecin sonunda BM askerlerinin koruması altındaki Saraybosna, Gorazde, Zepa, Srebrenica, Tuzla ve Bihaç güvenli bölge ilan edilmiştir (Glenny, 2001:508-510). Ayrıca tüm Bosna Hersek uçuşa yasaklı bölge ilan edilerek NATO'ya (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü) gereken önlemleri almaları için izin verilmiştir. Bu esnada iç çatışmalar alevlenmiştir. 5 Şubat 1994'te Saraybosna'da bir Pazar yerine havan saldırısı düzenlenmiş; 68 kişi ölmüş, yüzden fazla kişi yaralanmıştır. Bunun üzerine Yunanistan hariç tüm AB (Avrupa Birliği) devletleri, işgali bitirmek için hava saldırı düzenlenmesi kararını onaylamış; NATO Sırların ağır silahlarını Saraybosna'nın dışına taşımalarını ve BM'e teslim etmelerini istemiştir. Aynı yıl ABD, Bosna'ya konan silah ambargosunu kaldırmış; BM de NATO'ya Sırp üslerini bombalama yetkilerini vermiştir. Sırlar, BM ve NATO'nun ilerlemesine engel olmuş; bu sırada BM'nin 164 askeri ölmüş, 377'si Sırp güçlerine esir düşmüştür. Yaşanan bu gelişmenin ardından 1995 yazında BM başarısızlığının açıkça görülmesinin ardından bölgeye başka uluslararası güçler destek vermeye başlamıştır. ABD Başkanı Bill Clinton'ın deniz ve kara kuvvetlerini devreye sokması, NATO üyesi olan on beş ülkenin Hızlı Tepki Gücü'nü oluşturması,

Almanların askerlerini hazırda bulundurması bu desteklere birer örnek teşkil etmiştir (Crampton, 2007: 254-257).

Uluslararası arenada bu gelişmeler yaşanırken, 11 Temmuz 1995'te Bosnalı Sırp birlikleri General Radko Mladic önderliğinde Srebrenica'nın Müslüman bölgesinde sekiz bin erkeği öldürmüştü; ardından da Zape şehrini düşürmüştü ancak NATO'nun hava saldırısı tehditi sebebiyle Goradze'de durmak zorunda kalmıştır (Glenny, 2001). Hırvat ordusu ise önceden Sırlara teslim ettikleri Knin şehrini yeniden ele geçirmiş; bunun sonucunda ise yüz elli bin Sırp Hırvatistan'dan kaçmıştır. NATO, bu mülteci hareketini Yugoslavya sorununun çözümü olarak gördüğü için desteklemiştir. 28 Ağustos'ta Saraybosna'nın pazar yerinde yapılan saldırı sonucu ise NATO, Sırp birliklerini bombalamış ve Batı Bosna'daki Sırp güçlerini etkisiz hale getirmiştir. (Glenny, 2001:515-517). Tüm askeri tesisleri bombalanan Sırp güçlerinin ayrıca iletişim ağlarının tamamı da yok edilmiştir. 11 Temmuz 1995 yılında Bosna'nın BM güvenli bölgesinde yapılan katliam, Crampton'a (2007: 257-258) göre 2. Dünya Savaşı'ndan sonra yapılan en büyük soykırım; Hırvatistan'ın Knin şehrindeki yüz elli iki bin Sırp'ı sürgüne zorlaması ise 2. Dünya Savaşı'ndan sonra yapılan en büyük mülteci hareketi olarak değerlendirilmiştir.

Savaş resmi olarak; Sırbistan, Hırvatistan ve Bosna Hersek başkanlarının 21 Kasım 1995'te Dayton Anlaşması'nı imzalaması ile sona ermiştir. Barış görüşmelerine ayrıca ABD ve AB de katılmış; Bosnalı Sırlar arasında savaş suçlarıyla yargılananlar ise görüşmelerden men edilmiştir (Mesić, 2004). Alınan karara göre Bosna topraklarının yüzde 51'i Bosna Müslüman ve Hırvat Federasyonu'na, yüzde 49'u ise Sırbistan Cumhuriyeti'ne verilmiştir. Söz konusu anlaşmaya göre, Sırp bölgelerini birbirine bağlayan koridorların güvenliği uluslararası bir hakemlik tarafından denetlenecektir. Ateşkese ait güvenceler ise BM yerine NATO'ya ait 60 bin kişilik bir kuvvet tarafından sağlanacaktır. Neredeyse dört yıl süren savaşın bilançosu ise 200 bin kişinin ölümü ve 250 bin kişinin ülkeyi terk etmesidir. (Crampton, 2007:260).

2. BÖLÜM: BELGESELDE GERÇEKLİK

2.1. Belgeselde Gerçeklik Düşüncesinin Doğuşu

Hareket eden bir görüntüyü kaydetme ihtiyacı, insanlık tarihindeki bilimsel buluşların hem sebebi hem de sonucu olarak değerlendirilebilir. 1870'lerde fotoğrafın gelişmesi ile harekete yönelik bir dizi görüntü elde etmek mümkün olmuştur. Bu gelişme, bir hareket sanatı olan sinemada temel görüntüleri elde etme aracı olan kamera ile bağlantılıdır. Film gösterimi bir yanılsama sürecine dayalı olsa da, sinemanın gerçeklik adına bir potansiyel taşıdığına işaret eder. Kameranın çektiği görüntüler, bir hareketin gerçek yaşamda olduğu şekliyle kayıt altına alındığı görüntülerdir. Bu nedenle 19. yüzyılda sinema, bilim insanları, kimyacılar, mühendisler, iş adamları gibi gerçeği kayıt altına almak isteyen kişiler aracılığıyla yaygın hale getirilmiştir (Armes, 2011:17). Bahsi geçen insanlar kamerayı, hareketi kaydedip ardından analiz edebilmek için gerçekliğe ulaşma aracı olarak kullanmışlardır. Armes buna örnek olarak profesyonel fotoğrafçı Edward Muybridge'i verir. Muybridge, 1877'de dikkatini dörtlü koşan atların ayaklarını yere nasıl yerleştirdikleri sorusunu çözmeye odaklanmıştır. Bu hareket insan gözünün algılayamayacağı kadar hızlı olduğu için yanıtını bulmak yüzyıllarca süren tartışmaların konusu olmuştur. Muybridge, bunun yanıtını bulmak için yirmi dört fotoğraf makinesinden oluşan karmaşık bir düzenek kurup deneyini yapmıştır. Bundan yola çıkan Fransız fizyolog Etienne Marey ise (Akt. Armes, 2011) hayvan ve kuşların hareketini deneyimlemek için 1880'li yıllarda fotoğraf tüfeğini imal etmiş; her iki deneyim de insanları eğlendirmekten ziyade var olan gerçekliği gözlemlemek amacıyla yapılmıştır.

Gerçekliğin görünümünün kaydedilip araştırılması için kamerayı kullanma arzusu, yönetmenlerin kafasını sürekli kurcalamıştır. Burada yan yana giden ve gelişen iki gelenek, olgulara dayalı belgesel ile kurmaca gerçekçilik, mevcuttur. Belgesel filmin başlangıç noktası Birinci Dünya Savaşı dönemine uzanmaktadır. 1960'larda hem film çekimi hem de ses kaydı için hafif ve taşınabilir ekipmanların üretilmesini müteakiben film imgesi ve gerçeklik ilişkisi ile ilgili kuramsal tartışmalar da açığa çıkmıştır. Kamera, yaşamın yüzeyindeki ayrıntıları yakamakta; yüzleri, sokakları, manzaraları, insan gruplarını ve onların faaliyetlerini gösterebildiği kadar davranışların ayrıntıda kalmış tuhafliklerini de gözler önüne sermektedir. Malzeme yaşamın kendisi olduğu için hiçbir zaman tükenmez.

Gerçeklik, yaşama bakma biçimidir. Bu sebeple kendi içinde sınırları vardır. Yaşamın içindeki gerçeklik, aynı önem düzeyini farklı durumlarda gösterebilir. Armes'a (2011: 19-21) göre en iyi gerçekçi filmler, dönemin olayları doğal bir dramaya dönüştüğü zaman ortaya çıkmıştır. Olayların kendisi başlı başına bir dram haline gelmişse, yönetmenin bunları dürüstçe ve doğrudan kaydetmesi yeterlidir. Fakat sinemanın tek hedefi bu değildir. Yaşamın basitçe kaydedilmesi kadar yorumlanması da gerekir ve bu diğer öğelerin de hesaba katılabilmesi anlamına gelir.

Sinema tarihini ele alan eleştirmenlere göre sinema; eğlendirmek ve bilgilendirmek olarak ikiye ayrılmıştır. Sinemanın gerçeklik ve kurmaca biçimindeki iki yönlü halini incelemek için bugün bilinen haliyle sinemanın temellerini atan Louis Lumiere'e bakılmaktadır (Armes, 2011). Lumiere, sinematografi adını verdiği kendi aygıtını geliştirmiştir. 28 Aralık 1895'te ücret karşılığı yaptığı film gösterimi ile Lumiere, sinemanın günümüzdeki anlamıyla bir sektör olarak doğuşuna öncülük etmiştir (Teksoy, 2005). Sinemayı hareket halindeki gerçek yaşamı kaydetme biçimi olarak görmektedir. Bu nedenle filmleri sinemada gerçekçiliğin ilk örneklerini teşkil eder. Temel düşüncesi, günlük hayatta olup bitenleri kayıt altına almak ve onları yansıtmak olmuştur. Yaptığı ilk film, bir fabrikadan çıkan işçileri göstermiş ve bir evin penceresinden çekilmiştir. Kapıdan çıkan işçiler görüntülendiklerinden habersizdir. Onun filmlerinin çoğu, nehir gezintisinden inen fotoğrafçılar toplantısı, bir prens ya da devlet başkanının gezileri, sokak gösterileri, tramvay ve taşıtların hareketini gösteren resmi ya da kurumsal olayları göstermiştir. Limana yanaşan gemiler ya da istasyona giren trenlerin detay görüntülerinden oluşan filmleri ise dönemin izleyicileri tarafından etkileyici bulunmuştur (Armes, 2011: 22-25).

Belgesel filmin başlangıç noktası Birinci Dünya Savaşı dönemine ve Amerikalı Robert Flaherty ile Rus Dziga Vertov'un ortaya çıkışlarına kadar uzanmaktadır. 1960'larda taşınabilir film ve ses kayıt ekipmanların üretilmesiyle (sinema-gerçek ve televizyon röportajlarında görüldüğü gibi) görüntü ve sesin; belgesel ile kurmaca arasında yeni ilişkiler geliştirdiği görülmüştür. Bu bağlamda yeni kuramsal tartışmalar ortaya çıkmıştır. İlk dönem sessiz sinema kuramının başlıca ilgi alanı sinemanın düş potansiyeli iken, 1920'lerin sonunda sesin ortaya çıkışı sinemanın gerçekçi yanına çok fazla vurgu yapılmasına neden olmuştur. İngiltere'de Paul Rotha ve John Grierson gibi isimlerin başını çektiği belgesel yönetmenler, Hollywood kurmacası karşısında belgesel filmin eğitsel ve olumlu anlamdaki propagandacı

işlevini ön plana çıkarmışlardır. 1940'larda Cesare Zavattini gibi İtalyan eleştirmen ve yönetmenler, yeni-gerçekçiliğin temellerini atmıştır (Armes, 2011). Fransa'da Andre Bazin (2011:107) ise belgeselin gerçekçilik savının, fotografik temsil ile ilişkili olabileceğini öne sürmüştür. Örneğin, filmlerde kamera, bir teleskop veya mikroskop işlevi görebilir. Ona göre kamera lensiyle, dramatik etki oluşturma sınırını yoktur.

2.1.1. Flaherty ve Belgesel Düşüncesi

Gerçekliğin açığa çıkarılması amacını güden belgesel filmin başlangıç noktası Birinci Dünya Savaşı döneminde Amerikalı Robert Flaherty ile temel alınmaktadır (Teksoy, 2005). Kuzeydoğu Kanada'ya yaptığı yolculuklarında Eskimolar arasındaki yaşam deneyimlerinden etkilenen Flaherty, bu kapsamda ilk çekimini 1913 yılında Baffin Adası'nda gerçekleştirmiştir. Eskimoların hayat biçimlerini kayda almıştır. Malzemede zaten var olan biçimi açığa çıkarmayı amaçlayan ve Eskimo sanatından esinlenen Flaherty, filmlerinde her zaman insanlara ve ortama ilişkin deneyimleri aracılığıyla doğal bir biçimde ortaya çıkan ürünlere odaklanmıştır (Teksoy, 2005). Fakat Flaherty'nin geleneksel belgeselin başlangıcı olarak kabul edilen filmi, 1922 yılında ortaya koyduğu *Kuzeyli Nanook (Nanook of the North)* olmuştur. Bu filmle birlikte eski yaşam biçimlerini yeniden yaratmaya odaklanan Flaherty, deneysel biçimde kameraya aldığı ve tamamı ham görüntülerin kullanıldığı ilk uzun metraj film olarak *Moana*'yı çekmiş; *Nanook*'tan daha az başarılı olmasına rağmen İngiliz yönetmen ve eleştirmen John Grierson film için ilk kez günümüzdeki anlamıyla "belgesel" sözcüğünü kullanmıştır (Armes, 2011:36). Flaherty, bunun üzerine çok sayıda film yapmıştır. Amacı, insanlara fantezi sunmaktansa yok olmakta olan ilkel kültürlerin gerçekliğini açığa çıkaracak filmler yapmak olmuştur. Bu yönüyle romantik olarak bilinen Flaherty için drama, kameraya aldığı insanların kendi ortamlarında yaşadıkları doğal sıkıntılardan oluşmaktadır. Kurmaca değildir, kamera da bu gerçekliği olduğu gibi yansıtmaktadır. Karakterlerinin varoluşlarının fiziksel gerçekliğinden ortaya çıkar. Bir yönetmen olarak bir dizi etkili film yaratarak Hollywood'a alternatif olan yeni bir sinema biçimini endüstriye kabul ettirmiştir (Rotha, 2000: 59).

2.1.2. Vertov ve Sovyet Sineması

Geçmişle gelecek arasında bağlantı kuran, çok yönlü bir bakış açısına sahip, insanların durumu hakkında içgüdüsel olarak hissedilen hakikatleri ele alan ve politik tartışmalardan uzak Flaherty sineması aksine; Sovyet sineması, Lenin'in 27 Ağustos 1919'da verdiği emirle ulusallaşmış ve bir propaganda aracı haline almıştır (Teksoy, 2005). Dziga Vertov, Sovyet belgeselcileri arasında bu türün temsilcisi olmuştur. Gerçek adı Denis Kaufman olan Vertov kariyerine 1918 yılında asker ve köylüleri kışkırtmak için kısa propaganda ve haber-film malzemelerini kurgularını yaparak başlamıştır. Resmi parti gazetesi Pravda'nın filmsel karşılığı Sinema-Gerçek (Kino-Pravda) ile kendi özgün yönünü ortaya çıkarmaya başlamış; Kinoki ya da Sinema Göz adı verilen bir grubun lideri haline gelmiştir. Amacı, kamerayı bir araştırma aracı olarak kullanmak olmuştur. Kameranın insan gözünün sınırlarından bağımsız olmasını gerektiğine inanmıştır. Flaherty için belgeselin özü bir kameranın uzun ve pasif gözleme yeteneği iken; Vertov mekanın sınırlarının üstesinden gelmek için kameramanlar topluluğu oluşturmuş; zamanın sınırlarını ortadan kaldırabilmek için de görüntülerin hızıyla oynamıştır (Armes, 2011: 40-46). Vertov, bu tarz kurgusal oynamalarla görünmeyen gerçekliği de görünür kılmaya çalışmıştır. Vertov bu amacını şu sözleriyle dile getirmiştir:

“Ben sine-gözüm, mekanik bir gözüm. Bir makine olan ben, size dünyayı ancak benim görebileceğim şekilde gösteriyorum. Şimdi ve sonsuza dek, kendim insan hareketsizliğinden azat ediyorum, daima hareket halindeyim, nesnelere yaklaşıyor, sonra uzaklaşıyorum, sürünerek altlarına giriyor, üzerlerine tırmanıyorum. Dörtmala giden bir atın ağızlığıyla aynı hızda hareket ediyorum, son hız kalabalığın içine dalıyorum, koşan askerleri geride bırakıyorum, sırt üstü düşüyorum, bir uçakla birlikte göğe yükseliyorum, suya dalan ve gökyüzünde süzülen insanlarla birlikte suya dalıyor, gökyüzünde süzülüyorum. Şimdi, bir kamera olan ben, onların vektörü üzerinde savruluyorum, hareket kaosunda manevralar yapıyor, en karmaşık kombinasyonları oluşan hareketlerle başlayarak, hareketleri kaydediyorum. Saniyede 16-17 kare kuralından azade, zaman ve uzam sınırlarından azade olan ben, evrendeki noktaları, nerede kaydetmiş olursam olayım, bir araya getiriyorum. Benim yolum dünyaya dair yepyeni bir algılayış yaratmaya uzanıyor. Sizin bilmediğiniz bir dünyayı yeni bir şekilde deşifre ediyorum” (Vertov, 2007: 18).

2.1.3. Sesli Belgesel ve Grierson

Flaherty ve Vertov örnekleri belgesel tarihinin başyapıtları olarak kabul edilse de ses bileşenlerinin eklenmesiyle 1930'lu yıllarda Büyük Britanya'da bir belgesel hareketi ortaya çıkmıştır. Bu hareketin başındaki isim John Grierson olmuştur (Teksoy, 2005). Aynı zamanda İngiliz Belgesel Okulu'nun kurucusu olan Grierson,

1932 yılında yayınladığı bir makalede hareketle bağı olan tüm yönetmenlere iki temel ilke ortaya koymuştur. Bunlardan ilki, suni bir dekorun önünde ortaya konulan uydurma bir öyküyü kullanmak yerine sinemanın seçme, gözlem yapma ve yaşamın içinde dolaşma kapasitesine duyulan inanç; ikincisi sıradan insanların izini gerçek ortamlarda sürme arzusu ve sonucusu da spontane jestler ile konuşmada ses tonunun doğal değişimini yakalama bilinci olmuştur (Armes, 2011: 48). Rotha (2000: 24), belgesel film alanının tartışmasız öncüsü olarak John Grierson'u gösterir. Onun ortaya koyduğu ilkeler, yetiştirdiği öğrenciler ve kendinden sonra gelen belgeselcilere referans olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı, belgesel filmin yapısını etkilemiştir. Endüstrinin üretim ve dağıtım aşamalarının hız kazanması belgesellerin artık savaş için tek başlarına propaganda aracı olmasını sağlamıştır. İngiltere ve Kanada buna ek olarak belgeselleri insanların birlik ve beraberliklerini koruyan, onlara güven aşılayan bir araç olarak göstermeye başlamıştır. (Teksoy, 2005). İngiliz Belgesel ekolünün kurucusu olan Grierson da bu noktada halkın eğitilmesi için pratik bilgilendirme amacıyla belgeselden faydalanılması gerektiğini savunmuştur. Bu sayede Grierson, insanların içinde yaşadıkları toplumu ilgilendiren konularda bilgi alması gerektiğini savunarak hızlı toplumsal değişimlerin yarattığı kargaşayı ortadan kaldırmak istemiştir. Bunu da insanları izleyici konumundan çıkarıp toplumsal gerçekliğin içine dahil ederek yapılabileceğini savunmuştur.

Belgeselin sosyal ve politik görüşlerin propagandası için araç olarak kullanılmasında İngiliz Belgesel Okulu'nun çalışmaları önem taşımaktadır. Grierson, modern dünyada insanların uyum içinde yaşayabilmesi ve demokrasinin sorunsuz yürütülebilmesi için modern bir eğitim modeli geliştirmek gerektiğini vurgulamıştır (Teksoy, 2005). Bu yöntem, propagandadır. Bunu da gerçekleştirme yöntemi olarak belgeseli seçen Grierson'a göre belgesel sinema açıklamalar yapmakla yetinmeyip yol gösterici olmalıdır. Gerçekliği yansıtan bir aynadan ziyade şekillendiren bir çekiç gibi ifade edilebilir (Tağ, 2003:71). Balıkçıların avlanmaları ve onların hayatlarından kesitler sunan *Balıkçı Tekneleri (Drifters-1929)* isimli belgeselinin ardından büyük bir ün kazanan Grierson, bundan sonraki çalışmalarını geniş halk kitlelerinin eğitilip yönlendirilmesi için sinemanın en etkili iletişim aracı olduğu görüşünü benimseyerek yürütmüştür.

Belgeselde gerçekliğin doğuşu ve sorgulanma biçimleri; Flaherty ve belgesel düşüncesi, Vertov ve Sovyet Sineması ile sesli belgesel, İngiliz belgesel hareketi ve John Grierson başlıkları altında ele alınabilir. Gerçeklik arayışı bağlamında ortaya konan en önemli arayışlar Flaherty, Vertov ve Grierson öncülüğünde geliştirilmiştir. Bunun yanında dolaysız sinema akımı, yeni gerçekçilik akımı, yeni dalga akımı gibi arayışlar da sürecine dahil olmuştur. Böylece, Dolaysız-sinema akımı Amerika’da yönetmenin aksiyona karışmasına olanak tanımıştır (Monaco, 2010: 302-303; Ekinci, 2016). İtalyan menşeli Yeni Gerçekçilik, çağdaş sinemada Roberto Rossellini ile ortaya çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası gerçekçiliği ele alan bu akımda yönetmenlerin sloganı “kameranı al, sokaklara çık” olmuştur (Armes, 2011:71-72). Yeni Dalga yönetmenleri ise gerçek yaşamın akışına olabildiğince müdahale etmeyecek bir sinema dili arayışına girmiştir. Yeni Dalga yönetmenleri, Yeni Gerçekçilere (özellikle Rossellini’ye) özenmiştir ve dış mekânda çekim yapmak kural haline gelmiştir (Bordwell ve Thompson, 2012: 476; Ekinci, 2016).

2.2. Gerçeklik ve Belgesel İlişkisi

Türk Dil Kurumu’nun Sinema-TV terimleri sözlüğünde belgesel tür, “gerçek dışı olaylara, hayale yer vermeyen ya da az yer veren, konusunu ve gerecini doğrudan doğruya doğadan alan, dış dünyayı gerçeğe uygun nesnel bir biçimde yansıtmaya çalışan, sinema ve televizyon türü” olarak tanımlanmıştır (TDK, 1981).

1948 yılında Çekoslovakya’da 14 ülkenin altına imza koyduğu belgesel tanımına göre; “belgesel film, selüloidin üzerine kayıt yapmanın tüm yöntemleri ile gerçekliğin herhangi bir görünümünün yorumlanması, olaylara dayanan çekimler ya da oluşumlar ile bir duyum ya da neden yaratma, insanın bilgi ve kavramasını genişletme, ekonomi, kültür ve insan ilişkilerine yönelik çözümler sunma ve uyarma amaçlı yapımlar ortaya koymak” anlamına gelmektedir (Rotha, 2000: 22).

John Grierson ise belgeselleri, “gerçekliğin yaratıcı bir biçimde perdeye aktarılması” olarak adlandırır (Teksoy, 2005). Tüm bu tanımlamaların özeti olarak Arın’a (2002) göre belgesel, etik ve estetik kaygılarla evrensel bir mesaj içerecek şekilde, gerçeğin yaratıcı bir biçimde yeniden yorumlanmasıdır.

Armes’a (2011) göre bir filmin belgesel tanımına girmesi için üç temel yaklaşım bulunmaktadır: Gerçeği açıklama, gerçeği yeniden inşa etme ve gerçeği soruşturma. Gerçeği açıklama, yeryüzünü en yalın biçimiyle olduğu gibi göstermeyi

amaçlayan bir gelenektir. Gerçeği yeniden inşa etme, gerçekle doğrudan kurulan bağlantıyı bir yana bırakıp gerçek yaşamın inandırıcı bir benzerini yansıtmayı amaçlar. Bu daha çok kurmacada rastlanan bir gerçekçilik anlayışıdır. Gerçeği soruşturma ise, ulaşılmak istenen, görünen gerçeğin altında yatanın yani gerçeğin özünün araştırılmasıdır (Adalı, 1986: 15-16). Dolayısıyla belgeselin gerçeklikle yakın bir ilişkisi vardır. Gerçeklik belgeselin hem hammaddesi, hem aracı hem de sonucudur. Bu sebeple çalışmanın bu bölümünde belgeselde gerçekliğin tarihsel süreçteki gelişimi, gerçeklik ilkeleri ve belgeselde gerçekliğin inşa edilmesi açıklanmaya çalışılmıştır.

Görsel bir anlatı türü olan belgesel, gerçekliğe olan yaklaşımı ile kurmaca anlatıma sahip sinemadan ayrılmaktadır. Estetikçi kuramcılardan olan Bela Balázs, gerçek doğa ile insanın algıladığı doğa arasındaki farklılığın, algılayan kişilerin de bakış açılarına göre sonsuz varyasyonda olabileceğini öne sürmüştür. (Balázs, 1952; Kibaroglu, 2015). Hem bilimsel hem de sanatsal bir ürün olan belgeselin bilimsel tarafı, gerçekliğe ulaşırken izlediği yöntemlerden geçmektedir. Dolayısıyla belgeselde gerçeklik kavramı, belgeselin gerçeği tarafsız bir şekilde olduğu gibi yansıtması değil gerçeğe olan yaklaşımıdır.

Gerçeklik kavramı, nesnel dünyayı temsil eder. İnsan algısının devreye girdiği her anlatı, gerçekliğin bir yorumudur. Belgesel anlatısı da bunun içine girmektedir. Kutay (2009), gerçeği tümüyle kavramanın ve aktarmanın mümkün olamayacağını öne sürerek belgesellerde öne sürülen nesnel gerçeklik tanımlamasının yanlış olduğunu vurgulamaktadır. Kutay (2009: 97), bu düşüncesini şu sözleriyle ifade eder: “Film kamerası ile o anı peliküle aktaran kişinin görsel seçimleri, aslında öznel bir bakış açısı sunmaz mı? Öznel bakışın söz konusu olduğu yerde ise, son derece doğal bir varoluşsal öge olarak bakan kişinin gerçekliği algılayış hali belirleyicidir ve bu aynı zamanda nesnel gerçeklik gibi bir kavramsallaştırmanın pek de gerçekçi olmadığı gerçeğini tanımlar”. Dolayısıyla belgeselde nesnel bir gerçeklikten söz edilemez.

2.2.1. Belgeselde Gerçekliğin Kurgusu

Gerçeklik arayışı sonucunda elde edilen bulguların aktarılması sırasında izlenen yöntem de belgeselin gerçekliğini yansıtmaktadır. Belgeselde konuşturulan kişilerin olayın gerçek kahramanları oluşu, birden fazla tarafın olduğu durumlarda ise tüm tarafların derinlemesine araştırılıp farklı sonuçların eşit bir dağılımla aktarılması,

belgeselde gerçekliğin inşasına katkı sağlamaktadır. “Bir başka söyleyişle belgesel filmin çabası, ilk aşamada belgeselcinin nesnesi konumuna gelmiş var olanı olduğu gibi saptamaktır. Ardından bu kayıtlar bilimsel teknikler kullanılarak irdelenecek, belgeselciye özgü bir yorum ortaya konacak ve bundan da estetik değer taşıyan bir film çıkarılacaktır. Peki, belgesel sinemanın yaratıcı bir süreçten geçirerek kullandığı bu ham veriler, gerçekliğe ne kadar uymaktadır ya da ne kadar doğrudur? Burada akla gelen ilk yanıt, bilimsel yöntem kullanılarak elde edilen ham verilerin, haikate en yakın veriler olduğudur. Aslında belgesel sinemaya gerçekliğini veren de hakikatin elde edilmesi sırasında izlenen bilimsel yöntemdir” (Yüksel, 2006). Bu bilimsel yöntem, gerçekliğin belgesele işlendiği bir süreci kapsar. Bu süreç üçe ayrılır: belgeselcinin gördüğü ve kameranın çektiği, kurgu masası ile izleyici algısı. Bu sürecin sonunda gerçeklik yeniden üretilir.

2.2.1.1. Belgeselcinin Gördüğü Ve Kameranın Çektiği Gerçeklik

Belgeselde gerçekliğin işleme sürecine bakıldığında, kamera çekiminin başladığı andan itibaren kurgu masasına oturana dek gerçeklik yeniden inşa edilmektedir. Bunun da sebebi hakikat, gerçeklik, doğruluk ve onun algılanış biçimi arasındaki sorunsal olmaktadır. Epistemolojik alanda gerçeklik, hakikat ve doğruluğun birbiriyle iç içe geçtiği söylenebilir. Gerçeklik (reality), nesnenin kendisiyle karşılaştığımız andaki varoluş durumuyla bağlantılı, hakikat (verity) ise aynı anlık varoluş durumundan yola çıkarak söz konusu nesnenin tüm anlardaki varoluş haliyle ilgili evrensel ve her daim olduğu söylenebilecek saptamalardır. Doğru (truth) ise, gerçek ve hakikat kavramlarının vazgeçilmez bir bütünleyicisidir. Gerçeklik ve hakikate dair yapılan tespit doğrulanabilir, aynı zamanda yanlışlanabilir (Tepe, 2003:17).

Lukasc, (1986) var olanı olduğu gibi yansıtmak ve/veya toplumsal çelişkilerin temelindeki gerçekleri göstermek düşüncesini savunmuştur. Ona göre anlık gerçeklik ve görünendeki gerçekliğin altında yatan derin gerçeklik vardır. Benzer bir gerçeklik tanımını da Parkan (1993) yapar:

“Bir elma ağacı, gövdesi, yaprakları, elmaların zaman zaman yere düşüşüyle var oluşunu gerçek olarak ortaya koymaktadır. Bütün maddi öğeleriyle kendisini gerçek olarak ortaya koyan ağacın varoluşu insan zihninden bağımsız bir gerçek olmakla beraber tüm yönlerini açığa vermez. Bu noktada Ağacın, o andaki görüntüsünü ortaya koyan başka etmenlere de bağlıdır. Fidan, tohum ve çiçek, hatta elmanın yere düşmesine sebep olan yer çekimi yasası bile o andaki görüntünün gizli gerçekliğidir. Yani bir ağacın kameradaki görüntüsü bir yana, yaşamdaki görüntüsü de gerçek değildir. Her iki

tanımlamadan hareketle asıl gerçeğin görünenin ardındaki gerçek olduğu, asıl gerçekçi çalışmanın ise bu gerçekliğin peşine düşmesi gerektiği söylenebilir. Fakat belgeseldeki gerçeklik tartışmaları bununla değil, gerçekliğin yüzeyine dair çalışmalarla belirginleşmiştir”.

2.2.1.2. Kurgu Masasında Gerçekliğin İşlenmesi

Kurgu masasına oturulduğunda belgeselcinin niyeti gerçeği açığa çıkarmak olsa da sonuç olarak kendi yorumunu katar. O yorum bakış açısını ortaya çıkarır. Bakış açısı tarihsel süreçte bu zamana kadar saydığımız pek çok belgeselcinin gerçeği açığa çıkarma yöntemi olmuştur. Örneğin, Flaherty'nin bakış açısı doğayı olduğu gibi yansıtmayken Dziga Vertov daha toplumsal konuları göstermeyi tercih etmiş fakat bunu yüzeysel olarak incelemiştir (Teksoy, 2005). Görüntülerin altında yatan gerçekliği yansıtmamıştır. Dziga Vertov'dan etkilenen Yeni Gerçekçiler, ses ve görüntünün devreye girmesiyle gerçeğe biraz daha yaklaşmışlardır fakat onların eksikliği de insan faktörünün işin içine girmesi olmuştur (Armes, 2011). İnsan ve kamera arasındaki ilişkide hiçbir şekilde doğallıktan söz edilemeyeceği ortaya çıkarmıştır. Direct sinemada ise yönetmen görüntüyü çektiği ve orada bulunduğu için yansıtma kısmında daha gerçekçi olabilmektedir. Görüntünün kurgulanması sırasında hangi konuşmacıya ne kadar süre yer verileceği, konuşmacıların sırası, hangi görüntülerin kullanılacağı ya da hangi kamera açısı ile çekileceği, izleyicinin duygu durumunu manipüle edilip edilmeyeceği gibi detaylar kurgu aşamasında şekillendirilmektedir. Bu da gerçekliğin inşa süreçlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Ancak bu çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur.

2.2.1.3. İzleyici Algısı

Winston (1995: 252), “Hayali dünya hakkında bir hikaye, sadece hikayedir. Gerçek dünya hakkında hikaye ise bir argümandır. Bu, belgeseldir” demiştir. Burada anlatılmak istenen, bir belgeseli izleyen kişinin o belgeselin gerçek dünya hakkında bilgi verdiğinin farkında olarak onu izler. İngilizcede “presupposition” anlamına gelen ve Türkçeye “varsayım” olarak çevrilen bu sözcük, belgeselde gerçekliğin işlenmesinde “-miş gibi yapmak” anlamında kullanılmaktadır. İzleyici, bir komedi filmi izlerse güleceğini, korku filmi izlerse gerileceğini, bilim kurgu izlerse de doğal dışı sahnelerle karşılaşacağını bilir. Fakat belgesel izlediğinde, belgeselin ona gerçeklikle ilgili doğru bilgiler sunacağını varsayar. Bunu sebebi belgeselin oyuncu

ve stüdyo yerine gerçek kişileri ve gerçek yerleri kullandığını bilmesidir. Bu sebeple izleyici, belgeselin doğru olduğunu varsayarak onu izlemeye başlar. Dolayısıyla izleyici ile yönetmen ve belgeselinde sunduğu içerikler arasında bir gerçeklik anlaşması yapılır (Aaltonen, 2006: 42; Rajala, 2017: 43). Bunun anlamı, izleyicinin belgeselde gösterilen ne varsa bunu doğru olarak kabul etme eğiliminde olmasıdır.

2.3. Bergeselde Gerçekliğin İnşa Araçları

Belgesel filmci, gerçeklik beklentisi karşısında kendisine bir yöntem geliştirir. Bu yöntem, gerçeklik ve doğrunun yorumlanmasıdır. Buradaki yorumlama, bir nesnenin açıklama eylemi, bir maddenin önemini anlama, kavramsallaştırma veya sunma anlamında kullanılmaktadır. Aaltonen (2006), belgesel filmdeki içeriğin film yapımcılarının öznel sunumlarından oluşan bir performans olduğunu, buradaki yorumlamanın izleyicinin sorumluluğu olduğunu savunur. Bunun yanında, Aaltonen'in izleyici yorumlaması kapsamına girmeyen fakat sürece dahil olan başka etkenler de bulunmaktadır (2006:42; Rajala, 2017:48). Buradan hareketle, gerçekliğin yorumlanma süreci üç aşamada değerlendirilmektedir:

1-Yönetmenin konusu ve gerçekliği yorumlaması: Seçilen konu ve onun yorumlanması, belgeseldeki gerçekliğin yeniden inşa sürecinin ilk aşamasını oluşturur. Seçilen gerçeklik, yönetmenin vermek istediği mesajı açığa çıkarmak üzere geliştirdiği yöntemle izleyiciye aktarılır.

2-Gerçekliği yorumlayan belgeselin konusu film yapımcısının ilgi alanları ile ilişkilidir.

3-İzleyici, bir belgesel filmde anlık yaşamın görüntüsü kadar gerçekliği ve belgesel yapımcısının niyetini yorumlar. Bu onun sorgulama yöntemidir. İzlediği filmin kurgusal mı yoksa doğru bilgilere dayanan bir yapım mı olup olmadığına karar verir.

Yukarıdaki açıklamalardan hareketle belgeselde gerçeklik; Görsel 2'de gösterildiği üzere belgesel film yapımcısının seçtiği konu, kamerada onu yansıtmaya şekli, kurgu masasında onu işleyişi ve izleyici algısıyla yeniden üretilen bir döngüyü kapsar.

Görsel 2: Belgeselde Gerçekliğin İnşa Döngüsü

Belgeseldeki gerçeklik, teknik olarak bakıldığında kurgulanmış bir gerçekliktir. Bir nesnenin altında gizli kalmış hakikatin anlık görüntüsü olan gerçeklik, belgesel sürecinde yeniden inşa edilir. Burada yeniden inşa edilme süreci yaşansa da belgesel gerçekçi olmadığı ile suçlanmaz. Aktardığı bilgilerin doğruluk veya yanlışlığıyla ilgili yorumlamalarda bulunulur. Bunun sebebi ise, içerisinde kurgusallaştırılmış özelliklerin olmaması ve gösterilen olayların film yapımcıları tarafından koordine edilmemesidir. Bir belgesel film, önemli olayları ve fikirleri kaydetmek için çeşitli amaçlarla olgusal konular hakkında bilgi sunan bir yapıdır. İzleyicileri bilgilendirir ve görüş bildirir. Bunları gerçekleştirebilmek için de bir takım materyaller kullanır (Essays UK, 2018). Bu materyaller aşağıda özetlenmiştir:

1-Gerçeklik (actuality): Kamera objektifi önünde meydana gelen anlık olaylar, insanlar veya yerler

2-Sesli konuşma (voice-over): Belgeselin ele aldığı konu hakkında bilgi veren dış ses

3-Görüşmeler (interviews): Tanıklar veya deneyimleri doğrudan anlatan kişilerle yapılan görüşmeler

4- Arşiv görüntüleri (archival footage): Tarihsel olayları gösterme veya ek film çekmeden detay eklemek

5- Yeniden yapılanmalar (reconstructions): İzleyiciye gerçek bilgiyi sağlayan ve gerçekçilik duygusu veren yeniden üretilmiş sahneler

6- Montaj (montage): Belgeselin kurgu süreci

7- Sergi (exposition): Belgeselin sunumu ve izleyici ile buluşturulması

Bu materyallerin genel etkisi, gerçekçiliğin izleyiciye olan etkisini arttırmak; gerçek dünya hakkında açıklamalar yapmak ve onu desteklemek için filme alınmış kanıtlar sunmaktır. Belgeselde gerçekliğin inşa edilme ve yeniden yorumlanma sürecinde bu materyaller kullanılır.

2.4. Belgeselde Anlatı, Anlatıcı ve Bakış Açısının Gerçeklikle İlişkisi

Anlatıbilim (narratology), bir disiplin olarak 1966 yılında “Communications” isimli Fransız bir bilim dergisinde “Anlatının Yapısal Analizi (The Structural Analysis of Narrative)” başlıklı özel bir sayı çıkarması ile hayata geçmiştir (Jahn, 2012). “Anlatıbilim” (İng. narratology, Fr. narratologie” terimi ise, üç yıl sonra dergideki özel sayıya katkıda bulunanlardan biri olan Todorov (1969) tarafından şekillenmiştir. O zamandan beri günümüzde sadece dil ve edebiyat araştırmacılarını değil; tarihçileri, sanatçıları, psikologları, felsefecileri, yapay zeka araştırmacılarını, iletişimcileri, doktorları ve pek çok araştırmacıyı bir araya getiren bir disiplin haline gelmiştir.

“Anlatıbilim; anlatı yapılarının teorisidir. Bir yapıyı araştırmak veya yapısal bir tanım sunmak için anlatıbilimci fenomenini bileşen parçalarına ayırıp işlev ve ilişkilerini belirlemeye çalışır (Todorov, 1969: 9; Jahn, 2017).

Jahn (2017), internette yayınladığı *Poems, plays and Prose* (Şiirler, Nesirler ve Oyunlar) isimli projesinin “Narratology: A Guide to the Theory of Narrative” bölümünde anlatıbilim üzerine derinlemesine bir inceleme yapmıştır. Jahn (2017), karmaşık gibi görünen anlatım alanını “Kim neyi nasıl anlatıyor?” sorusuna indirgeyerek Görsel 3’teki zihin haritasını çıkarmıştır:

Görsel 3: Anlatıbilim Zihin Haritası

(Kaynak: <http://www.uni-koeln.de/~ame02/pppn.htm>)

Görsel 3'e göre Jahn (2017), "Kim neyi nasıl anlatıyor?" sorusunun "Kim?" karşılığını dış metin düzeyinde "yazar", iç metin düzeyinde ise "anlatıcı" şeklinde ikiye ayırmıştır. Jahn (2017), anlatıcıları "homo-diegetic" ve "hetero-diegetic" olarak ayırır. "Diegetik" burada "anlatma eylemiyle ilgili" demektir. "homo", "aynı tabiata sahip"; "hetero", "farklı bir tabiata sahip" demektir. "Homo" ön eki anlatıcının öykü içinde yer aldığı (birinci şahıs), "Hetero" ön eki ise anlatıcının öykü dışında yer aldığı (üçüncü şahıs) işaret eder. Türkçede "anlatmak" anlamına gelen fakat Jahn tarafından "narrate/tell" şeklinde iki farklı şekilde kullanılan bu terimin "Ne anlattığı" sorusunun karşısında ise hikaye (story) vardır. Hikayeler olaylardan (events); koşulları (things) ve mekanları (places) içinde bulunduran mevcut öğelerden (existents) oluşur. "Nasıl?" sorusu ise hikayenin anlatımı ile ilgili bir durumdur. Yazıya dayalı söylemler ve diğer medya araçlarından oluşur. Söylemlere bakıldığında metnin hangi zamana göre anlatıldığı (tense), anlatı hızı (speed), kronolojik ya da karışık olarak anlatıldığı (order), içsel odaklanma (internal focalization) veya dışsal odaklanmaya dayanarak (external focalization) hangi bakış açısına göre anlatıldığı (point of view) şeklinde karşımıza çıkar.

Anlatı (narrative); resim, hikaye, roman, oyun, film gibi herhangi bir sözlü veya yazılı metni anlatan ya da sunan her şeyi kapsar. Hikaye/öykü (story) ise, içinde karakterleri kapsayan bir olaylar dizisinden oluşur (Jahn, 2017). Yapısalcılığın kurucusu olan İsviçreli dilbilimci Ferdinand de Saussure'a göre her gösterge/işaret (sign) bir "gösteren"den (signifier) ve bir "gösterilen"den (signified) yani biçim ve anlamdan oluşur (Jahn, 2012). Karmaşık bir gösterge olan anlatsal bir metin için gösteren, "söylem" yani "sunuş kipi" (mode of presentation); gösterilen ise "öykü" yani "eylem dizisi"dir. Dolayısıyla anlatıbilimsel bir inceleme iki temel yönetime dayanır (Jahn, 2012):

- Söylem anlatıbilimi (discourse narratology): anlatısal bir metnin biçimini ya da gerçekleşmesini (realization) belirleyen üslupla ilgili (stylistic) tercihleri analiz eder.
- Öykü anlatıbilimi (story narratology): bir olay akışını; temalar, yönlendirici unsurlar ve olaylar dizisi yörüngesinde düzenleyip “olay örgüsü haline getiren” (emplot) eylem birimleri üzerine odaklanır.

Yukarıdaki açıklamalara göre öykü, anlatının neyi anlattığı ile ilgilenirken; söylem ise anlatının nasıl anlattığı anlamına gelmektedir. Her hikaye, farklı açılardan anlatılabilir. Ona ait olaylar, şahıslar, zaman ve mekan kavramları insan zihninde bir anda oluşmayan soyut kavramlardır. Tüm bu kavramlar, somut bir sergileme aracı vasıtasıyla iletilir. Bunların her biri, hikayeyi sergileme araçlarıdır (Filizok, 2017). Anlatı metinlerinde geçen kişi, mekan ve zaman gibi ögeler bakış açısı ve anlatıcı aracılığıyla olay örgüsüne dönüşmektedir. Bakış açısı, anlatıda geçen olayların kimin algısıyla ele alındığı ve seyirciye sunulma şekliyle ilgili olduğu için metni yönlendirir. Anlatıcı ise anlatının tamamını şekillendirerek anlatı öyküsünün izleyici ile buluşturmakla görevlendirilmiş varlıktır. Anlatının göndericisi ile alıcısı arasındaki iletişim süreci, anlatıcı tarafından sağlanmaktadır. Anlatının öyküsü ve söylemi bakış açısına göre şekillenirken; anlatıcı da aynı şekilde kendisini bakış açısının varlığında biçimlendirir (Evecen ve Can, 2017).

Bakış açısı, anlatı kurgularında olayların kimin algısıyla ifade edildiği ile ilgili bir durumdur. Anlatıcı ise, bu algıyı anlatı metninin olay örgüsünü izleyiciye aktaran bir araçtır. Anlatıcı ve bakış açısına yönelik analizler, anlatılan malzemenin kavranması ve aynı zamanda anlatım biçimini de açığa çıkarması yönünde önem taşımaktadır. Nesnel yaşamın anlık gerçekliğini doğru bilgilerle yansıtmayı hedefleyen belgesel, aynı durumun farklı kesimlerce nasıl algılandığını anlatabilmek için farklı bakış açıları ve anlatıcılar kullanabilmektedir (Evecen ve Can 2017).

Anlatıyla ilgili kuramcılardan biri olan Genette (2011) anlatıyı, “bir olayı ya da olaylar dizisini anlatmayı üstlenen sözlü ya da yazılı söylemi ifade eden birim” şeklinde tanımlar. Ona göre anlatı analizi, kendi içinde ele alınan durumların bütünlüğünü alıcıya erişmesini sağlayan dilsel ya da diğer araçlardan arınıp o bütünlüğün kendisine bakmaktır (Genette, 2011:13). Edebiyat alanıyla ilgili bakış açısı, anlatıcı, anlatma zamanı gibi temel kavramları sistematik bir biçimde ele alan Genette, anlatı metinlerinin çözümlenmesini beş ayrı kategoride incelemiştir: kip,

ses, düzen, sıklık ve süre (Dervişcemaloğlu, 2017:1). Genette'in roman anlatıları için yaptığı çözümleme yöntemi sinematografik anlatılara da uygulanabilmektedir. Sinematografik anlatı türü olan belgesel film, kurmaca filmlere kıyasla daha sade bir yapıya sahip olduğundan ve anlatı metinlerinden oluştuğundan Genette'in yöntemi belgesel film anlatılarında kullanılabilir. Görüntüler tek başına bir anlam ifade etmediği için, belgesel film anlatısında seçilen bakış açısına göre bir anlatıcı kullanılmaktadır. Seçilen bakış açısının sınırları ve imkanları dahilinde anlatıcı, öyküyü zaman ve mekan üzerinden anlatır. Kimi anlatıcılar öykünün her alanına hakim bir özellik taşıırken; kimi anlatıcılar da sadece gördükleri çerçevesinde anlatımlarını gerçekleştirir. Anlatı, belgeselde gerçekliğin inşa sürecini besleyen unsurlarından biridir.

Genette, bakış açısı ve anlatıcının anlatı metni ile olan ilişkilerini incelemek için "Kim görüyor?" ve "Kim konuşuyor?" sorularını sorar. Buna cevap olarak da kip ve ses kategorilerini ortaya koyar (Genette, 2011). Dervişcemaloğlu (2017), Genette'in kip ve ses kategorilerini Tablo 1'deki gibi özetlemiştir.

Tablo 1: Genette'in Anlatı Kuramı'na Göre Kip ve Ses Kategorileri

<u>KİP</u>	<u>SES</u>
A) Mesafe * Anlatılan Konuşma * Dolaylı Söylem * Serbest Dolaylı Söylem * Dolaysız Söylem	A) Kişi * Heterodiegetik Anlatı * Homodiegetik Anlatı
B) Anlatıcının İşlevleri * Anlatma İşlevi * Yönlendirme İşlevi * Bildirişim İşlevi * Doğrulama İşlevi * İdeolojik İşlev	B) Anlatma Zamanı * Sonradan Anlatma * Önceden Anlatma * Eşzamanlı Anlatma * Karma Anlatma
C) Anlatı Perspektifi * Her Şeyi Bilen Anlatıcı Konumu * Ben Anlatım Konumu * Kişisel Anlatım Konumu	C) Anlatı Düzeyleri * Extradiegetik Düzey * İntradiegetik Düzey * Metadiegetik Düzey
D) Odaklanma * Sıfır Odaklanma * Dışsal Odaklanma * İçsel Odaklanma * Sabit Odaklanma * Değişken Odaklanma * Çoklu Odaklanma	

Kaynak: Dervişcemaloğlu (2017)

Bu çalışma, Genette'in "Kim Görüyor?" sorusuna karşılık geliştirdiği kip kategorisinde yer alan bakış açısını ele alan "odaklanma" kavramı ile sınırlandırılmıştır. Genette, bir anlatının bakış açısını açığa çıkarabilmek için "odaklanma" kavramını ortaya koymuştur. Böylece, gerçekliğin yorumlanma sürecinde bakış açısına yönelik inceleme yapılabilmektedir. Belgesel, gerçekliğin yeniden yorumlanma süreci olduğu için bakış açısı, belgeselde gerçekliğin inşa edilmesinin temelini oluşturur. Kip kategorileri tablosunda odaklanma (focalization) olarak ifade ettiği ve anlatıcının bakış açısını ortaya koyan Genette (2011), bunu da üç farklı şekilde inceler: dışsal odaklanma, sıfır odaklanma ve içsel odaklanma.

Dışsal odaklanmada anlatıcı tıpkı bir kamera ya da muhabir gibi karakterlerin eylemlerini takip ederek anlatır. Onların iç dünyalarını, niyetlerini veya gerçekliğini yorumlamaz. Bu çalışmada bakış açısı ve anlatıcının gerçekliğin yeniden kurgulanma sürecindeki rolü incelendiği için dışsal odaklanma konusuna yer verilmemiştir.

Sıfır odaklanmada anlatıcı, karakterlerden çok daha fazla şey bilir ve anlatımın tamamına hakimdir. Olay örgüsü dışında karakterlerin duygu, durum ve davranışlarını da bilir. Bu nedenle tanrısal bir bakış açısına sahiptir. Belgeselde buna en iyi örnek Dış Ses'tir. Dış sesin kullanıldığı yerlerde sıfır odaklanma görülmektedir. Belgeselde dış sese verilen süre ve içerikler, Genette'in anlatı kuramına göre belgeseldeki anlatının bakış açısını açığa çıkarmaktadır.

İçsel odaklanma ise kendi içinde sabit odaklanma, değişken odaklanma ve çoklu odaklanma olmak üzere üçe ayrılır. Sabit odaklanma, belgeselde konuşan kişinin kendi cümleleri ile içinde bulunduğu durumu ifade ettiğini gösterir. Başka bir kişi için de yorumda bulunabilir ancak bu yine konuşan kişinin kendi çıkarımına aittir. Değişken odaklanma, bir anlatıcının başka bir kişinin söylem veya davranışlarını aktarmasıdır. Konuşmacı, kişinin ismini vererek bir nevi alıntılama yapar. Yine aynı şekilde onun düşüncelerini de dile getirir ancak bu durum kendi tahmin ya da yorumlamasından daha farklı şekilde ilerler. Belgeselde konuşan kişilerin çeşitliliği, olay örgüsünün farklı yorumlamalarını da beraberinde getirir. Fakat değişken odaklanmanın süresi sabit odaklanmadan fazla ise bu durum nicel olarak konuşmacı çeşitliliği olsa da olay örgüsünün nitel olarak daha sınırlı kişilerin fikirleri üzerinden anlatıldığını açığa çıkarır.

Belgeselin anlatısında dış ses öykünün bir parçası olmanın yanı sıra onu anlatır ve yorumlar. Diğer bir deyişle, belgesel sinemanın belgelere dayanıyor olmasından ve bu belgelerin tek başlarına olayların anlamlandırılmasında yeterli olmamasından “dış ses” bir zorunluluk olarak karşımıza çıkar. Dış ses, izleyiciyi görüntüler hakkında bilgilendirir, hatta görüntüleri nasıl okuması konusunda yönlendirir. Bu nedenle, belgesel sinemada doğru ya da gerçek, bir yerde dış sesin ne söylediğine bağlıdır. Dış ses, belgesel filmin anlatımında önemli bir rol oynar. Anlatılmak istenenler, görsel verilerin dış ses aracılığıyla açıklanması sayesinde izleyiciye aktarılır. Seçil Büker (1991) belgesellerdeki dış ses için şöyle der:

“(…)Belgesel film nesnel gerçeklikle ilgilidir. Belgesel, izleyicinin nesnel gerçeklikle ilişki kurmasını büyük oranda dış-sesten yararlanarak gerçekleştiriyor. Dış-ses görüntüye katılmaz, gözlemci gibi davranır. Nesnel olduğu izlenimini yaratır. Belgeseldeki dış-ses, salondaki izleyicilerle birlikte perdeye bakar. Bir bakıma o da izleyicidir. Ama onun perdeye nereden baktığı belli değildir. Yalnız, o, bakmakla kalmaz, görüntüdeki nesnelere üzerine yorum yapar, anlamı oluşturur. İzleyiciyi yönlendirir. (...)Belgeselde ise görüntüyü bastırır, izleyici görüntüyle ilgilenmek yerine sorunla ilgilenir. Çünkü dış-ses, kendisini dinleyen olduğunu varsayar ve konuşur. İzleyici edilgindir, tepki gösteremez, karşıt düşünce geliştiremez”

3. BÖLÜM: YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın amacı, deseni, kuramsal çerçevesi, yöntemi ve veri analiz teknikleri hakkında bilgi verilmiştir.

3.1. Araştırma Amacı ve Soruları

Bu çalışma “The Death of Yugoslavia” isimli belgeselde gerçeklik, belgeselde gerçekliğin kurgulanma araçlarından olan dış ses ve anlatıcı söylemleri üzerinden aranmıştır. Belgeseldeki gerçeklik kurgusunun dış ses ve anlatıcı söylemleri üzerinden inşa edilebilmesi için de Genette’in (2011) “anlatı söylemi” kuramından yararlanılmıştır. Bu kapsamda araştırmanın temel sorusu; “*The Death of Yugoslavia*” belgeselinde gerçekliğin inşa sürecinde bakış açısı, anlatı odağı üzerinden nasıl kurgulanmıştır?” şeklindedir. Araştırmanın alt soruları ise aşağıdaki gibidir:

- Belgeseldeki anlatıda konuşmacı çeşitliliği sağlanmış mıdır?
- Belgeselde tüm tarafların görüşlerine yeterince yer verilmiş midir?
- Dış ses hangi anlatı odağını tercih etmiştir?
- Konuşmacılar hangi anlatı odağını tercih etmişlerdir?
- Anlatı odağına göre söylemler nasıl değişmektedir?

3.2. Araştırma Deseni

Nitel araştırma, tek bir tanımı olmayan, birbirinden farklı yönelim, yöntem, süreç ve özellikleri kapsayan bir araştırma türüdür. Tanımını yapmak güç olsa da nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir. Başka bir deyişle nitel araştırma, kuram oluşturmayı temel alan bir anlayışla sosyal olguları bağlı buldukları çevre içerisinde araştırmayı ve anlamayı ön plana alan bir yaklaşımdır. Bu tanımda kuram oluşturma, toplanan verilerden yola çıkarak daha önceden bilinmeyen sonuçları birbiri ile ilişkisi içinde açıklayan bir modelleme çalışması anlamına gelmektedir (Glaser, 1978; Yıldırım ve Şimşek, 1999: 41).

Glaser ve Strauss’a (1967) göre, nitel araştırma yoluyla kuram oluşturma yaklaşımı sosyal bilimler alanındaki araştırmalara yeni bir bakış açısı getirmiştir. Glaser ve Strauss, geleneksel kuramların gerçekleri hep aynı gözle gördüğünü ve bu

nedenle sosyal olguları açıklamada yetersiz kaldığını vurgulamaktadır. Oysa sosyal olguların tümü için bir evrensellikten söz edilemez. Sosyal bilimlerin bu özelliği sosyal olguların değişkenliğini anlık da olsa yakalamaya ve anlamaya yöneliktir. (Glaser, 1978; Yıldırım ve Şimşek, 1999: 41).

Nitel araştırmanın kapsamından çok özellikleri üzerinde durulmaktadır. Bu özellikler, nitel araştırmanın daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Nitel araştırma genel olarak probleme karar verme, veri kaynaklarını belirleme, veri toplama aracını oluşturma, veri toplama, verileri analiz etme ve yorumlama aşamalarından oluşur. Nitel araştırmada en çok karşılaşılan yedi özellik vardır (Bogdan ve Biklen, 1992; Goetz ve Le-Compte, 1984; Platon, 1987;1990; Yıldırım ve Şimşek, 1999: 42-49):

- Doğal ortama duyarlılık: araştırmaya dahil edilen olaylar ve olgular mümkün olduğu ölçüde doğal ortamları içinde algılanmalı ve bu ortamlardan oluşan gerçekler araştırmanın bulgularının temeli olmalıdır.
- Araştırmacının katılımcı rolü: nitel araştırmacı, bizzat alanda zaman harcayan, araştırma kapsamındaki kişilerle doğrudan görüşen ve gerektiğinde bu kişilerin deneyimlerini yaşayan, kazandığı deneyimleri toplanan verilerin analizinde kullanan kişidir.
- Bütüncül yaklaşım: nitel araştırma, problemi oluşturan değişkenleri birbirinden bağımsız olarak inceleme yerine bu değişkenlerin birlikteliğini ön plana çıkarmaya çalışır.
- Algıların ortaya konması: araştırmacılar, araştırmaya dâhil edilen bireylerin dış dünyayı nasıl algıladıklarını ve nasıl yorumladıklarını anlamak amacıyla onları gözlemler.
- Araştırma deseninde esneklik: birden fazla yöntemin bir arada kullanılmasına yöntem çeşitlemesi adı verilir. Bu durum, nitel araştırmada kullanılan yöntemlerin ve süreçlerin çeşitliliğine, araştırmanın geçerliğine ve güvenilirliğine katkıda bulunacaktır.
- Tümevarımcı analiz: nitel araştırmada tümevarım ilkesi hâkimdir. Araştırmacı topladığı tanımlayıcı ve ayrıntılı verilerden yola çıkarak incelediği probleme ilişkin ana temaları ortaya çıkarma, topladığı verileri anlamlı bir yapıya kavuşturma (kuram oluşturma) çabası içindedir. Bu nedenle araştırmada çoğu

zaman bir değişkenlik ve yeniden düzenlemeye açık olma anlayışı söz konusudur.

- Nitel veri: araştırmada temel amaç; sayılar yoluyla sonuçlara ulaşmak değil; araştırılan konu ile ilgili okuyucuya betimsel gerçekçi bir resim sunmaktır.

Creswell'in (2018: 18-21) aktarımına göre Huff (2009) nitel analizde felsefenin; problemi ve araştırma sorusunu nasıl formüle edileceğini ve araştırma sorusuna cevap bulmak için gerekli bilgilerin nasıl aranacağına yönelik ipuçları sağladığını belirtir. Creswell'in araştırmalarına göre bir nitel araştırmayı yürütürken dört felsefi varsayım üzerinde durulur: ontoloji, epistemolojik, aksiyolojik ve metodolojik. Belgeselde gerçekliğin inşa sürecinde bakış açısının anlatıcı odağı üzerinden nasıl kurgulandığını göstermeyi amaçlayan bu çalışma ise ontolojik varsayımı benimsemiştir. "Gerçeğin doğası nasıldır?" ana sorusu üzerinden gerçekliğin bakış açısına göre çeşitlilik gösterdiğini vurgulayan bu varsayım farklı perspektifler bulgulardan geliştirilen temalarla raporlaştırılmaya çalışılmıştır. Creswell (2018: 28-29) ayrıca, felsefi varsayımları "sosyal bilim teorileri" olarak adlandırdığı "yorumlayıcı çatılar" ile detaylandırır. Bu çalışmada, pragmatizme dayalı yorumlayıcı bir çatıyı kullanmak tercih edilmiştir. Dolayısıyla bu çalışma da pragmatizmin savunduğu şekilde eylemler, durumlar ve sonuçlar gibi yürütülen çalışmanın ürünlerine odaklanılır. Bu sebeple, araştırmayı önemli kılan araştırma probleminin kendisi ve bu problem hakkındaki sorulardır (Rossman ve Wilson, 1958; Creswell, 2018). Pratikte bu dünya görüşünü benimseyen araştırmacılar, araştırma sorusuna en iyi şekilde cevap bulmak için çoklu veri toplama yöntemlerine ve çoklu veri kaynaklarına başvurur. Araştırmanın pratikteki sonuçlarına odaklanır ve araştırma probleminin en iyi hitap edecek araştırma yönteminin önemine vurgu yapar (Creswell, 2018).

3.3. Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi

John Grierson belgeselleri, "gerçekliğin yaratıcı bir biçimde perdeye aktarılması" olarak adlandırır (Teksoy, 2005: 314). Belgesel, anlık görüntünün doğru bilgilerle desteklenen gerçekliğin belgeseli yapan kişi ve/veya kurumlarca yeniden oluşturulmasıdır. Belgeseli destekleyen bilgiler doğrulanabilir veya yanlışlanabilir. Fakat belgeselin gerçekçi olup olmadığına yönelik bir ölçüt yoktur. Bunun yerine belgeselde gerçeklik kurgusunu destekleyen yöntemler vardır. Bu yöntemler

belgeselin gerçeği açıklama, yeniden inşa etme ve soruşturma amaçlarına hizmet eder.

Belgeselde gerçekliğin inşa sürecini besleyen unsurlarından biridir. Genette (2011) anlatıyı, “bir olayı ya da olaylar dizisini anlatmayı üstlenen sözlü ya da yazılı söylemi ifade eden birim” şeklinde tanımlar. Ona göre anlatı analizi, kendi içinde ele alınan durumların bütünlüğünü alıcıya erişmesini sağlayan dilsel ya da diğer araçlardan arınıp o bütünlüğün kendisine bakmaktır (Genette, 2011:13). Genette (2011), bir anlatının bakış açısını açığa çıkarabilmek için “odaklanma” kavramını kortaya koymuştur. Böylece, gerçekliğin yorumlanma sürecinde bakış açısına yönelik inceleme yapılabilir. Belgesel, gerçekliğin yeniden yorumlanma süreci olduğu için bakış açısı, belgeselde gerçekliğin inşa edilmesinin temelini oluşturur.

Bu çalışmada “The Death of Yugoslavia” isimli belgesel, belgeselde gerçekliğin kurgulanma araçlarından olan dış ses ve anlatıcı söylemleri üzerinden analiz edilmiştir. Belgeseldeki gerçeklik kurgusunun dış ses ve anlatıcı söylemleri üzerinden inşa edilebilmesi için de Genette’in (2011) “anlatı söylemi” kuramından yararlanılmıştır.

3.4. Veri Toplama Tekniği

Nitel araştırmada yaygın olarak kullanılan üç tür veri toplama tekniği vardır: görüşme, gözlem ve yazılı dokümanların incelenmesi. Çalışmada, 1989-1996 yılları arasında Yugoslava’nın çöküşüne sebep olan olaylar, cumhuriyetler arasında gerçekleşen iç savaşlar, uluslararası aktörlerin müdahaleleri ve barış anlaşmalarına uzanan süreci anlatan “The Death of Yugoslavia” isimli belgesel kullanılmıştır. Belgesel, dağılma sürecinde başlıca rol oynayan ulusal ve uluslararası aktörlerle yapılan birebir röportajlar ve arşiv görüntülerinden oluşmaktadır. Altı bölüm ve dört saatten oluşan belgeselde toplamda 105 kişi konuşmaktadır. Araştırma kapsamında seçilen belgesel deşifre edilmiştir. Belgeselde anlatıcı odağı ve söylemlerin bulguları Nvivo 12 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Tüm anlatıcılar anlatı odağına göre “sabit odaklanma”, “değişken odaklanma” ve “sıfır odaklanma” şeklinde kodlanmış; söylemlerine göre ise “tutumlar”, “eylemler”, “aktörler” ve “konuşma odağına alınan kişi” şeklinde kodlanmıştır.

3.4.1. The Death Of Yugoslavia İsimli Belgeselin Künyesi

Özgün Adı: The Death of Yugoslavia

Türkçe Adı: Yugoslavya'nın Ölümü

Yönetmenler: Angus MacQueen, Paul Mitchell

Yapımcı: Norma Percy, Brian Lapping, Nicholas Fraser, Tihomir Loza

Yapım Yılı: 1995

Yayın Yılı: 1995-1996

Bölüm Sayısı: 6

Bölüm İsimleri ve Yayınlanma Tarihleri:

1. Enter of Nationalism (3 Eylül 1995)
2. The Road to War (10 Eylül 1995)
3. Wars of Independence (17 Eylül 1995)
4. The Gates of Hell (24 Eylül 1995)
5. A Safe Area (1 Ekim 1995)
6. Pax Americana (6 Haziran 1996)

Toplam Süresi: 4 saat

Menşei: Birleşik Krallık

Prodüksiyon Şirketi: Brian Lapping Associates

Distribütör: BBC (Britanya Yayın Kuruluşu)

Konuşmacılar: Abdulah Pasic, Admiral Mamula, Alexander Vershbow, Alija Izetbegovic, Anthony Lake, Armin Pohara, Azem Vllasi, Biljana Plavsic, Bill Clinton, Bogic Bogicevic, Boris Yeltsin, Borisav Jovic, Branko Grujic, Branko Kostic, Charles Redman, Christopher Hill, Colonel Milan Aksentievic, Cyril Ribicic, Diego Arria, Dobrica Cosic, Douglas Hurd, Dr Ilijaz Pilav, Dr Mate Granic, Dragos Bokan, Dusan Ckrebic, Dusan Mitevic, Ejup Ganic, Elie Wiesel, Franci Zavrl, Franjo Tudjman, General Blagoje Adzic, General Rasim Delic, General Jovan Divjak, General Mustafa Hajrulahovic Talijan, General Sefer Halilovic, General Veljko Kadujevic, General Donald Kerrick, General Milutin Kukanjac, General Lewis Mac

Kenzie, General Ratko Mladic, General Philippe Morillon, General Praljak, General Andrija Raseta, General Michael Rose, General Martin Spegelj, General Aleksandar Vasiljevic, General Zivota Panic, Gianni De Michelis, Hans Dietrich Genscher, Haris Silajdzic, Igor Bavcar, Ivan Stambolic, Ivica Racan, Jacques Chirac, Jacques Poos, Jadranka Reihl-Kir, James Baker, James W. Pardew, Janez Jansa, John Major, Jose Maria Mendiluce, Josip Boljkovac, Konstantin Mitsotakis, Larry Hollingworth, Lord Peter Carrington, Lord David Owen, Madeleine Albright, Malcolm Rifkind, Mate Boban, Michael Williams, Milan Babic, Milan Kucan, Milan Martic, Mile Dedakovic, Milos Vasic, Mira Markovic, Miroslav Solevic, Momcilo Krajisnik, Momir Bulatovic, Murat Efendic, Naser Oric, Nikola Koljevic, Patriarch Pavle, Perica Juric, Peter Galbraith, Peter Gracanin, Radovan Karadzic, Raif Dizdarevic, Richard Holbrooke, Rıza Sapunxhiu, Robert Edwards Hunter, Rosemary Pauli, Shashi Tharoor, Sir David Hannay, Slavko Degoricija, Slobodan Milosevic, Stipe Mesic, Vasil Tupurkovski, Vitali Churkin, Vojislav Seselj, Warren Christopher, Warren Zimmermann, Zarko Jokanovic, Zlatko Lagumdzija, Zulfo Salihovic

Dış Ses: Robin Ellis

Sinematografi: Robert Andrejas, Ray Brislin, François Paumard, Markan Radelic, Alexendar Stipic

Kurgu: Dawn Griffiths

Online Kurgu: Dominic Towey

Müzik: Debbie Wiseman

Not: Belgesel, 1989 ve 1996 yılları arasında Yugoslavya'nın dağılma sürecinde önemli rol üstlenmiş gerçek kişilerle yapılan röportajlar ve arşiv görüntülerinin birleşiminden oluşmaktadır.

Görsel 4: *The Death of Yugoslavia* Belgesel Filminin Afışı

(Kaynak: <https://www.bbc.co.uk/programmes/p00gfbpy>)

3.4.2. Belgesel Hakkında

The Death of Yugoslavia, ilk olarak 1995 yılında BBC’de yayınlanmış bir belgesel serisidir. Allan Little ve Laura Silber (1996) tarafından kitabı da yazılmıştır. 1989-1996 yılları arasında Yugoslava’nın çöküşüne sebep olan olaylar, cumhuriyetler arasında gerçekleşen iç savaşlar, uluslararası aktörlerin müdahaleleri ve barış anlaşmalarına uzanan süreci kapsar. Belgesel, dağılma sürecinde başlıca rol oynayan ulusal ve uluslararası aktörlerle yapılan birebir röportajlar ve arşiv görüntülerinden oluşmaktadır. Serinin röportajları, Lahey’de Yugoslavya için kurulan ve on bin gün süreyle toplam yüz altmış bir davaya bakan ICYT’nin (Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi) savaş suçu kanıtlarında kullanılmıştır. Röportajların tam metinleri ve belgesel dizisine ilişkin tüm kaynaklar Londra Üniversitesi, King's College'da Liddell Hart Askeri Arşiv Merkezi'nde bulunmaktadır.

1980’ler ile 1995 yılları arasında Yugoslavya’nın dağılma sürecini ayrıntılı bir şekilde altı bölümde anlatan belgeselin ilk bölümü, savaşın son dönemlerini de kapsayan 3 Eylül 1995’te, son bölümü ise 6 Haziran 1996’da BBC’de yayınlanmıştır. 1996 yılında Best Factual Series (En iyi Gerçekçi Yapımlar Serisi) alanında BAFTA (İngiliz Akademisi Film ve Televizyon Ödülleri) Ödülü’nü kazanmıştır.

3.4.3. *The Death of Yugoslavia Belgeselinin İçeriği*

Komünist lider Josip Broz Tito'nun Sovyetler Birliği'nden bağımsız tutmayı başardığı Eski Yugoslavya; Bosna-Hersek, Hırvatistan, Slovenya, Sırbistan, Karadağ ve Makedonya'dan oluşmaktadır. Belgesel, bu bütünlüğü sağlayan Tito'nun ölümünün ardından, Sırp Komünist Parti lideri Slobodan Milosevic'in etnik ayrımları tetikleyerek milliyetçi tutumlarını sergilediği Kosova'da başlar. Sırp liderin, Arnavutların yaşadığı ancak Sırpların tarihine uzanan Kosova'daki hareketlenmeleri tetiklediği ve bunu kendi yararına çevirmeye çalıştığı gözlenmektedir. Belgeselin bize sunduğu bilgilere göre bu yükselişi, Sırpı federasyonda lider parti hale getirme, devletlerarasındaki hassas dengeleri bozarak milliyetçi hareketleri tetikleme ve federasyondan ayrılmak isteyen devletler üzerine tepki toplama ile zirveye çıkarır. JNA'nın (Yugoslav Halk Ordusu) federasyondan ayrılan devletlere çatışması, Hırvatistan ve Slovenya'nın ayrılırken izledikleri tutumlar ve sonuç olarak geride kalan Bosna-Hersek sorunu, etnik kimliklerin de sivrilmesiyle birlikte Bosna Savaşı'nı başlatır. Önceleri iç savaş olarak gündeme gelen Bosna Savaşı, kısa zaman içinde uluslararası aktörlerin devreye girdiği modern dünya savaşı halini almıştır. Savaşın yanı sıra bölgesel ve siyasi çatışmaları kapsayan pek çok konuya değinen belgeselde uluslararası aktörlerin müdahale politikaları da tek tek gündeme getirilmiştir. Avrupa Birliği'nin yetersizliği sonucu devreye giren BM yetkililerinin başarısızlığı ise modern dünyanın en büyük soykırımını beraberinde getirmiştir. BM'nin nüfusu kurtarmak için boşalttığı ya da silahsızlandırdığı köyler, yine kendi çalışanlarının ihmalleri doğrultusunda etnik soykırımlara sahne olmuştur. Belgesel, sorunu çözmek adına araya giren uluslararası güçlerin eksikliklerinin, siyasi çatışmalardan çok daha büyük zararlara sebep olduğunun altını çizer. Bosna Hersek'in Bosnalı Hırvatlar, Bosnalı Sırpı ve Bosnalı Müslümanlar arasındaki paylaşımın çözüme kavuşamaması sorunu ise Amerika müdahalesi ile son bulur. Bosnalı Müslümanların, Bosnalı Sırpı tarafından büyük bir soykırıma uğratılması ve Bosnalı Hırvatların Sırpı göçe zorlaması, Bosna Savaşı'nın son hamleleri olur. Amerikan üsleri Bosnalı Sırpıya bir hava saldırısı düzenler. Bunun sonucunda Hırvatistan Cumhurbaşkanı Franco Tudjman, Bosna Cumhurbaşkanı Alija Izzet Begovic ve Sırbistan Cumhurbaşkanı Slobodan Milosovic, ABD Başkanı Bill Clinton ile bir araya gelerek Bosna'nın paylaşımı üzerine ittifak yapar. Bosna bölgesi, Müslüman ve Hırvatların yaşadığı Bosna-Hersek ile Sırp Cumhuriyeti olmak

üzere bölünmüş ve Amerika'nın gözetiminde tutulan bağımsız bir federasyon halini almıştır. Bu karar, 1995 Kasım ayında ABD'nin Ohio Eyaleti'nde imzalanan Dyton Anlaşması ile somutlaştırılır.

3.5. Veri Analiz Teknikleri

Belgeselin analizinde hem anlatıcılar hem de olay örgüsü anlatıcıların söylemleri üzerinden kodlanmıştır. Dolayısıyla veri analiz tekniği olarak içerik analizi seçilmiştir. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Strauss ve Corbin'in (1998) belirttiği gibi "Bilim kavramlar olmadan varolamaz; kavramlar bizim olguları anlamamıza ve bu olgular üzerinde etkili düşünmemize yardımcı olur. Bir kavrama bir ad verdiğimiz zaman o kavramla ilgili sorular sorabiliriz, o kavramları inceleyebiliriz ve başka kavramlarla ilişkilendirebiliriz" (Yıldırım ve Şimşek, 2015). Bu çerçevede araştırmacının içerik analizi yoluyla verilerin tanımlamaya ve içinde saklı olabilecek gerçekleri ortaya çıkarmaya çalıştığını belirtir. İçerik analizinde uygulanan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayacağı bir şekilde düzenlemektir (Bilgin, 2014).

Nitel araştırma verileri dört aşamada analiz edilir: verilerin toplanması, temaların bulunması, kodların ve temaların düzenlenmesi, bulguların tanımlanıp yorumlanması. Strauss ve Corbin (1998), üç tür kodlama biçiminden söz etmektedir.

- a) Daha önceden belirlenmiş kavramlara göre yapılan kodlama: Araştırmanın temelini oluşturan bir kuram ya da kavramsal çerçeve söz konusu olduğunda veriler toplanmadan önce bir kod listesi çıkarmak mümkündür.
- b) Verilerden çıkarılan kavramlara göre yapılan kodlama: Kuramsal temeli olmayan konularda yapılan çalışmalar için geçerlidir. Toplanan verilerin analizine rehberlik edebilecek bir kavramsal yapı olmadığı için bu yapı, toplanan verilerin tümevarımcı bir analize tabi tutulması sonucunda araştırmacı tarafından açığa çıkarılır.
- c) Genel bir çerçeve içinde yapılan kodlama: Bu tür kodlama, yukarıda sözü edilen her iki kodlama biçiminin birleşmesinden oluşur. Verilerin analizinden önce genel bir kavramsal yapı oluşturmak mümkündür. Bu şekilde, önceden verilen bir kod listesi içerik analizini yönlendirirken; tümevarımcı bir anlayışla verilerin incelenmesi sonucu ortaya çıkan veriler

de daha önceden oluşturulan listeye eklenir ya da yeni kodlara göre eskiler değiştirilir.

Bu çalışmada Strauss ve Corbin'in (1998) söz ettiği kodlama türlerinden genel bir çerçeve içinde yapılan kodlama tekniği kullanılmıştır. İlk olarak, belgeselde bakış açısı ve anlatıcıları yorumlayabilmek adına Genette'in (2011) kip kategorilerinde, Tablo 1, odaklanma (focalization) yaklaşımı ele alınmıştır. Anlatıcının bakış açısını "odaklanma" olarak ifade eden Genette (2011), bunu da üç farklı şekilde inceler: Sıfır odaklanma, dıştan odaklanma ve içsel odaklanma. Dolayısıyla bu çalışma Genette'in kavramsal çerçevesine göre "anlatı odağı" teması altında "sabit", "değişken" ve "sıfır" odaklanma kavramları veriler toplanmadan önce oluşturulmuştur. Sıfır odaklanmada anlatıcı, karakterlerden çok daha fazla şey bilir ve anlatımın tamamına hakimdir. Olay örgüsü dışında karakterlerin duygu, durum ve davranışlarını da bilir. Bu nedenle tanrısal bir bakış açısına sahiptir. Belgeselde buna en iyi örnek Dış Ses'tir. Dış sesin kullanıldığı yerlerde sıfır odaklanma görülmektedir. *The Death of Yugoslavia* isimli belgeselde dış sese verilen süre ve anlatımları, Genette'in anlatı kuramına göre belgeseldeki anlatımın bakış açısını açığa çıkarmaktadır. İçsel odaklanma ise kendi içinde sabit odaklanma, değişken odaklanma ve çoklu odaklanma olmak üzere üçe ayrılır. Sabit odaklanma, belgeselde konuşan kişinin kendi cümleleri ile içinde bulunduğu durumu ifade ettiğini gösterir. Başka bir kişi için de yorumda bulunabilir ancak bu yine konuşan kişinin kendi çıkarımına aittir. Değişken odaklanma ise, bir anlatıcının başka bir kişinin söylem veya davranışlarını aktarmasıdır. Konuşmacı, kişinin ismini vererek bir nevi alıntılama yapar. Yine aynı şekilde onun düşüncelerini de dile getirir ancak bu durum kendi tahmin ya da yorumlamasından daha farklı şekilde ilerler. Söz konusu odaklanma türleri farklı bakış açılarına belgeselde ne kadar yer verildiğini anlamada yardımcı olmuştur.

Bu çalışmada ayrıca, Strauss ve Corbin'in (1998) söz ettiği kodlama türlerine göre verilerden çıkarılan kavramlara göre yapılan kodlamalar da mevcuttur. Çalışmada "söylem" olarak incelenen temalar altında yer alan kodlar, araştırmanın veri toplama ve analiz süreçlerinde ortaya çıkmıştır.

Kod, sözcüklerin, cümlelerin, paragrafların veya bir başka deyişle veriler arasındaki anlamlı bölümlerin isimlendirilmesi ve sınıflandırılmasıdır. Saldana (2009), kodlama yöntemlerini birinci evre ve ikinci evre olmak üzere ikiye

ayırmaktadır. Birinci evre ham verinin kodlanması, ikinci evre ise kodların kodlanması ve kuram oluşturma sürecini içermektedir (Saldana, 2009). İkinci evre kodlama yöntemleri Örüntü Kodlaması (Pattern Coding), Odaklanmış Kodlama (Focused Coding), Bir eksen dâhilinde kodlama (Axial Coding), Kuramsal Kodlama (Theoretical Coding), Detaylı Kodlama (Elaborative Coding) ve Zamana yayılan çalışmaların kodlanması (Longitudinal Coding) olmak üzere altı başlıkta incelenmektedir ancak bu çalışmada kapsamında olmadığından burada yer verilmemiştir. Birinci evrede yer alan ise yöntemler ise Kurallı Yöntemler (grammatical methods), Temel Yöntemler (Elemental Methods), Duyguların Kodlanmasına Dair Yöntemler (Affective Methods), Yazınsal ve Dilsel Yöntemler (Literary and language methods), Keşfedici Yöntemler (Exploratory Methods) ve Prosedürel Yöntemler (Procedural Methods) olmak üzere yedi başlık altında verilmiştir (Saldana, 2009; Ozan, 2013). Bu çalışmada kullanılan yöntemler ve altındaki kodlamalar aşağıda örnekleri ile verilmiştir.

Birinci Evre Kodlama Yöntemleri:

A. Kurallı yöntemler (grammatical methods)

i. Niteliksel Kodlama (Attribute Coding):

Katılımcıların demografik bilgilerinin referans oluşturacak şekilde kodlanmasıdır. Örneğin:

DEVLET BAŞKANI
KANAAT ÖNDERİ
ORDU MENSUBU

ii. Eş Zamanlı Kodlama (Simultaneous Coding):

Aynı veri parçacığının farklı anlamları barındırması ve iki veya daha fazla kodun bünyesinde yer alması durumudur. Örneğin:

SLOBODAN MILOSEVIC *Sabit Odaklanma , *Değişken Odaklanma

B. Temel yöntemler (elemental methods),

i. Yapısal Kodlama (Structural Coding):

Araştırmanın kuramsal çerçevesi temel alınarak oluşturulan kodlarla yapılan kodlama işlemidir. Örneğin:

Sıfır Odaklanma, Sabit Odaklanma, Değişken Odaklanma

ii. Betimsel Kodlama (Descriptive Coding):

İlgili nitel veriyi tanımlayan söz ya da kısa sözcük grubundan çoğunlukla da isimden oluşan kodlama biçimidir. Bağlamdan ziyade konu bazında kategorileme yapılıdır. Örneğin:

Yugoslavya

NATO

C. Duyguların kodlanmasına dair yöntemler (Affective methods)

i. Duyguların Kodlanması (Emotion Coding):

Katılımcının hissettiklerinin kodlanmasıdır. Örneğin:

Geçmişle Gelecek Arasında Köprü Kurma

Savaş ve Şiddet Eğilimi

Tablo 2 ve Tablo 3’te verilerin tema, alt tema, kod ve açıklamaları verilmiştir.

Tablo 2: Belgeseldeki Tema ve Kodlar

Tema	Alt Tema 1	Alt Tema 2	Kod
ANLATI ODAĞI	-	-	Sıfır Odaklanma
	-	-	Sabit Odaklanma Değişken Odaklanma
ANLATICI	-	-	Görüşme yapılan kişinin adı kodlanmıştır. Örneğin: SLOBODAN MILOSEVIC Belgeselde 106 anlatıcı konuştuğu için tüm liste bu tabloda verilmemiştir.
SÖYLEM	Konuşma Odağına Alınan Kişi	-	Görüşme yapılan kişinin aktarımlarında odakta olan kişi kodlanmıştır. Örneğin: SLOBODAN MILOSEVIC_Odak Belgeselde 31 farklı kişi konuşma odağına alındığı için tüm liste bu tabloda sunulmamıştır.
	Aktörler	İç Aktörler	Hırvatistan Kosova Sırbistan ve Sırlar Slovenya Yugoslav ve Yugoslavya Bosna Hersek
		Dış Aktörler	Birleşmiş Milletler Avrupa Topluluğu Birleşik Krallık Rusya Amerika Birleşik Devletleri NATO

İlk olarak “Anlatı Odağı”, “Söylem” ve “Anlatıcı” şeklinde bir üst tema oluşturulmuştur. Anlatı odağının alt temaları; sıfır, sabit ve değişken odaklanma olarak belirlenmiştir. Üslubunun hakim bakış açısı olması nedeniyle dış ses sıfır odaklanma ile kodlanmıştır. Diğer anlatıcılar ise sabit ve değişken odaklanma

şeklinde kodlanmıştır. Belgeseldeki anlatıcı kendi görüşünü doğrudan anlatıyorsa *sabit*, başka bir anlatıcının söylemini ifade ediyorsa *değişken* odaklanma şeklinde kodlanmıştır.

Tablo 2’ye göre ikinci sırada yer alan söylem teması, dökümandaki metinsel anlatıların içeriğini yorumlamak için kullanılmıştır. Anlatıcıların söylemleri, “Aktörler”, “Konuşma Odağına Alınan Kişi”, “Eylemler” ve “Tutumlar” şeklinde alt temalara ayrılmıştır. Aktörler teması kendi içinde iç ve dış aktörler olarak ayrılmakta ve Yugoslavya’nın dağılma sürecinde belgeselde değinilen devlet, kurum ve kuruluşları temsil etmektedir. Detaylı içerikleri Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 2’ye göre “Konuşma Odağına Alınan Kişi” alt teması, bir anlatıcının, başka bir anlatıcının söylemi sırasında kendi görüşünün ifade edildiğini göstermektedir. Örneğin, Borisav Jovic’in söyleminde Slobodan Milosevic kodlanmışsa, buradaki anlatıcı olan Borisav Jovic bize kendi görüşünü değil Slobodan Milosevic’in görüşünü anlatmaktadır. Buradaki içeriğin gerçeklik kurgusu, Borisav Jovic’in değil Slobodan Milosevic’in bakış açısıyla izleyiciye aktarılmıştır.

Tablo 2’de yer alan “Eylemler” teması iç ve dış aktörlerin eylemlerini işaret ederken; “Tutumlar” temasında ise milliyetçilik kavramı genel bir çatı olarak verilmiştir. Tutum ve eylemler, Tablo 3 ve Tablo 4’te daha ayrıntılı bir şekilde inlenmiştir.

Tablo 3: İç Aktörlerin Eylemlerine Dair Kodlar ve Açıklamaları

ALT TEMA 1	ALT TEMA 2	KOD	AÇIKLAMA
İÇ AKTÖRLERİN EYLEMLERİ	YUGOSLAVYA BÜTÜNLÜĞÜNÜ SAVUNMA	Etnik Soykarımı Öngörme	Yugoslavya bütünlüğünü savunan liderlerin ayrışma olduğunda doğabilecek zararları öngörmesi
		Milliyetçilere Karşı Çıkma	Yugoslavya bütünlüştürücülüğü içinde etnik grupların yanlış olduğuna vurgu yapma
		Birlik ve Bölünmezlik Vurgusu	Yugoslavya'nın Sosyalist Federal Cumhuriyeti olarak kalması isteği
		Yugoslav Otorite Müdahalesi	İç karışıklıklara federasyonun çözüm bulma isteği
		Ayrışma Karşıtı	Yugoslavya'daki birlik düşüncesinin korunmak istenmesi
	FIKİR AYRILIKLARI	Askeri Fikir Ayrılıkları	Merkezi bütünlüğü savunan Yugoslav Federal Ordusu'nun ayrılmak isteyen cumhuriyetlerle ters düşmesi
		Siyasi Fikir Ayrılıkları	Yugoslavya'daki ayrışma savunucuları ile bütünlüğün korunmasını isteyen siyasiler arasındaki uyumsuzluk
		Anlaşmaya Varamama	Sunulan çözüm ve barış önerilerine karşı iç aktörler arasındaki çözümsüzlüğe dayanır
	ASKERİ TUTUMLAR	Askeri Birlik Bulundurma	Cumhuriyetlerin olası bir savaşa karşı hazırlıklı olması
		Gizli Görüşme ve Silahlanma	Cumhuriyetlerin çıkarları uğruna ittifak yapmaları ve savunma önlemleri almaları
		Karşı Saldırıya Geçme	Cumhuriyetlerin kendini savunması
		Askeri Müdahale Girişimi	Cumhuriyetlerin birbirine karşı planladığı askeri eylemler
		Askeri Saldırı	Cumhuriyetlerin birbirine karşı saldırıya geçmesi
	SIYASİ TUTUMLAR	Zafer ve Hakimiyet Kazanma	Cumhuriyetlerin bağımsız başarılarını kanıtlama arzusu
		Barış Planını Geçersiz Bulma	Yugoslavya krizinde dış aktörlerin planlarını yetersiz bulup kendi çözümünü uygulamak isteyen cumhuriyetler
		Kendi Çıkarlarına Göre Hareket Etme	Cumhuriyetlerin parçalanma sürecinde kendi payını almak istemesi
		Tehdit Etme	Siyasi liderlerin şartlarını zorla kabul ettirmek için birbirlerini zorlaması
		Aşağılama	Yugoslavya'dan ayrılmak isteyen cumhuriyetlerin Yugoslavya'yı ve diğer cumhuriyetleri küçük görmesi
		Kendini Aklama	Siyasi liderlerin yaptıkları eylemleri haklı çıkarma çabası
		Kendini Savunma İhtiyacı	Saldırlara karşı önlem almaya çalışma
		Bosna'nın Paylaşımı	Bosna'nın cumhuriyetler arasında paylaşılması
	BARIŞI VE DÜZENİ KORUMA ÇABASI	Cumhuriyetler Arası Dayanışma	Cumhuriyetlerin bağımsızlık mücadelesinde birbirlerini desteklemesi
		Sağduyuyu Koruma	Siyasi liderlerin krizleri çözme çabası
		Barış Planını Kabul Etme	Yugoslavya krizinde dış aktörlerin çözümlerini kabul eden cumhuriyetler
		Uluslararası Aktörlerden Yardım İsteme	Siyasi liderlerin uluslararası destek almak istemesi
		Ulusal Çatışmaya Çözüm Getirme	Siyasi liderlerin kendi çıkarları doğrultusunda krizleri çözme yöntemleri

Aşağıda Tablo 3’te sunulan her bir kod için örnekler paylaşılmıştır:

İç aktörlerin eylemleri>Yugoslavya’nın bütünlüğünü koruma>etnik soykırımı öngörme (2.Bölüm, Dış Ses, 39:43-39:56)

Everything now hung on Bosnia’s representative with a mixed population of Muslims, Serbs and Croats. Bosnia had most lose if Yugoslavia descended into civil war.

Artık her şey karışık bir Müslüman, Sırp ve Hırvat nüfusundan oluşan Bosna’nın temsilcilerine bağlıydı. Yugoslavya iç savaşa giderse, en çok kaybı Bosna verirdi.

İç aktörlerin eylemleri>Yugoslavya’nın bütünlüğünü koruma>milliyetçilere karşı çıkma (1.Bölüm, Raif Dizdarevic, 28:40-28:54)

Our fathers died to create Yugoslavia. We will not go down the path of national conflict. We’ll take the path of brotherhood and unity.

Atalarımız Yugoslavya’yı yaratmak için öldüler. Ulusal çatışma yolunda ilerlemeyeceğiz. Kardeşlik ve birlik yoluna gireceğiz.

İç aktörlerin eylemleri>Yugoslavya’nın bütünlüğünü koruma>birlik ve bölünmezlik vurgusu (1.Bölüm, Slobodan Milosevic, 05:20-05:26)

Long live brotherhood and unity in Yugoslavia!

Yugoslavya’daki kardeşlik ve birlik çok yaşa!

İç aktörlerin eylemleri>Yugoslavya’nın bütünlüğünü koruma>Yugoslav otorite müdahalesi (2. Bölüm, Dış Ses, 17:37-17:47)

The lorries disappeared into the night. Yugoslav Military intelligence now began a major operations to prove who was behind this smuggling.

Kamyonlar geceye karıştı. Yugoslav Askeri istihbaratı bu kaçakçılığın arkasında kim olduğunu kanıtlamak için büyük bir operasyon başlattı.

İç aktörlerin eylemleri>Yugoslavya’nın bütünlüğünü koruma>ayırışma karşıtı (2. Bölüm, Borisav Jovic, 08:30-08:55)

They demanded action to stop Croatia going independent. When last independent, Croatia had committed genocide against Serbs. They were really scared.

Hırvatistan’ın bağımsızlığını durdurmak için harekete geçmek istediler. En son olan bağımsızlıklarında Hırvatistan Sırlara karşı soykırım yapmıştı. Gerçekten korkmuşlardı.

İç aktörlerin eylemleri>fikir ayrılıkları>askeri fikir ayrılıkları (2.Bölüm, Stipe Mesic, 37:49-38:22)

Using the army is just your way to enlarge Serbia. That means war. I tried to bring the Generals back to reality. I wanted to make them see the crisis was not Croatia’s

fault. If you don't order action, you will destroy the Federation. It's up to you

Orduyu kullanmak sadece Sırbistan'ı büyütmek için bir yol. Bu savaş demek. Generalleri gerçeğe döndürmeye çalıştım. Onlara krizin Hırvatistan'ın hatası olmadığını göstermek istedim. Bir aksiyon almazsanız, Federasyonu yok edeceksiniz. Size kalmış.

İç aktörlerin eylemleri>fikir ayrılıkları>askeri fikir ayrılıkları (2.Bölüm, Borisav Jovic, 22:58-23:12)

The Croat rejected our proposals. The other State Council members did not know what to do. It was obvious the army had to be sent in.

Hırvat tekliflerimizi reddetti. Diğer Devlet Konseyi üyeleri ne yapacaklarını bilmiyorlardı. Ordunun gönderilmesi gerektiği belliydi.

İç aktörlerin eylemleri>fikir ayrılıkları>askeri fikir ayrılıkları (6.Bölüm, Dış Ses, 39:00-39:24)

Holbrooke had no choice. He gave time the two sides until midnight the next day to agree to a 51/49 map. But the Muslims refused to give up a single parcel of land until they'd been satisfied on their demand. From the start of the talks, their delegation had insisted the Serbs surrender all the districts of Sarajevo they controlled.

Holbrooke'un başka seçeneği yoktu. İki tarafa, 51/49 haritayı kabul etmek için ertesi gün gece yarısına kadar süre verdi. Fakat Müslümanlar, taleplerinden tatmin olana kadar tek bir topraktan dahi vazgeçmeyi reddetti. Görüşmelerin başından itibaren delegasyonları, Sırların kontrol ettikleri Saraybosna'nın tüm bölgelerini teslim etmeleri konusunda ısrar etmişti.

İç aktörlerin eylemleri>askeri eylemler>askeri birlik bulundurma (2.Bölüm, Borisav Jovic, 33:30-33:45)

I rang each member of the State Council again. A majority agreed to order the army onto the streets. But only to prevent vandalism.

Devlet Konseyinin her bir üyesini tekrar aradım. Çoğunluk orduyu sokaklara sokmayı kabul etti. Ancak sadece vandalizmi önlemek içindi.

İç aktörlerin eylemleri>askeri eylemler>gizli görüşme ve silahlanma (3.Bölüm, Vojislav Seselj, 20:33-20:48)

Borovo Selo asked me to send my volunteers. The Serbs there wanted round the clock protection. Milesevic's police gave us weapons.

Borovo Selo gönüllüleri göndermemi istedi. Oradaki Sırlar 24 saat boyunca koruma istediler. Miloseviç'in polisi bize silah verdi.

İç aktörlerin eylemleri>askeri eylemler>gizli görüşme ve silahlanma (3.Bölüm, Igor Bavcar, 08:29-08:49)

I couldn't have made it any clearer to the Army: 'Fly a helicopter over the capital and we'll shoot it down'' We sent a helicopter from my barracks. It was filled with provisions.

Orduya daha net bir şey yapamazdım: "Başkentin üstünden bir helikopter uçurun ve aşağıyı vuracağız." Kışlamdan bir helikopter gönderdik. Hükümlerle doluydu.

İç aktörlerin eylemleri>askeri eylemler>askeri müdahale girişimi (3.Bölüm, Dış Ses, 20:59-21:08)

Two buses of heavily armed Croat police drove confidently into the Serbs' stronghold straight into an ambush.

Hırvat polisiyle donanmış ağır silahlı iki otobüs kendinden emin bir şekilde Sırpların kalesine doğru pusuda sürdü.

İç aktörlerin eylemleri>askeri eylemler>askeri saldırı (4.Bölüm, Ejup Ganic, 28:05-28:22)

There was shooting all around the Presidency building. My bodyguard said he'd be more useful outside. Then I realised they might take the Presidency.

Başkanlık binasının her yerinde ateş edildi. Korumam dışarıda daha yararlı olacağını söyledi. Ardından Cumhurbaşkanlığını alabileceklerini farkettim.

İç aktörlerin eylemleri>siyasi eylemler>zafer ve hakimiyet kazanma (1.Bölüm, Slobodan Milosevic, 21:01-21:13)

We'll stop the counter revolution in Kosova. We'll reform the political system. Serbia will regain its rightful territory.

Kosova'daki karşı devrimi durduracağız. Siyasi sistemi yeniden düzenleyeceğiz. Sırbistan haklı topraklarına kavuşacak.

İç aktörlerin eylemleri>siyasi eylemler>barış planını geçersiz bulma (5.Bölüm, Radovan Karadzic, 16:45-16:51)

He said, "The Vance-Owen plan will never work". "They will never be able to implement it"

"Vance-Owen planı asla işe yaramayacak" dedi. "Bunu asla uygulayamazlar".

İç aktörlerin eylemleri>siyasi eylemler>kendi çıkarlarına göre hareket etme (1.Bölüm, Milan Kucan, 24:48-25:00)

Milosevic said: We Serbs will act in our own interests. If this violates the consitution we don't care.

Miloseviç: Biz Sırplar kendi çıkarlarımızla hareket edeceğiz dedi. Bu anayasaya aykırı olursa umrumda değil.

İç aktörlerin eylemleri>siyasi eylemler>tehdit etme (5.Bölüm, General Halilovic, 11:05-11:14)

Morillon said, "Accept their terms or Srebrenica is doomed"

Morillon, 'Şartlarını kabul et veya Srebrenica kötü sona mahkumdur' dedi.

İç aktörlerin eylemleri>siyasi eylemler>aşağılama (2.Bölüm, Slobodan Milosevic, 41:28-41:47)

We used to think the State Council did its job properly. This illusion is now dead. Better to face up to the truth than delude ourselves.

Devlet Konseyi'nin işini doğru bir şekilde yaptığını düşünürdük. Bu yanılsama şimdi öldü. Kendimizi aldatmak yerine gerçeklerle yüzleşmek daha iyi.

İç aktörlerin eylemleri>siyasi eylemler>kendini aklama (1.Bölüm, Slobodan Milosevic, 31:38-31:50)

All the changes we made to the structure of Serbia were implemented using perfectly legal means. We followed the proper procedure.

Sırbistan'ın yapısına yaptığımız tüm değişiklikler tamamen yasal yollarla gerçekleştirildi. Uygun prosedürü takip ettik.

İç aktörlerin eylemleri>siyasi eylemler>kendini savunma ihtiyacı (4.Bölüm, Alija Izetbegovic, 24:40-24:51)

I told him, "We have no choice If we surrender. We'll all be killed".

Ona dedim ki, "Teslim olursak başka seçeneğimiz yok. Hepimiz öldürüleceğiz".

İç aktörlerin eylemleri>siyasi eylemler>Bosna'nın paylaşımı (6.Bölüm, Richard Holbrooke, 21:10-21:19)

There is one Bosnia. It's got two parts. Everyone agreed it would have two parts. Sir Evil's concession was to let one part be called Republic of Srpska.

Bir tane Bosna var. İki bölümü var. Herkes iki bölüm olacağı konusunda hemfikir. Sir Evil'in imtiyazı, bir bölümünün Srpska Cumhuriyeti olarak adlandırılmasına izin vermektir.

İç aktörlerin eylemleri>barışı ve düzeni koruma çabası>cumhuriyetler arası dayanışma (3.Bölüm, Franjo Tudjman, 32:29-32:38)

In this meeting, Milosevic insisted that we Croats had the right to an independent state.

Bu toplantıda Miloseviç, biz Hırvatların bağımsız bir devlet hakkına sahip olmamız konusunda ısrar etti.

İç aktörlerin eylemleri>barışı ve düzeni koruma çabası>sağduyuyu koruma (1.Bölüm, Ivica Racan, 43:12-43:24)

Please, we need some discussion, let's Show some tolerance. What is at stake is the Communist Party of Yugoslavia.

Lütfen, biraz tartışmaya ihtiyacımız var, hadi biraz tolerans gösterelim. Tehdit altında olan şey Yugoslavya Komünist Partisi.

İç aktörlerin eylemleri>barışı ve düzeni koruma çabası>barış planını kabul etme (5.Bölüm, Slobodan Milosevic 22:43-23:04)

I believe is no alternative. I believe we have to go for peace. The plan was signed by Dr Karadzic in Athens. It's a good plan. It's in the interest of the Serbs in Bosnia and of all Serbs...

Alternatif olmadığını düşünüyorum. Barış için gitmemiz gerektiğine inanıyorum. Plan, Atina'daki Dr. Karaciç tarafından imzalandı. Bu iyi bir plan. Bosna'daki Sırpların ve tüm Sırpların yararına...

İç aktörlerin eylemleri>barışı ve düzeni koruma çabası>uluslararası aktörlerden yardım isteme (2.Bölüm, General Spigelj, 16:44-16:56)

I went to Budapest and did a deal in Hungary. I bought a consignment of weapons

Budapeşte'ye gittim ve Macaristan'da bir anlaşma yaptım. Silah sevk ettim.

İç aktörlerin eylemleri>barışı ve düzeni koruma çabası>ulusal çatışmaya çözüm getirme (2.Bölüm, Franjo Tudjman, 26:55-27:15)

Our people in Croatia can now sleep peacefully. We can return to normal. We won't wake up to find tanks on the streets.

Hırvatistan'daki halkımız şimdi huzur içinde uyuyabiliyor. Normale dönebiliriz. Sokaklarda tank bulmak için uyanmayacağız.

Tablo 4: Dış Aktörlerin Eylemlerine Dair Kodlar ve Açıklamaları

ALT TEMA 1	ALT TEMA 2	KOD	AÇIKLAMA
DIŞ AKTÖRLERİN EYLEMLERİ	BARIŞÇIL MÜDAHALE	Bölgeyi Güvenli Hale Getirme	Dış aktörlerin Yugoslavya'yı güvenli kılmak üzere görevlendirilmesi
		Barış Görüşmeleri	Yugoslavya krizini çözmek isteyen devletler
		Destek ve Koruma	Dış aktörlerin güven verici eylemleri
		Savaşı Durdurma ve Siyasi Liderleri Uzlaştırma	Bölgedeki savaş ve karışıklığı yabancı devletlerin çözmesi ve onları ortak paydada buluşturması
		Bölgesel İstikrarı Koruma İsteği	Amerika'nın bölgeye barış ve güvenlik getirmesi
		Silahsızlandırma ve Kuvvetleri Geri Çekme	Uluslararası aktörlerin sorunu savaş dışı bir şekilde çözüme ulaştırması
	SAVAŞÇIL MÜDAHALE	Saldırı Planlama	Bölgelerde yaşanan iç çatışmalara müdahale etme
		Hava Saldırısı Düzenleme	Sırların verdiği zararların büyümesini engellemek adına ABD'nin saldırı eylemi
		Ültime Verme	Yabancı devletlerin siyasi liderleri korkutması
	NEGATİF MÜDAHALE	Yetersiz Müdahale	Yugoslavya krizinin çözümde uluslararası devlet ve kuruluşların etkisizliği ve başarısızlığı
	KENDİ ÇIKARINA GÖRE HAREKET ETME	Yugoslavya'nın Geleceğini Planlama	Yugoslavya'nın parçalanması sonucu ortaya çıkan devletleri ve geleceğini planlama
	ULUSLARARASI KAMUOYUNU BİLGİLENDİRME	Katliam ve İnsan Hakları Vurgusu	Çatışmalarda zarar gören halkın dünya kamuoyuna yansıtılması, toplu ölümlere ve halkın mağduriyetine vurgu yapılması
		Müdahale/Manipüle Etme Durumu	İç meselelerin uluslararası platforma taşınması

Aşağıda, Tablo 4'te sunulan her bir kod için örnekler paylaşılmıştır:

Dış aktörlerin eylemleri>barışçıl müdahale>bölgeyi güvenli hale getirme (5.Bölüm, Dış Ses, 08:50-09:02)

The leader of the UN's powerful non-aligned block introduced a resolution declaring Srebrenica a safe heaven. This would oblige the UN to defend the town.

Birleşmiş Milletler'in güçlü hizasız bloğunun lideri, Srebrenica'yı güvenli bir cennet ilan eden bir karar verdi. Bu, BM'yi kasabayı korumaya zorladı.

Dış aktörlerin eylemleri>barışçıl müdahale>barış görüşmeleri (5.Bölüm, Lord Owen, 12:56-13:05)

We are not only keeping or I would say stitching the country back together again but we were also going to reserve ethnic cleansing.

Sadece bekletmiyor ya da ülkeyi tekrar bir araya diyoruz diyebilirim, aynı zamanda etnik temizliği de ayıracağız.

Dış aktörlerin eylemleri>barışçıl müdahale>barış görüşmeleri (5.Bölüm, Dış Ses, 07:42-08:06)

Morillon's promise had changed UN's policy. He had committed his mutual peacekeepers to the Muslim side at the very moment the Serbs were closing in. His master's in New York were taken aback. General Morillon took a lot of risks.

Morillon'un verdiği söz BM'nin politikasını değiştirdi. Karşılıklı barış güçlerini Sırp'ların yaklaşmakta olduğu anda Müslüman tarafına adadı. New York'taki yöneticisi şaşkınlığa uğradı. General Morillon çok risk aldı.

Dış aktörlerin eylemleri>barışçıl müdahale>savaşı durdurma ve siyasi uzlaştırma (6.Bölüm, Richard Holbrooke, 20:42-20:48)

President Clinton has set us here today on a mission of peace in a moment of war. All of its goal was to persuade the warring presidents to come to a peace conference.

Başkan Clinton bugün bizi savaş anında bir barış misyonuna getirdi. Hedefinin tamamı, savaşan başkanları barış konferansına gelmeye ikna etmektir.

Dış aktörlerin eylemleri>barışçıl müdahale>bölgesel istikrarı koruma (6.Bölüm, Dış Ses, 30:46-30:57)

With his re-election looming President Clinton gambled that cooped up in the base the 3 Balkan presidents would hammer out a deal. He gave his men 17 days to twist their arms.

Yeniden seçilmeye başlamasıyla, Cumhurbaşkanı Clinton, üssünde toplanan 3 Balkan cumhurbaşkanının anlaşmaya varacağını söyledi. Kollarını bükmeleri için adamlarına 17 gün verdi.

Dış aktörlerin eylemleri>barışçıl müdahale>silahsızlandırma ve kuvvetleri geri çekme (5.Bölüm, Jose Maria Mendeluce, 11:28-11:46)

In Exchange for letting in a few Canadian soldiers Srebrenica had to disarm. It would be made a 'safe area' The Bosnian Serbs it would be a concentration camp. The Serb army would be in control

Birkaç Kanadalı askere izin verme karşılığında Srebrenica'nın silahsızlandırılması gerekiyordu. Bu "güvenli bir bölge" yapılacaktı. Bosnalı Sırp lar toplama kampı olacaktı. Sırp ordusu kontrol altında olacak

Dış aktörlerin eylemleri>savaşçıl müdahale>saldırı planlama (5.Bölüm, Dış Ses, 44:06-44:30)

The UN had no choice but to call of the air strike. They sent a helicopter to pick up one dying British soldier with the Serb offensive continued. That night, the Bosnian Government summoned Mr. Akashi and General Rose to explain themselves.

BM'nin hava saldırısını çağırmaktan başka seçeneği yoktu. Sırp taarruzuna devam eden ölen bir İngiliz askerini almaya helikopter gönderdiler. O gece Bosnalı Hükümet, kendilerini açıklamak için Bay Akashi ve General Rose'u çağırdı.

Dış aktörlerin eylemleri>savaşçıl müdahale>hava saldırısı düzenleme (5.Bölüm, Bill Clinton, 45:04-45:22)

By shelling a hospital, shelling the UN headquarters, taking UN hostages when we have never been involved in the war against them. We would do all along which is if they threaten our people, we would use air power. They are the complete aggressors and wrong-doers.

Bir hastaneyi bombalayıarak, BM merkezlerini bombalayıarak, onlara karşı savaşta hiç bulunmadığımız zamanlarda BM rehinelerini aldı. Her şeyi yapardık, halkımızı tehdit ederlerse hava gücünü kullanırdık. Onlar tam bir saldırgan ve yanlış yapanlar.

Dış aktörlerin eylemleri>savaşçıl müdahale>ültimatome verme (5.Bölüm, Lord Owen, 14:10-14:18)

That Sunday morning was the first time really I'd ever had both a stick and a carrot. The stick was the UN Security Council resolution which was toughening up sanctions.

O pazar sabahı, ilk defa hem sopa hem de havuç aldım. Sopa, yaptırımları sertleştiren BM Güvenlik Konseyi kararıydı.

Dış aktörlerin eylemleri>nötr müdahale>yetersiz müdahale (3.Bölüm, Dış Ses, 31:13-31:26)

The European community had set a goal for 3 months to settle the crises. 2 months at past, and the violence only worsened. Now all 6 Yugoslav Republics were called to talks.

Avrupa topluluğu krizleri çözmek için 3 ay boyunca bir hedef belirlemişti. 2 ay geçmişte kaldı ve şiddet daha da kötüye gitti. Şimdi 6 Yugoslav Cumhuriyeti'nin tümü görüşmeye çağrıldı.

Dış aktörlerin eylemleri>çıkarma göre hareket etme>Yugoslavya'nın geleceğini planlama (5.Bölüm, Lord Owen, 12:46-12:56)

If we are going to get peace by negotiation, then we have got to get these 3 people together. They've got to learn how to share power and they've got to share the country and we've got to stitch in together again.

Müzakere yoluyla barış elde edeceksek, bu 3 kişiyi bir araya getirmeliyiz. Gücü nasıl paylaşacaklarını öğrenmeliler, ülkeyi de paylaşmalılar ve tekrar birlikte dikiş atmalıyız.

Dış aktörlerin eylemleri>uluslararası kamuoyunu bilgilendirme>katliam ve insan hakları vurgusu (6. Bölüm, Dış Ses, 00:49-01:08)

The Serbs decided to see Srebrenica. This decision would force the Americans to bring peace to Bosnia. But only after the people here had been sacrificed. Srebrenica was a refuge for tens of thousands of muslims fleeing the Serbs. For 3 years they had been surrounded.

Sırp lar Srebrenica'yı görmeye karar verdi. Bu karar, ancak buradaki insanlar feda edildikten sonra Amerikalıları Bosna'ya barış getirmeye zorlayacaktı. Srebrenica, Sırp lardan kaçan on binlerce müslümanın sığınağıydı. 3 yıl boyunca kuşatılmışlardı.

Dış aktörlerin eylemleri>uluslararası kamuoyunu bilgilendirme>müdahale ve manipüle etme durumu(3. Bölüm, Dış Ses, 35:33-35:55)

The Carrington plan was the last proposal that try to tackle all Yugoslavia's problems. It might have averted the bloodshed to come not just in Croatia but in Bosnia as well. Carrington sent his written plan to the Yugoslav president and sum in them back to the Hague.

Carrington planı, tüm Yugoslavya'nın sorunlarının üstesinden gelmeye çalışan son teklifti. Sadece Hırvatistan'da değil, Bosna'da da gelmesi için kan akıtıyordu. Carrington yazılı planını Yugoslavya cumhurbaşkanına gönderdi ve onlarla Lahey'e geri döndü.

Tablo 5: Tutumlara Dair Kodlar ve Açıklamaları

ALT TEMA 1	ALT TEMA 2	KOD	AÇIKLAMA	
TUTUMLAR	AİDİYET	Ortak Değerleri Besleme	Bir etnik grupta kolektif bilincin yaratılması için ortak siyasi, kültürel ve toplumsal değerlere vurgu yapma	
		AYRISMA	Yugoslav Otoritesini Yok Etme Arzusu	Merkezin zayıflığına vurgu yapma ve Yugoslavya'dan ayrılmak isteyen cumhuriyetlerin yeni siyasi yapı kurma isteği
		Bağımsız Bir Devlet Olma Düşüncesi	Etnik azınlıkların merkezden bağımsız olarak kendi siyasi ve ekonomik modellerini tasarlamak istedikleri devlet düşüncesi	
		Devrim ve Darbe Girişimi	Merkezi siyasi sisteme karşı tutum sergileme	
		Endişe ve Kaygı	Cumhuriyetlerin ayrışma yanlısı eylemlerin krizde dönüşmesi karşısındaki tutumları	
	ETNİK UNSURLARI BESEME	Etnik Kimlik Bilincinde Artma	Yugoslavya'daki birleştirici üst kimliğin azalması ve etnik kimlik bilincinin yerleşmesi, etnik gruplar arasındaki ayrımı kolektif bilinçte yükseltme	
		Güven Duygusu Yaratma	Siyasi aktörlerin halk üzerindeki etkisi, vatandaşların ihtiyaç ve özelemlerini karşılama	
		Kahraman ve Lider Yaratma	Etnik grupları cesaretlendirecek aktörlerin belirmesi	
		Mağduriyet	Etnik grupların bir arada yaşamasının zararlarının dile getirilmesi	
		Müslümanlık Vurgusu	Dini etnik ötekileştirme aracı olarak kullanma	
		Tehdite Karşılık Verme	Siyasi liderlerin çatışmalar sonucu geliştirdiği yöntem	
	ETNİK ÇATIŞMALARINI BESEME	Medya Etkisini Kullanma	Siyasi liderlerin halk arasında etnik çatışmaları yaymak için medyayı kullanması	
		Şovenist ve Cezalandırıcı Tutum Sergileme	Cumhuriyet liderlerinin ayrılma isteği doğrultusunda basıkcı bir tutum sergilemesi	
		Etnik Temizlik Vurgusu	Üstün ve tek ırk olma isteğini negatif yönde besleme	
		Halkı Provoke Etme	Yugoslavya bütünlüğü içinde siyasi liderlerin halk üzerindeki güvensizlik ve huzursuzluk duygularını beslemesi, halkın galeyana gelmesi	
		İç Savaş Vurgusu ve Şiddet Eğilimi	Etnik azınlıkların ötekileştirdikleri gruplara karşı geliştirdiği tutumlar	
		İhanet ve Düşmanlık Vurgusu	Etnik azınlıkların ötekileştirdikleri gruplara karşı geliştirdiği ve geliştirilen tutumları	
			Kendini Üstün Irk Görme	Sırbistan'ın kendisini Yugoslavya'nın geleceğini devam ettirebilecek tek ırk olarak görmesi

Tablo 5'te sunulan her bir kod için aşağıda örnekler paylaşılmıştır:

Milliyetçilik>aidiyet>ortak değerleri besleme (1. Bölüm, Slobodan Milosevic, 05:20-05:26)

Kosova is the very heart of Serbia. All our history is in Kosova all our monasteries

Kosova, Sırbistan'ın kalbidir. Tüm tarihimiz Kosova'da tüm manastırlarımızda

Milliyetçilik>ayrışma>Yugoslav otoritesini yok etme arzusu (1. Bölüm, Slobodan Milosevic, 21:01-21:43)

We'll stop the counter revolution in Kosova. We'll reform the political system. Serbia will regain its rightful territory.

Kosova'daki karşı devrimi durduracağız. Siyasi sistemi yeniden düzenleyeceğiz. Sırbistan haklı topraklarına kavuşacak.

Milliyetçilik>ayrışma>bağımsız bir devlet olma düşüncesi (3. Bölüm, Franjo Tudjman, 00:58-01:13)

We call on all parliamentary democracies. Recognise the will of the Croat people to join the society of free and independent nations

Bütün parlamento demokrasilerini çağırıyoruz. Hırvat halkının özgür ve bağımsız uluslar topluluğuna katılma isteğini kabul edin.

Milliyetçilik>ayrışma>devrim ve darbe girişimi (1. Bölüm, Raif Dizdarevic, 26:32-26:45)

My security people woke me up. They told me Serb protesters were gathering at the university. The demo was growing. They were heading for town.

Güvenlik görevlilerim beni uyandırdı. Sırp göstericilerin üniversitede toplandıklarını söylediler. Demo büyüyordu. Kasabaya gidiyorlardı.

Milliyetçilik>ayrışma>endişe ve kaygı (1. Bölüm, Milan Kucan, 25:06-25:16)

We feared that after Kosova we'd be next. So we had good reason to oppose the Serbs

Kosova'dan sonra bir sonraki olacağımızdan korktuk. Bu yüzden Sırlara karşı çıkmak için iyi bir nedenimiz vardı.

Milliyetçilik>etnik unsurları besleme>etnik kimlik bilincinde artma (1. Bölüm, Dış Ses, 21:01-21:13)

The burns of king Sesar who died in a battle of Kosovo were paraded around Yugoslavia. Inspiring the Serbs to reclaimed the formal glory.

Kosova savaşında ölen kral Sesar'ın yanıkları Yugoslavya civarında geçit edildi. Sırlara resmi ihtişamı geri alma konusunda ilham veriyordu.

Milliyetçilik>etnik unsurları besleme>güven duygusu yaratma (1. Bölüm, Slobodan Milosevic, 04:38-04:48)

*We are aware of this in the Central Committee of Serbia We could do more
Sırbistan Merkez Komitesinde bunun farkındayız Daha fazlasını yapabiliriz*

Milliyetçilik>etnik unsurları besleme>kahraman ve lider yaratma (1. Bölüm, Dış Ses, 14:00-14:08)

At that night Serb television created Milosevic legend.

O gece Sırp televizyonu Miloseviç efsanesini yarattı.

Milliyetçilik>etnik unsurları besleme>mağduriyet (1. Bölüm, Slobodan Milosevic, 10:22-10:38)

For the first time, I heard the phrase "ethnically pure" The Albanians wanted an ethnically pure Kosovo. They murdered Serbs, defiled our graves, burned monasteries The exodus of Serbs from Kosova began.

İlk defa, "etnik açıdan saf" ifadesini duydum, Arnavutlar etnik açıdan saf bir Kosova istedi. Sırları öldürdüler, mezarlarımızı kirllettiler, manastırları yaktılar. Sırların Kosova'dan çıkışı başladı

Milliyetçilik>etnik unsurları besleme>Müslümanlık vurgusu (4. Bölüm, Radovan Karadzic, 02:13-02:28)

I warn you You'll drag Bosnia down to hell. You Muslims aren't ready for war you could face extinction

Seni uyarıyorum, Bosna'yı cehenneme çekeceksin. Siz Müslümanlar, neslinizin tükenmekle karşı karşıya geleceğiniz savaşa hazır değilsiniz

Milliyetçilik>etnik unsurları besleme>tehdite karşılık verme (1. Bölüm, Slobodan Milosevic, 00:35-00:56)

We will triumph At home and abroad. Serbia's enemies are massing against us We say to them: We are not afraid. "We will not flinch from battle!"

Yurtiçinde ve yurtdışında zafer kazanacağız. Sırbistan'ın düşmanları bize karşı toplanıyorlar. Onlara diyoruz ki: Korkmadık. Savaştan kaçmayacağız!

Milliyetçilik>etnik çatışmaları besleme>medya etkisini kullanma (2. Bölüm, Dış Ses, 09:36-09:48)

Armed with more than advice, the Serbs from Knin organized road blocks. Belgrade television was quick to play on the fears of their Serb brothers in Croatia.

Tavsiyeden fazlasıyla silahlanan Knin'den Sırp'lar yol blokları düzenlediler. Belgrad televizyonu, Sırp kardeşlerinin Hırvatistan'daki korkularıyla oynamayı hızlandırdı.

Milliyetçilik>etnik çatışmaları besleme>şovenist ve cezalandırıcı tutum sergileme (1. Bölüm, Raif Dizdarevic, 24:38-24:47)

Milosevic insisted. Those behind the strike in Kosova must be punished.

Miloseviç ısrar etti. Kosova'daki grevin arkasındakilerin cezalandırılması gerekiyor.

Milliyetçilik>etnik çatışmaları besleme>etnik temizlik vurgusu (4. Bölüm, Dış Ses, 00:21-00:36)

Serbia's president Milosevic has repeatedly said that the conflict in Bosnia was a civil war for which he could not be blamed. But the man in charge of the murder and ethnic cleansing in Bosnia now describe his role.

Sırbistan'ın cumhurbaşkanı Miloseviç, defalarca Bosna'daki çatışmanın suçlanamayacağı bir iç savaş olduğunu söyledi. Ancak Bosna'daki cinayet ve etnik temizlikten sorumlu adam şimdi rolünü tanımlıyor.

Milliyetçilik>etnik çatışmaları besleme>halkı provoke etme (1. Bölüm, Dış Ses, 26:25-26:29)

The broadcast broad the people in Belgrade onto the streets.

Yayın Belgrad'daki insanları sokaklara yaydı.

Milliyetçilik>etnik çatışmaları besleme>iç savaş vurgusu ve şiddet eğilimi (4. Bölüm, Radovan Karadzic)

We'd created a situation in which Bosnia was doomed. Nearly every Serbs wanted to stay in Yugoslavia. But the Muslims and the Croats wanted out

Bosna'nın mahkum edildiği bir durum yarattık. Hemen hemen her Sırp Yugoslavya'da rol almak istedi. Fakat Müslümanlar ve Hırvatlar dışında kalmak istedi.

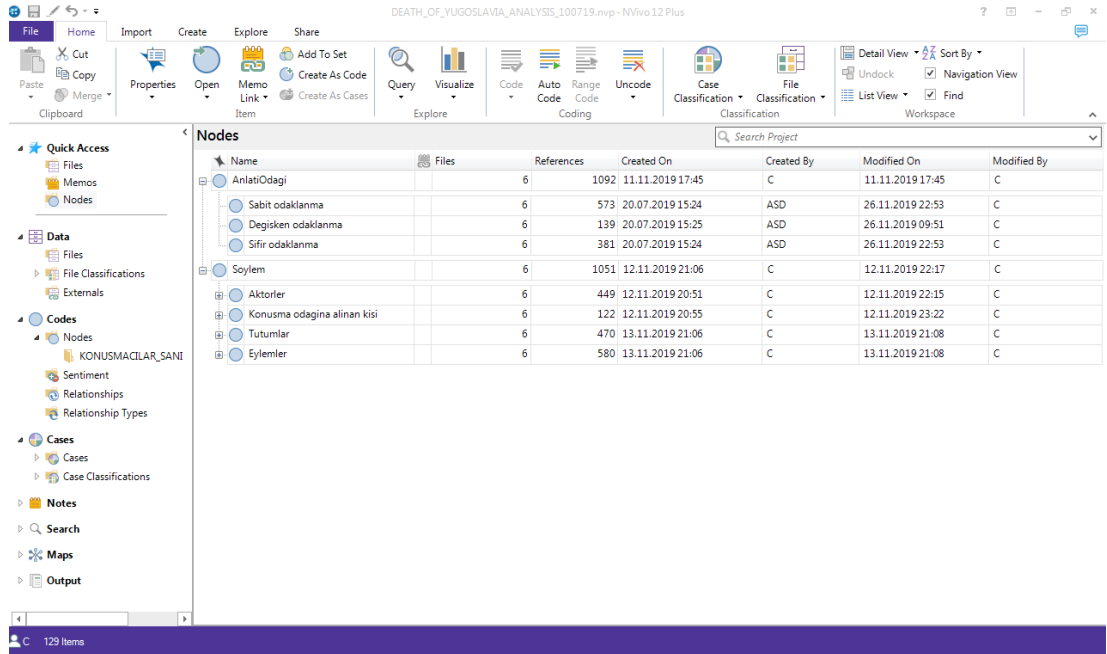
Milliyetçilik>etnik çatışmaları besleme>ihanet ve düşmanlık vurgusu (3. Bölüm, Vossilav Seselj, 17:07-17:25)

We Serbs are in danger. Croat fascist hordes attack Serb women and children in our villages. The Croat fascist hordes are planning genocide for the Serbs

Biz Sırpolar tehlikedeyiz. Hırvat faşist orduları köylerimizdeki Sırp kadınlara ve çocuklara saldırıyor. Hırvat faşist orduları Sırpolar için soykırım planlıyor.

Metnin analizinde tutumlara yönelik kullanılan kodlar, milletler ve milliyetçiliğin modern çağa ait olduğu yaklaşımını benimseyen çalışmalar temel alınarak oluşturulmuştur. Hecher (1975), Hobsbawn (1995) ve Anderson'ın (2015) öncülüğünü yaptığı söz konusu yaklaşımlara göre milletler ve milliyetçilik kapitalizm, sanayileşme, merkezi devletlerin kurulması, kentleşme, laikleşme gibi modern süreçlerle birlikte ya da onların ürünü olarak ortaya çıkmıştır (Özkırmılı, 2008). Belgeselde yer alan ve Yugoslavya'nın çökme sürecine dair anlatıcıların sergilediği tutumlar kodlanırken temel çerçeveyi bu çalışmalar oluşturmuştur.

Görsel 5: Nvivo Programında Tema ve Alt Temaların Ekran Alıntısı

The screenshot displays the Nvivo 12 Plus software interface. The main window shows a list of nodes under the 'Nodes' section. The nodes are organized into a tree structure. The following table represents the data shown in the screenshot:

Name	Files	References	Created On	Created By	Modified On	Modified By
AnlatıOdagı		6	1092 11.11.2019 17:45	C	11.11.2019 17:45	C
Sabit odaklanma		6	573 20.07.2019 15:24	ASD	26.11.2019 22:53	C
Degisken odaklanma		6	139 20.07.2019 15:25	ASD	26.11.2019 09:51	C
Sifir odaklanma		6	381 20.07.2019 15:24	ASD	26.11.2019 22:53	C
Soylem		6	1051 12.11.2019 21:06	C	12.11.2019 22:17	C
Aktorler		6	449 12.11.2019 20:51	C	12.11.2019 22:15	C
Konusma odagina alinan kisi		6	122 12.11.2019 20:55	C	12.11.2019 23:22	C
Tutumlar		6	470 13.11.2019 21:06	C	13.11.2019 21:08	C
Eylemler		6	580 13.11.2019 21:06	C	13.11.2019 21:08	C

Görsel 6: Nvivo Programında İç ve Dış Aktörlerin Eylem Kodlarının Ekran Alıntısı

Name	Files	References	Created On	Created By	Modified On	Modified By
AnlatıOdagı	6	1092	11.11.2019 17:45	C	11.11.2019 17:45	C
Söylem	6	1051	12.11.2019 21:06	C	12.11.2019 22:17	C
Aktörler	6	449	12.11.2019 20:51	C	12.11.2019 22:15	C
Konuşma odasına alınan kişi	6	122	12.11.2019 20:55	C	12.11.2019 23:22	C
Tutumlar	6	470	13.11.2019 21:06	C	13.11.2019 21:08	C
Eylemler	6	580	13.11.2019 21:06	C	13.11.2019 21:08	C
İç Aktörlerin Eylemleri	6	387	13.11.2019 21:06	C	13.11.2019 21:09	C
Yugoslavyanın butunlugun	6	66	13.11.2019 21:06	C	02.12.2019 09:51	C
Fikir ayrılıkları	5	55	13.11.2019 21:06	C	13.11.2019 20:51	C
Askeri eylemler	5	84	13.11.2019 21:06	C	13.11.2019 20:53	C
Siyasi Eylemler	6	151	13.11.2019 21:06	C	13.11.2019 20:54	C
Barisi ve düzeni koruma ca	6	83	13.11.2019 21:06	C	13.11.2019 20:56	C
Dış Aktörlerin Eylemleri	5	260	13.11.2019 21:06	C	13.11.2019 20:59	C
Barısıcil mudahale	5	137	13.11.2019 21:06	C	13.11.2019 13:48	C
Savascil mudahale	4	36	13.11.2019 21:06	C	12.11.2019 22:06	C
Negatif mudahale	5	25	13.11.2019 21:06	C	12.11.2019 20:09	C
Uluslararası kamuoyunu bil	5	125	13.11.2019 21:06	C	12.11.2019 21:57	C
Çikarina gore hareket etm	3	19	13.11.2019 21:06	C	12.11.2019 22:05	C

Görsel 7: Nvivo Programında Tutumlar>Milliyetçilik Alt Temasında Yer Alan Kodların Ekran Alıntısı

Name	Files	References	Created On	Created By	Modified On	Modified By
Etnik catismaları besleme	6	227	13.11.2019 21:06	C	12.11.2019 22:09	C
Medya etkisini kullan	5	20	13.11.2019 21:06	C	12.11.2019 18:27	C
İc savas vurgusu ve si	6	142	13.11.2019 21:06	C	03.12.2019 23:52	C
Sovenist ve cezalandır	6	28	13.11.2019 21:06	C	03.12.2019 23:17	C
Etnik temizlik vurgusu	4	37	13.11.2019 21:06	C	12.11.2019 17:53	C
Halki provoke etme	3	27	13.11.2019 21:06	C	12.11.2019 18:27	C
İhanet ve dusmanlık v	4	13	13.11.2019 21:06	C	12.11.2019 18:27	C
Etnik unsurları besleme	6	227	13.11.2019 21:06	C	12.11.2019 22:11	C
Etno milliyetçi eğilim	5	66	13.11.2019 21:06	C	03.12.2019 22:49	C
Guven duygusu yarat	6	65	13.11.2019 21:06	C	03.12.2019 22:40	C
Kahraman ve lider yar	3	11	13.11.2019 21:06	C	12.11.2019 18:27	C
Magduniyet	6	33	13.11.2019 21:06	C	12.11.2019 18:27	C
Musulmanlik vurgusu	5	47	13.11.2019 21:06	C	12.11.2019 18:23	C
Tehdite karşılık verme	4	14	13.11.2019 21:06	C	12.11.2019 18:27	C
Aidiyet	6	51	13.11.2019 21:06	C	12.11.2019 22:12	C
Ortak degerleri besle	6	51	13.11.2019 21:06	C	03.12.2019 22:08	C
Ayrısma	6	159	13.11.2019 21:06	C	12.11.2019 22:11	C
Yugoslav otoritesini y	6	58	13.11.2019 21:06	C	03.12.2019 22:12	C
Bagimsiz bir devlet ol	6	57	13.11.2019 21:06	C	03.12.2019 22:19	C
Devrim ve darbe girisi	2	13	13.11.2019 21:06	C	12.11.2019 18:27	C
Endise ve kaygi	6	38	13.11.2019 21:06	C	12.11.2019 18:04	C

Görsel 8: Nvivo Programında Kodlama Örneği

The screenshot displays the Nvivo 12 Plus interface. The top menu bar includes File, Home, Import, Create, Explore, and Share. The main window is divided into several panes:

- Left Pane:** Quick Access (Files, Memos, Nodes), Data (Files, File Classifications, Externals), Codes (Nodes, KONUSMACILAR_SANIYE, Sentiment, Relationships, Relationship Types), Cases (Cases, Case Classifications), Notes, Search, Maps, and Output.
- Files Pane:** A table listing files with their names, codes, and references.
- Document Pane:** Displays the text of a document titled "1_EnterofNationalism".
- Coding Density Diagram:** A vertical bar chart on the right side of the document pane, showing the density of codes applied to different parts of the text.

Name	Codes	Referen
1_EnterofNationalism	95	5064
2_TheRoadtoWar	112	2783
3_WarsofIndependences	118	2407
4_TheGatesofHell	113	2386
5_SafeArea	136	3180
6_PaxAmericana	128	3590
KONUSMACILAR_SANIYE	108	357

The document text includes:

The comrades suggested I should go to Kosovo. B...

Monday, 20 April 1987

Dis Ses (03:50-04:04) 14sn

The president sent his most trusted comrade to c...
The local communist, mainly ethnic Albanian face
Serbs

3- Miroslav Solevic (04:05-04:17) 12sn

Milosevic came to meet Communist officials. He d...
No way!

1- Slobodan Milosevic (04:18-04:48) 30

Exclusionist nationalism, based on national hatred c...

Halktan biri;

We Serbs here have waited since Tito's day. The C...
Nothing!

Milosevic Cevap;

The coding density diagram shows various codes applied to the text, such as "Slobodan Milosevic", "Dis Ses", "Miroslav Solevic", "Halktan biri", and "Milosevic Cevap".

4. BÖLÜM: BELGESELİN ANALİZİ

Çalışmanın bu bölümünde, yöntem kısmında anlatılanların ışığında belgeselin bölümleri ayrı ayrı içerik analizine tabi tutulmuştur.

4.1. “Enter of Nationalism” Bölümünün Çözümlemesi

Belgeselin ilk bölümünde genel olarak Yugoslavya Devlet Başkanı Josip Broz anlatılmaktadır. Tito'nun kurduğu tek partili ve bütünlleştirici devletin, Sırp lideri Slobodan Milosovic'in ayrıştırıcı propogandaları ile Sırbistan yavaş yavaş Yugoslavya'nın bütünlleştirici yapısının önüne geçmektedir. Bölgesel çatışmaları milliyetçilik ile tetikleyen Milosevic, kendisini aynı zamanda bölgedeki iç çatışmaları çözen bir kahraman gibi göstermektedir. Bu durum Milosevic'in siyasi üstünlüğünü artırmaya başlarken aynı zamanda Yugoslavya'yı oluşturan altı cumhuriyet arasında tepki görmeye başlar. Kosova'da yaşayan Sırp milliyetçilerin ayaklanmalarına karşın Milosevic'in tutumları, bölge halkını galeyana getirir; diğer özerk bölgeler ve cumhuriyetler arasındaki gerginliği de artırır. Sonuç olarak, Yugoslavya'daki tek parti rejiminin sona ermiş ve cumhuriyetler arasındaki serbest seçimler başlamıştır. Serbest seçimler sonucunda milliyetçi partilerin öne çıkmasıyla birlikte ayrışma hareketleri giderek dizginlenmiş ve Slovenya Yugoslavya'dan ayrılma girişimini başlatmıştır.. Milosevic bu olayı “her şeyi başlatan tutum” olarak yorumlar ancak Slovenya'yı ayrışmaya yönlendiren onun tutumları olmuştur.

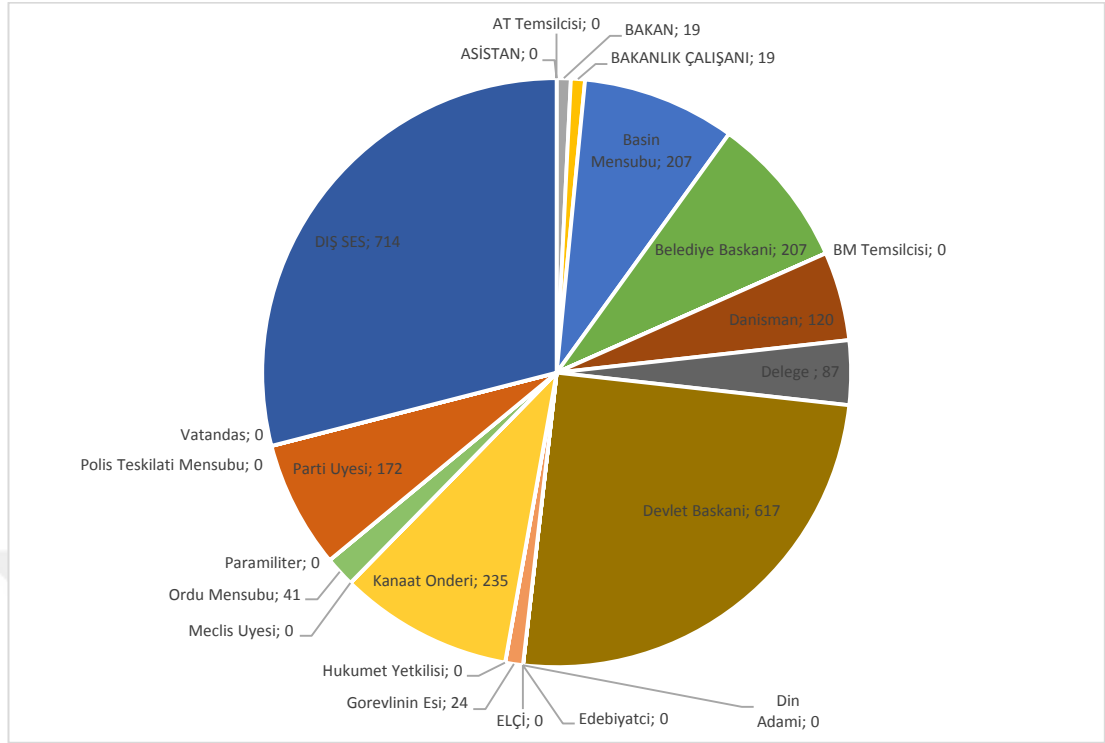
Yukarıdaki olay kurgusu içerisinde birinci bölümde yansıtılan gerçeklik kurgusu incelenmiştir.

Tablo 6: Birinci Bölümde Konuşma Süreleri, Konuşan Kişiler ve Görevleri

Konuşma süresi (sn)	Ad Soyad	UNVAN	ACIKLAMA
714	Dis Ses		
342	SLOBODAN MILOSEVIC	Parti Uyesi	Sırp Komünist Partisi Lideri
138	IVAN STAMBOLIC	Devlet Baskani	Sırbistan Cumhurbaşkanı
127	AZEM VLLASI	Kanaat Onderi	Kosovalı Arnavut Lideri
122	DUSAN MITEVIC	Basin Mensubu	Belgrade TV Genel Başkan Yardımcısı
120	BORISAV JOVIC	Danisman	Milosevic Danismanı
119	MILAN KUCAN	Parti Uyesi	Slovenya Komünist Parti Lideri
108	MIROSLAV SOLEVIC	Kanaat Onderi	Kosovalı Sırpların Milliyetçi Lideri
86	RAIF DIZDAREVIC	Devlet Baskani	Yugoslavya Federal Devleti Başkanı
80	IVICA RACAN	Delege	Hırvat Delegasyonu Liderliği
52	FRANCI ZAVRL	Basin Mensubu	Mladina Sloven Dergi Editörü
51	MOMIR BULATOVIC	Devlet Baskani	Karadag Cumhurbaşkanı
41	GENERAL ALEKSANDAR VASILJEVIC	Ordu Mensubu	Yugoslav Federal Ordusu İstihbarat Başkanı
33	JANEZ JANSKA	Basin Mensubu	Mladina Sloven Dergi Savunma Muhabiri
28	VASIL TUPURKOVSKI	Parti Uyesi	Makedon Yugoslav Komünist Partisi
24	MIRA MARKOVIC	Görevlinin Esi	Milosevicin Esi
19	ADMIRAL MAMULA	Bakan	Yugoslav Savunma Bakanı
19	PETER GRACANIN	Parti Uyesi	Sırp Komünist Partisi
7	CYRIL RIBICIC	Delege	Sloven Delegasyonu
6	DUSAN CKREBIC	Parti Uyesi	Komünist Parti Yetkilisi

Tablo 6'daki sıralama, konuşmacıların konuşma sürelerine göre yukarıdan aşağı doğru sıralanmıştır. Bölümde 11 farklı üvvana sahip toplam 20 kişi konuşmuş; görev yerleri ve görev açıklamaları verilmiştir.

Grafik 1: Ünvanlara Göre Birinci Bölümdeki Konuşma Süreleri

Ünvanlarına göre en çok konuşa kişilere bakıldığında, birinci bölümde en çok dış ses, devlet başkanları ve kanaat önderlerinin konuştuğu görülmektedir. Sırbistan, Yugoslavya ve Slovenya'nın devlet başkanlarının yanı sıra; Slobodan Milosevic de sonraki bölümlerde devlet başkanı olduğu için grafikte devlet başkanları arasında yer almaktadır. Bu sebeple devlet başkanları, dış sestten sonra en çok konuşan kişiler olarak görülmektedir. Devlet başkanları daha çok siyasi tarafı temsil ederken, kanaat önderleri ise etnik grupların liderlerini göstermektedir. Bölümün geneline bakıldığında liderlerin konuşmalarına daha fazla yer verilmiştir. Liderlerden sonra en çok konuşan kişiler ise basın mensupları olmuştur. Bu bağlamda liderlerin fikir ve düşüncelerinin medya aracılığı ile halka ulaştırıldığı ve canlı tutulduğunu söylenebilir.

Tablo 7: Birinci Bölümde Anlatıcılar ve Odaklanma Durumları

Anlatıcı	Anlatıcının Odaklanması (n)			Anlatıcının odakta olma durumu (n)
	Değişken	Sabit	Sıfır	
ADMIRAL MAMULA	2	0	0	0
AZEM VLLASI	6	3	1	0
BORISAV JOVIC	8	3	0	1
CYRIL RIBICIC	0	2	1	0
DIŞ SES	0	0	56	0
DUSAN CKREBIC	0	1	0	0
DUSAN MITEVIC	7	1	2	0
FRANCI ZAVRL	1	3	0	1
GENERAL ALEKSANDAR VASILJEVIC	2	4	0	0
IVICA RACAN	3	1	0	1
IVAN STAMBOLIC	4	3	2	2
JANEZ JANSAN	2	1	1	2
MILAN KUCAN	4	6	14	3
MIRA MARKOVIC	1	1	0	0
MIROSLAV SOLEVIC	2	5	0	1
MOMIR BULATOVIC	0	4	0	1
PETER GRACANIN	2	0	0	0
SLOBODAN MILOSEVIC	0	27	17	31
VASIL TUPURKOVSKI	1	0	0	0

Bölümde konuşan Dış Ses ve dolayısıyla sıfır odaklanma, bölümün çoğunluğunu kapsadığı görülmektedir. Dış Ses bölümde 56 kez kodlanmasının yanı sıra Tablo 5’te anlatıcıların karşısında yer alan sıfır odaklanma sütunu da bahsi geçen anlatıcılar üzerinden de anlatımını kurgulamıştır. Dış sestten sonra en çok görülen kod ise birinci bölümde Sırp Komünist Parti Lideri olarak karşımıza çıkan Slobodan Milosevic olmuştur. Tablo 7’ye göre “anlatıcının odakta olma durumu” sütunu ise Milosevic’in diğer anlatıcıların anlatılarını Milosevic’in bakış açısına göre gerçekleştirdiklerinin göstergesidir. “Değişken Odaklanma” sütunundaki değer “0” olması ise, Milosevic’in kendi bakış açısı dışında konuşmadığının göstergesidir. Bölümde en çok değişken odaklanmayı Milosevic’in danışmanı olan Borisav Jovic yapmıştır. Tablo 6’daki konuşma sırasına bakıldığında 120 saniye ile altıncı sırada yer almasına rağmen kendi bakış açısının iki katı kadar başka anlatıcıların bakış açılarına odaklanmış; çoğunlukla da Milosevic’in görüşlerini yansıtmıştır. Borisav Jovic’ten sonra en çok değişken odaklanmayı ise basın mensubu olarak karşımıza

çıkan Dusan Mitevic yapmıştır. Dolayısıyla o da benzer şekilde başka anlatıcıların söylemlerini kendi anlatısı üzerinden kurgulamıştır.

Tablo 8: Birinci Bölümde Anlatıcıların Konuşmalarında Yer Alan Eylemler

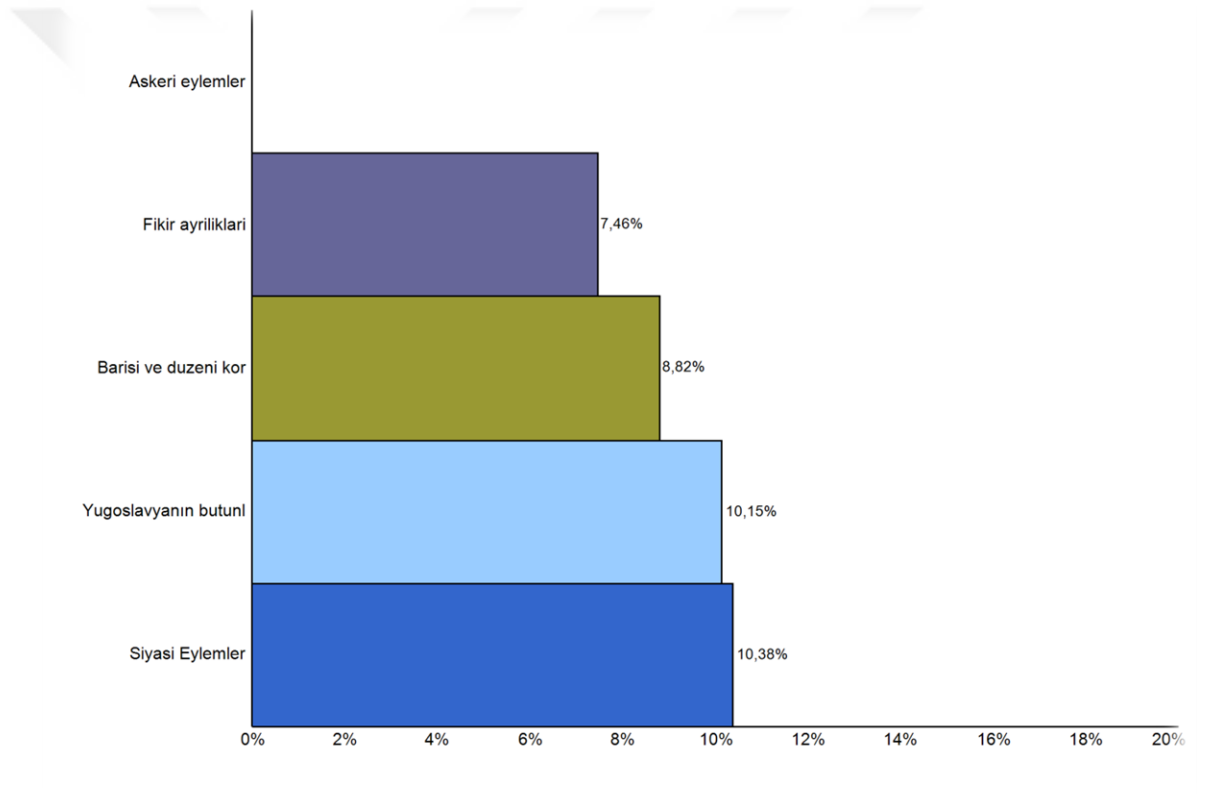
Anlatıcılar	Dış Aktörlerin Eylemleri (n)	İç Aktörlerin Eylemleri (n)
ADMIRAL MAMULA	0	0
AZEM VLLASI	0	3
BORISAV JOVIC	0	5
CYRIL RIBICIC	0	3
Dış Ses	0	21
DUSAN CKREBIC	0	1
DUSAN MITEVIC	0	5
FRANCI ZAVRL	0	0
GENERAL ALEKSANDAR VASILJEVIC	0	3
IVAN STAMBOLIC	0	5
IVICA RACAN	0	4
JANEZ JANSANSA	0	0
MILAN KUCAN	0	6
MIRA MARKOVIC	0	1
MIROSLAV SOLEVIC	0	2
MOMIR BULATOVIC	0	1
PETER GRACANIN	0	1
RAIF DIZDAREVIC	0	8
SLOBODAN MILOSEVIC	0	28
VASIL TUPURKOVSKI	0	0

Tablo 9: Birinci Bölümde Anlatı Odakları ile Beraber Anılan Eylemler

Anlatı Odakları	Dış Aktörlerin Eylemleri (n)	İç Aktörlerin Eylemleri (n)
BorisavJovic_Odak	0	1
FranciZavrl_Odak	0	0
GeneralAleksendarVasilevic_Odak	0	0
IvanStambolic_Odak	0	1
IvicaRacan_Odak	0	1
JanezJansa_Odak	0	0
MilanKucan_Odak	0	0
MiroslavSolevic_Odak	0	0
MomirBulatovic_Odak	0	1
SlobodanMilosevic_Odak	0	11

Tablo 8 ve 9, birinci bölümün ele aldığı konuya dair ipucu sunar. Yugoslavya krizi bu tablolara göre daha henüz iç bir mesele olarak karşımıza çıkar. Slobodan Milosevic'in bakış açısı, 28 kez kendi anlatımıyla, 11 kez de diğer anlatıcıların anlatı odağı olması durumuyla toplam 39 kez iç aktörlerin eylemleri üzerinden kodlanmıştır. Tablo 8 ve 9'daki değerlere bakıldığında, Slobodan Milosevic iç aktörlerin eylemleri üzerinde dış sesten bile daha çok durmuştur. Her iki tabloya göre bölümün genel hatları Yugoslavya'nın iç aktörlerinin eylemleri tarafından çizilmiş; dış aktörlerin eylemlerine hiç yer verilmemiştir.

Grafik 2: Birinci Bölümde İç Aktörlerin Eylemleri

Grafik 2'de bölümün iç aktörlerin eylemleri üzerinden anlatıcılar ve anlatı odağına alınan kişiler tarafından nasıl kurgulandığı görülmektedir. Tabloya bakıldığında, siyasi liderler tarafından fikir ayrılıkları yaşansa da hiçbiri tarafından askeri eylemleri tetikleyecek bir söylem yapılmamıştır. Yugoslavya'nın dağılma sürecinin nasıl başladığını anlatan ilk bölümde, siyasi liderlerin ayrışma yanlı söylemleri doğrudan kurgulanmamıştır.

Tablo 10: Birinci Bölümde Anlatıcıların Tutumları

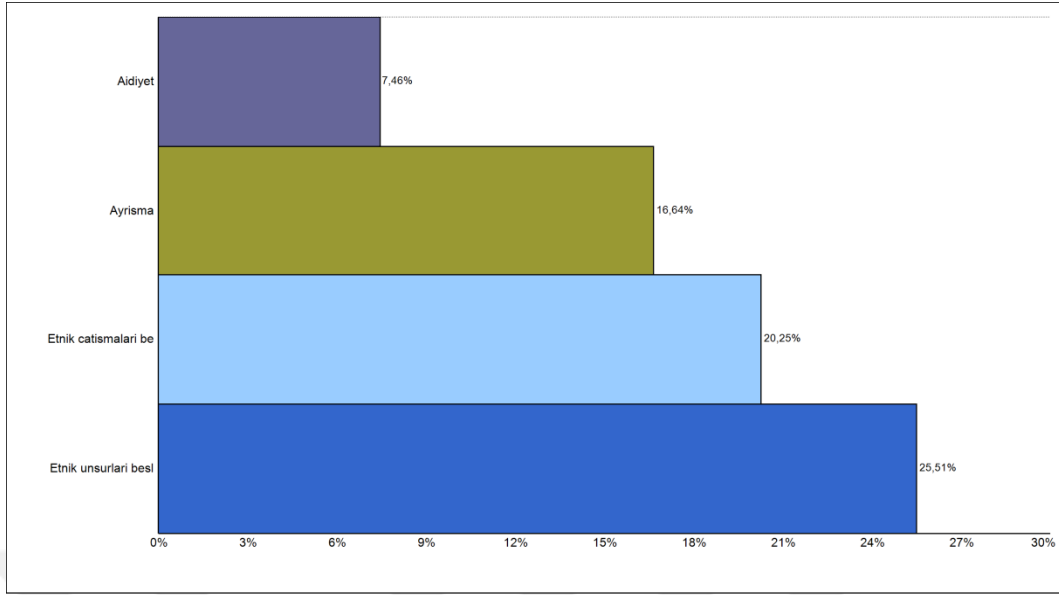
Anlatıcılar	Aidiyet (n)	Ayrışma (n)	Etnik çatışmaları besleme (n)	Etnik unsurları besleme (n)
ADMIRAL MAMULA	0	0	1	0
AZEM VLLASI	0	2	3	2
BORISAV JOVIC	0	1	0	2
CYRIL RIBICIC	0	2	0	0
Dis Ses	4	11	21	21
DUSAN CKREBIC	0	0	1	1
DUSAN MITEVIC	1	0	5	2
FRANCI ZAVRL	1	1	1	1
GENERAL ALEKSANDAR VASILJEVIC	0	1	0	0
IVAN STAMBOLIC	3	2	4	4
IVICA RACAN	0	2	0	1
JANEZ JANSANSA	0	0	0	0
MILAN KUCAN	0	7	5	4
MIRA MARKOVIC	0	1	0	0
MIROSLAV SOLEVIC	1	2	3	4
MOMIR BULATOVIC	0	0	0	0
PETER GRACANIN	0	1	0	1
RAIF DIZDAREVIC	3	5	7	7
SLOBODAN MILOSEVIC	7	14	13	24
VASIL TUPURKOVSKI	0	0	0	0

Tablo 11: Birinci Bölümde Anlatıcı Odakları ile Beraber Kodlanan Tutumlar

Anlatı Odakları	Aidiyet (n)	Ayrışma (n)	Etnik çatışmaları besleme (n)	Etnik unsurları besleme (n)
BorisavJovic_Odak	1	1	1	1
FranciZavrL_Odak	0	1	0	1
GeneralAleksendar Vasilevic_Odak	0	0	0	0
IvanStambolic_Odak	0	0	1	1
IvicaRacan_Odak	0	0	0	0
JanezJansa_Odak	0	0	0	0
MilanKucan_Odak	0	0	1	0
MiroslavSolevic_Odak	0	0	0	0
MomirBulatovic_Odak	0	1	0	0
SlobodanMilosevic_Odak	3	8	11	7

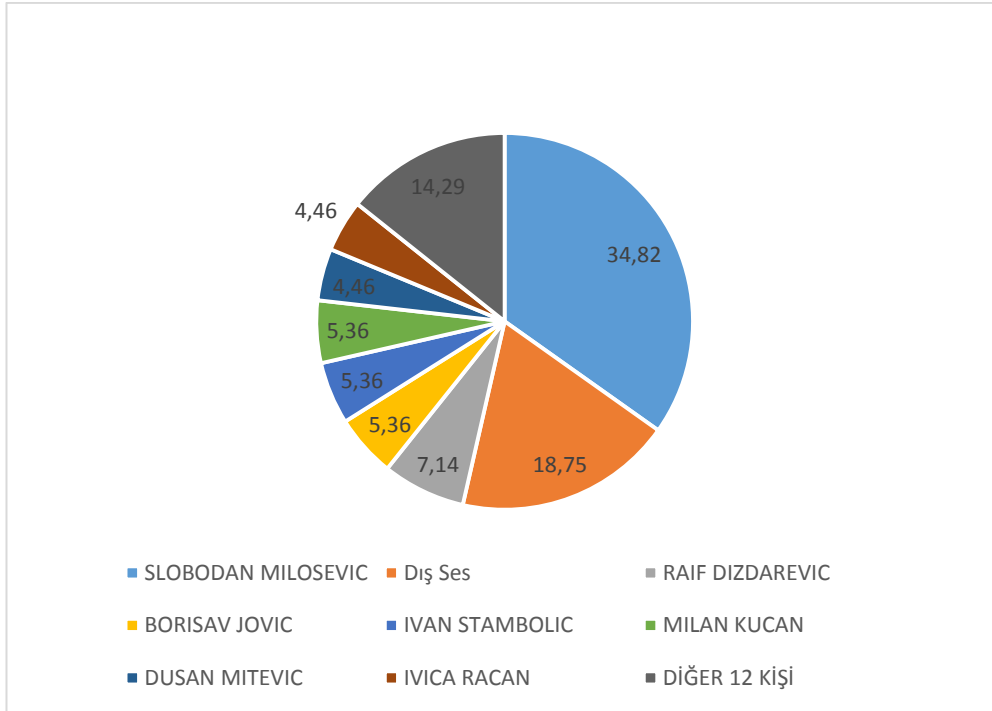
Kodlamalara göre tutumlar milliyetçilik çatısı altında toplanmıştır. Bu temalar da, yöntem kısmında verilen alt temalara göre aidiyet, ayrışma, etnik çatışmaları besleme ve etnik unsurları besleme olarak ayrılmıştır. Tablo 10 ve 11'e göre en çok etnik çatışmaları besleme ve etnik unsurları besleme temaları üzerinde durulmuştur. Etnik çatışmalar, siyasi liderlerin halk üzerindeki provoke edici eylemlerini içermektedir. Bunun yanında siyasi liderler, etnik ayrımları vurgulayan olayları gündeme getirerek kamuoyunda ve vatandaşların düşüncelerinde etnik çağrışımlar yapmıştır. Tablo 8'de verilen iç aktörlerin eylemleri her ne kadar Yugoslavya'nın bütünlüğü ve barış yanlısı gibi gözükse de, Tablo 10 ve 11'e bakıldığında siyasi liderlerin milliyetçi söylemleri etnik ayrımları ön plana çıkaran eylemler üzerinden vurgulanmıştır. Dış seste etnik çatışmaları besleme ve etnik unsurlar eşit şekilde kodlanmıştır. Slobodan Milosevic'in çatışmaya yönelik söylemleri etnik unsurları beslemeye yönelik söylemlerine göre daha azdır. Fakat Tablo 10'da Slobodan Milosevic'in etnik çatışmalara yönelik tutumları 13 kez kodlansa da, neredeyse kendi söylemlerine eş değer bir biçimde Tablo 11'de 11 kez etnik çatışmaları besleme kodu ile diğer anlatıcılar tarafından kodlanmıştır. Dolayısıyla bu bölümde "etnik çatışmaları besleme" tutumu toplam 24 kez Milosevic'in bakış açısı üzerinden kurgulanmıştır. "Etnik unsurları besleme" tutumu ise toplam 31 kez Milosevic'in bakış açısından aktarılmıştır. Dolayısıyla bu bölümde Milosevic, milliyetçilik unsurunu etnik ayrımlar üzerinden kurgulamış; dış ses de benzer bakış açısıyla bölümdeki gerçekliği inşa etmiştir.

Grafik 3: Birinci Bölümde Tutumlar

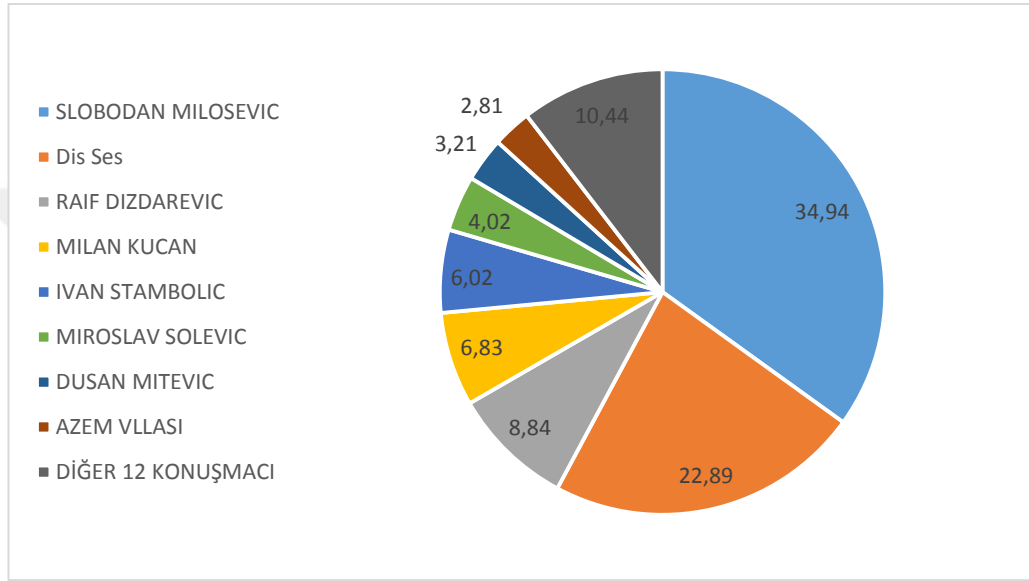
Grafik 3, Tablo 10 ve 11’de verilen tutumların hangi başlıklar altında kümelendiğini göstermektedir. Aidiyet ve ayrışma bölümün %7,46 ve %16,64’lük bir kısmını kapsarken; etnik çatışmaları besleme ve etnik unsurları besleme tutumları sırasıyla bölümün %20,25 ve %25,51’lik kısımlarını oluşturur. Dolayısıyla bölümdeki milliyetçilik inşası çoğunlukla bu iki tutum altında kümelmiştir.

Grafik 4: Birinci Bölümde İç Aktörlerin Eylemlerinin Kimin Bakış Açısı ile Sunulduğu

Grafik 4'teki değerler, anlatıcıların hem kendi söylemleri hem de anlatı odağına alındıkları söylemler üzerinden hesaplanmıştır. Bu grafiğe göre birinci bölümde iç aktörlerin eylemlerinin sergilendiği kodlar değerlendirildiğinde hakim bakış açısı %34,82'lik oranında Slobodan Milosevic olmuştur. Dış ses bile %18,75 oranla, Slobodan Milosevic'in hakim bakış açısının oldukça altında kalmaktadır.

Grafik 5: Birinci Bölümde Yer Alan Tutumların Kimin Bakış Açısı ile Sunulduğu

Grafik 4'e benzer şekilde Grafik 5'te değerler, anlatıcıların hem kendi söylemleri hem de anlatı odağına alındıkları söylemler üzerinden hesaplanmıştır. Bu grafiğe göre birinci bölümde tutumların sergilendiği kodlar değerlendirildiğinde hakim bakış açısı yine Grafik 4'e benzer şekilde %34,94'lük oranla Slobodan Milosevic olmuştur. Dış ses bile %22,89 oranla, Slobodan Milosevic'in hakim bakış açısının oldukça altında kalmaktadır. Grafik 4'ile karşılaştırıldığında dış sesin bölümde milliyetçiliğin daha çok üzerinde durduğu söylenebilir. Ayrıca, iç aktörlerin eylemlerine bakıldığında bölüm daha çok dış ses ve Slobodan Milosevic bakış açıları üzerinden anlatılmış gibi görünse de, Grafik 5'te Raif Dizdarevic, Milan Kucan, Ivan Stambolic gibi siyasi liderler de %5'lik dilimin üzerinde kalmıştır. Bu durum, siyasi liderlerin milliyetçilik üzerine daha fazla konuştuğunu göstermektedir.

4.2. “The Road to War” Bölümünün Çözümlemesi

Belgeselin ikinci bölümü Hırvatistan’ın ilk parlamento seçimleri ve Hırvat milliyetçisi Franjo Tudjman’ın cumhurbaşkanı seçim sürecini içermektedir.. Tudjman’ın cumhurbaşkanlık süreci ile bölgede yaşayan Sırlar, kendilerini tehdit altında hisseder. Belgeselin kurgusuna göre Slobodan Milosevic’in milliyetçi hareketleri tetikleyen söylemleri de bölgede yaşayan Sırların etnik düşüncelerini beslemiştir. Hırvatistan’ın stratejik bir bölgesi olan Knin şehrinde çoğunlukta olan Sırlar Sırbistan hükümetinin desteğiyle Franjo Tujman’a isyan eder. Siyasi ve ulusal çatışmalar kendini göstermiştir. Üst düzey ordu mensubunun büyük bir kısmına sahip olan Sırbistan Cumhuriyeti’ne karşılık Hırvatistan da Macaristan desteği ile gizli silahlanmalara başlamıştır. Çatışmaların giderek artması sonucu Sırbistan, Yugoslavya ordusundan müdahale için yasal izin ister ancak bu girişimi başarısızlıkla sonuçlanır. Sırlar kendi içlerinde örgütlenmeye ve etno-milliyetçi hareketler sergilemeye başlar. Hırvatlar ise bu gerginliğin farkında olarak kendilerini savaşa hazırlarlar. Sırların amacı, Hırvatistan’ın Sırp bölgelerine asker dağıtmak ve onların savaşı provoke etmesini sağlayarak bölgeleri ele geçirmektir. Hırvatlar ise, savaş başlarsa eğer kendi milletlerinin bu savaştan galip çıkacağına emindirler. Hırvatistan’ın bağımsızlık mücadelesi sonunda kendini gösterir ve Hırvatistan’da savaş başlar. Yugoslavya Savunma Bakanı General Kadıjevic, kışkırtmalar sonucu ülkenin göz göre göre iç savaşa sürüklendiğini ve Yugoslavya’nın dağılması ve sonrasında yaşanacak gelişmeleri bu bölümde en güzel şekilde özetlemiştir:

“An insidious plan has been drawn up to destroy Yugoslavia. Stage one is civil war. Stage two is foreign intervention. Then puppet regimes will be set up to through Yugoslavia”. (37:00-37:22)

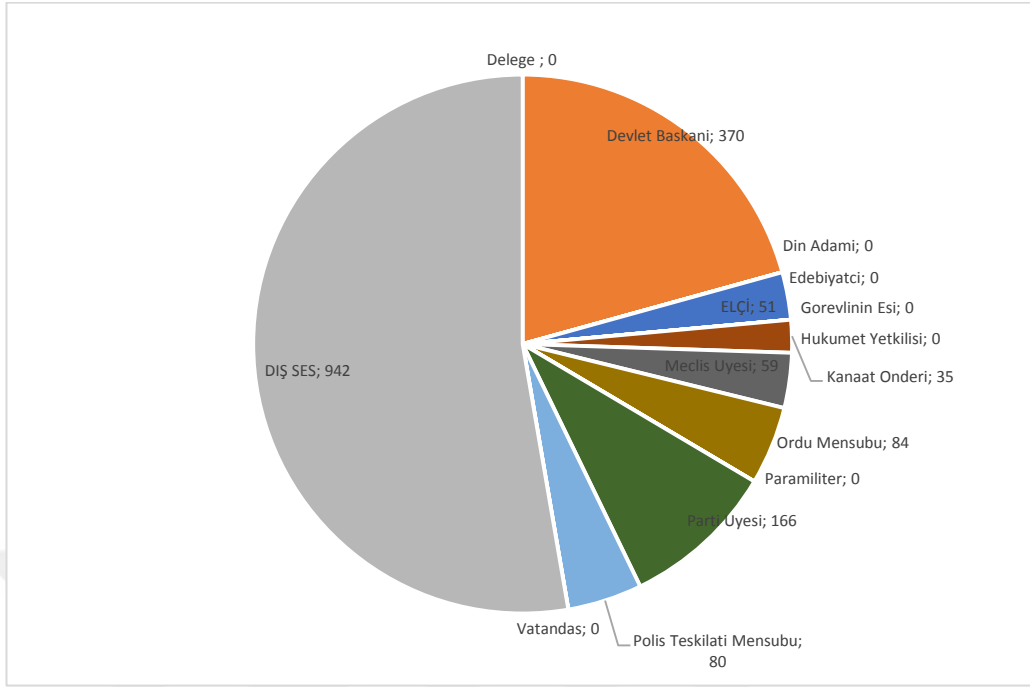
“Yugoslavya’yı yok etmek için sinsi bir plan ortaya çıktı. Birinci aşama civil savaş. İkinci aşama yabancı müdahaledir. Sonrasında kukla rejimler Yugoslavya’yı zapt edecek”.

Tablo 12: İkinci Bölümde Konuşma Süreleri, Konuşan Kişiler ve Görevleri

Konuşma süresi (sn)	Ad Soyad	UNVAN	Gorevi 1
942	Dis Ses		
298	BORISAV JOVIC	Danisman	Milosevic Danismani
149	VASIL TUPURKOVSKI	Parti Uyesi	Makedon Yugoslav Komunist Partisi
142	STIPE MESIC	Devlet Baskani	Hirvatistan Basbakani
124	FRANCO TODJMAN	Devlet Baskani	Hirvatistan Devlet Bakani
108	PERICA JURIC	Bakanlik Calisani	Hirvatistan Icisleri Bakanligi
80	MILAN MARTIC	Polis Teskilati Mensubu	Sirp Polis Mufettisi
76	GENERAL MARTIN SPEGELJ	Devlet Baskani	Hirvatistan Devlet Bakani
59	ADMIRAL MAMULA	Bakan	Yugoslav Savunma Bakani
51	WARREN ZIMMERMANN	Elci	ABD Yugoslavya Buyukelcisi
37	BOGIC BOGICEVIC	Meclis Uyesi	Yugoslav Devlet Konseyi Bosna Temsilcisi
37	GENERAL ALEKSANDAR VASILJEVIC	Ordu Mensubu	Yugoslav Federal Ordusu Istihbarat Baskani
35	ZARKO JOKANOVIC	Kanaat Onderi	Ogrenci Lideri
32	MILAN BABIC	Belediye Baskani	Knin Sirp Belediye Baskani
28	SLAVKO DEGORICIA	Bakan	Hirvatistan Devlet Bakani
28	SLOBODAN MILOSEVIC	Devlet Baskani	Sirp Komunist Partisi Lideri
22	GENERAL VELJKO KADIJEVIC	Bakan	Yugoslav Savunma Bakani
22	RIZA SAPUNXHIU	Konsey Uyesi	Kosova Yugoslav Devlet Konseyi
19	GENERAL BLAGOJE ADZIC	Ordu Mensubu	Yugoslavya Ordusu
17	PETER GRACANIN	Parti Uyesi	Sirp Komunist Partisi
16	GENERAL ZIVOTA PANIC	Ordu Mensubu	Yugoslavya Ordusu Genelkurmay Basrani
12	GENERAL ANDRIJA RASETA	Ordu Mensubu	Yugoslavya Ordusu

Bölümde 8 farklı ünvana sahip toplam 22 kişi konuşmuş; görev yerleri ve görev açıklamaları Tablo 12’de verilmiştir. Kişiler konuşma sürelerine göre yukarıdan aşağıya doğru sıralanmıştır.

Grafik 6: Ünvanlara Göre İkinci Bölümdeki Konuşma Süreleri

Bölümde ünvanlarına göre konuşan kişilere bakıldığında, 942 saniye ile en çok dış ses konuşmuş; devlet başkanları ise toplam 370 saniye konuşarak ikinci sırada gelmiştir. Dış ses ve devlet başkanlarının konuşmaları bu bölümde çoğunluğu oluşturmaktadır. Nitekim bölüm genel olarak Hırvatistan ve Sırbistan arasındaki siyasi ve ulusal çatışmalar üzerinde kurgulandığı için devlet başkanlarına daha çok söz verildiği söylenebilir.

Tablo 13: İkinci Bölümde Anlatıcılar ve Odaklanma Durumları

Anlatıcı	Anlatıcının Odaklanması (n)			Anlatıcının odakta olma durumu (n)
	Değişken	Sabit	Sıfır	
ADMIRAL MAMULA	1	2	1	0
BOGIC BOGICEVIC	0	3	0	2
BORISAV JOVIC	8	17	5	2
Dis Ses	0	0	65	0
FRANJO TUDJMAN	0	10	12	4
GENERAL ALEKSANDAR VASILJEVIC	0	2	0	0
GENERAL ANDRIJA RASETA	0	1	0	0
GENERAL BLAGOJE ADZIC	0	1	1	0
GENERAL MARTIN SPEGELJ	1	4	2	1
GENERAL VELJKO KADIJEVIC	0	2	7	2
GENERAL ZIVOTA PANIC	0	1	0	2
MILAN BABIC	0	2	1	2
MILAN MARTIC	0	6	1	3
PERICA JURIC	0	6	1	0
PETER GRACANIN	0	1	0	1
RIZA SAPUNXHIU	0	1	0	1
SLAVKO DEGORICIJA	0	1	0	0
SLOBODAN MILOSEVIC	0	2	13	2
STIPE MESIC	1	7	2	2

Tablo 13'teki bulgulara göre bölümdeki anlatım dış ses ve sabit odaklanma üzerinden kurgulanmıştır. Dış sesin temsil ettiği sıfır odaklanma sütunlarında sırasıyla 12 ve 13 kez kodlanan Franjo Tudjman ve Slobodan Milosevic, dış sesin söylemlerini Hırvatistan ve Sırbistan'ın devlet başkanları üzerinden kurguladığı görülmektedir. Bunun yanında Tablo 13'e göre Admiral Mamula, Borisav Jovic, General Martin Spegelj ve Stipe Mesic haricinde tüm anlatıcılar bölümde kendi görüşlerini dile getirmiştir. Bölümde yine en çok Milosevic'in danışmanı olan Borisav Jovic diğer anlatıcıların bakış açısı üzerinden söylemini gerçekleştirmiştir. Tablo 13'e göre Franco Tudjman ve Slobodan Milosevic'in bakış açıları dış ses ve diğer anlatıcılar tarafından aktarılırken; her iki anlatıcının da tüm söylemlerini kendi bakış açıları üzerinden sergilenmiştir. Dolayısıyla bu bölümde de farklı anlatıcılara söz verilmiş olsa da, hakim bakış açısını dış sesi Franco Tudjman ve Slobodan Milosevic oluşturmaktadır.

Tablo 14: İkinci Bölümdeki Anlatıcıların Konuşmalarında Yer Alan Eylemler

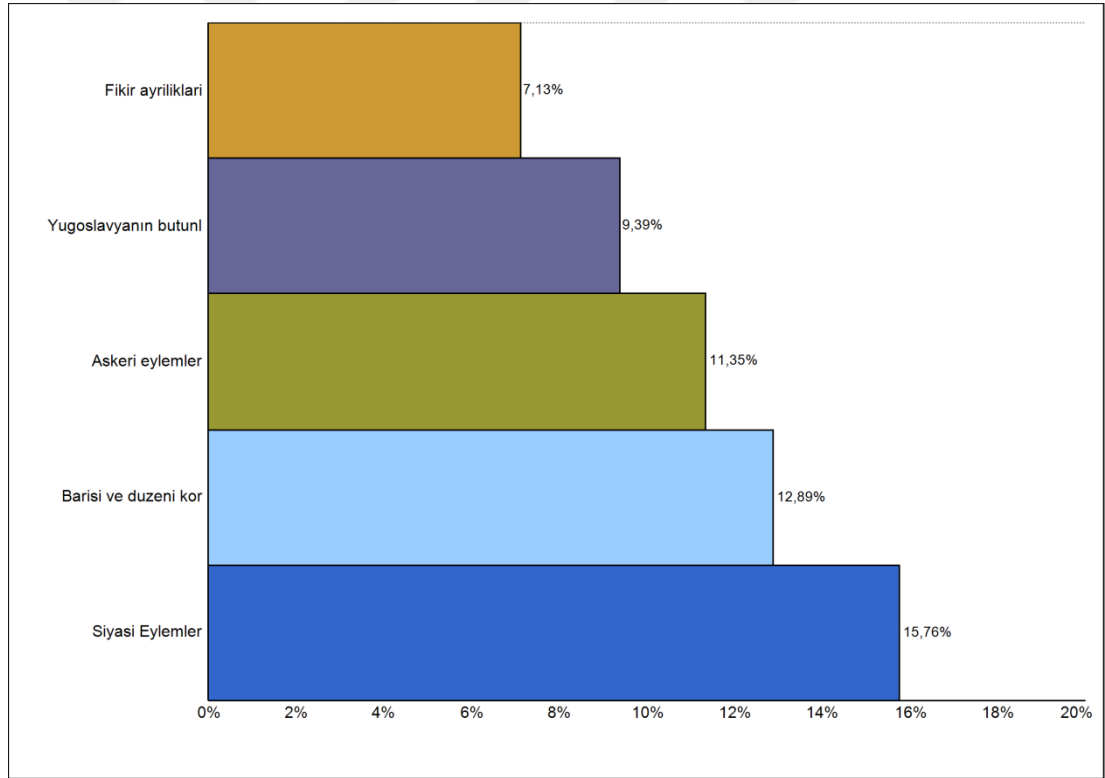
Anlatıcılar	Dış Aktörlerin Eylemleri (n)	İç Aktörlerin Eylemleri (n)
ADMIRAL MAMULA	1	2
BOGIC BOGICEVIC	0	1
BORISAV JOVIC	2	14
Dis Ses	3	30
FRANJO TUDJMAN	2	11
GENERAL ALEKSANDAR VASILJEVIC	0	0
GENERAL ANDRIJA RASETA	0	1
GENERAL BLAGOJE ADZIC	0	1
GENERAL MARTIN SPEGELJ	0	3
GENERAL VELJKO KADIJEVIC	1	3
GENERAL ZIVOTA PANIC	0	1
MILAN BABIC	1	2
MILAN MARTIC	1	2
PERICA JURIC	0	4
PETER GRACANIN	0	1
RIZA SAPUNXHIU	0	0
SLAVKO DEGORICIA	0	1
SLOBODAN MILOSEVIC	2	6
STIPE MESIC	0	8
VASIL TUPURKOVSKI	0	1
WARREN ZIMMERMANN	2	0
ZARKO JOKANOVIC	0	0

Tablo 15: İkinci Bölümdeki Anlatı Odakları ile Beraber Anılan Eylemler

Anlatı Odağı	Dış Aktörlerin Eylemleri (n)	İç Aktörlerin Eylemleri (n)
BogicBogicevic_Odak	0	0
BorisavJovic_Odak	0	0
FrancoTudjman_Odak	0	3
GeneralAleksendarVasilevic_Odak	0	0
GeneralAndrijaRaseta_Odak	0	0
GeneralMartinSpegelJ_Odak	0	0
GeneralVeljkoKadijevic_Odak	0	1
SlobodanMilosevic_Odak	0	1
StipeMesic_Odak	0	2
WarrenZimmermann_Odak	1	1

Tablo 14 ve 15'e bakıldığında, dış aktörlerin eylemlerine yer verilmiş olsa da bölümün kurgusunun iç aktörlerin eylemleri üzerinden yapıldığı görülmektedir. Dış ses, dış aktörlerin eylemlerinde 3 kez kodlanmışken bu sayı iç aktörlerin eylemlerinde on katına çıkarak 30 olmuştur. Dış sesin bölüm içindeki kurgusu iç aktörlerin eylemleri altında kümelenmektedir. Tablo 14 ve 15'e bakıldığında, ikinci bölümde Yugoslavya krizinin iç mesele olmaktan çıkmaya başladığı görülmektedir. Dış aktörlerin eylemlerine yönelik çok az kodlanma yer almış olsa da, uluslararası aktörlerin temsilcilerinden olan ABD Yugoslavya Büyükelçisi Warren Zimmermann'ın bölümde yer alması krizin küçük çaplı da olsa dışarıya çıkmaya başladığını göstermektedir.

Grafik 7: İkinci Bölümde İç Aktörlerin Eylemleri

Grafik 7'ye bakıldığında, fikir ayrılıkları %7,13; Yugoslavya'nın bütünlüğünü savunma %9,39'luk bir kısmı kapsarken; askeri eylemler, barışı ve düzeni koruma ile siyasi eylemler sırasıyla ikinci bölümün %11,35; %12,89 ve %15,76'luk kısımlarını oluşturur. Bu grafiğe göre ikinci bölümde iç savaşa doğru bir eylem görülmektedir. Yugoslavya krizinin bu bölümde iç aktörlerin askeri ve siyasi eylemler ile barışı ve düzeni koruma şeklinde iki tarafa ayrıldığı söylenebilir.

Tablo 16: İkinci Bölümde Anlatıcıların Tutumları

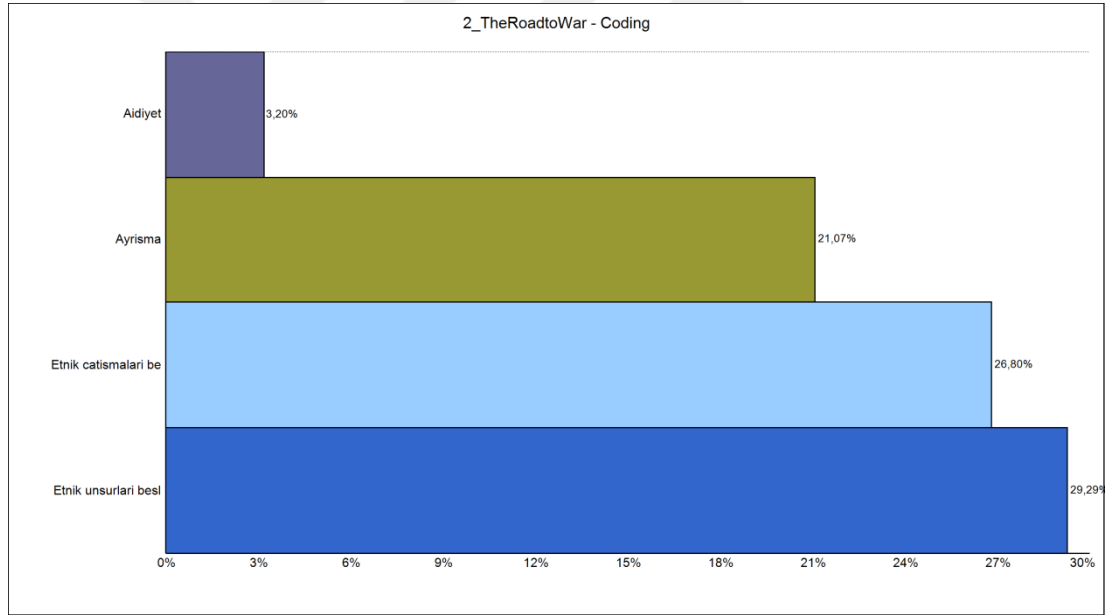
Anlatıcılar	Aidiyet (n)	Ayrışma (n)	Etnik çatışmaları besleme (n)	Etnik unsurları besleme (n)
ADMIRAL MAMULA	0	2	2	2
BOGIC BOGICEVIC	0	0	0	1
BORISAV JOVIC	0	4	9	4
Dis Ses	2	17	19	19
FRANJO TUDJMAN	2	7	7	11
GENERAL ALEKSANDAR VASILJEVIC	0	0	0	0
GENERAL ANDRIJA RASETA	0	0	0	0
GENERAL BLAGOJE ADZIC	0	0	1	0
GENERAL MARTIN SPEGELJ	0	2	0	3
GENERAL VELJKO KADIJEVIC	0	1	2	2
GENERAL ZIVOTA PANIC	0	0	0	0
MILAN BABIC	1	0	2	3
MILAN MARTIC	0	2	3	4
PERICA JURIC	0	2	3	5
PETER GRACANIN	0	0	0	1
RIZA SAPUNXHIU	0	0	0	0
SLAVKO DEGORICIIA	0	0	0	0
SLOBODAN MILOSEVIC	1	7	4	5
STIPE MESIC	0	4	1	2
VASIL TUPURKOVSKI	0	2	3	2
WARREN ZIMMERMANN	0	1	0	0
ZARKO JOKANOVIC	0	0	2	0

Tablo 17: İkinci Bölümdeki Anlatıcı Odakları ile Beraber Kodlanan Tutumlar

Anlatı Odakları	Aidiyet (n)	Ayrışma (n)	Etnik çatışmaları besleme (n)	Etnik unsurları besleme (n)
BogicBogicevic_Odak	0	0	0	0
BorisavJovic_Odak	0	0	1	1
FrancoTudjman_Odak	0	0	2	3
GeneralAleksendarVasilevic_Odak	0	0	0	0
GeneralAndrijaRaseta_Odak	0	0	0	0
GeneralMartinSpegelJ_Odak	0	0	0	0
GeneralVeljkoKadijevic_Odak	0	0	1	1
SlobodanMilosevic_Odak	0	1	1	0
StipeMesic_Odak	0	1	2	1
WarrenZimmermann_Odak	0	0	0	0

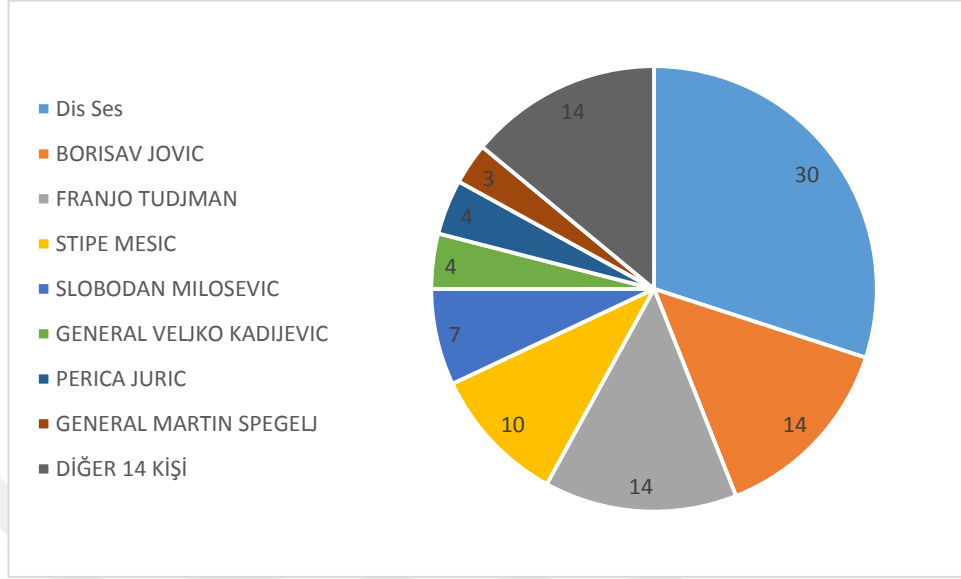
Tablo 16 ve 17'ye bakıldığında, tutumların altında toplanan milliyetçilik unsurları ayrışma, etnik çatışmaları ve etnik unsurları besleme kodları altında kümelenmiştir. Aidiyet tutumu ise neredeyse hiç kodlanmamıştır. Bunun nedeni, ayrışma tutumunun etnik çatışma ve unsurları besleyen tutumlarla ilişkilendirilmesinden kaynaklı olabilir. Aidiyet tutumu yöntem kısmında da belirtildiği gibi daha çok pozitif değerler taşımaktadır. İkinci bölümde ise parçalanmak üzere olan Yugoslavya'nın bu sürece barışçıl yollarla girmediğini gösterilmiştir. Tablo 16'da dış sesin ayrışma tutumunda 17, etnik çatışmaları besleme tutumunda 19, etnik unsurları besleme tutumunda ise yine 19 kez kodlandığı görülmektedir.

Grafik 8: İkinci Bölümde Tutumlar

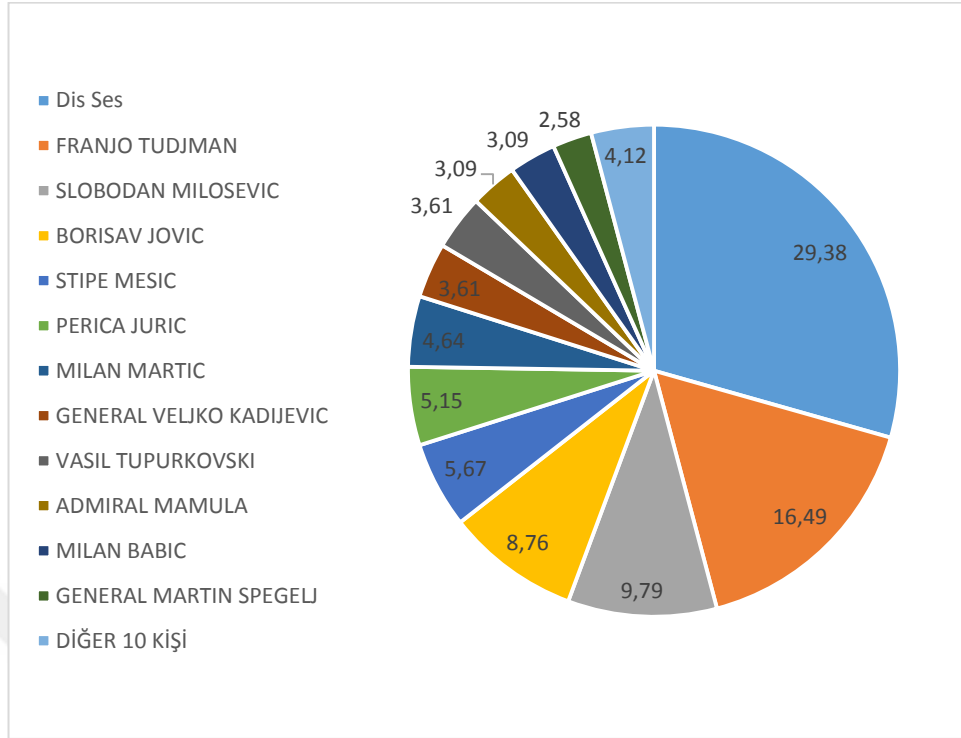
Grafik 8, Tablo 13 ve 14'te görüldüğü üzere milliyetçiliğin ikinci bölümde hangi başlıklar altında kümelenildiğini gösterir. Aidiyet bölümünün %3,20'lük bir kısmını kapsarken; ayrışma, etnik çatışmaları besleme, etnik unsurları besleme tutumları sırasıyla bölümün %21,07; %26,80 ve %29,29'lük kısımlarını oluşturur. Dolayısıyla ayrışma, etnik çatışma ve unsurları besleme tutumlarının; çoğunluğunun iç aktörlerin eylemleri üzerinden anlatıldığı ikinci bölümde siyasi liderlerin şiddet yanlısı politikaları üzerinden inşa edildiği gözlenmektedir.

Grafik 9: İkinci Bölümde İç Aktörlerin Eylemlerinin Kimin Bakış Açısı ile Sunulduğu

Grafik 9'daki değerler, anlatıcıların hem kendi söylemleri hem de anlatı odağına alındıkları söylemler üzerinden hesaplanmıştır. İkinci bölümde iç aktörlerin eylemleri %30'luk bir oranla dış sesin bakış açısı üzerinden kurgulanmıştır. Slobodan Milosevic bu bölümde %7'lik bir oranla beşinci sırada yer alırken, kendisinin danışmanı olan Borisav Jovic %14'lük bir oranla ikinci sırada yer almıştır. Şimdiye kadar çoğunlukla Milosevic'in görüşlerini dile getiren Jovic, bu bölümde iç aktörlerin eylemlerinde ilk defa kendi bakış açısı üzerinden söylemlerini gerçekleştirmiştir. Fakat kendisi Milosevic'in danışmanı olduğu için Milosevic'ten daha farklı bir bakış açısı ortaya koyması beklenemez. Askeri ve siyasi çatışmalar ile etnik ayrımların şiddetli bir biçimde vurgulandığı ikinci bölümde bu noktada Milosevic'in bu söylemleri daha az dile getirmesi bölümdeki kurgulanmış bir gerçek olabilir. Çünkü Yugoslavya'daki krizin söylemler doğrultusunda giderek iç savaşa doğru sürüklenmesini anlatan bölümde ilk bölüme ve tüm bölümlerdeki konuşma sürelerine kıyasla Milosevic'in söylemlerine çok az yer verilmiştir. Dış sesin bile anlatı kurgusunu Franco Tudjman ve Slobodan Milosevic üzerinden yaptığı bölümde Milosevic'in bakış açısına çok daha az yer verilmesi, Milosevic'in pozitif bir lider olarak gösterilmek istendiğine işaret ediyor olabilir.

Grafik 10: İkinci Bölümde Yer Alan Tutumların Kimin Bakış Açısı ile Sunulduğu

Grafik 10'daki değerler, anlatıcıların hem kendi söylemleri hem de anlatı odağına alındıkları söylemler üzerinden hesaplanmıştır. Buna göre ayrışma, etnik çatışmaları besleme, etnik unsurları besleme tutumlarında kümeleşip iç savaşın sinyallerinin verildiği ikinci bölümde bu tutumların %29,38'lik kısmı yine dış sesin bakış açısına göre kurgulanmıştır. Yugoslavya'dan ayrılmanın sinyallerini veren Hırvatistan Devlet Bakanı Franco Tudjman'ın söylemleri, dış sesten hemen sonra gelerek %16,49'luk bir oranla kurgulanmıştır. Franco Tudjman'ın söylemlerindeki bu tutum, izleyicileri bir sonraki bölümde Hırvatistan'ın bağımsızlığını ilan etmesine hazırlar. Slobodan Milosevic ise Grafik 10'a göre %9,79 oranla üçüncü sırada yer almaktadır. Her ne kadar ilk sıralarda yer alsada, hakim bakış açısını oluşturacak büyüklükte bir tutum sergilememiştir.

4.3. "Wars of Independence" Bölümünün Çözümlemesi

Üçüncü bölüm, Slovenya ve Hırvatistan'ın bağımsızlıklarını ilan etmesiyle başlar. Bunun üzerine her ikisi de uluslararası tanınma talebinde bulunur. Fakat hem Sırbistan'ın hem de Yugoslavya'nın başkenti olan ve federasyonun merkezi yönetiminin bulunduğu Belgrad bu karara karşı çıkar. Federasyondan kopan bu iki devletin uluslararası arenada tanınması, Sırların hakim olmak istediği Yugoslavya'nın yok olması anlamına gelir. Fakat uluslararası toplumlar yavaş yavaş

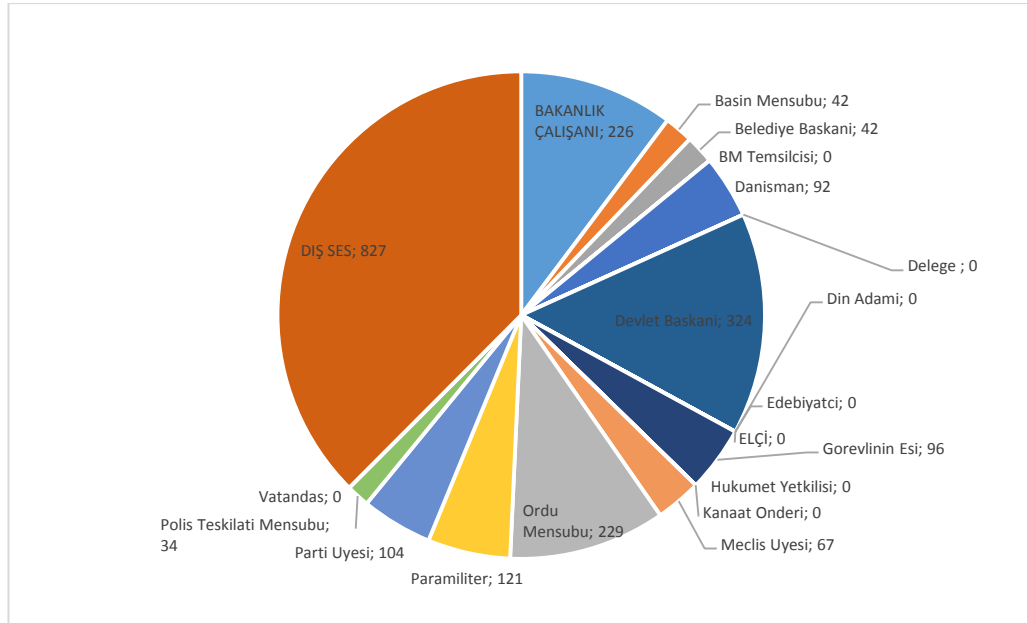
bu iki ülkeyi tanımaya başlar. Yugoslav ordusu, yasal izin almadan iki cumhuriyete karşı savaşa girer ancak istediği başarıyı elde edemez. Özellikle Slovenya’da Sırp azınlık çok az olduğu için bu bölgeden kısa bir süre içinde çekilme kararı alır. Bu süreçte Makedonya da çatışmasız bir şekilde Yugoslavya’dan ayrılır. Yugoslav ordusu ile Hırvat milliyetçi yerel ordusu arasında şiddetli çatışmalar sürmeye devam eder. Bu süreçte Avrupa Birliği Barış Temsilcisi Lord Peter Carrington uzlaşmacı bir barış önerisiyle gelir. Lord Carrington, önce Hırvatistan ve Sırbistan’ın ardından da tüm cumhuriyetlerin bağımsızlığının Avrupa Birliği tarafından tanınacağı fikrini sunar. Plan ayrıca Yugoslavya’yı bağımsız devletlere bölmeyi de teklif eder. Fakat Milosevic, böyle bir durumun Sırp milletini parçalayacağını öne sürer ve Bosnalı Müslümanların kendi federasyonundan ayrılması fikrine karşı çıkar. Bunun üzerine cumhuriyetler arasında oylama gerçekleşir. Karadağ Cumhurbaşkanı Momir Bulatovic, başta bu planı onaylar ancak sonrasında Milosevic tehditiyle karşılaşır ve fikrini değiştirerek planı reddeder. Bunun üzerine Carrington Planı iç dengelerden bozularak başarısızlığa uğrar. Bu esnada başta Vukovar şehri olmak üzere şiddetli çatışmalara sahne olan Hırvatistan’da 1992 yılında ateşkes sağlanır. Aynı yıl, BM Barış Gücü Sırp kazanımlarını korumak için Hırvatistan’a gelir. Hırvatistan işgal altındaki bölgelerini geri alabilmek için ordusunu yeniden inşa etmeye başlar. Sırp güçleri ise bir sonraki hedefleri olan Bosna için hazırlanırlar.

Bölümde 12 farklı kategoride ünvana sahip toplam 26 kişi konuşmuş; görev yerleri ve görev açıklamaları verilmiştir. Kişiler konuşma sürelerine göre Tablo 18’de yukarıdan aşağıya doğru sıralanmıştır.

Tablo 18: Üçüncü Bölümdeki Konuşma Süreleri, Konuşan Kişiler ve Görevleri

Konuşma süresi (sn)	Ad Soyad	UNVAN	Gorevi 1
827	Dis Ses		
112	SLOBODAN MILOSEVIC	Devlet Baskani	Sırp Komünist Partisi Lideri
106	GIANNI DE MICHELIS	Bakan	İtalya Disisleri Bakanı
104	FRANCO TODJMAN	Devlet Baskani	Hırvatistan Devlet Bakanı
104	MILAN KUCAN	Parti Uyesi	Slovenya Komünist Parti Lideri
102	MOMIR BULATOVIC	Devlet Baskani	Karadag Cumhurbaşkanı
96	JADRANKA REIHL-KIR	Gorevlinin Esi	Hırvat Polis Sefi Esi
92	BORISAV JOVIC	Danisman	Milosevic Danismani
86	VOJISLAV SESELI	Paramiliter	Sırp Paramiliter Komutani
74	LORD PETER CARRINGTON	AT Temsilcisi	Avrupa Topluluğu Baris Muzakerecisi
67	BRANKO KOSTIC	Konsej Uyesi	Sırbistan ve Karadag Devlet Konseyi Baskani
65	GENERAL ZIVOTA PANIC	Ordu Mensubu	Yugoslavya Ordusu Genelkurmay Başkanı
57	COLONEL MILAN AKSENTIJEVIC	Ordu Mensubu	Slovenyadaki Yugoslav Ordusu
45	JOSIP BOLJKOVAC	Bakan	Hırvatistan İcisi Bakanı
35	DRAGOS BOKAN	Paramiliter	Sırp Paramiliter Lideri / Siyasetci
34	MILAN MARTIC	Polis Teskilati Mensubu	Sırp Polis Mufettisi
33	HANS DIETRICH GENSCHER	Bakan	Almanya Disisleri Bakanı
32	GENERAL ALEKSANDAR VASILJEVIC	Ordu Mensubu	Ordu İstihbarat Baskani
32	IGOR BAVCAR	Bakan	Slovenya İcisi Bakanı
32	MILE DEDAKOVIC	Ordu Mensubu	Vukovar Hırvat Komutani
25	GENERAL RATKO MLADIC	Ordu Mensubu	Bosnali Sırp Ordusu Baskomutani
22	JANEZ JANSI	Basin Mensubu	Mladina Sloven Dergi Savunma Muhabiri
20	MILOS VASIC	Basin Mensubu	Sırp Gazeteci
18	GENERAL ANDRIJA RASETA	Ordu Mensubu	Yugoslavya Ordusu
10	JACQUES POOS	Bakan	Luksemburg Disisleri Bakanı
6	JOHN MAJOR	Devlet Baskani	Birlesik Krallik Basbakani

Grafik 11: Ünvanlara Göre Üçüncü Bölümdeki Konuşma Süreleri

Bölümde ünvanlarına göre konuşan kişilere bakıldığında, 827 saniye ile en çok dış ses konuşmuştur. Devlet başkanları 324 saniye konuşurken; onları izleyen bakanlık çalışanları ve ordu mensupları neredeyse eşit seviyede konuşmuştur. Önceki bölümlere kıyasla ordu mensupları bu bölümde ilk kez devlet başkanlarında sonra en çok konuşan kişiler olmuştur. Slovenya ve Hırvatistan'ın bağımsızlık ilanı sonucunda uluslararası arenaya çıkmaları üzerine uluslararası ilişkileri yürüten bakanlık çalışanları da ordu mensuplarından sonra en çok konuşan kişiler arasına girmiştir. Bunu yanında ordu mensubu olmayan paramiliter güçler de ortaya çıkmıştır. Bu durum, Bosnalı Müslümanların federasyondan ayrılma düşüncesine karşı ortaya çıktığı şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 19: Üçüncü Bölümdeki Anlatıcılar ve Odaklanma Durumları

Anlatıcı	Anlatıcının Odaklanması (n)			Anlatıcının odakta olma durumu (n)
	Değişken	Sabit	Sıfır	Değişken
BORISAV JOVIC	1	7	0	1
BRANKO KOSTIC	2	3	0	0
COLONEL MILAN AKSENTIJEVIC	0	5	0	0
DRAGOS BOKAN	0	2	0	0
DIŞ SES	0	0	59	0
FRANJO TUDJMAN	1	8	2	0
GENERAL ALEKSANDAR VASILJEVIC	1	2	0	2
GENERAL ANDRIJA RASETA	1	1	0	2
GENERAL RATKO MLADIC	0	2	3	0
GENERAL ZIVOTA PANIC	0	2	0	0
GIANNI DE MICHELIS	3	2	0	0
HANS DIETRICH GENSCHER	0	2	0	0
IGOR BAVCAR	1	2	0	0
JACQUES POOS	0	1	0	1
JADRANKA REIHL-KIR	0	4	0	0
JANEZ JANSKA	0	2	0	1
JOHN MAJOR	0	1	0	1
JOSIP BOLJKOVAC	2	0	0	0
LORD PETER CARRINGTON	0	8	6	0
MILAN KUCAN	4	7	2	2
MILAN MARTIC	0	1	0	0
MILE DEDAKOVIC	0	2	1	0
MILOS VASIC	0	1	0	0
MOMIR BULATOVIC	0	10	2	2
SLOBODAN MILOSEVIC	0	15	12	4
VOJISLAV SESELJ	0	7	0	0

Tablo 19'a bakıldığında üçüncü bölümün anlatıcıları kendi söylemlerini dile getirmiş; dış ses de olayı anlatmanın yanı sıra bölümü kurgulayan kişilerin üzerinden anlatımı gerçekleştirmiştir. Konuşmacılar nadir olarak birbirlerinin söylemlerini dile getirmiştir. Bölümde yavaş yavaş uluslararası aktörlerin devreye girmeye başladığı görülmektedir. İtalya Dışişler Bakanı Gianni de Michelis, AT Barış Müzakerecisi Lord Peter Carrington, Almanya ve Lüksemburg dışişleri bakanları Hans Dietrich Genscher ve Jacques Poos ile Birleşik Krallık Başbakanı John Major; uluslararası aktörlerin temsilcileri olarak karşımıza çıkar. Gianni de Michelis hariç her biri üçüncü bölümde kendi bakış açıları üzerinden söylemlerini gerçekleştirmiştir. Michelis ise 2 kez kendi bakış açısını aktarırken, 3 kez başka bir anlatıcının bakış açısından söylemini gerçekleştirmiştir. Bunun yanında sıfır odaklanmayı temsil eden dış ses, diğer anlatıcılara göre açık bir farkla 12 kez Slobodan Milosevic üzerinden söylemini gerçekleştirmiştir. Slobodan Milosevic'in bakış açısı ise 15 kez kendi söylemi, 4 kez de başka bir anlatıcının söylemi üzerinden kurgulanmıştır. Bölümde Milosevic'in yanı sıra Karadağ, Slovenya ve Hırvatistan cumhurbaşkanları olan Momir Bulatovic, Milan Kucan ve Franco Tudjman da anlatımlarını çoğunlukla kendi bakış açıları üzerinden kurgulamış; Milan Kucan 4, Franco Tudjman ise 1 kez başka bir anlatıcının bakış açısı üzerinden söylemini gerçekleştirmiştir. Bölümde Lord Peter Carrington'ın yalnızca sabit odaklanma ile 8 kez konuştuğu; dış sesin ise kendisinden 6 kez söz ettiği görülmektedir. Dış sesin Slobodan Milosevic'ten sonra en çok bahsettiği kişi olması göz önüne alındığında, Yugoslavya'da yaşanan iç karışıklıklara üçüncü bölümde ilk uluslararası müdahalenin AT tarafından geldiği söylenebilir.

Tablo 20: Üçüncü Bölümde Anlatıcıların Konuşmalarında Yer Alan Eylemler

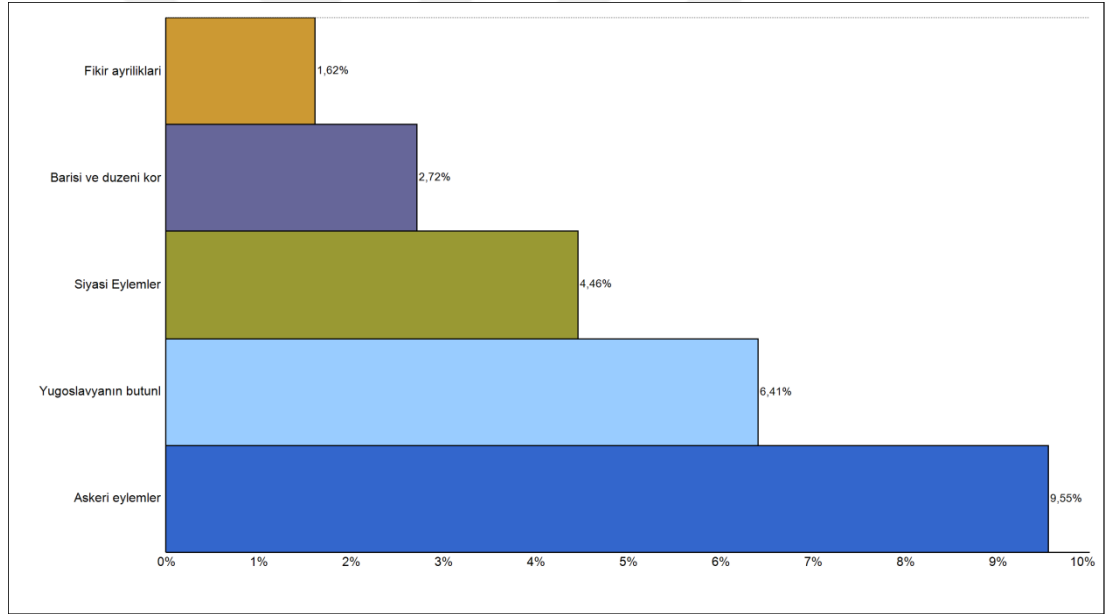
Anlatıcılar	Dış Aktörlerin Eylemleri (n)	İç Aktörlerin Eylemleri (n)
BORISAV JOVIC	0	2
BRANKO KOSTIC	3	1
COLONEL MILAN AKSENTIJEVIC	0	1
Dis Ses	13	18
DRAGOS BOKAN	0	0
FRANJO TUDJMAN	2	5
GENERAL ALEKSANDAR VASILJEVIC	0	1
GENERAL ANDRIJA RASETA	0	1
GENERAL RATKO MLADIC	0	3
GENERAL ZIVOTA PANIC	0	2
GIANNI DE MICHELIS	0	4
HANS DIETRICH GENSCHER	0	1
IGOR BAVCAR	0	1
JACQUES POOS	1	0
JADRANKA REIHL-KIR	2	0
JANEZ JANSKA	0	0
JOHN MAJOR	0	1
JOSIP BOLJKOVAC	0	0
LORD PETER CARRINGTON	7	2
MILAN KUCAN	0	2
MILAN MARTIC	1	0
MILE DEDAKOVIC	0	0
MILOS VASIC	0	0
MOMIR BULATOVIC	2	2
SLOBODAN MILOSEVIC	7	4
VOJISLAV SESELJ	1	2

Tablo 21: Üçüncü Bölümde Anlatı Odakları ile Beraber Anılan Eylemler

Anlatı Odakları	Dış Aktörlerin Eylemleri (n)	İç Aktörlerin Eylemleri (n)
BorisavJovic_Odak	0	0
FrancoTudjman_Odak	0	0
GeneralAleksendarVasilevic_Odak	2	1
GeneralAndrijaRaseta_Odak	0	1
GeneralRatkoMladic_Odak	0	0
JacquesPoos_Odak	0	0
JanezJanska_Odak	0	0
LordPeterCarrington_Odak	0	0
MilanKucan_Odak	0	1
MomirBulatovic_Odak	0	1
SlobodanMilosevic_Odak	0	2

Tablo 20'ye bakıldığında, dış sesin dış aktörlerin eylemlerine yönelik bakış açısının diğer bölümlere oranla arttığını görülmekte; hatta iç aktörlerin eylemleriyle neredeyse eşitlendiğinden söz edilebilmektedir. Üçüncü bölüme kadar 5'i geçmeyen kodlanma sayısı bu bölümde 13 olmuştur. Benzer şekilde bölümde hakim bakış açısına sahip olduğu görülen Slobodan Milosevic de dış aktörlerin eylemlerine diğer bölümlere oranla çok daha fazla değinmiştir. Dış aktörlerin eylemlerinde Milosevic'in hemen ardından Lord Peter Carrington'ın gelmesi, benzer şekilde Tablo 20'de değinildiği gibi iç karışıklıklara müdahale eden ilk uluslararası temsilcinin AT olduğu görülmektedir. Dış aktörlerin eylemlerindeki bu hareketlilik, bu bölümden itibaren dış aktörlerin müdahale ve girişimlerinin daha fazla olabileceği çıkarımı yapılabilmektedir.

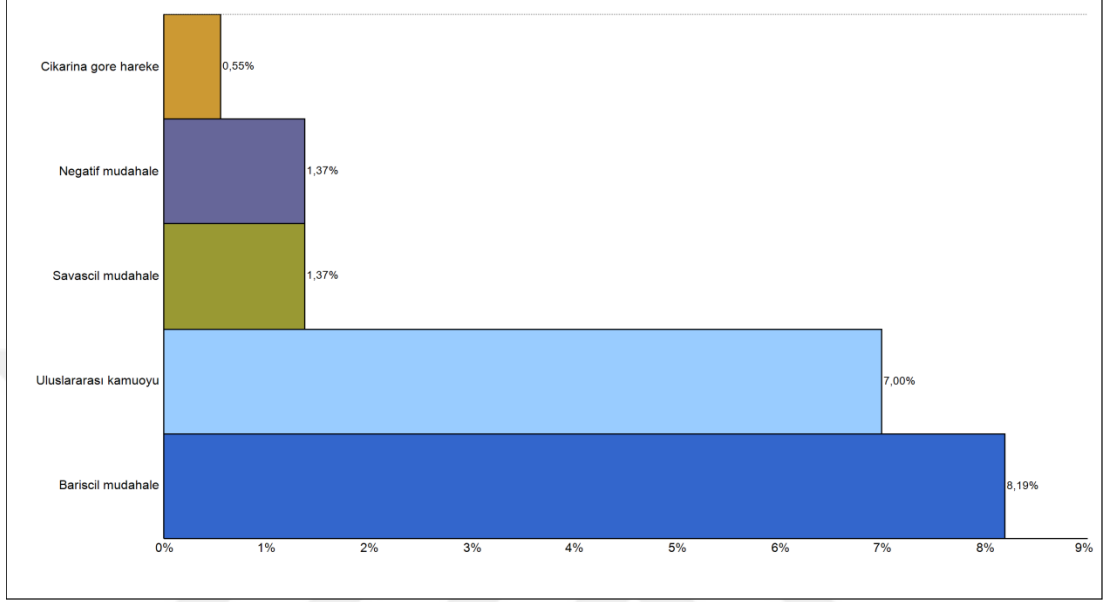
Grafik 12: Üçüncü Bölümde İç Aktörlerin Eylemleri

Grafik 12'ye bakıldığında, fikir ayrılıkları %1,62; barışı ve düzeni koruma %2,72; siyasi eylemler %4,46; Yugoslavya'nın bütünlüğünü savunma %6,41; askeri eylemler ise %9,55'lik bir oran ile bölüm içinde paylaştırılmıştır. Bölümde iç aktörlerin eylemleri çok düşük bir oranda kalsa da, Grafik 12'ye göre askeri eylemler bölümde diğer eylemlere oranla daha çok görülmektedir. Buradan hareketle Yugoslavya'nın bütünlüğünü savunma düşüncesinin barışı ve düzeni koruyan eylemlerden ziyade askeri eylemler

dolayısıyla Yugoslav ordusunun devreye girmesi ile sağlanmaya çalışıldığı yorumlanabilir.

Grafik 13: Üçüncü Bölümde Dış Aktörlerin Eylemleri

Grafik 13'e bakıldığında dış aktörlerin çıkarına göre hareket etme eylemi %0,55'lik bir oranla yok denecek kadar azdır. Bölümde negatif ve savaşçıl müdahaleler aynı oranda görülmekte ve %1,37 şeklinde paylaştırılmaktadır. Benzer şekilde bu iki eyleme de çok az rastlanmaktadır. Üçüncü bölümde uluslararası aktörlerin temsilcilerinin eylemleri uluslararası kamuyoyunu bilgilendirme (%7) ve barışçıl müdahale (%8,19) üzerinden kurgulanmıştır. Dış aktörlerin eylemleri bu bölümde Yugoslavya krizine pozitif yönde dahil olma ve uluslararası arenanın dikkatini çekme üzerinden kurgulanmıştır.

Tablo 22: Üçüncü Bölümde Anlatıcıların Tutumları

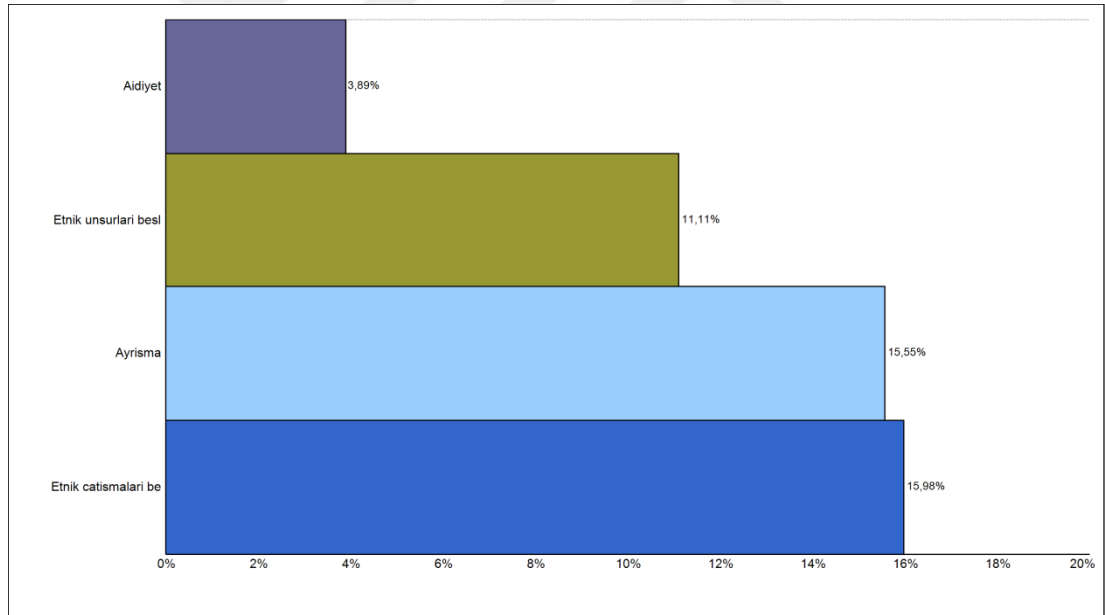
Anlatıcılar	Aidiyet (n)	Ayrışma (n)	Etnik çatışmaları besleme (n)	Etnik unsurları besleme (n)
BORISAV JOVIC	0	0	0	0
BRANKO KOSTIC	0	0	1	0
COLONEL MILAN AKSENTIJEVIC	0	2	0	0
Dis Ses	1	13	13	10
DRAGOS BOKAN	2	0	1	1
FRANJO TUDJMAN	0	4	2	1
GENERAL ALEKSANDAR VASILJEVIC	0	0	0	1
GENERAL ANDRIJA RASETA	0	0	0	0
GENERAL RATKO MLADIC	0	0	0	0
GENERAL ZIVOTA PANIC	0	0	1	0
GIANNI DE MICHELIS	0	2	1	1
HANS DIETRICH GENSCHER	0	0	0	0
IGOR BAVCAR	0	1	0	0
JACQUES POOS	0	0	0	0
JADRANKA REIHL-KIR	0	0	0	0
JANEZ JANS A	0	0	0	0
JOHN MAJOR	0	0	0	0
JOSIP BOLJKOVAC	0	0	0	0
LORD PETER CARRINGTON	0	1	1	0
MILAN KUCAN	0	4	3	0
MILAN MARTIC	0	0	0	0
MILE DEDAKOVIC	0	1	0	0
MILOS VASIC	0	0	0	1
MOMIR BULATOVIC	0	0	1	0
SLOBODAN MILOSEVIC	1	7	6	2
VOJISLAV SESELJ	3	0	4	3

Tablo 23: Üçüncü Bölümde Anlatı Odakları ile Beraber Kodlanan Tutumlar

Anlatı Odakları	Aidiyet (n)	Ayrışma (n)	Etnik çatışmaları besleme (n)	Etnik unsurları besleme (n)
BorisavJovic_Odak	0	0	0	0
FrancoTudjman_Odak	0	0	0	0
GeneralAleksendarVasilevic_Odak	0	0	1	0
GeneralAndrijaRaseta_Odak	0	0	1	0
GeneralRatkoMladic_Odak	0	0	0	0
JacquesPoos_Odak	0	0	1	0
JanezJansa_Odak	0	0	0	0
LordPeterCarrington_Odak	0	0	0	0
MilanKucan_Odak	0	0	0	0
MomirBulatovic_Odak	0	0	0	0
SlobodanMilosevic_Odak	0	2	2	1

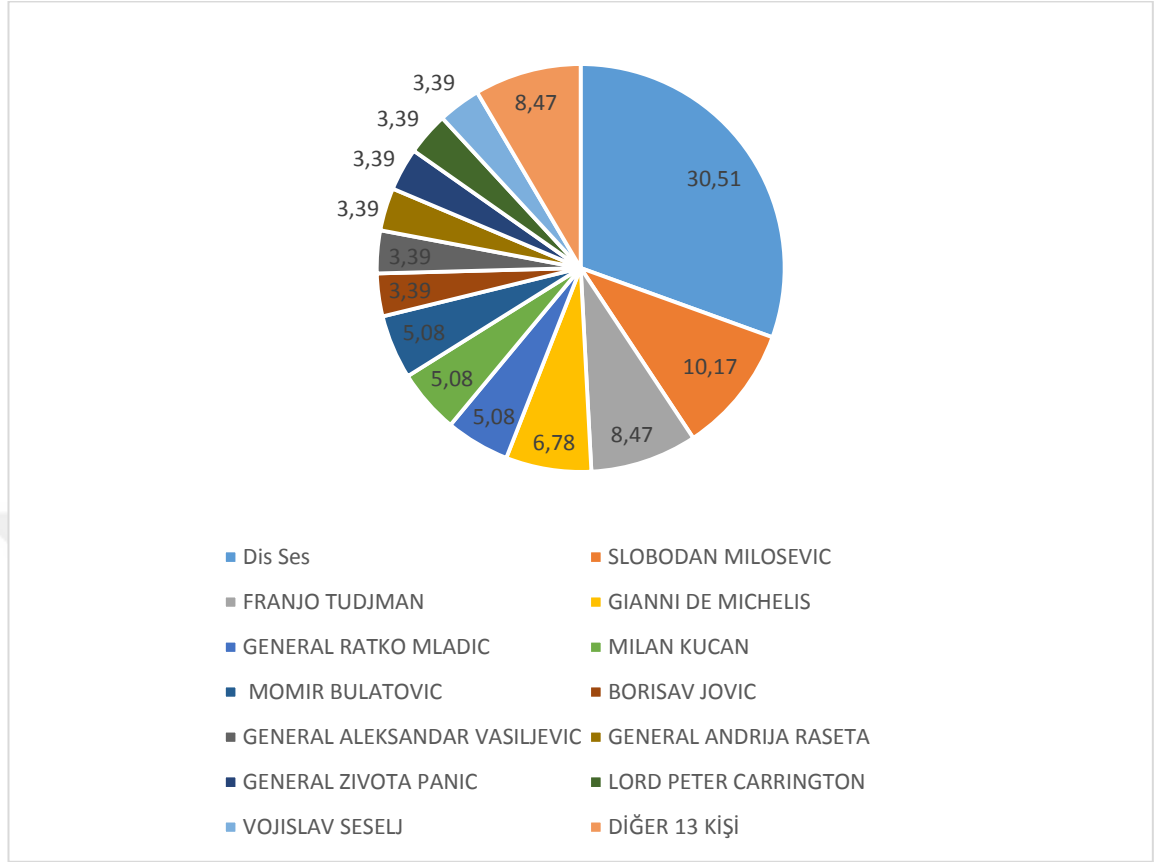
Tablo 22 ve 23'e göre, siyasi liderlerin çoğunluğu oluşturduğu iç aktörlerin tutumları ayrışma tutumu kapsamında kümelenirken; etnik çatışma ve etnik ayrımları besleyen unsurlar da görülmektedir. Dış ses ayrışma, etnik çatışma ve unsurları besleme tutumları üzerinden bölümdeki rolünü icra etmiş; aidiyet tutumuna sadece bir kez değinmiştir. Benzer şekilde bölümdeki tutumların Slobodan Milosevic üzerinden aktarılması sırasında ayrışmaya bir kez değinilmiş; Milosevic'in tutumları negatif yönde olan ayrışma ve etnik çatışmaları besleme unsurları üzerinde kümelenmiştir. Grafik 13'te dış aktörlerin eylemleri arasında barışçıl müdahalenin en çok yer almış olsa da Tablo 22 ve 23'e göre uluslararası aktörlerin tutumları ayrışma yönünde kümelenmiştir. Dolayısıyla başta AT olmak üzere Yugoslavya krizine çözüm getirmek isteyen uluslararası aktörlerin tutumu; Yugoslavya'nın dağılması yönünde olduğu söylenebilir.

Grafik 14: Üçüncü Bölümde Tutumlar

Grafik 14'e göre üçüncü bölümde aidiyet tutumu %3,89 oranında işlenmiş; etnik unsurları besleme, ayrışma ve etnik çatışmaları besleme tutumları ise sırasıyla %11,11; %15,55 ve %15,98 şeklinde kurgulanmıştır. Negatif değer taşıyan iç çatışmaları besleme ve ayrışma tutumları, bölümün iç savaşa doğru kurgulandığına işaret etmektedir.

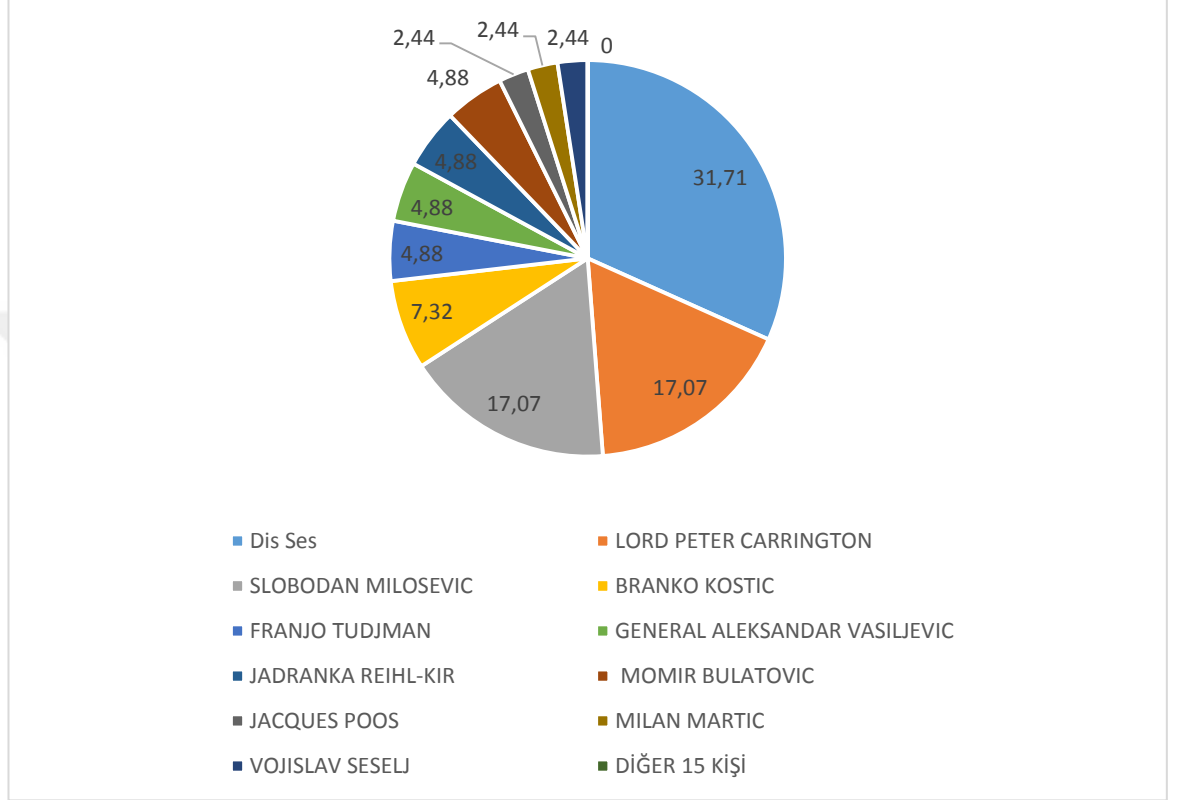
Grafik 15: Üçüncü Bölümde İç Aktörlerin Eylemlerinin Kimin Bakış Açısı ile Sunulduğu

Grafik 15'teki değerler, anlatıcıların hem kendi söylemleri hem de anlatı odağına alındıkları söylemler üzerinden hesaplanmıştır. Üçüncü bölümde iç aktörlerin eylemleri %30,51'lik bir oranla dış sesin bakış açısı üzerinden kurgulanmıştır. İkinci sırada ise %10,17'lik bir oranla Slobodan Milosevic gelmektedir. Milosevic'ten sonra Franco Tudjman ve Gianni de Michelis gelirken; General Ratko Mladic, Milan Kucan ve Momir Bulatovic'in bakış açıları eşit bir şekilde %5,08'lik bir oranla verildiği görülmektedir. Buradaki ilk altı bakış açısında, Milosevic biraz daha fazla olsa da Sırbistan, Hırvatistan, Slovenya ve Karadağ cumhuriyetlerinin siyasi liderlerinin bakış açıları çeşitlendirilerek verilmiştir; fakat bu dengenin içine benzer oranda İtalyan Dışişleri Bakanı Gianni de Michelis ile Bosnalı Sırp Ordusu Başkomutanı General Ratko Mladic'in bakış açıları da yerleştirilmiştir. Buna bağlı olarak bölümde Mladic'in bakış açısına siyasiler kadar yer verilmesi Grafik 12'de askeri eylemlerin artışını açıklar bir nitelik taşımaktadır. Beş farklı cumhuriyetin siyasi liderlerinin bakış açılarına benzer oranlarda yer verilmesi de yine Grafik 12'deki siyasi eylemlerin fazla olmasını kanıtlamaktadır. Bölümün Michelis'in bakış açısının siyasi liderlerinki ile aynı oranda kurgulanması

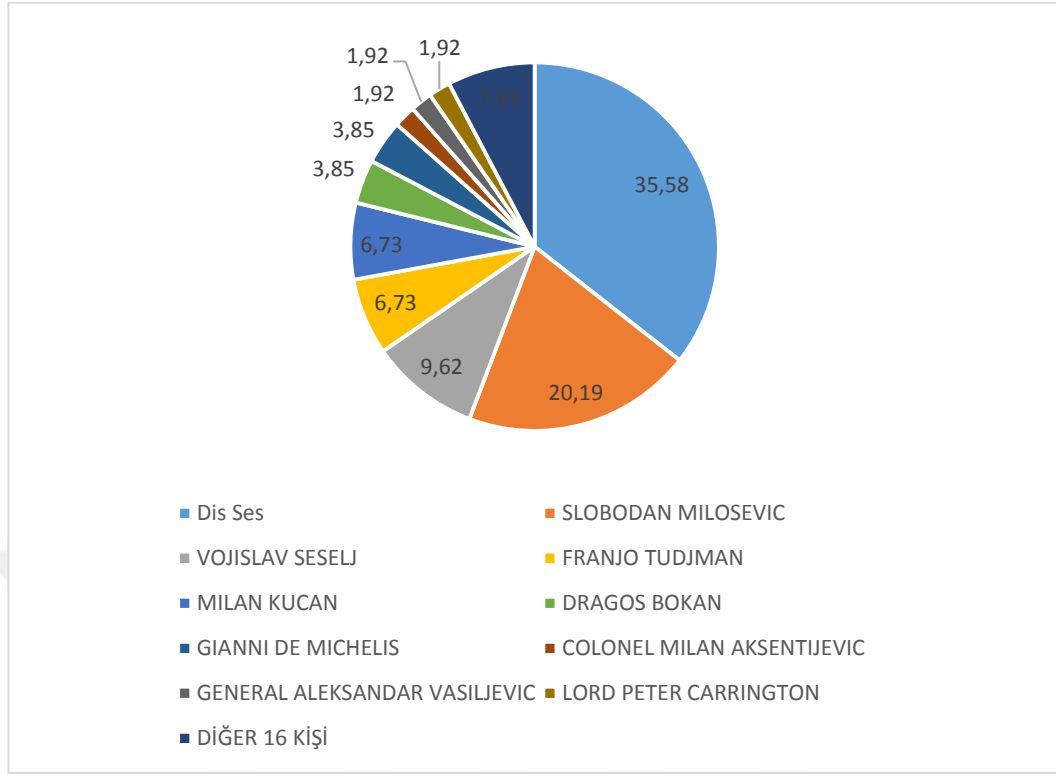
ise, Yugoslavya iç işlerine yabancı devletlerin müdahale etmeye başladığının göstergesidir.

Grafik 16: Üçüncü Bölümde Aktörlerin Eylemlerinin Kimin Bakış Açısı ile Sunulduğu

Grafik 16'daki değerler, anlatıcıların hem kendi söylemleri hem de anlatı odağına alındıkları söylemler üzerinden hesaplanmıştır. Grafik 16'ya göre, dış aktörlerin eylemleri %31,71 oranında dış sesin söylemleri üzerinden kurgulanırken; hemen ardından Lord Peter Carrington ve Slobodan Milosevic'in bakış açıları gelmiş ve eşit bir şekilde %17,07 oranında paylaştırılmıştır. Bölüm genelinde konuşma süresine bakıldığında Lord Peter Carrington onuncu sırada yer almasına rağmen doğrudan kendi bakış açısı ile konuşturulmuş; söylemleri dış aktörlerin eylemleri üzerinden kurgulanmıştır. Milosevic'in dış aktörlerin eylemleri üzerine Carrington ile eşit düzeyde bakış açısına yer verilmesi ise; onun uluslararası temsilcilerin müdahalelerini desteklemeye başladığının bir göstergesi olabilir.

Grafik 17: Üçüncü Bölümde Yer Alan Tutumların Kimin Bakış Açısı ile Sunulduğu

Grafik 17'deki değerler, anlatıcıların hem kendi söylemleri hem de anlatı odağına alındıkları söylemler üzerinden hesaplanmıştır. Grafik 17, Yugoslavya'daki iç savaşın sinyallerinin verildiği üçüncü bölümdeki tutumlar %35,58 ile dış ses; %20,19 ile Milosevic'in bakış açısı üzerinden kurgulanmıştır. Hemen ardından konuşma süresinde dokuzuncu sırada gelmesine rağmen %9,62 ile Sırp paramiliter güçlerin lideri olan Vojislav Seselj'in bakış açısının gelmesi; milliyetçilik unsurlarının etnik çatışmalar çerçevesinde iç savaşı şekillendirdiğinin göstergesidir. Paramiliter güçler, askeri geçerliliği olmayan fakat etnik grupların birbirlerini galeyana getirerek kendi içlerinde silahlanmasıyla oluşan güçlerdir. Dolayısıyla üçüncü bölümde ilk kez siyasi veya askeri liderlerin yanı sıra etnik grupların içinden çıkan liderlerin söylemleri ön plana çıkmıştır. Bu bölümde iç ve dış aktörler uluslararası müzakerelerle ayrışma yoluna giderken; paramiliter güçler arasında ayrışmanın etnik çatışmalar çerçevesinde ağırlık kazandığı söylenebilir. Bu durum, sonraki bölümlerde karşımıza çıkacak etnik temizlik vurgusunun temelini atarken; iç ve dış aktörlerin bu yola barışçıl bir şekilde girdiği gösterilmeye çalışılmıştır.

4.4. “The Gates of Hell” Bölümünün Çözümlemesi

Federasyon içindeki çatışmaların gerginliği, Boşnakların çoğunlukta olduğu fakat içinde Hırvat ve Sırların da yaşadığı Bosna-Hersek cumhuriyetine sızır. Franco Tudjman ve Slobodan Milosevic, gizlice planladıkları “Büyük Hırvatistan” ve “Büyük Sırbistan” hedefleri doğrultusunda Bosna’yı bölmek ister. Fakat Sırp-Hırvat savaşı bu planı erteler. 1990 yılında Bosna Hersek’teki çok partili seçim sonucunda cumhurbaşkanı olarak seçilen Alija Izzetbegovic, Bosna-Hersek’in bütünlüğünü koruyarak Yugoslavya’dan ayrılmasını sağlamaya çalışır. Sırbistan ise bu süreçte Bosna’da yaşayan Sırları “Büyük Sırbistan”a dahil etmek ister. Her ne kadar Sırlar engellemeye çalışsa da, Boşnakların ve Bosna’da yaşayan Hırvatların oy çoğunluğu ile Bosna Hersek bağımsızlığını ilan eder. Bunun üzerine Milosevic, paramiliter çetelerini Bosna’ya gönderir. Paramiliter güçler etnik temizlik eylemleri için ortam hazırlar. Bu süreçte Uluslararası Toplum Bosna Hersek’in bağımsızlığını tanır. Savaşın Saraybosna’ya sızması ile iç savaşın en uzun ve en büyük kayıpların verildiği dönemi başlar. Bosna Hersek sınırları içerisinde Yugoslav ordusu, Sırlara hizmet eden bir orduya dönüştürülür. Bölgedeki Boşnak ve Hırvatlar katledilir, toplama kamplarına konur ya da sürgün edilir. Bosna topraklarının dörtte üçünü kontrol altına alan Sırlar, bölgede Müslümanların çoğunlukta olması sebebiyle büyük bir etnik temizlik yaparlar. Belgeselde konuşan Dış Ses, bu durumu şu şekilde anlatır:

“2000 people were unaccounted. Nobody knows how many of them were executed on the spot or how many were sent to concentration camps where the murder continued. The rest were expelled. 49000 Muslims lived in Zvornik. None remained. Five centuries of Islamic life and culture there were erased. This is ethnic cleansing. It became routine as the Serbs took control of three quarters of Bosnia’s territory. In time, they learned to keep the cameras out but ethnic cleansing continued” (22:32-23:25).

Olayın ardından bölgede bulunan BM Temsilcisi olayı raporlamak için bölgeye gelir. Gördüklerini şu şekilde ifade eder:

“I saw lorries full of corpses. Soldiers were dumping dead women, children and old people onto lorries. I saw four or five lorries full of corpses” (21:39-21:52 / 22:20-22:25).

“Ceset dolu kamyon gördüm. Askerler, ölü kadınları, çocukları ve yaşlıları kamyonlara bırakıyordu. Cesetlerle dolu dört ya da beş kamyon gördüm”.

Bu sırada Izzetbegovic, Sırp Generallerin Boşnaklar tarafından rehin alınmasına karşılık havaalanında Sırp ordusu tarafından rehin alınır. Bu durum,

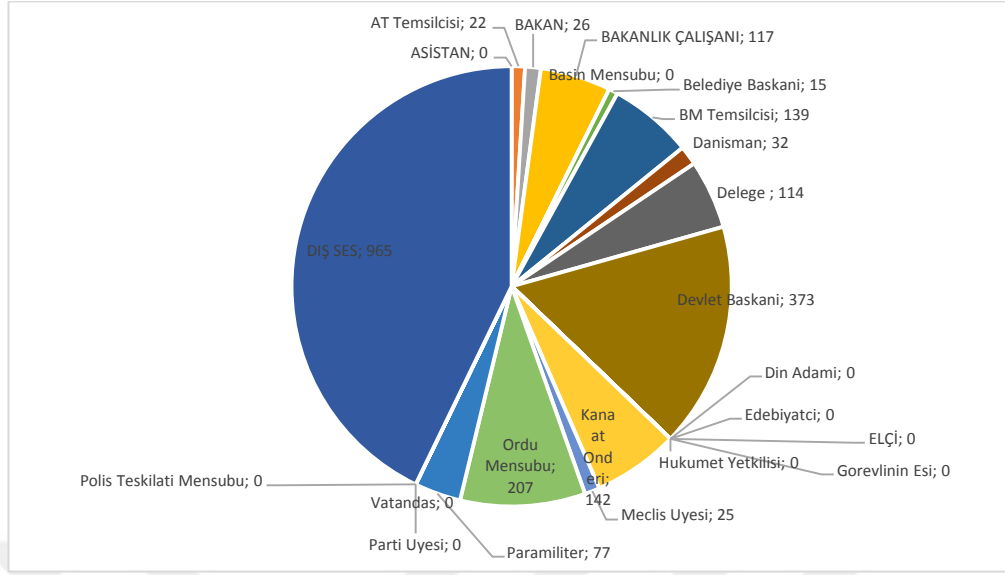
televizyonlara yansır ve büyük bir yankı uyandırır. Rehineler sonrasında karşılıklı olarak teslim edilir ancak savaş şiddetini artırarak sürmeye devam eder.

Bölümde 13 farklı kategoride ünvana sahip toplam 24 kişi konuşmuş; görev yerleri ve görev açıklamaları verilmiştir. Kişiler konuşma sürelerine göre yukarıdan aşağıya doğru sıralanmıştır.

Tablo 24: Dördüncü Bölümde Konuşma Süreleri, Konuşan Kişiler ve Görevleri

Konuşma süresi (sn)	Ad Soyad	UNVAN	Gorevi 1
965	Dis Ses		
317	ALIJA IZETBEOVIC	Devlet Baskani	Bosna Cumhurbaskani
114	ZLATKO LAGUMDZIJA	Delege	Bosna Delegatesi
91	EJUP GANIC	Bakanlik Calisani	Bosna Cumhurbaskanligi
86	GENERAL MILUTIN KUKANJAC	Ordu Mensubu	Yugoslav Federal Ordu Komutani
84	GENERAL Lewis MacKenzie	BM Temsilcisi	Birlesmis Milletler
77	VOJISLAV SESELJ	Paramiliter	Sirp Paramiliter Komutani
74	RADOVAN KARADZIC	Kanaat Onderi	Bosnali Sirp Lideri
55	JOSE MARIA MENDILUCE	BM Temsilcisi	Birlesmis Milletler Yugoslavya Mülteci Ajansi
52	GENERAL JOVAN DIVJAK	Ordu Mensubu	Sirbistan'daki Bosna Ordusu
49	MOMCILO KRAJISNIK	Kanaat Onderi	Bosnali Sirp Liderligi
36	COLONEL MILAN AKSENTIJEVIC	Ordu Mensubu	Slovenyadaki Yugoslav Ordusu
32	BORISAV JOVIC	Danisman	Milosevic Danismani
27	SLOBODAN MILOSEVIC	Devlet Baskani	Sirp Komunist Partisi Lideri
25	BRANKO KOSTIC	Konsej Uyesi	Sirbistan ve Karadag Devlet Konseyi Baskani
22	LORD PETER CARRINGTON	AT Temsilcisi	Avrupa Toplulugu Baris Muzakerecisi
21	GENERAL SEFER HALILOVIC	Ordu Mensubu	Bosna Ordusu Komutan Subayi
19	BRANKO GRUJIC	Kanaat Onderi	Zvornik sehrinde Sirp Parti Lideri
15	ABDULAH PASIC	Belediye Baskani	Zvornik Belediye Baskani
15	FRANCO TODJMAN	Devlet Baskani	Hirvatistan Devlet Bakani
14	HARIS SILAJDZIC	Bakan	Bosna Disisleri Bakani
14	STIPE MESIC	Devlet Baskani	Hirvatistan Basbakani
12	GENERAL Philippe Morillon	Ordu Mensubu	Birlesmis Milletler Komutani
12	JAMES BAKER	Bakan	ABD Disisleri Bakani

Grafik 18: Ünvanlara Göre Dördüncü Bölümde Konuşma Süreleri:

Grafik 18'e göre bölümde ünvanlarına göre konuşan kişilere bakıldığında, 965 saniye ile en çok dış ses konuşmuş; bu bölüm aynı zamanda dış sesin en çok konuştuğu bölüm olmuştur. Dış sestten sonra ikinci sırayı ise devlet başkanları almıştır. Ordu mensubu ve kanaat önderleri bu sırayı takip etmiş; ardından da bakanlara yer verilmiştir. Bu bölümde ilk BM temsilcileri ilk kez sahneye çıkmış ve toplam 139 saniye konuşmuşlardır.

Tablo 25: Dördüncü Bölümde Anlatıcılar ve Odaklanma Durumları

Anlatıcı	Anlatıcının Odaklanması (n)			Anlatıcının odakta olma durumu (n)
	Değişken	Sabit	Sıfır	
ABDULAH PASIC	0	1	0	0
ALIJA IZETBEGOVIC	5	31	17	6
BORISAV JOVIC	3	0	0	0
BRANKO GRUJIC	0	1	0	0
BRANKO KOSTIC	1	0	0	0
COLONEL MILAN AKSENTIJEVIC	2	0	0	0
DIŞ SES	0	0	53	0
EJUP GANIC	1	16	2	3
FRANJO TUDJMAN	0	1	2	0
GENERAL JOVAN DIVJAK	1	2	1	0
GENERAL Lewis MacKenzie	1	6	5	0
GENERAL MILUTIN KUKANJAC	2	6	4	1
GENERAL Philippe Morillon	1	0	0	0
GENERAL SEFER HALILOVIC	0	3	0	0
HARIS SILAJDZIC	0	1	0	0
JAMES BAKER	0	1	0	0
JOSE MARIA MENDILUCE	1	3	0	0
LORD PETER CARRINGTON	0	4	1	2
MOMCILO KRAJISNIK	0	5	0	1
RADOVAN KARADZIC	1	7	7	1
SLOBODAN MILOSEVIC	0	6	7	3
STIPE MESIC	0	4	0	0
VOJISLAV SESELJ	2	4	2	0
ZLATKO LAGUMDZIJA	2	1	0	0

Tablo 25'e göre bu bölüm çoğunlukla anlatıcıların kendi bakış açıları üzerinden kurgulanmıştır. Tablo 25'e göre bu bölümün Alija Izetbegovic söylemleri üzerine ele alındığı söylenebilir. Izetbegovic bölümde 31 kez kendi söylemini gerçekleştirmiş, 17 kez dış ses tarafından odağa alınmış, 6 kez de başka bir anlatıcının odağı doğrultusunda bakış açısı ortaya çıkarılmıştır. Görsel 10'a bakıldığında dış ses ten sonra en çok konuşan kişi Izetbegovic olmuş; söylemlerinin büyük bir kısmını da kendi bakış açısıyla yanıstmıştır. Görsel 10'da dış ses Izetbegovic'ten çok daha fazla konuşmuş olmasına rağmen, Tablo 25'e bakıldığında Izetbegovic toplam 54 kez odakta olmuştur. Bu sayı dış sesin odaklanma durumundan bile daha fazladır. Dolayısıyla bu bölümde hakim bakış açısı Alija Izetbegovic üzerinden inşa edilmiştir. Hemen ardından Bosna Hersek Cumhurbaşkanlığında görev alan Ejup Ganic'in toplam 21 kez anlatı odaklarında bulunması, bölümde Yugoslavya krizi kapsamında

Bosna Hersek'in ele alındığını işaret etmekte; bu kapsamda bölümde ele alınan dönemde cumhurbaşkanı olarak seçilen Izetbegovic ve ekibindeki temsilcilere söz hakkı tanındığı söylenebilir. Bunun yanında Bosnalı Sırpların kanaat önderi Radovan Karadzic ve Sırp paramiliterler güçlerinin komutanı Vojislav Seselj de bölümde aktif bir rol üstlenmiştir. Bir tarafta Bosna Hersek'i bağımsız bir devlet olarak yönetmek isteyen siyasi liderler; diğer tarafta ise Bosna'da etnik bakımdan üstün olan Sırpların liderleri bulunmaktadır. Bu durum, dördüncü bölümde Yugoslavya krizinin Bosna iç savaşına doğru evrildiğini işaret etmektedir. Diğer yandan, General Lewis MacKenzie ve Jose Maria Mendiluce isimli anlatıcıların belgeselin bu bölümünde yer aldığı; dolayısıyla belgeselde BM temsilcilerinin ilk kez dördüncü bölümde karşımıza çıktığı söylenebilir. Bunu yanında AT barış müzakerecisi Lord Carrington da benzer şekilde bölümde konuşmaktadır. Tablo 25'e bakıldığında, uluslararası temsilcilerin çoğunlukla kendi bakış açılarından söylemlerini kurguladıkları görülmektedir.

Tablo 26: Dördüncü Bölümde Anlatıcıların Konuşmalarında Yer Alan Eylemler

Anlatıcılar	Dış Aktörlerin Eylemleri (n)	İç Aktörlerin Eylemleri (n)
ABDULAH PASIC	0	1
ALIJA IZETBEGOVIC	6	15
BORISAV JOVIC	0	0
BRANKO GRUJIC	0	0
BRANKO KOSTIC	0	0
COLONEL MILAN AKSENTIJEVIC	0	0
Dis Ses	11	19
EJUP GANIC	1	3
FRANJO TUDJMAN	0	1
GENERAL JOVAN DIVJAK	1	1
GENERAL Lewis MacKenzie	2	3
GENERAL MILUTIN KUKANJAC	2	4
GENERAL Philippe Morillon	0	0
GENERAL SEFER HALILOVIC	1	1
HARIS SILAJDZIC	1	0
JAMES BAKER	0	0
JOSE MARIA MENDILUCE	3	0
LORD PETER CARRINGTON	1	3
MOMCILO KRAJISNIK	0	0
RADOVAN KARADZIC	2	8
SLOBODAN MILOSEVIC	0	7
STIPE MESIC	0	0
VOJISLAV SESELJ	0	2

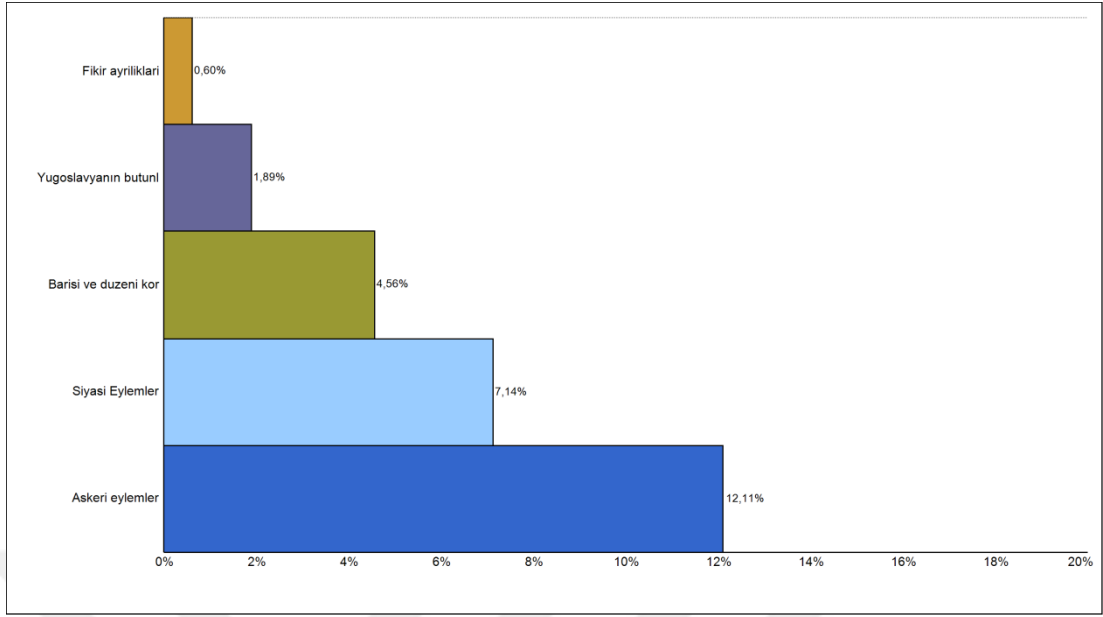
ZLATKO LAGUMDZIJA	0	1
-------------------	---	---

Tablo 27: Dördüncü Bölümde Anlatı Odakları ile Beraber Anılan Eylemler

Anlatı Odakları	Dış Aktörlerin Eylemleri (n)	İç Aktörlerin Eylemleri (n)
AlijaIzzetbegovic_Odak	1	3
BorisavJovic_Odak	0	0
EjupGanic_Odak	0	0
FrancoTudjman_Odak	0	0
GeneralMilutinKukanjac_Odak	0	0
GeneralPhillipeMorillon_Odak	0	0
HarisSilajdzic_Odak	0	0
LordPeterCarrington_Odak	0	1
MomciloKrajisnik_Odak	0	0
RadovanKaradzic_Odak	0	0
SlobodanMilosevic_Odak	0	1
StipeMesic_Odak	0	0

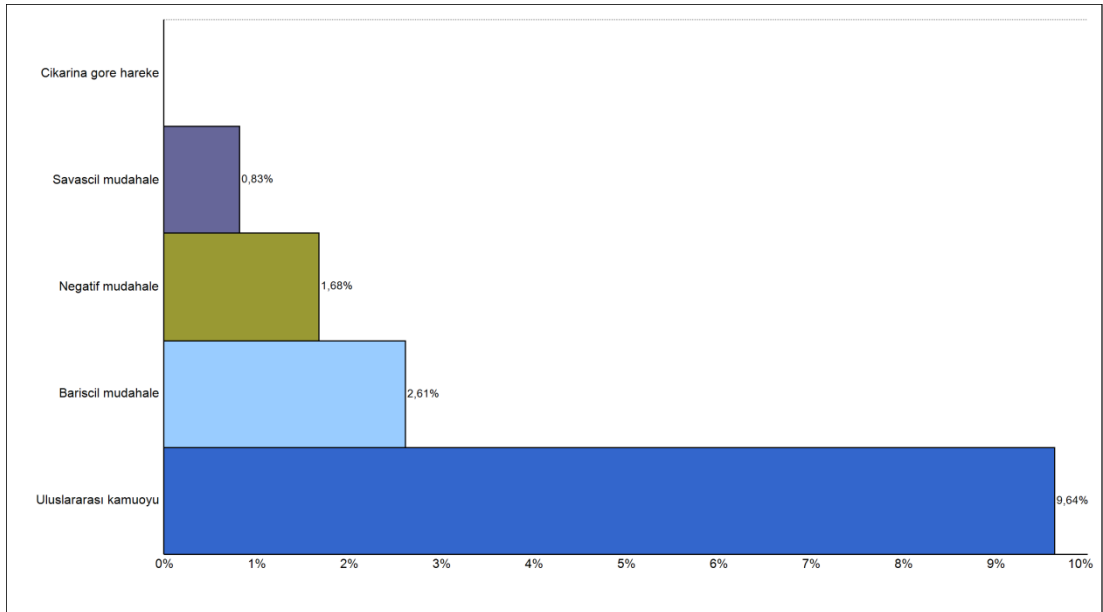
Tablo 26 ve 27'e bakıldığında, anlatıcılar ve odaklarının bölümde iç aktörlerin eylemleri üzerine yoğunlaştığı söylenebilir fakat bu yoğunlaşma birinci ve ikinci bölümlerdeki gibi sık değildir. Dış ses ve Izzetbegovic söylemleri ile şekillenen bölümde dış ses 11, Izzetbegovic ise 6 kez dış aktörlerin eylemlerini vurgulamıştır. Uluslararası aktörlerin konuşma sürelerindeki artış ve Tablo 25'teki konuşma odağına alınma durumları da düşünüldüğünde dördüncü bölüm itibariyle dış aktörlerin eylemlerinin daha aktif olduğunu söylemek mümkündür. Fakat bu yoğunlaşma, iç aktörlerin eylemleri ve Yugoslavya sınırları içinde yer alan liderlerin bakış açılarının yanında daha düşük seviyede kalmaktadır.

Grafik 19: Dördüncü Bölümde İç Aktörlerin Eylemleri

Grafik 19'a bakıldığında dördüncü bölümde iç aktörlerin eylemlerinin %12,11'lik bir oranla askeri eylemler üzerine yoğunlaştığını söylemek mümkündür. Hemen ardından %7,14 ile siyasi eylemlerin gelmesi, bölümün iç aktörlerin eylemleri ele alındığında askeri ve siyasi çatışmalar üzerine kurgulandığı çıkarımı yapılabilmektedir.

Grafik 20: Dördüncü Bölümde Dış Aktörlerin Eylemleri

Grafik 20'de dış aktörlerin eylemleri dördüncü bölüme göre analiz edilmiş; uluslararası kamuoyunu bilgilendirme eylemi %9,64'lük oranla diğer eylemlere fark

atmıştır. Belgeselde ilk kez BM ve AT temsilcilerinin bir arada bulunmasına ve konuşma sürelerinin fazla olmasına rağmen uluslararası barış kuruluşlarının temsilcilerinin söylemleri daha çok uluslararası kamuoyunu bilgilendirme yönünde gerçekleşmiştir. Bu durum bize, belgeseldeki rolü itibariyle bölgeye barış ve huzur getirme görevinde gibi görünen temsilcilerin; söylemlerinde barışçıl müdahaleden ziyade bölgedeki iç karışıklığı dışarıya taşıdıklarını göstermektedir.

Tablo 28: Dördüncü Bölümde Anlatıcıların Tutumları

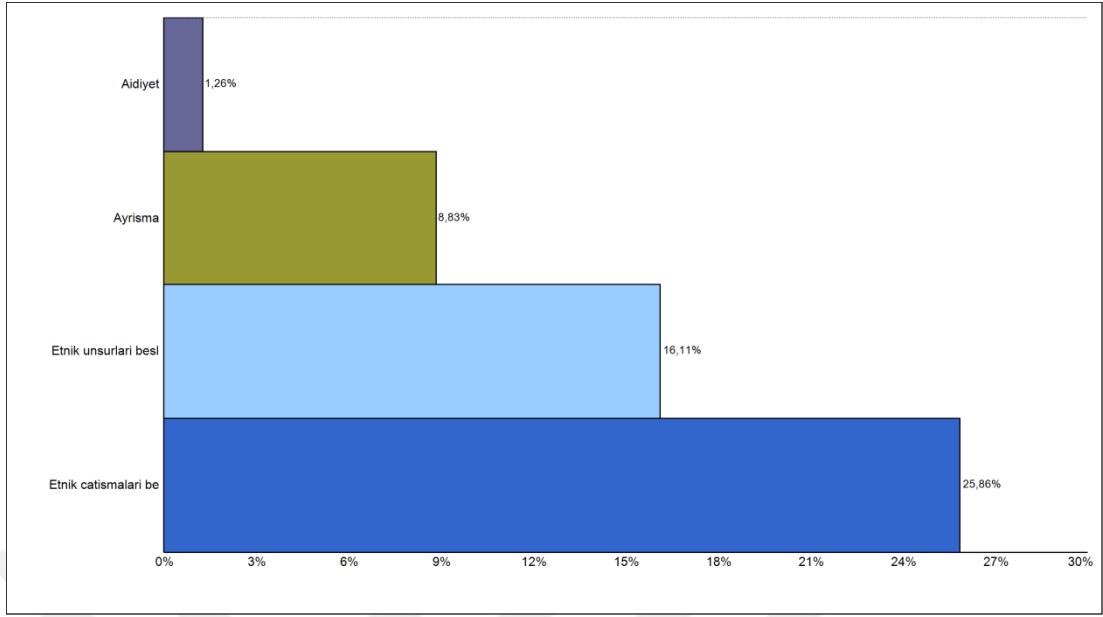
Anlatıcılar	Aidiyet (n)	Ayrışma (n)	Etnik çatışmaları besleme (n)	Etnik unsurları besleme (n)
ABDULAH PASIC	0	0	0	0
ALIJA IZETBEGOVIC	0	8	13	10
BORISAV JOVIC	0	0	0	0
BRANKO GRUJIC	0	0	0	0
BRANKO KOSTIC	0	0	0	0
COLONEL MILAN AKSENTIJEVIC	0	0	0	0
Dis Ses	0	10	15	14
EJUP GANIC	0	0	2	2
FRANJO TUDJMAN	0	0	0	0
GENERAL JOVAN DIVJAK	0	0	1	0
GENERAL Lewis MacKenzie	0	1	3	2
GENERAL MILUTIN KUKANJAC	0	2	2	1
GENERAL Philippe Morillon	0	1	0	0
GENERAL SEFER HALILOVIC	0	0	0	1
HARIS SILAJDZIC	0	0	0	1
JAMES BAKER	0	0	0	0
JOSE MARIA MENDILUCE	1	0	3	0
LORD PETER CARRINGTON	0	1	1	0
MOMCILO KRAJISNIK	2	2	0	1
RADOVAN KARADZIC	1	0	3	4
SLOBODAN MILOSEVIC	0	1	3	2
STIPE MESIC	0	0	0	1
VOJISLAV SESELJ	0	0	6	2
ZLATKO LAGUMDZIJA	0	0	1	0

Tablo 29: Dördüncü Bölümde Anlatı Odakları ile Beraber Kodlanan Tutumlar

Anlatı Odakları	Aidiyet (n)	Ayrışma (n)	Etnik çatışmaları besleme (n)	Etnik unsurları besleme (n)
AlijaIzzetbegovic_Odak	0	0	1	1
BorisavJovic_Odak	0	0	0	0
EjupGanic_Odak	0	1	0	0
FrancoTudjman_Odak	0	0	0	0
GeneralMilutinKukanjac_Odak	0	0	0	0
GeneralPhillipeMorillon_Odak	0	0	0	0
HarisSilajdzic_Odak	0	0	0	0
LordPeterCarrington_Odak	0	0	2	0
MomciloKrajisnik_Odak	0	1	1	0
RadovanKaradzic_Odak	0	0	0	0
SlobodanMilosevic_Odak	0	0	2	0
StipeMesic_Odak	0	0	0	0

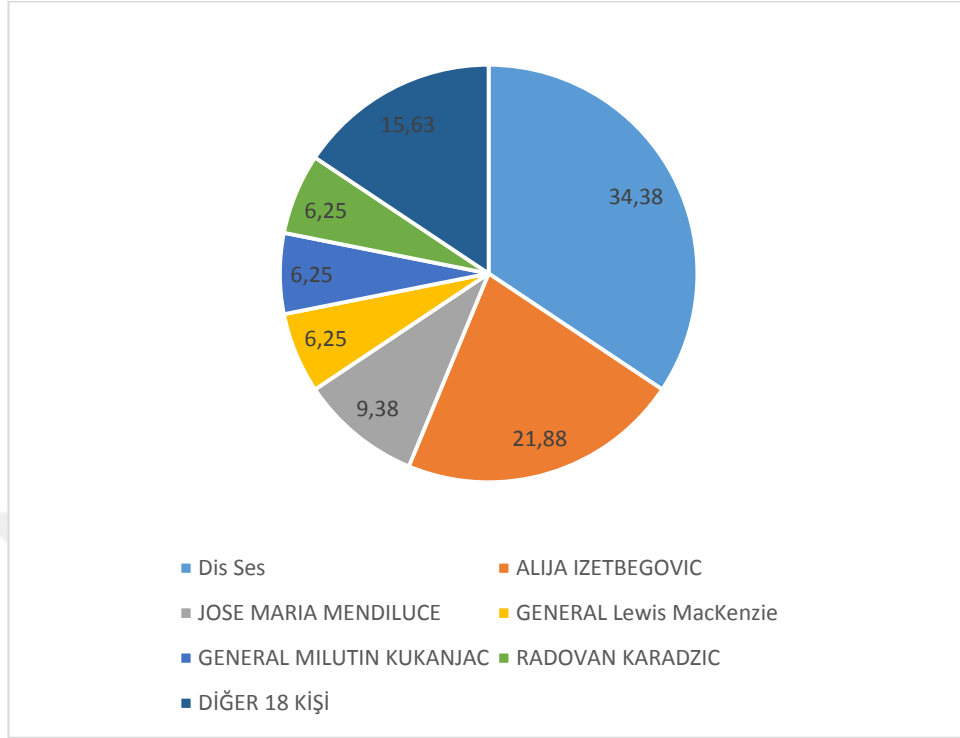
Tablo 28 ve 29'a bakıldığında milliyetçilik tutumlarının dış ses ve Izzetbegovic üzerinden kurgulandığını söylemek mümkündür. Her ikisinin de söylemleri sırasıyla ayrışma<etnik unsurları besleme<etnik çatışmaları besleme şeklinde inşa edilmiştir. Sırp paramiliter güçlerinin lideri olan Vojislav Seselj'in söylemlerini etnik çatışmaları besleme üzerine kurgulaması, belgeselde işlenen Yugoslavya krizinin Bosna Hersek krizine doğru bir gidişat sergilediğini göstermektedir. Bu gidişata göre savaş, paramiliter güçlerin ve kanaat önderlerinin yalnızca kendi etnik grupları ile bölgede yaşamak istediklerinin göstergesidir.

Grafik 21: Dördüncü Bölümde Tutumlar

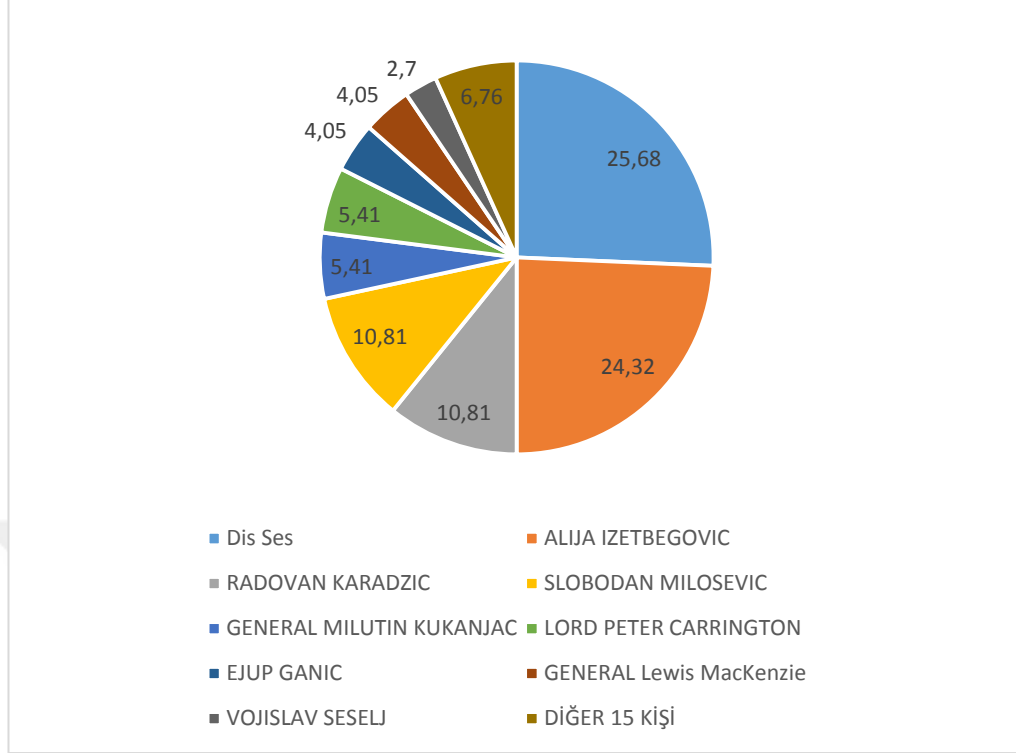
Grafik 21'e göre etnik çatışmaları besleme, dördüncü bölümde %25,86 oranla en çok üzerinde durulan milliyetçilik tutumu olmuştur. Aidiyet ve ayrışma gibi tutumlar, bölgede yaşayan insanların kendi etnik kimlikleri üzerinden geleceklerini belirlemek adına yol haritası çizdikleri bir tutumdur. Daha pozitif yönde bir eğilimi vardır. Dördüncü bölüm, cumhuriyetlerin kendi etnik grupları ile bağımsız bir devlet olarak yaşama isteğinin barışçıl bir şekilde gerçekleştirilemediğinin göstergesi olmuştur.

Grafik 22: Dördüncü Bölümde Dış Aktörlerin Eylemlerinin Kimin Bakış Açısı ile Sunulduğu

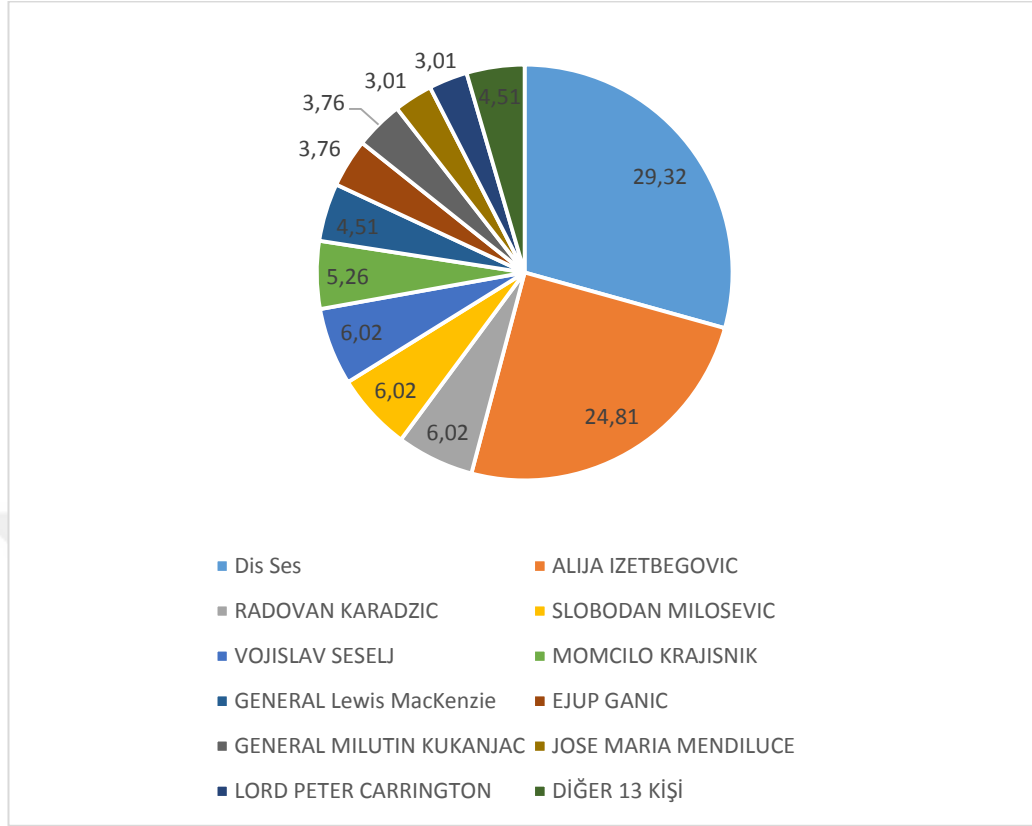
Grafik 22'deki değerler, anlatıcıların hem kendi söylemleri hem de anlatı odağına alındıkları söylemler üzerinden hesaplanmıştır. Grafik 22'ye göre, dış aktörlerin eylemlerindeki bakış açısı %34,38'lik bir oranla en çok dış ses üzerinden aktarılmıştır. Hemen ardından bölümdeki dış aktörlerin eylemleri %21,88'lik bir oranla Izetbegovic'in bakış açısı üzerinden aktarılmıştır. Üçüncü sırada ise BM temsilcisi Jose Maria Mendiluce gelmektedir. Dış aktörlerin eylemlerinin Yugoslavya'nın içinde yer alan siyasi liderlerden biri olan İzetbegovic bakış açısı ile aktarılması, Bosna cumhurbaşkanının uluslararası aktörlerin temsilcilerini desteklediğinin bir göstergesidir.

Grafik 23: Dördüncü Bölümde İç Aktörlerin Eylemlerinin Kimin Bakış Açısı ile Sunuluğu

Grafik 23'teki değerler, anlatıcıların hem kendi söylemleri hem de anlatı odağına alındıkları söylemler üzerinden hesaplanmıştır. Buna göre iç aktörlerin eylemleri %25,68 oranla dış sesin; %24,32 oranla da İzetbegovic'in bakış açısı üzerinden kurgulanmıştır. Hemen ardından Bosnalı Sırpların lideri Radovan Karadzic ile Slobodan Milosevic'in bakış açıları %10,81'lik bir oranla kurgulanmıştır. Statü olarak bakıldığında tüm bölümlerde yer alıp bölümleri kendi bakış açısı üzerinden şekillendiren Sırbistan'ın cumhurbaşkanı Milosevic; yalnızca Bosna'da yaşayan Sırpların lideri olan Karadzic ile aynı oranda yer almıştır. Dolayısıyla bu durum, Yugoslavya'daki karışıklığın dördüncü bölümde Bosna Hersek başta olmak üzere bölgesel krizlere doğru evrildiğini göstermektedir.

Grafik 24: Dördüncü Bölümde Yer Alan Tutumların Kimin Bakış Açısı ile Sunulduğu

Grafik 24'teki değerler, anlatıcıların hem kendi söylemleri hem de anlatı odağına alındıkları söylemler üzerinden hesaplanmıştır. Buna göre milliyetçilik tutumu %29,32 oranla dış sesin; %24,81 oranla da Izetbegovic'in bakış açısı üzerinden kurgulanmıştır. Hemen ardından Bosnalı Sırp'ların lideri Radovan Karadzic, Slobodan Milosevic ve Sırp paramiliter güçlerinin komutanı Vojislav Seselj'in gelmesi, bölümde milliyetçilik tutumunun etnik soykırıma doğru evrileceğinin sinyallerini vermektedir.

4.5. "A Safe Area" Bölümünün Çözümlemesi

Katliamlar, siyasi ve askeri çatışmaların giderek artması, iç savaşın uluslararası arenaya taşınmasına sebep olur. Bunun üzerine BM devreye girer ve politikasını değiştirir. Bosna'yı destekleyerek Sırbistan'a yaptırım uygulamaya karar verir. Başta Srebrenica olmak üzere Bosna'da Sırp'lar tarafından kuşatılmış Boşnak bölgelerini silahsızlandırarak kendi koruması altına alır. Koruma altına aldığı bölgeleri de "Güvenli Bölge" ilan eder. Bu sırada Avrupa Birliği adım atar ve savaşı bitirmeyi hedefledikleri Vance Owen planını öne sürer. Bunun için bölgeye gelen AB Barış Müzakerecisi Lord David Owen, bölgede yaşayan etnik kimliklerin çoğunluğuna

göre devletler kurulması ve savaşın sona ermesine yönelik teklifini sunar. Böylece etnik temizlik yaşanmayacağını öne sürer. Fakat bu plana göre Sırp'ların sayısı ayrı bir devlet kurmak için yetersiz kalacaktır. Slobodan Milosevic barış için bu planın uygulanması gerektiğini söyler ve Bosnalı Sırp Lideri Radovan Karadzic'e barış anlaşmasını imzalanmasını söyler. Karadzic bunun bir felaket olduğunu düşünür. Milosevic planı onaylasa da gerçekleşmeyeceğinden emindir. Nitekim, Vance Owen planı başarısızlıkla sonuçlanır.

Bu sırada Bosnalı Hırvatlar, Bosna'nın güneyini ele geçirmek için savaş başlatır. Kısa bir süre sonra ateşkes ilan edilse de iç savaşın yarattığı karışıklık Bosna'da giderek artar. Bunun üzerine ABD, sorunun kaynağı olarak gördükleri Sırp'ları izole etmek için Bosna'ya gelir. BM'nin Bosna'daki katılımı artar ancak yetersizliği açıkça vurgulanır. Bosna'daki BM Komutanı General Michael Rose, bölgedeki durumu değerlendirerek BM Güvenlik Konseyi Kararları doğrultusunda Bosna'daki çatışmalara askeri müdahale gerekmediği yönünde kararını belirtir. Koruma ya da savunmaya değil bölgedeki Sırp'ları caydırmaya yönelik bir çalışma gerektiğini şu sözleriyle ifade eder:

"The Security Council Resolution requires us to deter attacks against safe areas. Now deterring is not the same as defending or protecting" (40:37-40:45).

"Güvenlik Konseyi Kararı, güvenli alanlara yönelik saldıruları caydırmamızı gerektiriyor. Caydırma, savunma veya koruma ile aynı değildir".

BM yetkilileri ile görüşmeleri doğrultusunda Milosevic, barış görüşmeleri için atılan adımların olumlu yönde ilerlediğini dile getirir. Milosevic'in bu sözleri ve General Rose'un kararından kısa bir süre sonra, Bosna'da bulunan BM yetkilileri arasından yüz elli kişi Bosnalı Sırp Komutanı General Ratko Mladic önderliğinde rehin alınır. BM tarafından güvenli bölge olarak ilan edilen Srebrenica, Bosnalı Sırp'lar tarafından 10 Temmuz 1995 tarihinde temizlenir. Bunun ardından NATO devreye girer ve Bosnalı Sırp'lara karşı büyük bir bombalama kampanyası başlatır. BM'nin bu süreçteki başarısızlığını Bosna Cumhurbaşkanı Yardımcısı Ejup Ganic, şu sözleriyle ifade eder:

"We were so happy when the UN arrived. But 10 000 civilians have been killed in Sarajevo alone. The UN stood by and watched. How ironic" (47:41-47:58).

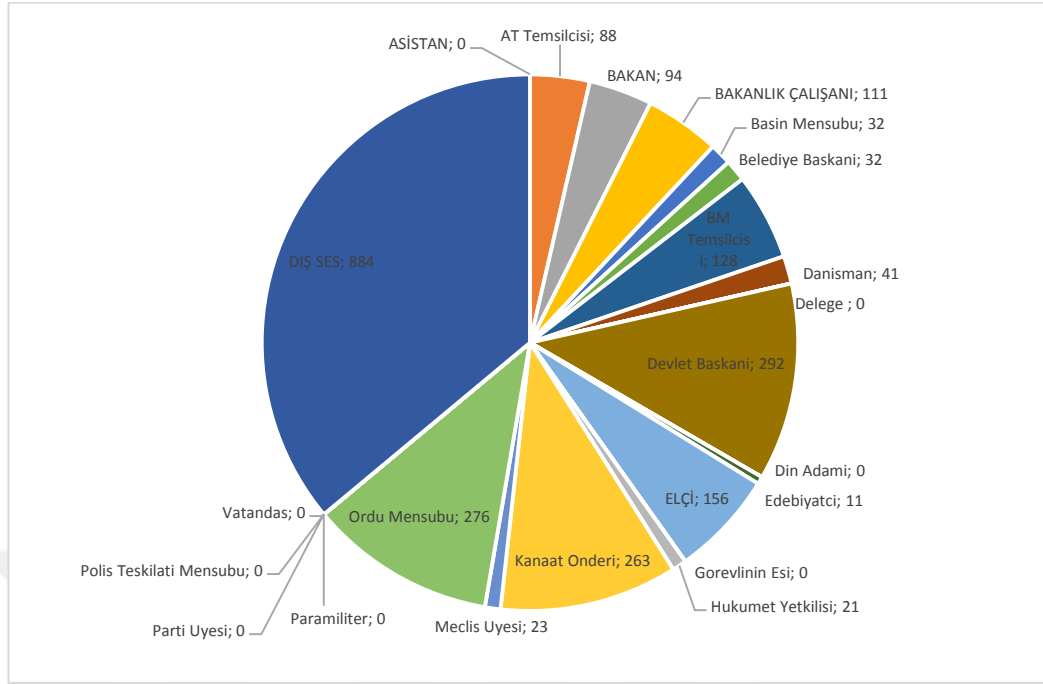
"BM geldiğinde çok mutluyduk. Ancak yalnızca Saraybosna'da 10 bin sivil öldürüldü. BM durdu ve izledi. Ne kadar ironik".

Tablo 30: Beşinci Bölümde Konuşma Süreleri, Konuşan Kişiler ve Görevleri

Konuşma süresi (sn)	Ad Soyad	UNVAN	Gorevi 1
884	Dis Ses		
163	RADOVAN KARADZIC	Kanaat Onderi	Bosnali Sırp Lideri
90	GENERAL Philippe Morillon	Ordu Mensubu	Birleşmiş Milletler Komutani
88	LORD DAVID OWEN	AB Temsilcisi	Avrupa Birliği Baris Muzakerecisi
82	MOMIR BULATOVIC	Devlet Baskani	Karadag Cumhurbaskani
62	GENERAL PRALJAK	Ordu Mensubu	Bosnali Hırvat Ordusu Komutani
58	DOUGLAS HURD	Bakan	İngiltere Disisleri Bakanı
55	GENERAL MICHAEL ROSE	Ordu Mensubu	Bosna'daki Birleşmiş Milletler Komutani
51	SLOBODAN MILOSEVIC	Devlet Baskani	Sırp Komünist Partisi Lideri
49	LARRY HOLLINGWORTH	BM Temsilcisi	BM Yardım Gorevlisi
47	NIKOLA KOLJEVIC	Kanaat Onderi	Bosnali Sırp Lider Yardımcısı
46	GENERAL RATKO MLADIC	Ordu Mensubu	Bosnali Sırp Ordusu Baskomutani
42	CHARLES REDMAN	Elci	ABD Özel Elcisi
41	MICHAEL WILLIAMS	Danisman	Birleşmiş Milletler Özel Danismanı
39	ALIJA IZETBEGOVIC	Devlet Baskani	Bosna Cumhurbaskani
37	BILL CLINTON	Devlet Baskani	ABD Devlet Baskani
34	VITALI CHURKIN	Elci	Rus Özel Elcisi
32	ARMIN POHARA	Basin Mensubu	Müslüman Gazeteci
28	JOSE MARIA MENDILUCE	BM Temsilcisi	Birleşmiş Milletler Yugoslavya Mülteciler Ajansı
27	DIEGO ARRIA	BM Temsilcisi	BM Tarafsız Venezuela Temsilcisi
27	DOBRICA COSIC	Kanaat Onderi	Sırp Lideri
27	SIR DAVID HANNAY	Elci	İngiltere BM Büyükelcisi
26	MADELEINE ALBRIGHT	Elci	BM'e bağlı ABD Büyükelcisi
26	MATE BOBAN	Kanaat Onderi	Bosnali Hırvat Lideri
25	FRANCO TODJMAN	Devlet Baskani	Hırvatistan Devlet Bakanı
24	SHASHI THAROOR	BM Temsilcisi	BM Baris Gucu Gorevlisi
23	BILJANA PLAVSIC	Meclis Uyesi	Bosnali Sırp Meclis Temsilcisi
22	STIPE MESIC	Devlet Baskani	Hırvatistan Basbakanı
21	MURAT EFENDIC	Hukümet Yetkilisi	Bosna Hukümet Yetkilisi
18	BORIS YELTSIN	Devlet Baskani	Rusya Devlet Baskani
18	KONSTANTIN MITSOTAKIS	Devlet Baskani	Yunanistan Basbakanı
17	EJUP GANIC	Bakanlık Calisani	Bosna Cumhurbaskanlığı
16	PETER GALBRAITH	Elci	ABD Hırvatistan Büyükelcisi
14	HARIS SILAJDZIC	Bakan	Bosna Disisleri Bakanı
14	NASER ORIC	Ordu Mensubu	Srebrenica Müslüman Komutani
11	ELIE WIESEL	Edebiyatçı	Amerikalı Edebiyatçı
11	JAMES BAKER	Bakan	ABD Disisleri Bakanı
11	ROBERT EDWARDS HUNTER	Elci	ABD NATO Büyükelcisi
11	WARREN CHRISTOPHER	Bakan	ABD Disisleri Bakanı
9	GENERAL SEFER HALILOVIC	Ordu Mensubu	Bosna Ordusu Komutan Subayı

Bölümde 15 farklı kategoride ünvana sahip toplam 40 kişi konuşmuş; görev yerleri ve görev açıklamaları Tablo 30'da verilmiştir. Kişiler konuşma sürelerine göre yukarıdan aşağıya doğru sıralanmıştır. Bu bölümde, önceki bölümlerin neredeyse iki katı kadar kişi konuşmuştur.

Grafik 25: Ünvanlara Göre Beşinci Bölümde Konuşma Süreleri

Bölümde ünvanlarına göre konuşan kişilere bakıldığında, 965 saniye ile en çok dış ses konuşmuş; hemen ardından devlet başkanları, ordu mensupları ve kanaat önderleri ikinci sırayı neredeyse eşit değerlerle paylaşmıştır. Diğer bölümlere kıyasla BM barış temsilcileri, ABD ve BM ve NATO'nun özel elçileri, BM barış temsilcileri ve bakanlık çalışanları bu bölümde daha çok kendini göstermiştir. Bu da bölgeye uluslararası aktörlerin müdahalelerinin artırıldığının bir göstergesidir. Ancak bu temsilcilerin devlet başkanı, kanaat önderi ve ordu mensuplarından daha az konuşuyor olması; bölgeye geliş amaçları doğrultusunda yetersiz kaldıkları şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 31: Beşinci Bölümde Anlatıcılar ve Odaklanma Durumları

Anlatıcı	Anlatıcının Odaklanması (n)			Anlatıcının odakta olma durumu (n)
	Değişken	Sabit	Sıfır	
ALIJA IZETBEGOVIĆ	0	3	2	0
ARMIN POHARA	0	1	0	0
BILJANA PLAJSIĆ	0	1	0	0
BILL CLINTON	0	3	3	0
BORIS YELTSIN	0	2	1	0
CHARLES REDMAN	0	3	0	0
DIEGO ARRIA	0	3	1	0
DIŞ SES	0	0	66	0
DOBRICA COSIĆ	0	3	0	0
DOUGLAS HURD	0	4	0	0
EJUP GANIĆ	0	1	0	0
ELIE WIESEL	0	1	0	0
FRANJO TUĞJMAN	0	3	6	1
GENERAL MICHAEL ROSE	1	6	3	0
GENERAL Philippe Morillon	1	11	8	3
GENERAL PRALJAK	0	4	0	0
GENERAL RATKO MLADIĆ	0	8	6	2
GENERAL SEFER HALILOVIĆ	1	0	0	0
HARIS SILAJDŽIĆ	0	1	0	0
JAMES BAKER	0	1	0	0
JOSE MARIA MENDILUCE	0	2	0	0
KONSTANTIN MITSOTAKIS	0	2	0	0
LARRY HOLLINGWORTH	1	4	0	0
LORD DAVID OWEN	0	8	3	0
MADELEINE ALBRIGHT	1	1	0	0
MATE BOBAN	0	2	0	0
MICHAEL WILLIAMS	1	2	0	0
MOMIR BULATOVIĆ	3	5	0	0
MURAT EFENDIĆ	1	1	0	0
NASER ORIĆ	0	1	1	0
NIKOLA KOLJEVIĆ	2	2	0	0
PETER GALBRAITH	0	1	0	0
RADOVAN KARADŽIĆ	3	15	3	0
ROBERT EDWARDS HUNTER	0	1	0	0
SHASHI THAROOR	0	3	0	0
SIR DAVID HANNAY	0	2	0	0
SLOBODAN MILOSEVIĆ	0	7	7	7
STIPE MEŠIĆ	1	0	0	0
VITALI CHURKIN	0	3	0	0
WARREN CHRISTOPHER	0	1	0	0

Beşinci bölüm, belgeselde en çok anlatıcının yer aldığı bölüm olarak karşımıza çıkar. Dolayısıyla bu bölümde anlatı içeriklerine göre hakim bakış açılarındaki çeşitlilik görülebilir. İlk olarak, bölümdeki anlatıcıların söylemlerini çoğunlukla kendi bakış açıları üzerinden gerçekleştirdiğini söylemek mümkündür. Tablo 31'e göre beşinci bölümün hakim bakış açısı dış sestir. Anlatı içeriği, onun söylemlerinin bağlayıcılığı ile oluşturulmuştur. Hemen ardından BM Komutanı General Philippe Morillon 11 kez kendi bakış açısı ile konuşmuş, 8 kez dış sesin anlatımında yer almış, 3 kez de başka anlatıcıların anlatı odağında bulunmuştur. Dolayısıyla dış sestten sonra bölümde en hakim gelen isim BM komutanı olarak görünmektedir. Bir barış temsilcisinden ziyade ordu mensubunun söylemlerinin ağırlıkta olması, beşinci bölümün savaş vurgusu üzerine kurgulandığını göstermektedir. BM belgeselde ilk kez bu kadar yoğun bir şekilde yer almış; bunu da ordu mensubu temsilcisi üzerinden kurgulamıştır. Bölümdeki yoğunluğuna bakıldığında, BM komutanının hemen ardından Bosnalı Sırpların lideri olan Radovan Karadzic gelmektedir. Kaaradzic; 15 kez kendi söylemleri üzerinden anlatısını gerçekleştirmiş, 3 kez dış sesin anlatımında yer almış, 3 kez de başka anlatıcıların söylemlerini dile getirmiştir. Tablo 30'a göre dış sestten sonra en çok konuşan anlatıcı gibi görünse de, sıralamada kendisinden sonra gelen General Phillippe Morillon'un bakış açısı ona göre daha yoğundur. Slobodan Milosevic'in bakış açısı ise diğer anlatıcıların odağında olma durumu ile birlikte toplam 14 kez kurgulanmıştır. Aynı zamanda dış ses Milosevic'i 7 kez anlatımında geçirmiştir. Konuşma süresine bakıldığında dokuzuncu sırada yer almasına rağmen Milosevic'in, beşinci bölümdeki hakim bakış açıları arasında yer aldığı söylemek mümkündür. Lord David Owen ise, AB barış müzakerecisi olarak bölümde ilk defa yer almış; 8 kez kendi bakış açısı üzerinden inşa etmiştir. Konuşma süresi olarak da dördüncü sırada yer alması; bölümde krizin BM-AB arasında çözülmeye çalışıldığının göstergesidir.

Tablo 32: Beşinci Bölümde Anlatıcıların Konuşmalarında Yer Alan Eylemler

Anlatıcılar	Dış Aktörlerin Eylemleri (n)	İç Aktörlerin Eylemleri (n)
ALIJA IZETBEGOVIC	2	2
ARMIN POHARA	1	0
BILJANA PLAVSIC	0	1
BILL CLINTON	5	0
BORIS YELTSIN	2	1
CHARLES REDMAN	2	0
DIEGO ARRIA	3	0
DIŞ SES	34	14
DOBRICA COSIC	3	2
DOUGLAS HURD	2	1
EJUP GANIC	1	0
ELIE WIESEL	1	0
FRANJO TUDJMAN	4	7
GENERAL MICHAEL ROSE	6	5
GENERAL Philippe Morillon	10	0
GENERAL PRALJAK	2	1
GENERAL RATKO MLADIC	5	3
GENERAL SEFER HALILOVIC	0	1
HARIS SILAJDZIC	0	0
JAMES BAKER	1	0
JOSE MARIA MENDILUCE	1	0
KONSTANTIN MITSOTAKIS	1	0
LARRY HOLLINGWORTH	2	0
LORD DAVID OWEN	7	3
MADELEINE ALBRIGHT	1	0
MATE BOBAN	0	0
MICHAEL WILLIAMS	2	1
MOMIR BULATOVIC	2	3
MURAT EFENDIC	2	0
NASER ORIC	1	1
NIKOLA KOLJEVIC	1	0
PETER GALBRAITH	0	1
RADOVAN KARADZIC	7	6
ROBERT EDWARDS HUNTER	1	0
SHASHI THAROOR	2	0
SIR DAVID HANNAY	1	0
SLOBODAN MILOSEVIC	3	6

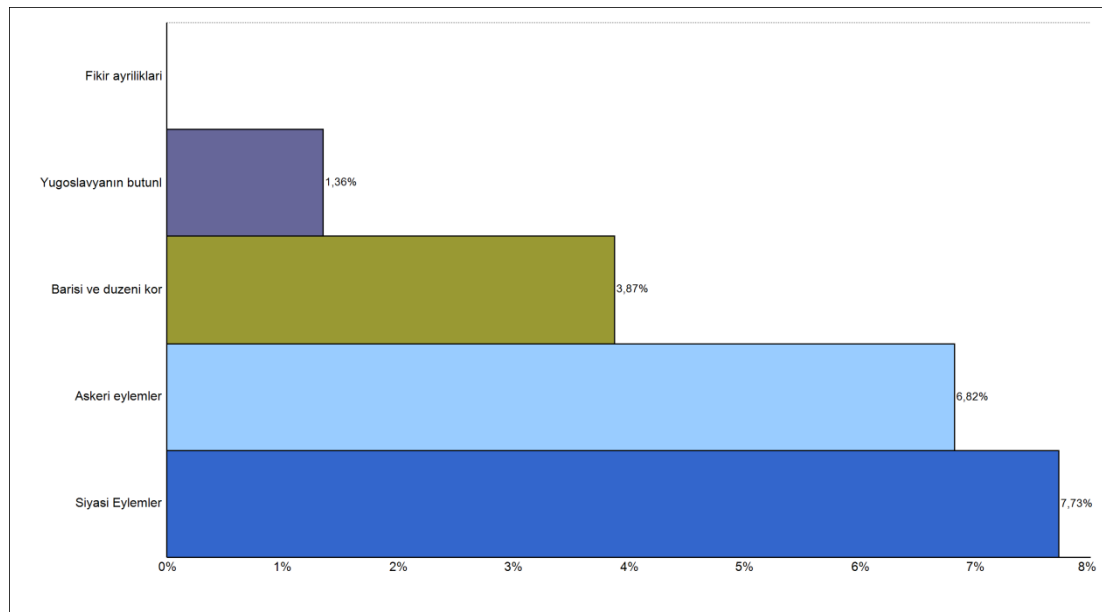
STIPE MESIC	0	1
VITALI CHURKIN	4	0
WARREN CHRISTOPHER	1	0

Tablo 31 göz önüne alınarak Tablo 32 değerlendirildiğinde; beşinci bölümün dış aktörlerin eylemleri üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Dış ses bu bölümde ilk kez iç aktörlerin eylemlerinden daha fazla dış aktörlerin eylemlerine değinmiştir.

Tablo 33: Beşinci Bölümde Anlatı Odakları ile Beraber Anılan Eylemler

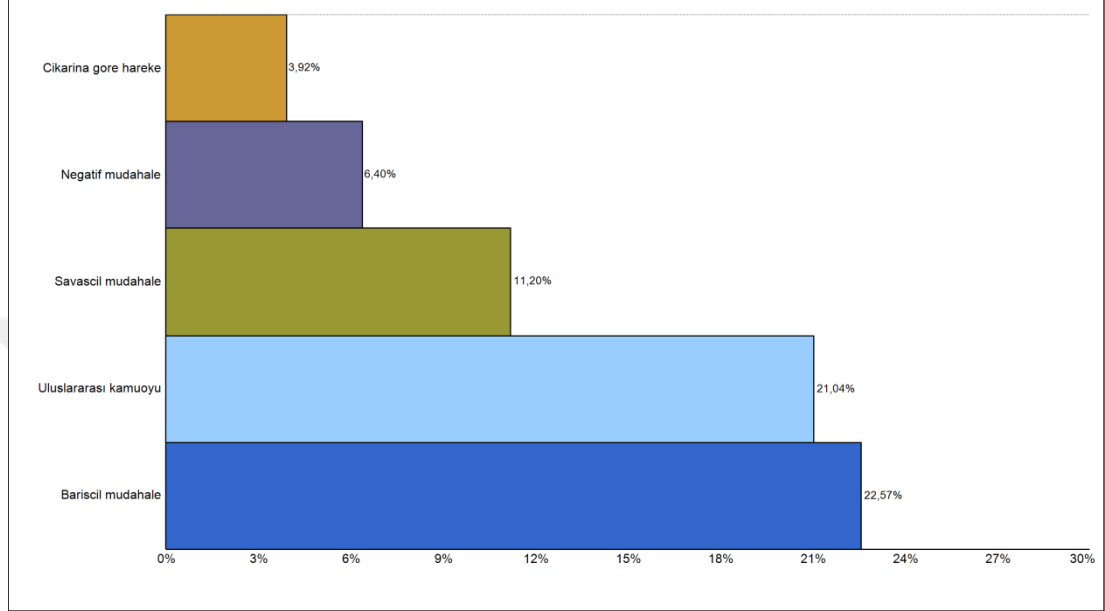
Anlatı Odağı	Dış Aktörlerin Eylemleri (n)	İç Aktörlerin Eylemleri (n)
FrancoTudjman_Odak	0	1
GeneralPhillipeMorillon_Odak	1	1
GeneralRatkoMladic_Odak	0	0
SlobodanMilosevic_Odak	1	3
AlijaIzzetbegovic_Odak	0	0
BillClinton_Odak	0	0
EjupGanic_Odak	0	0
HarisSilajdzic_Odak	0	0
MomirBulatovic_Odak	0	0
RadovanKaradzic_Odak	0	0
StipeMesic_Odak	0	0

Grafik 26: Beşinci Bölümde İç Aktörlerin Eylemleri

Tablo 32 göz önüne alınarak Grafik 26 değerlendirildiğinde iç aktörlerin eylemleri bölüm genelinde çok az bir orana sahip olmaktadır. Grafiğe göre iç aktörlerin eylemleri %7,79 oranında siyasi eylemler üzerinden kurgulanmıştır.

Grafik 27: Beşinci Bölümde Dış Aktörlerin Eylemleri

Grafik 27, belgeselde dış aktörlerin eylemlerinin en çok sergilendiği beşinci bölümün kurgusunun barışçıl müdahale (%22,57) ve uluslararası kamuoyuna duyurma (%21,04) üzerinden yapıldığını göstermektedir. Savaşçıl müdahale (%11,20) ise barışçıl müdahalenin neredeyse yarısını oluştursa da etkisini bölümde göstermiştir. Grafik 27'ye göre, dış aktörler Yugoslavya'daki iç karışıklıkları dünya kamuoyuna duyurmuş; bu durumu Yugoslavya'nın kendi içinde çözemeyeceğini anlayarak kendi müdahalelerini de gerçekleştirmeye çalışmıştır.

Tablo 34: Beşinci Bölümde Anlatıcıların Tutumları

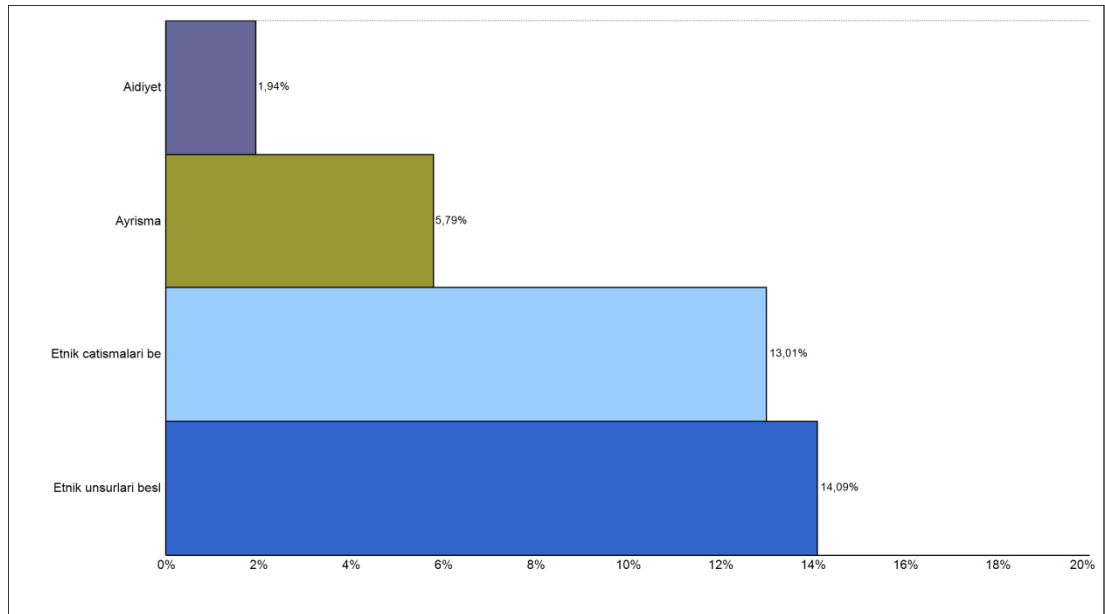
Anlatıcılar	Aidiyet (n)	Ayrışma (n)	Etnik çatışmaları besleme (n)	Etnik unsurları besleme (n)
ALIJA IZETBEGOVIĆ	0	1	0	1
ARMIN POHARA	0	0	0	0
BILJANA PLAVSIC	0	0	0	0
BILL CLINTON	0	0	1	1
BORIS YELTSIN	0	0	0	0
CHARLES REDMAN	0	0	0	1
DIEGO ARRIA	0	0	1	1
Dis Ses	0	2	16	14
DOBRICA COSIC	0	0	0	1
DOUGLAS HURD	0	1	0	0
EJUP GANIC	0	0	1	0
ELIE WIESEL	0	0	0	0
FRANJO TUDJMAN	1	1	0	2
GENERAL MICHAEL ROSE	1	0	2	0
GENERAL Philippe Morillon	1	0	6	4
GENERAL PRALJAK	0	0	0	1
GENERAL RATKO MLADIC	1	2	5	0
GENERAL SEFER HALILOVIC	0	0	0	0
HARIS SILAJDZIC	0	0	1	0
JAMES BAKER	0	0	0	0
JOSE MARIA MENDILUCE	0	0	0	0
KONSTANTIN MITSOTAKIS	0	0	0	0
LARRY HOLLINGWORTH	0	0	2	1
LORD DAVID OWEN	0	0	3	1
MADELEINE ALBRIGHT	0	0	0	1
MATE BOBAN	1	1	0	0
MICHAEL WILLIAMS	0	0	0	0
MOMIR BULATOVIC	0	0	0	0
MURAT EFENDIC	0	0	0	1
NASER ORIC	1	0	0	1
NIKOLA KOLJEVIC	0	1	0	1
PETER GALBRAITH	0	0	0	0
RADOVAN KARADZIC	1	4	2	2
ROBERT EDWARDS HUNTER	0	0	0	0
SHASHI THAROOR	0	0	0	0
SIR DAVID HANNAY	0	0	0	0
SLOBODAN MILOSEVIC	0	1	0	1
STIPE MESIC	0	0	0	0
VITALI CHURKIN	0	1	0	1
WARREN CHRISTOPHER	0	0	0	0

Tablo 35: Beşinci Bölümde Anlatı Odakları ile Beraber Kodlanan Tutumlar

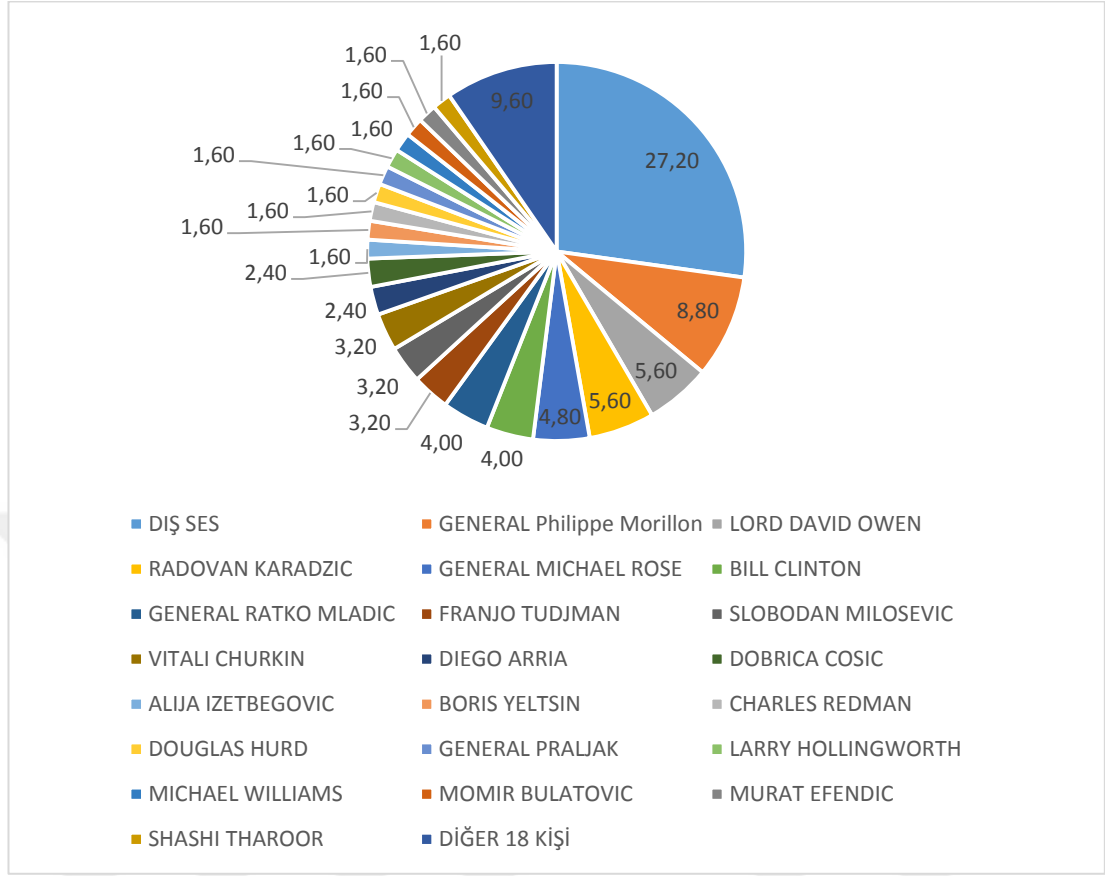
Anlatı Odağı	Aidiyet (n)	Ayrışma (n)	Etnik çatışmaları besleme (n)	Etnik unsurları besleme (n)
AlijaIzzetbegovic_Odak	0	0	0	0
BillClinton_Odak	0	0	0	0
EjupGanic_Odak	0	0	0	0
FrancoTudjman_Odak	0	0	0	0
GeneralPhillipeMorillon_Odak	0	0	0	1
GeneralRatkoMladic_Odak	2	0	2	0
HarisSilajdzic_Odak	0	0	0	0
MomirBulatovic_Odak	0	0	0	0
RadovanKaradzic_Odak	0	0	0	0
SlobodanMilosevic_Odak	0	0	0	1
StipeMesic_Odak	0	0	0	0

Tablo 34 ve 35'e göre beşinci bölümde milliyetçilik tutumu dış ses tarafından etnik çatışma ve unsurları besleme kodları üzerinden kurgulanmıştır. Diğer bölüme oranla bu bölümde milliyetçilik tutumunun etkisi çok fazla görülmemektedir.

Grafik 28: Beşinci Bölümde Tutumlar

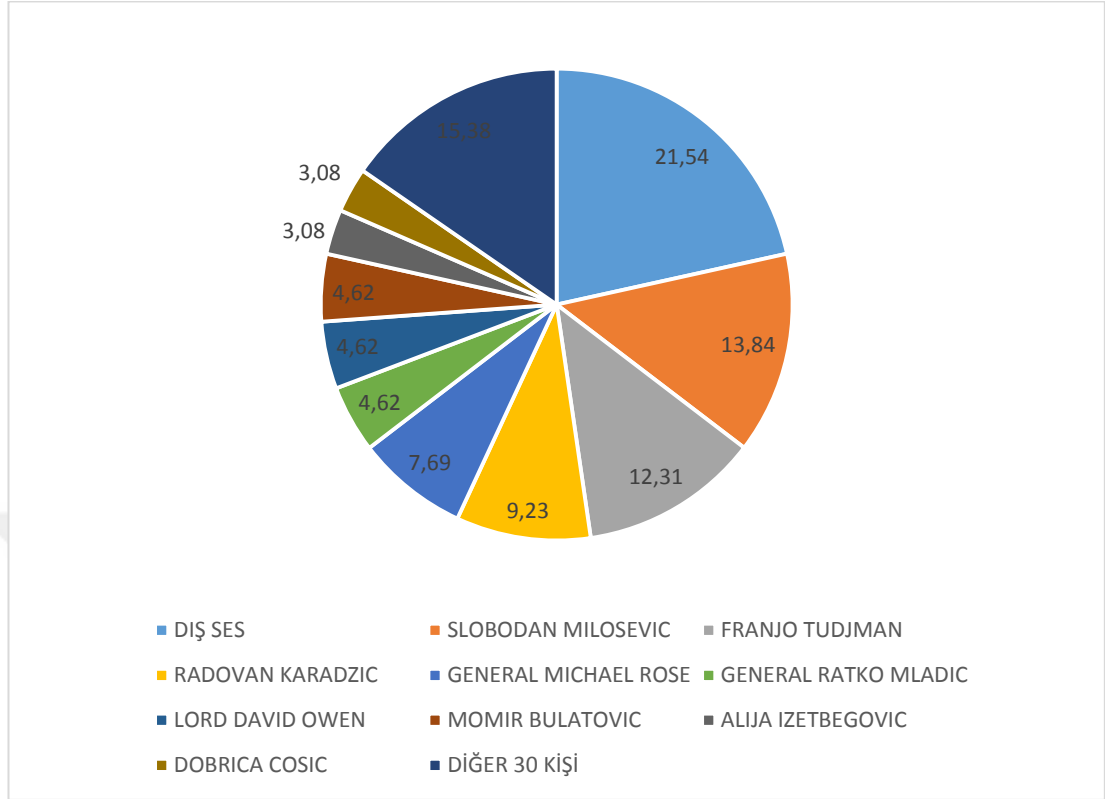

Grafik 29: Beşinci Bölümde Dış Aktörlerin Eylemlerinin Kimin Bakış Açısı ile Sunulduğu

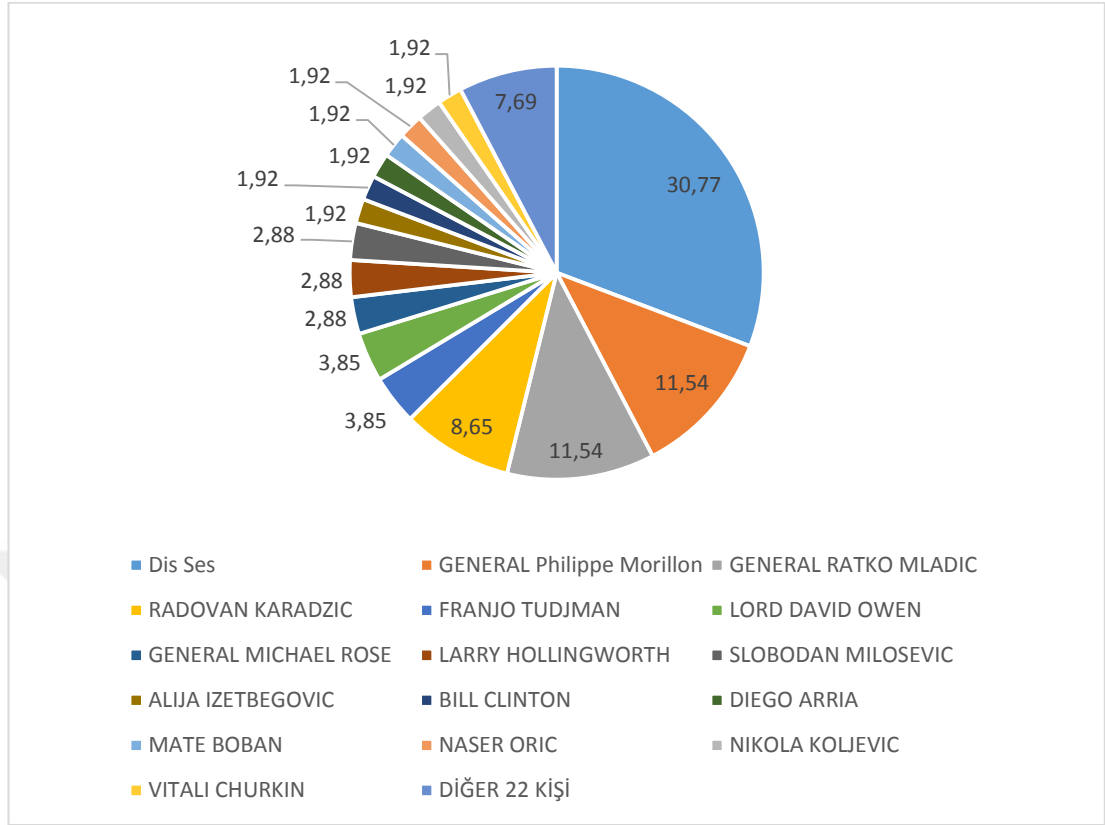
Grafik 29'daki değerler, anlatıcıların hem kendi söylemleri hem de anlatı odağına alındıkları söylemler üzerinden hesaplanmıştır. Grafik 29'a bakıldığında, dış aktörlerin eylemleri üzerinden beşinci bölüm %27,20'lik bir oranla dış ses üzerinden kurgulanmıştır. Hemen ardından General Philippe Morillon %8,80; Lord David Owen %5,60 ve Radovan Karadzic %5,60 oranlarında bakış açılarını ortaya koymuşlardır. Bosnalı Sırp Lideri Karadzic'in dış aktörlerin eylemlerini içeren söylemlerde yer alması, Bosna krizinin dış aktörlerin de dahil olduğu bir meseleye dönüştüğünü göstermektedir.

Grafik 30: Beşinci Bölümde İç Aktörlerin Eylemlerinin Kimin Bakış Açısı ile Sunulduğu

Grafik 30'daki değerler, anlatıcıların hem kendi söylemleri hem de anlatı odağına alındıkları söylemler üzerinden hesaplanmıştır. Bu grafiğe göre, iç aktörlerin eylemleri %21,54 oranında dış ses üzerinden kurgulanmış olup; %13,84 ile Slobodan Milosevic, %12,31 ile Franjo Tudjman, %9,23 ile Radovan Karadzic ve %7,69 ile General Michael Rose'un bakış açıları üzerinden ele alınmıştır. Dış sestten sonra en çok Sırbistan ve Hırvatistan'ın cumhurbaşkanları ile birlikte Bosnalı Sırp Lideri olan Karadzic ve Bosna'daki BM komutanı Rose'un yakın oranlara sahip olması; Yugoslavya'daki krizin bölgesel krizlere dönüştüğüne ve özellikle Bosna Hersek bölgesinde toplandığına yönelik bir kanıt niteliği taşımaktadır.

Grafik 31: Beşinci Bölümde Yer Alan Tutumların Kimin Bakış Açısı ile Sunulduğu

Grafik 31'deki değerler, anlatıcıların hem kendi söylemleri hem de anlatı odağına alındıkları söylemler üzerinden hesaplanmıştır. Bu grafiğe göre beşinci bölümde milliyetçilik tutumu %30,77'lik bir oranla dış ses üzerinden kurgulanmış; General Philippe Morillon ve General Ratko Mladic bakış açıları üzerinden %11,54'lük oranlarla yansıtılmıştır. Önceki bölümlere kıyasla beşinci bölümde çok fazla kodlanmamış olsa da etnik unsurlar ve çatışmaları besleyen tutumlar çerçevesinde kümelenen tutumlardaki bakış açısı Bosnalı Sırp Ordusu'nun başkomutanı olan Ratko Mladic ve BM Komutanı Morillon üzerinden verilmiştir. Dolayısıyla bu iki anlatıcı, hem iç aktörlerin hem de dış aktörlerin parçalanma sürecinde milliyetçilik tutumları sergilediğini ortaya çıkarmıştır. Her iki anlatıcının da ordu mensubu olması, milliyetçilik tutumlarının askeri çatışmalar doğurmasında etkili olacağı görüşünü açığa çıkarmaktadır.

4.6. "Pax Americana" Bölümünün Çözümlemesi

Bölüm isminden de anlaşılacağı gibi, olaylar Amerika'nın bölgeye barış getirmesi üzerine kurgulanır. BM tarafından silahsızlandırılıp koruma altına alınan bölgeler BM askerleri tarafından direnmeksizin Bosnalı Sırlara teslim edilir. Srebrenica başta olmak üzere bu bölgelerde sivil halk katledilir. Bölümün başlarında, Srebrenica katliamının bilançoosu Dış Ses tarafından aktarılır. Yirmi beş bin Müslüman, korumalar yetersiz kaldığı için BM'nin Srebrenica'daki üssüne saldırır. Fakat sonrasında bu Müslümanlardan haber alınamaz. Özellikle erkeklerin yok edilerek etnik temizliğin yapıldığına işaret eden cümleler Dış Ses tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

"The Serbs laid on couches for the civilians. But when they reached Muslim territory, only women and children emerged. The men in Srebrenica had disappeared.... There is no refuge. In the field alone some two thousands of Srebrenica men buried. The killing went on for days" (04:52-05:04 / 05:23-05:40).

"Sırlar siviller için kanepeler koydu. Fakat Müslüman topraklarına ulaştıklarında sadece kadınlar ve çocuklar ortaya çıktı. Srebrenitsa'daki erkekler ortadan kayboldu.... Sığınma yoktu. Sadece tarlada iki bin kadar erkek gömüldü. Öldürme günlerce sürdü".

Srebrenica Belediyesi Meclis üyesi Dr. Ilijaz Pilav ise yaşadıkları sürgünü, işkenceleri, katliamları ve çevresindeki insanların bunlara dayanamayıp ettiği intiharları tek tek anlatır:

"Life in Srebrenica was hell. But what we went through on that journey. That was the ninth circle of hell" (06:11-06:28).

"Srebrenitsa'daki yaşam cehennemdi. Fakat o yolculukta yaşadıklarımız, bu cehennemden dokuzuncu çemberiydi".

Dış Ses, BM başarısızlığını vurgulamak adına yıkılan bir binanın görüntüsünden yola çıkarak BM Komutanı General Philippe Morillon'un iki sene önce aynı binadan yaptığı konuşmasını hatırlatır:

*"You are now under the protection of the United Nations Forces" (08:04-08:10).
"Artık Birleşmiş Milletler Güçlerinin koruması altındasınız".*

Bu sırada ordusunu güçlendiren Hırvatistan, Knin bölgesindeki Sırp egemenliğine son verir ve bölgede yaşayan Sırları sürgüne zorlar. Sürgün edecek gücü olmayan kişileri ise katleder. Bölgedeki Sırlar, Bosna ve Sırbistan'a kaçar. Bosna'da güçlerini birleştiren Boşnak ve Hırvat orduları, Sırları yenilgiye uğratarak

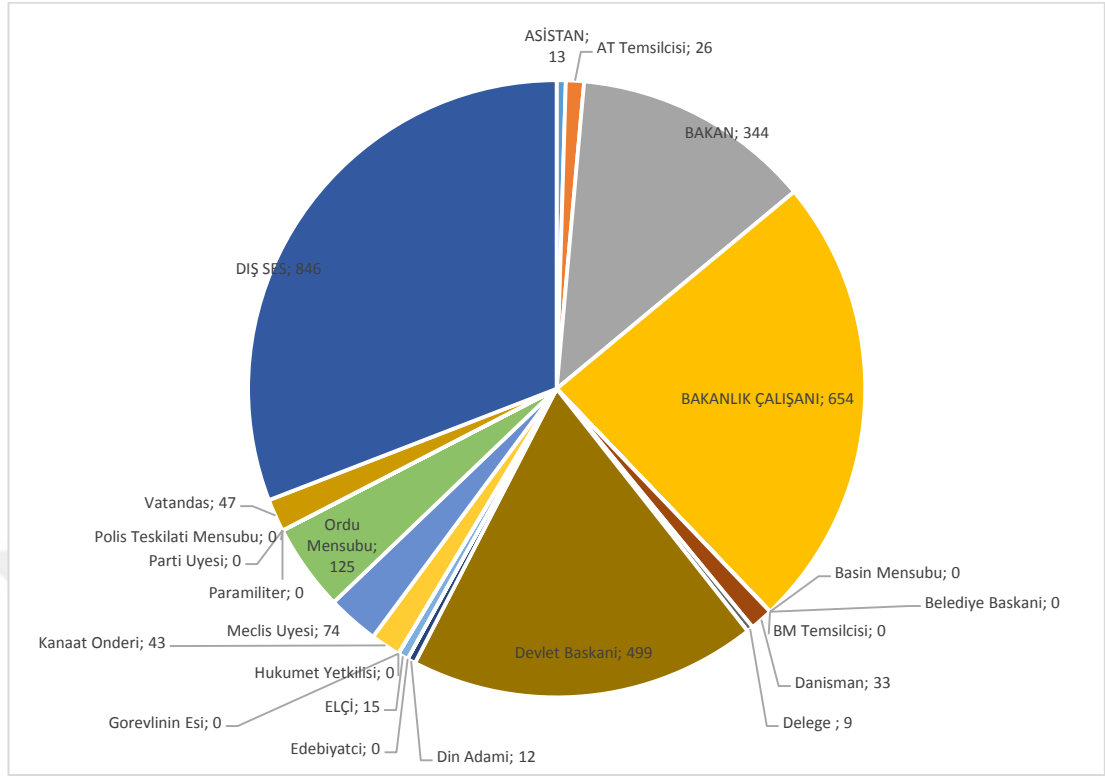
topraklarını geri almaya başlar. NATO müdahalesi ile savaş durdurulur. ABD, Başkanları Bill Clinton önderliğinde her üç taraf arasında ateşkes ve barış görüşmelerini başlatır. Bosnalı Sırp liderleri ise savaş suçlusu olarak kabul edildikleri için bu görüşmelerden men edilir. Bu sebeple görüşmelere Slobodan Milosevic katılır. Bosna-Hersek üzerinde toprak paylaşımları yapılırken siyasi çıkarlardan doğan anlaşmazlıklar görülse de nihai sonuca ulaşılır. Bosna-Hırvat Federasyonu, son savaşta Sırp'lardan aldığı toprakların bir kısmını iade ederken Sırp'lar da işgal ettikleri bazı bölgelerden çekilir. Böylece, Bosna Hersek topraklarının %51'i Boşnak-Hırvat Federasyonu'na; %49'u ise Bosna-Sırp Cumhuriyeti'ne bırakılarak konfederasyon sistemi kurulur. 21 Kasım 1995 yılında Dayton Anlaşması'nın imzalanmasıyla savaş resmi olarak sona erer. Fakat Bosna Hersek'teki barışı ve güvenliği korumak adına NATO güçleri bölgede bulunmaya devam eder.

Tablo 36: Altıncı Bölümde Konuşma Süreleri, Konuşan Kişiler ve Görevleri

Konuşma süresi (sn)	Ad Soyad	UNVAN	Gorevi 1
846	Dis Ses		
262	RICHARD HOLBROOKE	Bakanlık Çalışanı	ABD Disisleri Bakanlığı Sekreter Yardımcısı
204	HARIS SILAJDZIC	Bakan	Bosna Disisleri Bakanı
147	FRANCO TODJMAN	Devlet Baskanı	Hırvatistan Devlet Bakanı
142	ALIJA IZETBEGOVIC	Devlet Baskanı	Bosna Cumhurbaşkanı
103	MOMIR BULATOVIC	Devlet Baskanı	Karadağ Cumhurbaşkanı
75	WARREN CHRISTOPHER	Bakan	ABD Disisleri Bakanı
74	Dr ILIJAZ PILAV	Meclis Üyesi	Srebrenica Belediye Meclisi
74	SLOBODAN MILOSEVIC	Devlet Baskanı	Sırp Komünist Partisi Lideri
54	Dr MATE GRANIC	Bakan	Disisleri Bakanı
47	ZULFO SALIHovic	Vatandaş	Srebrenica vatandası
43	RADOVAN KARADZIC	Kanaat Onderi	Bosnalı Sırp Lideri
41	CHRISTOPHER HILL	Bakanlık Çalışanı	ABD Disisleri Bakanlığı
38	GENERAL RATKO MLADIC	Ordu Mensubu	Bosnalı Sırp Ordusu Baskomutanı
33	ANTHONY LAKE	Danisman	ABD Ulusal Güvenlik Danismanı
25	JACQUES CHIRAC	Devlet Baskanı	Fransa Cumhurbaşkanı
23	GENERAL MUSTAFA HAJRULAHovic TALIJAN	Ordu Mensubu	Bosna Ordusu İstihbarat Şefi
19	GENERAL RASIM DELIC	Ordu Mensubu	Bosna Ordu Komutanı
16	GENERAL DONALD KERRICK	Ordu Mensubu	Beyaz Saray İstihbarat Subayı
15	PETER GALBRAITH	Elçi	ABD Hırvatistan Büyükelçisi
13	ALEXANDER VERSHBOW	Asistan	Başkan Clinton Asistanı
12	GENERAL MILUTIN KUKANJAC	Ordu Mensubu	Yugoslav Federal Ordu Komutanı
12	PATRIARCH PAVLE	Din Adami	Sırp Ortodoks Kilisesi
11	MALCOLM RIFKIND	Bakan	Birleşik Krallık Disisleri Bakanı
11	NASER ORIC	Ordu Mensubu	Srebrenica Müslüman Komutanı
9	ROSEMARY PAULI	Delege	ABD Delegesi
8	BILL CLINTON	Devlet Baskanı	ABD Devlet Baskanı
7	JAMES W. PARDEW	Bakanlık Çalışanı	ABD Savunma Bakanlığı
6	GENERAL Philippe Morillon	Ordu Mensubu	Birleşmiş Milletler Komutanı

Bölümde 14 farklı kategoride ünvana sahip toplam 29 kişi konuşmuş; görev yerleri ve görev açıklamaları Görsel 36'da verilmiştir. Kişiler konuşma sürelerine göre yukarıdan aşağıya doğru sıralanmıştır.

Grafik 32: Ünvanlara Göre Altıncı Bölümde Konuşma Süreleri

Bu bölümde dış ses 846 saniye ile yine en fazla konuşan olsa da, bakanlık çalışanları, devlet başkanları ve bakanların diğer bölümlerdeki konuşmalarını katladığı görülmektedir. Her iki kesimin de en çok konuştuğu bölüm bu bölüm olmuştur. Bunun sebebi, hem ulusal hem de uluslararası hükümet düzeyinde yetkililere Bosna’da barış görüşmeleri kapsamında konuşturulmasından kaynaklıdır. Yeni devlet düzeni için alınacak kararlarda uluslararası siyasi liderler öncülüğünde ulusal liderler süreci yürütmektedir.

Tablo 37: Altıncı Bölümde Anlatıcılar ve Odaklanma Durumları

Anlatıcı	Anlatıcının Odaklanması (n)			Anlatıcının odakta olma durumu (n)
	Değişken	Sabit	Sıfır	
ALEXANDER VERSHBOW	0	1	0	0
ALIJA IZETBEGOVIC	4	16	9	0
ANTHONY LAKE	0	2	0	0
BILL CLINTON	0	3	6	1
CHRISTOPHER HILL	2	5	0	5
DIŞ SES	0	0	72	0
Dr ILIJAZ PILAV	0	6	0	0
Dr MATE GRANIC	3	4	0	2
FRANJO TUDJMAN	1	12	6	2
GENERAL DONALD KERRICK	0	2	0	0
GENERAL MILUTIN KUKANJAC	0	0	0	0
GENERAL MUSTAFA HAJRULAHOVIC TALIJAN	0	2	0	0
GENERAL Philippe Morillon	0	0	1	0
GENERAL RASIM DELIC	0	2	0	0
GENERAL RATKO MLADIC	0	6	5	0
HARIS SILAJDZIC	3	10	7	0
JACQUES CHIRAC	0	2	3	0
JAMES W. PARDEW	0	1	0	0
MALCOLM RIFKIND	0	1	0	0
MOMIR BULATOVIC	1	7	1	0
NASER ORIC	0	2	0	0
PATRIARCH PAVLE	0	2	0	0
PETER GALBRAITH	0	2	0	0
RADOVAN KARADZIC	0	5	3	0
RICHARD HOLBROOKE	7	20	3	2
ROSEMARY PAULI	0	2	0	0
SLOBODAN MILOSEVIC	0	13	12	11
WARREN CHRISTOPHER	1	7	0	0
ZULFO SALIHOVIC	0	3	0	0

Konuşma süreleri tablosundan da anlaşılacağı gibi, bu bölümün büyük çoğunluğunda ulusal ve uluslararası siyasi liderlere söz verilmiştir. Richard Holbrooke, Slobodan Milosevic, Alija Izetbegovic, Haris Silajdzic, Franco Tudjman bölümde en çok kendi bakış açısı ile çözümü anlatan isimler olmuştur. Dış sesin, diğer bölümlere kıyasla en çok bu bölümde konuşmuş; olay örgüsünü 72 kez kendi söylemi üzerinden anlatmıştır. Bölüm, dış sestten sonra en çok Slobodan Milosevic'in söylemleri üzerinden kurgulanmıştır. Milosevic bölümde 13 kez kendi odağı üzerinden olay örgüsünü anlatmış, 11 kez başka bir anlatıcının odağında yer almış;

12 kez de dış sesin anlatımlarına dahil edilmiştir. Richard Holbrooke ve Alija Izetbegovic'in sabit odaklanmaları Milosevic'ten daha yüksek olsa da; Milosevic'in bakış açısı başka anlatıcılar tarafından da dile getirildiği için dış sesteki hakim bakış açısı Milosevic'e aittir. Bölümde altıncı bölümde dahil olan ve en çok sabit odaklanmayı gerçekleştiren ABD Dışişleri Bakanı Sekreter Yardımcısı Richard Holbrooke'un bakış açısı ise 20 kez kendisi, 2 kez başka bir anlatıcı üzerinden verilmiş; 3 kez dış sesin anlatımlarında yer almıştır. Holbrooke, 7 kez de başka bir anlatıcının bakış açısını kendi söylemleri üzerinden yansıtmıştır. Yugoslavya krizinin çözümlendiği bölümde Slobodan Milosevic, Alija Izetbegovic, Haris Silajdzic isimleri üzerinden bakış açılarının yansıtılması krizin Bosna üzerinde toplandığına işaret ederken; bahsi geçen iç aktörlere Hırvatistan cumhurbaşkanı Tudjman'ın dahil edilmesi mevcut bölgesel krizde Hırvatistan'ın da büyük payı olduğunu göstermektedir. Bölümde, Amerika'nın üst düzey siyasi liderlerine ABD Başkanı Bill Clinton'a kadar yer verilmiştir. Dolayısıyla bölümde krizin çözüm zemininin Amerika tarafından hazırlandığı belirtilmiştir. ABD Dışişleri Bakanı Sekreter Yardımcısı Richard Holbrooke'un bölümde en çok kendi görüşünü dile getiren anlatıcı olması, bu teoriyi kanıtlar nitelik taşımaktadır. Ayrıca, krizin en temel muhatapları olarak alınan Hırvatistan ve Bosna Hersek'in siyasi temsilcileri kadar hakim bir bakış açısı sergileyen Holbrooke; her iki tarafı da anlaşmaya götüren isim olarak bölümde kurgulanmıştır.

Tablo 38: Altıncı Bölümde Anlatıcıların Konuşmalarında Yer Alan Eylemler

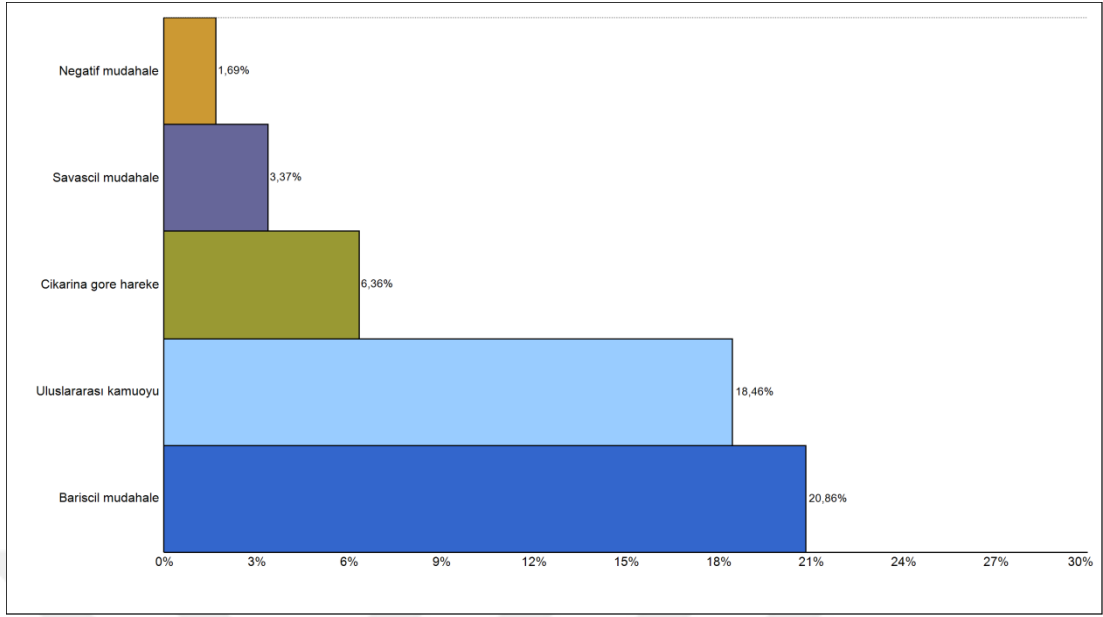
Anlatıcılar	Dış Aktörlerin Eylemleri (n)	İç Aktörlerin Eylemleri (n)
ALEXANDER VERSHBOW	1	1
ALIJA IZETBEGOVIC	10	17
ANTHONY LAKE	2	1
BILL CLINTON	9	5
CHRISTOPHER HILL	1	3
DIŞ SES	40	25
Dr ILIJAZ PILAV	5	1
Dr MATE GRANIC	0	4
FRANJO TUDJMAN	8	10
GENERAL DONALD KERRICK	1	1
GENERAL MILUTIN KUKANJAC	0	0
GENERAL MUSTAFA HAJRULAHOVIC TALIJAN	1	2
GENERAL Philippe Morillon	1	0
GENERAL RASIM DELIC	0	2
GENERAL RATKO MLADIC	2	5
HARIS SILAJDZIC	10	13
JACQUES CHIRAC	5	1
JAMES W. PARDEW	1	0
MALCOLM RIFKIND	1	0
MOMIR BULATOVIC	1	3
NASER ORIC	2	1
PATRIARCH PAVLE	0	1
PETER GALBRAITH	1	0
RADOVAN KARADZIC	4	2
RICHARD HOLBROOKE	10	13
ROSEMARY PAULI	1	1
SLOBODAN MILOSEVIC	15	14
WARREN CHRISTOPHER	4	3
ZULFO SALIHOVIC	2	0

Tablo 39: Altıncı Bölümde Anlatı Odakları ile Beraber Anılan Eylemler

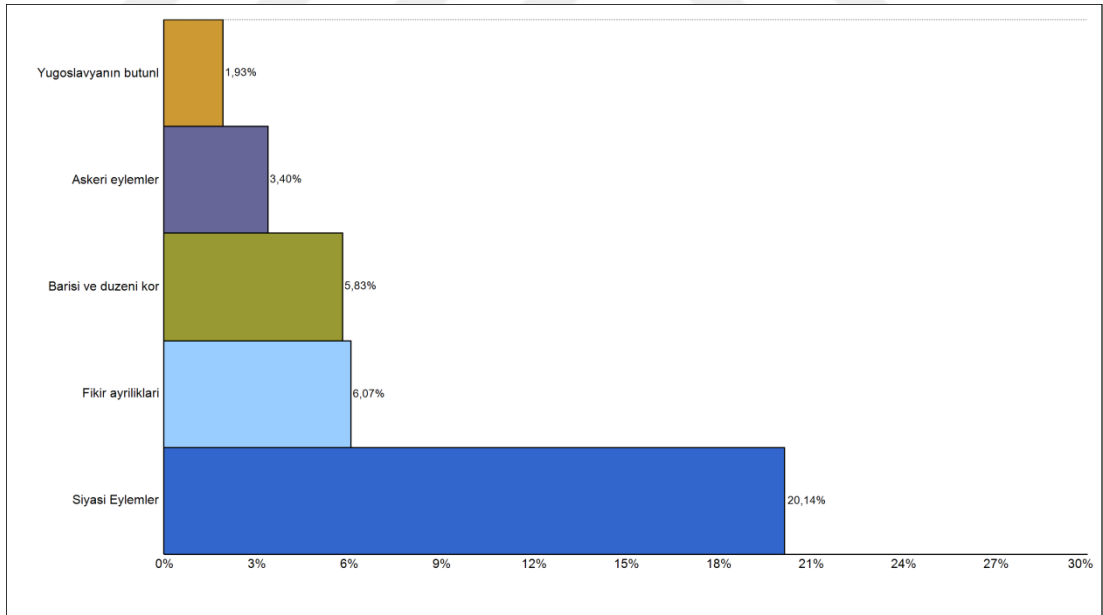
Anlatı Odakları	Dış Aktörlerin Eylemleri (n)	İç Aktörlerin Eylemleri (n)
AlijaIzzetbegovic_Odak	0	0
BillClinton_Odak	1	0
ChristopherHill_Odak	1	1
DrMateGranic_Odak	0	1
FrancoTudjman_Odak	0	2
GeneralMilutinKukanjac_Odak	0	0
GeneralPhillipeMorillon_Odak	0	0
GeneralRatkoMladic_Odak	0	0
HarisSilajdzic_Odak	0	1
MomirBulatovic_Odak	0	0
RichardHolbrooke_Odak	1	1
SlobodanMilosevic_Odak	1	6

Tablo 38'e göre dış ses, diğer bölümlere oranla dış aktörlerin eylemlerinden en çok bu bölümde söz etmiş; anlatımını 40 kez dış aktörlerin eylemleri üzerinden kurgulamıştır. Slobodan Milosevic, Alija Izetbegovic, Haris Silajdzic ile Richard Holbrooke eylemleri birbirleriyle benzer seviyelerde iç ve dış olarak ikiye ayrılmıştır. Tablo 38'deki hakim bakış açılarından oluşan anlatıcıların benzer değerlerde olması, taraflara eşit şekilde söz hakkı verildiğinin bir göstergesidir.

Grafik 33: Altıncı Bölümde Dış Aktörlerin Eylemleri

Grafik 34: Altıncı Bölümde İç Aktörlerin Eylemleri

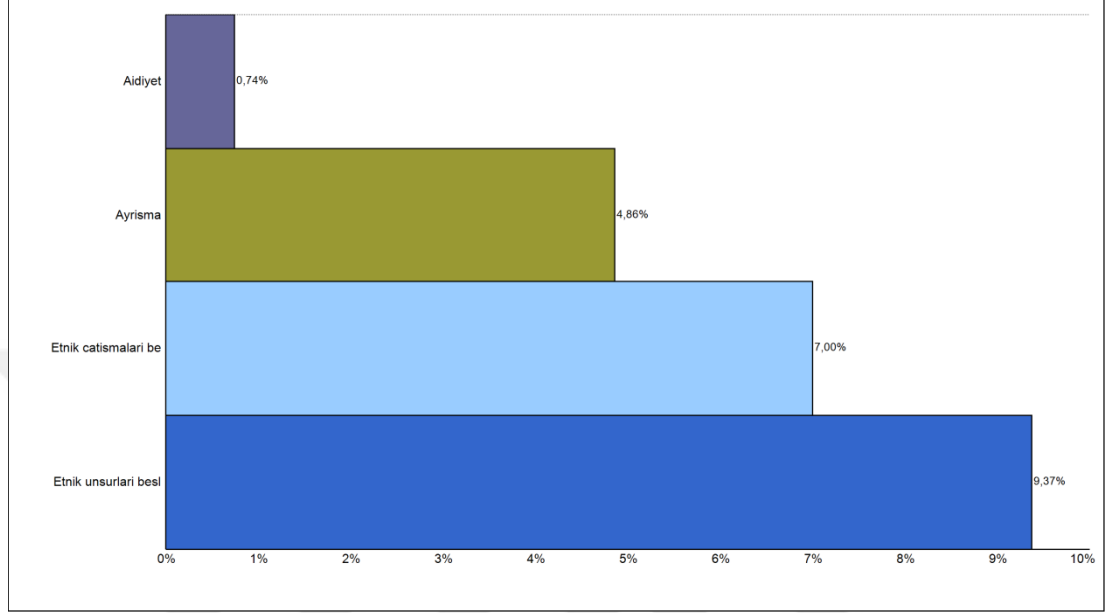
Tablo 40: Altıncı Bölümde Anlatıcıların Tutumları

Anlatıcılar	Aidiyet (n)	Ayrışma (n)	Etnik çatışmaları besleme (n)	Etnik unsurları besleme (n)
ALEXANDER VERSHBOW	0	0	0	0
ALIJA IZETBEGOVIC	1	3	0	2
ANTHONY LAKE	0	0	0	0
BILL CLINTON	0	0	0	1
CHRISTOPHER HILL	0	0	0	0
DIŞ SES	0	1	11	11
Dr ILIJAZ PILAV	0	1	4	3
Dr MATE GRANIC	0	0	0	0
FRANJO TUDJMAN	0	2	2	1
GENERAL DONALD KERRICK	0	1	0	0
GENERAL MILUTIN KUKANJAC	0	0	0	0
GENERAL MUSTAFA HAJRULAHOVIC TALIJAN	0	0	1	0
GENERAL Philippe Morillon	0	0	0	1
GENERAL RASIM DELIC	0	0	0	0
GENERAL RATKO MLADIC	0	0	3	1
HARIS SILAJDZIC	0	1	0	1
JACQUES CHIRAC	0	0	0	1
JAMES W. PARDEW	0	0	0	0
MALCOLM RIFKIND	0	0	0	0
MOMIR BULATOVIC	1	1	1	0
NASER ORIC	0	1	1	1
PATRIARCH PAVLE	1	0	0	0
PETER GALBRAITH	0	0	0	0
RADOVAN KARADZIC	0	0	0	3
RICHARD HOLBROOKE	0	0	0	3
ROSEMARY PAULI	0	0	0	0
SLOBODAN MILOSEVIC	0	0	0	1
WARREN CHRISTOPHER	0	1	0	0
ZULFO SALIHOVIC	0	1	2	1

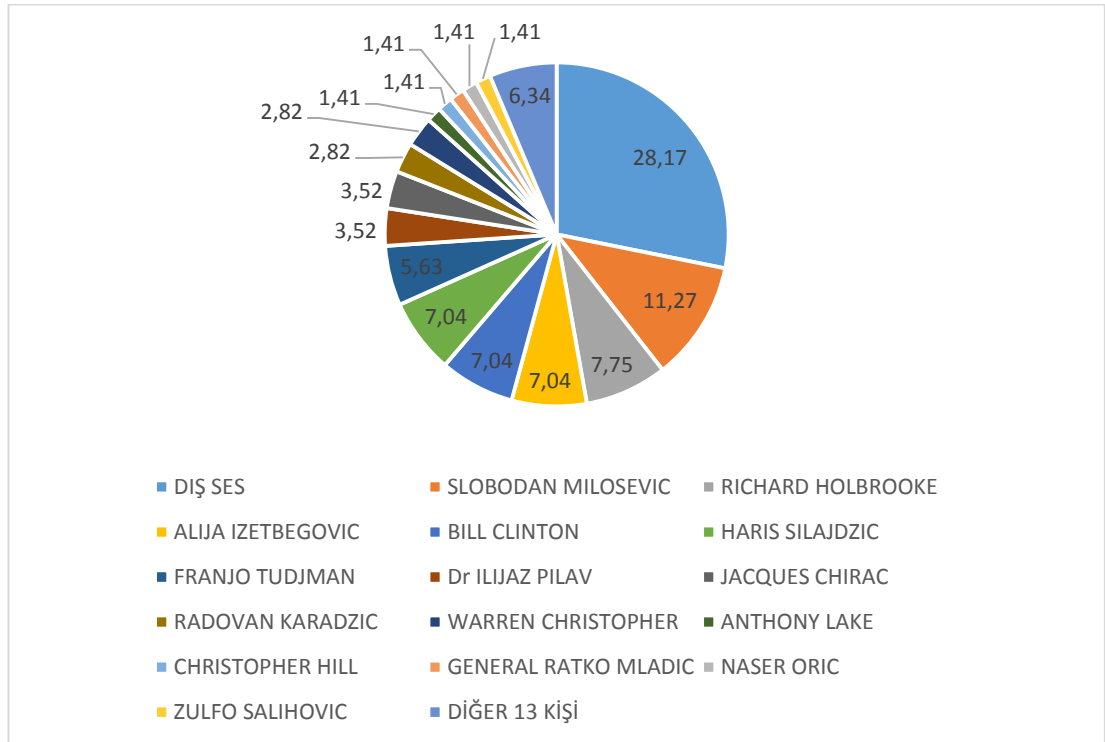
Tablo 40'a göre altıncı bölüm, milliyetçilik tutumunun en az ele alındığı bölüm olarak karşımıza çıkar. Dış ses, etnik çatışmaları ve unsurları besleme kodları üzerinden 11'er kez anlatımını gerçekleştirmiştir. Dış ses dışında milliyetçilik tutumu diğer anlatıcılar tarafından yok denecek kadar az kullanılmış; anlatı odağına alınan durumlarda ise hiç kullanılmamıştır. Bunun sebebi, etnik ayrışma tutumlarını besleyerek insanlar üzerinde savaşçıl bir etki bırakması ve etnik soykırımları tetikleme anlamına gelen milliyetçiliğin bir sonuç değil sebep olması şeklinde

yorumlanabilir. Yugoslavya krizinin çözümlendiği altıncı bölümde, milliyetçilik tutumunun kullanılmasına ihtiyaç duyulmamıştır.

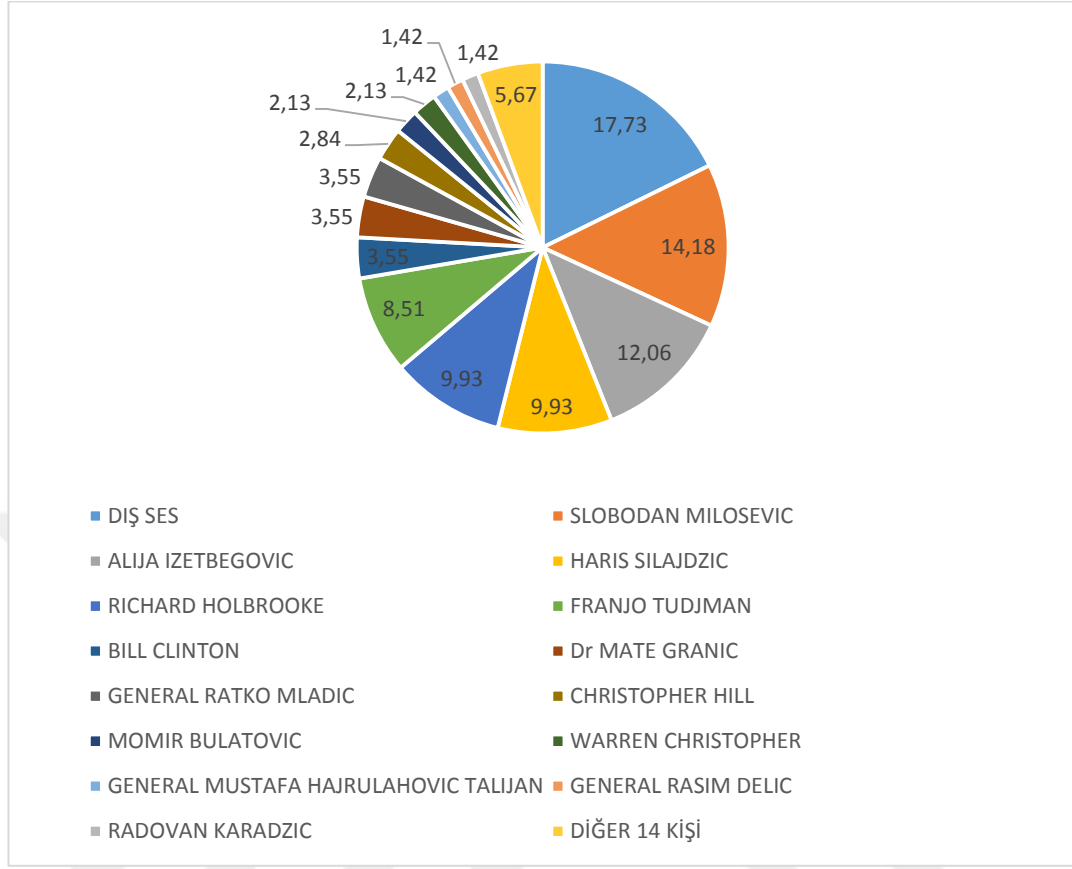
Grafik 35: Altıncı Bölümde Tutumlar

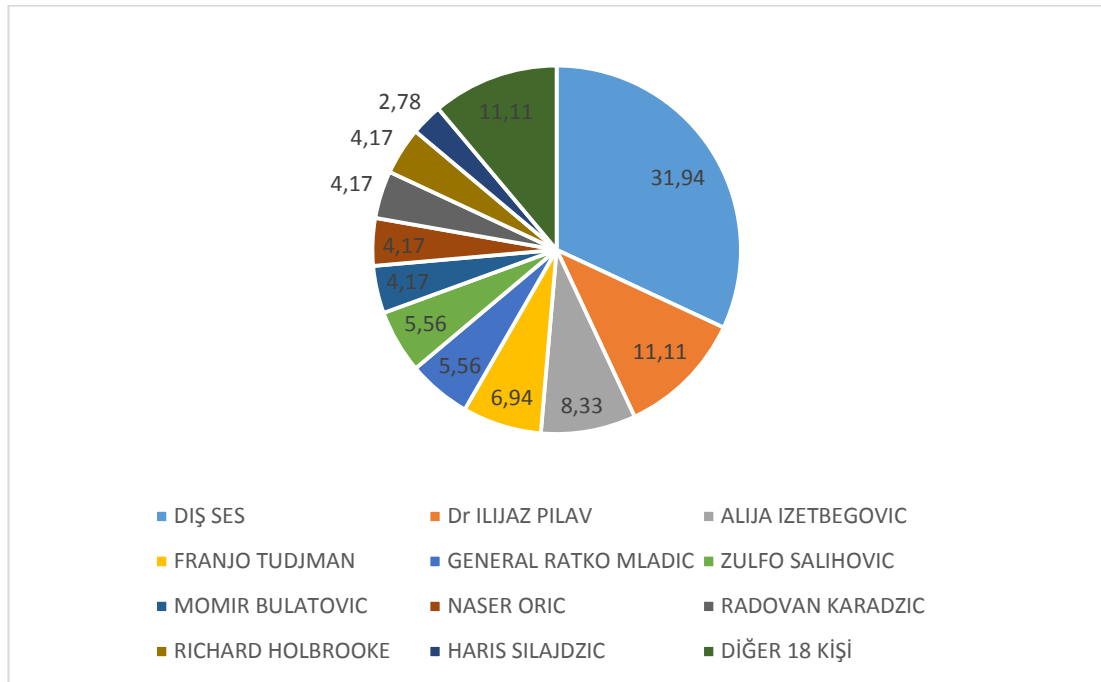
Grafik 36: Altıncı Bölümde Dış Aktörlerin Eylemlerinin Kimin Bakış Açısı ile Sunulduğu

Grafik 37: Altıncı Bölümde İç Aktörlerin Eylemlerinin Kimin Bakış Açısı ile Sunulduğu

Grafik 38: Altıncı Bölümde Yer Alan Tutumların Kimin Bakış Açısı ile Sunulduğu

4.7. Özet ve Genel Değerlendirme

Altı bölümden oluşan ve Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin dağılma sürecini anlatan *The Death of Yugoslavia* isimli belgesel; belgeselde gerçekliğin yeniden inşa araçlarından biri olan görüşmeler üzerinden analiz edilmiştir. Belgeselde 20 farklı ünvandan toplam 105 kişi konuşturulmuştur. Analizin verisi, anlatıcıların konuşma sürelerinin fazla olması sebebiyle belgeseldeki anlatı olmuştur. Yugoslavya'nın dağılma sürecindeki olay örgüsünü, altı farklı bölümde yer alan 105 farklı konuşmacı tarafından anlatılmış; konuşmacı çeşitliliği kadar bakış açılarındaki çeşitliliği açığa çıkarabilmek adına anlatıcılar Genette'in söylem analizi kuramında yer alan "odaklanma" teorisi kapsamında; söylemleri ise olay örgüsüne göre kodlanarak içerik analizine tabi tutulmuştur. Her bir bölümde anlatıcıların konuşma süreleri ve ünvanları verilmiştir.

Araştırmada kullanılan içerik analizi kapsamında her bölümde ilk olarak anlatıcılar ve odaklanma durumları verilmiş; dış ses ve anlatıcıların bölümlerdeki hakimiyeti gösterilmeye çalışılmıştır. Bunun için anlatıcıların bölümlerdeki değişken, sabit ve sıfır odaklanmaları ile bir anlatıcının başka bir anlatının odağında olma durumu da verilmiştir. Dış sesi temsil eden sıfır odaklanmada yer alan diğer anlatıcılar ise dış sesin anlatımlarında hangi anlatıcılara yer verdiğini göstermiştir. Anlatıcının odakta olma durumunun verilme sebebi ise; bölüm içinde değişken odaklanma olarak kodlanan bir anlatıcının, kendi söylemi içinde başka bir anlatıcının bakış açısını aktarması ya da başka bir anlatıcının söylemi içinde kendi bakış açısının aktarılması arasındaki ayrımın yapılmasını sağlamıştır. Buradan hareketle bölümlerdeki hakim bakış açısı, anlatıcıların konuşma sürelerine göre değil anlatı odağında olma durumlarına göre açığa çıkarılmıştır.

Bölümlerde yer alan söylemlerde iç ve dış aktörler olarak kodlanan eylemler, anlatıcılar ve odakları üzerinde ele alınarak değerlendirilmiştir. İç aktörlerin eylemleri; askeri eylemler, fikir ayrılıkları, barışı ve düzeni koruma, Yugoslavya'nın bütünlüğünü savunma ve siyasi eylemler şeklinde sıralanmıştır. Dış aktörlerin eylemleri ise çıkarına göre hareket etme, negatif müdahale, savaşı müdahale, uluslararası kamuoyunu bilgilendirme ve barışçı müdahale şeklinde yer almıştır. Bu eylemler, bölümlerdeki hakim bakış açılarındaki hangi söylemler üzerinden bölümlerdeki olay örgüsünü inşa ettiklerini açıklamıştır.

Bölümlerde yer alan söylemlerde ayrıca milliyetçilik tutumları incelenmiştir. Bu tutumlar; Aidiyet, ayrışma, etnik unsurları besleme ve etnik çatışmaları besleme

şeklinde temalandırılmış; Yugoslavya'nın dağılma sürecinde etkisi olduğu düşünülen tutumların hakim bakış açılarının söylemlerinde ne derece yer aldığı gösterilmiştir.

Tablo 41: Tüm Bölümlerde En Çok Konuşan İlk On Anlatıcı, Konuşma Süreleri ve Ünvanları

Konuşma süresi (sn)	Ad Soyad	UNVAN	Gorevi 1
5178	Dis Ses		
634	SLOBODAN MILOSEVIC	Devlet Baskani	Sırbistan Cumhurbaskani
542	BORISAV JOVIC	Danisman	Milosevic Danismani
498	ALIJA IZETBEGOVIC	Devlet Baskani	Bosna Cumhurbaskani
415	FRANCO TODJMAN	Devlet Baskani	Hırvatistan Devlet Bakani
338	MOMIR BULATOVIC	Devlet Baskani	Karadag Cumhurbaskani
280	RADOVAN KARADZIC	Kanaat Onderi	Bosnali Sırp Lideri
262	RICHARD HOLBROOKE	Bakanlık Calisani	ABD Disisleri Bakanligi Sekreter Yardimcisi
232	HARIS SILAJDZIC	Bakan	Bosna Disisleri Bakani
223	MILAN KUCAN	Parti Uyesi	Slovenya Komunist Parti Lideri

Tablo 42: Tüm Bölümlerde En Çok Konuşan İlk On Anlatıcı ve Odaklanma Durumları

Anlatıcı	Anlatıcının Odaklanması (n)			Anlatıcının odakta olma durumu (n)
	Değişken	Sabit	Sıfır	
ALIJA IZETBEGOVIC	9	50	28	6
BORISAV JOVIC	17	27	5	4
Dis Ses	0	0	372	0
FRANJO TUDJMAN	2	34	28	7
HARIS SILAJDZIC	3	12	7	2
MILAN KUCAN	8	13	16	5
MOMIR BULATOVIC	4	26	3	3
RADOVAN KARADZIC	4	27	13	1
RICHARD HOLBROOKE	7	20	3	2
SLOBODAN MILOSEVIC	0	69	69	58

Tablo 41'de tüm bölümlerde en çok konuşan ilk 10 anlatıcı; Tablo 42'de ise bu anlatıcıların odaklanma durumları verilmiştir. Tablo 42'de göre dış ses olay örgüsünü 372 kez kendi anlatımı üzerinden kurgulamıştır. Belgeselin dış sestem sonra Slobodan Milosevic'in hakim olduğu bir bakış açısıyla anlatıldığı görülmektedir. Milosevicin anlatımları 69 kez kendi bakış açısıyla yapılmış; 58 kez de diğer anlatıcılar tarafından onun bakış açısı kullanılmıştır. Dış ses aynı zamanda 69 kez anlatımında

Milosevic'i geçirmiştir. Milosevic ayrıca, tüm belgesel boyunca yalnızca kendi bakış açısıyla olay örgüsünü kurgulamıştır. Tablo 41'e göre üçüncü sırada yer alan ve Slobodan Milosevic'ten sonra en çok konuşan isim olarak karşımıza çıkan Borisav Jovic; Tablo 42'de göre bu sırasını Allija Izetbegovic'e bırakmıştır. Izetbegovic, 50 kez kendi bakış açısı üzerinden konuşmuş; 6 kez de başka bir anlatıcının odağı olmuştur. Buna göre toplam 56 kez Izetbegovic'in bakış açısı sergilenmiş ve konuşma süresi olarak dördüncü sırada gelse de belgeseldeki hakim bakış açısı dış ses ve Milosevic'ten sonra en çok onun üzerinden kurgulanmıştır. Benzer durum konuşma süresi olarak dokuzuncu ve onuncu sırada yer alan Milan Kucan ve Haris Silajdzic için de geçerli olmuştur. Kucan, Silajdzic'ten daha az konuşmuş olsa da hakim bakış açısı olarak daha önce gelmiştir. Tablo 42'ye bakıldığında, geri kalan konuşma süresinin bakış açıları ile doğru orantılı olarak verildiği söylenebilmektedir. Belgeselin genelindeki bakış açısına göre, Yugoslavya'nın dağılma sürecinde aktif rol oynayan cumhuriyetlerin tamamından temsilcilerin söylemlerine yer verilmiştir. Sırbistan, Bosna Hersek, Hırvatistan, Karadağ ve Slovenya cumhuriyetlerinin siyasi liderleri, olay örgüsünün aktarılmasında aktif olarak rol almıştır. Fakat belgeselde uluslararası aktörlerden yalnızca ABD'nin temsilcisi olan Richard Holbrooke'un bakış açısı ilk on arasında yerini almaktadır. Holbrooke'un yalnızca krizin çözümlendiği altıncı bölümde yer alması, belgesel kurgusunda ABD'nin Yugoslavya krizindeki sorunu çözüme kavuşturduğuna işaret etmektedir. Belgeselde altıncı bölüme kadar Yugoslavya krizinin bir iç çatışma olduğu ve AT, AB ve BM temsilcilerinin sorunu çözmekte yetersiz kaldığı gösterilmiş; krizin çözümlendiği altıncı bölümde ise ABD'nin devreye girerek krizi sonlandırdığı belirtilmiştir.

5. SONUÇ

Bu tez çalışmasının amacı, belgeselde gerçekliğin kurgulanma araçlarından olan dış ses ve anlatıcıların söylemleriyle “The Death of Yugoslavia” isimli belgeseldeki gerçekliğin nasıl kurgulandığını açığa çıkarmak olmuştur. Bu amaç doğrultusunda Araştırmanın temel sorusu; “*The Death of Yugoslavia*” belgeselinde gerçekliğin inşa sürecinde bakış açısı, anlatı odağı üzerinden nasıl kurgulanmıştır?” şeklindedir. Araştırmanın alt soruları ise aşağıdaki gibidir:

- Belgeseldeki anlatıda konuşmacı çeşitliliği sağlanmış mıdır?
- Belgeselde tüm tarafların görüşlerine yeterince yer verilmiş midir?
- Dış ses hangi anlatı odağını tercih etmiştir?
- Konuşmacılar hangi anlatı odağını tercih etmişlerdir?
- Anlatı odağına göre söylemler nasıl değişmektedir?

Kuramsal çerçeve olarak Genette’in (2011) anlatı kuramından yararlanılmıştır. Yöntem olarak içerik analizi kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda, 106 anlatıcıdan oluşan “The Death of Yugoslavia” isimli belgeselde konuşmacı çeşitliliği sağlanmış olsa da, gerçekliğin inşasında en çok sıfır odaklanma tercih edilmiştir. Bu da belgeseldeki olay örgüsünün en çok dış ses üzerinden yapıldığını göstermektedir. Anlatı odaklarına bakıldığında bu belgeselin %44’ünü sıfır, %39’unu değişken, %17’sini ise sabit odaklanma oluşturmaktadır. Bu oranlara bakılınca, anlatıcıların görüşlerine, belgeselin anlatıcı çeşitliliği kadar yer verilmediği görülmektedir. Belgeseldeki anlatıda konuşmacı çeşitliliği sağlanmıştır fakat belgeseldeki gerçeklik kurgusu yine belirli anlatıcılar çerçevesinde sınırlandırılmıştır. Dış ses haricinde belgeselde gerçekliğin inşasında ise anlatıcılar, belgeseldeki ana aktörlerin görüşlerini dile getirdikleri değişken odaklanmayı tercih etmişlerdir. Belgeseldeki gerçeklik, en çok konuşan ilk 10 anlatıcı ve onların bakış açılarına göre kurgulanmıştır. Bunun haricinde kalan isimler için ya daha az süre verilmiş ya da ana aktörlerin görüşlerini dile getirmişlerdir. Belgeseldeki gerçeklik kurgusu sırasıyla Dış Ses, Slobodan Milosevic, Alija Izetbegovic, Borisav Jovic, Franco Tadjman, Momir Bulatovic, Radovan Karadzic, Richard Holbrooke, Milan Kucan ve Haris Silajdzic isimli konuşmacıların bakış açıları üzerinden inşa edilmiştir.

Her bölümde ayrı ayrı incelenen odaklanma ve bakış açılarının yanı sıra, belgeselde anlatıcıların yoğunlaştığı konu başlıkları da söylemlerinin analizinde verilmiştir. Anlatıcıların söylemleri de anlatıcı odakları dışında aktörler, eylemler ve tutumlar şeklinde kodlanmıştır. Söylemlerdeki eylem ve tutumlar bize, 1989-1996 yılları arasında yaşanan Yugoslavya'nın dağılma sürecinin anlatıcılar tarafından belgeselde nasıl yorumlandığına dair ipuçları sunmuştur. Eylemler iç ve dış aktörlerin eylemleri şeklinde ikiye ayrılırken; tutumlar ise anlatıcıların söylemlerinde yer alan ve milliyetçilik anal yazını ile örtüştüğü düşünülen kodlardan oluşmaktadır. Yugoslavya'nın dağılması, onu oluşturan cumhuriyetler, içinde yaşayan halk ve dış devletlerin izlemiş oldukları diplomatik ilişkilere dayanan bir süreci kapsamıştır. Bu sürecin aktörleri, iç ve dış olarak ikiye ayrılmakla beraber dönemin koşulları ve değişen dünya düzeni de gizli etkenler olarak karşımıza çıkmaktadır. İç aktörler Yugoslavya'nın içinde yer alan Bosna-Hersek, Sırbistan, Hırvatistan, Slovenya ve Karadağ cumhuriyetleri; dış aktörler ise Avrupa Topluluğu, Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler, Amerika Birleşik Devletleri ve NATO'dur.

Araştırma sonucunda, belgeselin olay örgüsünde işlenen gerçekliğin anlyazındaki çalışmalara paralel ve doğrulanabilir olduğu tespit edilmiştir. 1300 yıllık bir geçmişe sahip olan (Bora, 2018) Yugoslavya'da etnik çözümlerin yaşanmasında değişen dünya düzeni, iç ve dış aktörlerin duruşlarını belirleyen bir faktör olmakla beraber bu durum anlatıcıların söylemlerine de yansımıştır. Belgeselde Yugoslavya'nın dağılma sürecinin iç ve dış aktörlerin söylemlerine göre değerlendirildiği bu çalışmada, krizin ortaya çıkmasında iç aktörlerin etkisinin daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Bu belgele göre iç aktörler tarafından değerlendirildiğinde Yugoslavya krizinin sebepleri; ekonomik değişim ve dönüşüm süreci ile mevcut dünya düzeninde bağımsız devlet olmak isteyen cumhuriyetlerin toprak paylaşımı şeklinde özetlenebilir. Alanyazın incelendiğinde paralel olarak Tito, Güney Slavlarını dış hakimiyete karşı birleştiren anayasal bir çerçeve oluşturmaya çalışmış; bunu da geniş ulusal hakları sağlamak, ayrılıkçı eğilimleri önlemek ve Federasyonun en büyük ulusal grup tarafından egemenliğini önlemek için tasarlanmış bir dizi kontrol ve denge mekanizmasına dayanarak yapmıştır (Hudson, 2003). Sosyalizm temelli bir ekonomik yapıya sahip Yugoslavya, mevcut düzen içinde zaten kendi içinde bozulmalar yaşamış; komünist bloğun yıkılması ile ekonomik çözümlenin temellerini atmıştır (Çağlar, 2018). Böylece Yugoslavya'da demokratik olarak seçilmiş rejimlerin anayasal sistemleri demokrasiyi, özgürlüğü

veya barışı değil; daha ziyade azınlıkları yabancılaştırması, iç savaş ve bunun sonucunda ortaya çıkan otoriter politika ve parçalanmış bölgelere dönüşmüştür. Bu durum da anayasal milliyetçiliğin temellerini atmıştır. (Hayden, 1993). Yugoslavya'nın kuruluşundan bu yana, iki ayrı milliyetçi politika, ülkenin siyasi geleceği konusundaki tartışmalarda öncelik için mücadele etmiştir (Pestic,1996): Bağımsız bölücü bir devlet için çaba gösteren Hırvat ayrılıkçı politikası ve Sırp merkezîyetçi politikası. Hırvat milliyetçiliği ayrılıkçı ve muhalif olup bağımsızlık için mücadele ederken; Sırp milliyetçiliği doğrudan Sırp egemenliğinde olan ve Sırp merkezî hükümeti altında ortak Yugoslav devletini korumak istemiştir (Pestic,1996). Tito ve bozulan federal yapı çerçevesinde Yugoslavya'nın geleceğinin Sırp ve Hırvat milliyetçiliği arasında gidip gelmesi, belgeselin genelinde açık bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, belgeselde sunulan gerçekliğin alanyazındaki kaynaklarla doğrulanabilmektedir. Pestic'e (1996) göre Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin yaratılması ve sürdürülmesi, ülkenin en büyük iki ulusal grubu olan Sırp ve Hırvatların birbirine bağımlılığı ile ilgili bir durum olmuştur. Slovenya hariç, eski Yugoslavya'nın oluşturduğu diğer ulusal grupların hiçbiri federasyon içinde açıkça tanımlanmış etnik sınırlar içinde yaşamamıştır. Çok sayıda Yugoslav halkı diğerinin ulusal topraklarından birinde yaşamıştır. Sırp ve Hırvatların topraklardan hak iddia etmesi nedeniyle Bosna Hersek Yugoslavya'nın devamlılığını barışçıl bir şekilde sürdürmek istemesine rağmen başarılı olamamıştır (Pestic, 1996). Yaşanan bu süreç, belgeselde olduğu gibi verilmiştir. Her bölümde ayrı ayrı incelenen eylem ve tutumlara bakıldığında, Yugoslavya'nın dağılma sürecinde Sırbistan, Hırvatistan ve Bosna-Hersek'in diğer cumhuriyetlere göre daha etkin bir rol oynadığı görülmektedir. Dolayısıyla belgeselde krizin bir diğer sebebi, başta Bosna-Hersek olmak üzere Yugoslavya'nın farklı bölgelerinde karışık etnik yapılardan oluşan toprakların taraflar arasında bir türlü paylaşılabilmesi şeklinde verilmiştir. Kendi bağımsız devletini kurmak isteyen her cumhuriyet, kendisine ait milleti kendi çatısı altında toplamak istemiştir. Sırbistan ve Hırvatistan'ın Bosna Hersek'i paylaşabilmesi ise, son savaşı tetikleyen ve çatışmaların uluslararası kamuoyuna taşınmasına neden olan bir faktör olarak karşımıza çıkarılmıştır. Tüm çıkarımlara bakıldığında, belgeseldeki gerçeklik kurgusu, alanyazındaki gerçeklik ile paralellik göstermektedir. (Finlan, 2004; Hudson, 2003; Mesić, 2004; Ramet, 2002; Ramet, 2005; Pestic, 1996; Stevanovic, 2004).

İç aktörlerin içinden geçtiği çözümlenme süreci Yugoslavya içinde milliyetçi hareketlerin tetiklenmesine zemin hazırlamıştır (Bora, 2018). Belgeselde “tutumlar” ana teması altında yer alan kodlar; Hechter (1975), Hobsbawm (1995) ve Anderson’ın (2015) öncülüğünü yaptığı modern milliyetçilik çalışmalarında öngördükleri tutumlara örnek teşkil etmektedir. Merkezi toplum içinde yaşayan etnik grupların ekonomik eşitsizlikler sebebiyle merkeze olan bağılıklarını yitirerek kendi köklerine odaklanmalarını temel alan Hetchter’in (1975) iç sömürgecilik modeline göre toplumlarda görülen milliyetçilik hareketlerinin benzeri belgeselde de görülmektedir. Sırbistan bu duruma örnek olarak verilebilir. Belgeselde en çok konuşan ve anlatı odağında yalnızca “sabit odak” kullanan Slobodan Milosevic, birinci bölümde ağırlıklı olmak üzere tüm söylemlerinde bu konu ile ilgili milliyetçi tutumlarını sık sık sergilemiştir. Bu çalışmada, Yugoslavya’dan ayrılmak isteyen siyasi liderlerin milliyetçilik ideolojilerinde kullanıldığı tespit edilen diğer faktörler ise siyasi ve toplumsal yaşamda “aidiyet” duygusunu beslemeye yönelik yaklaşımları ele alan Hobsbawm (1995) ve Anderson’ın (2015) öncülüğünü yaptığı çalışmalar olmuştur. Belgeselde siyasi yaşamda aidiyet hissini Hobsbawm’ın (1995) “icat edilmiş gelenekleri” ile açıklamak mümkündür. Hobsbawm, yeni geleneklerin icat edilmesiyle ilgili iki ayrım yapar. İlki, mevcut geleneklerin yeni koşullara göre uyarlanmasıdır. İkincisi ise, dönem koşuluna göre değişen gereksinimleri karşılamak için yeni geleneklerin icat edilmesidir. “Büyük Sırbistan Hayali” çerçevesinde Sırbistan’ın devlet üstü bir yapı kurmak istemesi ve Slobodan Milosevic ile beraber Bosnalı Sırpların ordu mensupları, kanaat önderleri ve paramiliter güçleri tarafından sergilenen tutumlar, icat edilmiş gelenekler ile açıklanabilir. Anderson’ın (2015) “hayali cemaatler” kavramı ise, belgeselin tamamında sergilenen milliyetçilik tutumlarını açıklamaktadır. Yugoslavya’nın bütünlüğünün bozulması ve bağımsız devletlerin kurulma düşüncesi, siyasi liderlerde toplumdaki aidiyet hislerini besleme ve kolektif bilinci yaratma gibi unsurlardan beslenme ihtiyacı doğurmuştur. Yugoslavya halklarının neredeyse her biri başka bir ulusal grubu tehdit olarak algılanmıştır. Gerçek veya hayal edilen bu genel atmosfer bir ulusal grubun, bir başkasının saldırganlığının nesnesi olarak “nesli tükenme tehdidi altında” olduğu hissini üretmek için kullanılmıştır (Pesic,1996). Belgeselde siyasi liderlerin kamuoyuna yaptıkları konuşmalar ve açıklamalarda sergilediği tutumlar, Anderson’ın (2015) çalışmalarına örnek olarak verilebilir.

Bu belgeye göre Yugoslavya'nın dağılmasından kendi siyasi liderleri sorumlu tutulmaktadır. Yugoslavya'nın siyasi liderlerine daha fazla söz hakkı verilerek siyasi liderler arasındaki anlaşmazlıklar gösterilmiştir. Sürece dahil olan ülkeler ve uluslararası kuruluşlara söz hakkı verilse de esas sorumlu içerideki siyasi aktörler olarak gösterilmiştir. Yugoslavya devleti içinde yaşayan insanların kendi etnik kimliği çerçevesinde var olma ve varlığını devam ettirme çabası da sürece etki eden faktörler olarak gösterilmiştir. 1990 sonrası değişen ekonomik düzen ve kapitalist sistemin ön plana çıkması amacıyla modern dünyada güçsüz bir komünist devletin olmasını istemeyen İngiltere, Amerika, Avrupa Devletleri gibi emperyalist güçlerin bu dağılma sürecindeki amaçları ise belgeselde yansıtılmamıştır. Belgesel bu açıdan değerlendirildiğinde ABD dışında (Uğrasız, 2004) dağılma sürecinde dış aktörlerin eylemlerinin etkisinin çok fazla yansıtılmadığı tespit edilmiştir. Örneğin, ABD Dışişleri Bakanlığı Sekreter Yardımcısı Richard Holbrooke, yalnızca son bölümde konuşmasına rağmen belgeselde en çok konuşan ilk on anlatıcı arasında yer almış ve anlatı odağının büyük bir kısmında sabit odaklanmayı kullanmıştır. Hem konuşma süresi, hem de bakış açısı olarak değerlendirildiğinde anlatıcılar arasındaki tek dış aktör kendisinin nezdinde ABD'dir. Ek olarak, Yugoslavya'nın mevcut ekonomik modeline hiç değinilmemiştir. Yugoslavya'nın dağılma sürecinden önceki çok uluslu fakat komünist yapısı o zamanki kapitalist dünya düzeni içerisinde sürdürülebilir bir model olarak işletilememiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Yugoslavya, Avrupa'daki kapitalist model içerisinde kendisine destek olacak küresel bir güç bulamamıştır. Avrupa'nın da, Rusya'dan kalan komünist sistemin devam etmesini istemediği söylenebilir. Bu bağlamda sehven yavaş kaldığı değil kasten yavaş kaldığını söylemek de mümkündür.

Olayı yaşayan siyasi liderlerin çeşitlendirilerek söz hakkı verilmesi ve olay anında çekilmesi bu belgeselin gerçekliğini artıran diğer önemli bir etkidir. Olay anında çekilip yayınlandığı için sürece etkisi de olabilmektedir. Yakın dönemde yaşanması, uluslararası bir konunun seçilmesi ve kitleleri ilgilendiriyor olması, yakın tarihe ışık tutması, tarafsızlık politikası sürdürdüğünü iddia eden bir yapım şirketi olan BBC'den çıkması, yine aynı şekilde bu belgeselin gerçekçilik yolunda inandırıcılığını artırmaktadır. Doğru bilgiye ulaşmanın yolu, derinlemesine bir araştırma sürecinden ve bunun yansıtılmasından geçmektedir. Bu bağlamda belgeselde kapsamlı bir araştırma yapıldığı söylenebilir. Yapılan tüm araştırmalar

Silber ve Little (1996) tarafından yazılan *The Death of Yugoslavia* isimli kitapta verilmiştir.

Bu çalışmanın gelecek araştırmalarda daha kapsamlı değerlendirebilmek adına, aynı konuyu ele alan başka belgesellerle de karşılaştırılması gerekmektedir. Bu eksiklik, gelecekteki araştırmalarda aynı temayı inceleyen farklı belgesellerle karşılaştırılarak incelenmesiyle giderilebilir. Bu çalışma röportaj ve anlatılara ağırlık verilen bir belgeseli ele aldığı için, belgeselin ses, kurgu, görsel efekt kısımlarını ele alan teknik boyutlar incelenmemiştir. Dolayısıyla belgeselden çıkarılan gerçeklik anlatsal düzlemde incelenip yorumlanan yüzeysel bir gerçekliktir. Doküman analizi yanı sıra, teknik ve biçimsel analizi yapılarak gelecekteki çalışmalarda belgesel daha kapsamlı bir şekilde incelenebilir. Belgeselde yüzeysel gerçekliğin incelenmesine sebep olan etkenlerden biri de analiz tekniği seçimidir. Bu belgeselde, belgeselin altında yatan derin gerçeklikleri yansıtabilmek adına söylem analizi yapmak daha faydalı olabilir. Fakat belgeselin 6 bölümden oluşması, tüm bölümlerinin 45 dakikanın üzerinde olması, 105 konuşmacının yer alması gibi etkenler analiz sürecini karmaşık bir hale getirmesi kaygısından dolayı içerik analizi tercih edilmiştir. Seçilen konu aynı zamanda uluslararası ilişkiler, yakın tarih, iletişim, felsefe, sosyoloji gibi alanlarda disiplinler arası bir çalışma gerektirdiği için, veriler arası bağların kurulmasında konu bütünlüğü sağlanırken zorluklar yaşanmıştır. Diğer bir sınırlılık ise dil sorunu olmuştur. Bu sebeple araştırma, *The Death of Yugoslavia* isimli belgeselin yüzeysel gerçekliğini ağığa çıkarma ile sınırlı tutulmuştur.

Tüm kapsam ve sınırlılıklar dikkate alındığında, bu çalışmanın gelecek araştırmacılara önerileri ise özellikle tarih belgesellerinin bakış açısı ve anlatıcı kavramlarına göre derinlemesine incelemeler yapılması gerektiğidir. Belgeselde gerçekliğin inşa sürecine hizmet eden bakış açısı ve anlatıcı kavramlarının irdelenmesi; sunulan tarihsel gerçekliğin yeniden keşfetmesine olanak sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Aaltonen, J. (2006). *Todellisuuden vangit vapauden valtakunnassa – Dokumenttielokuva ja sen tekoprosessi / Jouko Aaltonen*. Helsinki: Like.
- Adalı, B. (1986). *Belgesel Sinema: Belgesel Sinemanın Doğuşu, İngiliz Belge Okulu ve Türk Belgesel Sineması*. İstanbul: Hil Yayın.
- Anderson, B. (2015). *Hayali Cemaatler*. (İ. Savaşır, Çev.) Metis Yayıncılık.
- Arap, E., & Bayün, S. (2014). Josip Broz Tito. *Hukuk Gündemi*, 82-88.
- Arın, S. (2002). Bir Belgesel Film Önerisi Nasıl Hazırlanır? *T.C. Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Ders Notu*. İstanbul.
- Armes, R. (2011). *Sinema ve Gerçeklik*. (Z. Ö. Barkot, Çev.) İstanbul: Doruk yayıncılık.
- Balázs, B. (2011). *Béla Balázs: Early Film Theory - Visible Man and The Spirit of Film*. (R. Livingstone, Çev.) New York: Berghahn Books.
- Bazin, A. (2011). *Sinema Nedir?* (İ. Şener, Çev.) İstanbul: Doruk Yayınları.
- Bilgin, N. (2014). *Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Bogdan, R. C., & Biklen, S. K. (2001). *Qualitative Research Methods for the Social Sciences*. Boston: Allyn and Bacon.
- Bora, T. (2018). *Milliyetçiliğin Provokasyonu Yugoslavya*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Büker, S. (1991). *Sinemada Anlam ve Gerçeklik*. Ankara: Özkan Matbaacılık.
- Çağlar, M. T. (2018). Tito Sonrası Dönemde Ekonomik Sorunların Yugoslavya'nın Parçalanmasına Etkileri. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 80-98.
- Crampton, R. (2007). *İkinci Dünya Savaşı'ndan Sonra Balkanlar* (1 b.). (E. Kurt, Çev.) İstanbul: Yayın Odası.
- Creswell, J. W. (2018). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. (M. Bütün, & S. B. Demir, Çev.) Ankara: Siyasal Yayınevi.
- David, B., & Kristin, T. ((2012)). *Film Sanatı*. (E. Yılmaz, & E. Onat, Çev.) Ankara: De-Ki.
- Dayanışma Vakfı Yayını. (1996). *Birleşmiş Milletler Kararlarında Eski Yugoslavya ve Bosna Hersek Dayton Anlaşması Eki ile* (1 b.). (N. Özdemiroğlu, Çev.) İstanbul: Dayanışma Vakfı.
- Dervişcemaloğlu, B. (2017). *Gérard Genette'e göre Anlatı Söylemi*.
www.egeedebiyat.org/docs/337.doc adresinden alındı
- Ekinci, B. T. (2016). Belgeselde Canlandırma ve Gerçeklik Sorunu. *Akdeniz İletişim*

Dergisi, 11-33.

- Essays, UK. (2018, Kasım). *Relationship Between Documentary And Reality Film Studies Essay*. Relationship Between Documentary And Reality Film Studies Essay: <https://www.ukessays.com/essays/film-studies/relationship-between-documentary-and-reality-film-studies-essay.php?vref=1> adresinden alındı
- Evecen, G., & Can, A. (2017). Belgesel Filmde Anlatı-Anlatıcı İlişkisi: "Grizzly Man" Belgesel Film Örneği. *Selçuk İletişim*, 282-294.
- Filizok, R. (2017). *Edebi Eserlerde Bakış Açısı "Kim Görüyor?"*. ege-edebiyat.org: <http://www.ege-edebiyat.org/docs/605.pdf> adresinden alındı
- Finlan, A. (2004). *Essential Histories: The Collapse of Yugoslavia 1991-1999*. London: Osprey Publishing.
- Genette, G. (2011). *Anlatının Söylemi: Yöntem Hakkında Bir Deneme*. (F. B. Aydar, Çev.) İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Glaser, B., & Strauss, A. L. (tarih yok). *Discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research*. Chicago: Aldine.
- Glaser, B. (1978). *Theoretical sensitivity*. San Francisco: University of California.
- Glenny, M. (2001). *BALKANLARI 1804-1999 Milliyetçilik, Savaş ve Büyük Güçler* (Cilt 1). (M. Harmancı, Çev.) İstanbul: Sabah Kitapları.
- Hayden, R. M. (1993). *Constitutional Nationalism in the Formerly Yugoslav Republics*. The University of Pittsburgh.
- Hechter, M. (1975). *Internal Colonialism: The Celtic Fringe in British National*. University of California Press.
- Hosbawm, E. J. (1995). *Milletler ve Milliyetçilik*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Hudson, K. (2003). *Breaking the South Slav Dream: The Rise and Fall of Yugoslavia*. London: Pluto Press.
- Jahn, M. (2012). *Anlatıbilim: Anlatı Teorisi El Kitabı*. (B. Dervişcemaloğlu, Çev.) İstanbul: Dergah Yayınları.
- Jahn, M. (2017, Mayıs). *Narratology: A Guide to the Theory of Narrative*. <http://www.uni-koeln.de/~ame02/pppn.htm> adresinden alındı
- Kanaatlerden İmajlara - Duygular Sosyolojisine Doğru*. (2015). İstanbul: Birikim Yayınları.
- Kıbaroğlu, B. (2015). *Sinema Sanatında Gerçeklik ve Biçimcilik* (Yayınlanmış). Ankara.
- Kutay, U. (2009). *Gerçeği Öldüren Kamera*. İstanbul: Es Yayınları.

- Lukacs, G. (1986). *Çağdaş Gerçekçiliğin Anlamı*. İstanbul: Payel Yayınları.
- Mesić, S. (2004). *The Demise of Yugoslavia: A Political Memoir*. (M. Benini, Çev.)
Budapest: Central European University Press.
- Monaco, J. (2010). *Bir Film Nasıl Okunur?* (E. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Oğlak.
- Ozan, Ö. (2013). *Bağlantıcı Mobil Öğrenme Ortamlarında Yönlendirici Destek*.
Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Özkırımlı, U. (2008). *Milliyetçilik Kuramları*. Doğu-Batı Yayınları.
- Parkan, M. (1993). *Sinema Estetiği ve Godard*. İzmir: İleri Kitabevi.
- Patton, M. Q. (1987). *How to Use Qualitative Methods in Evaluation*. CA: Sage.
- Patton, M. Q. (1990). *Qualitative Evaluation and Research Methods*. CA: Sage.
- Pesic, V. (1996). *Serbian Nationalism and the Origins of the Yugoslav Crisis*. Serbia:
United States Institute of Peace.
- Rajala, A. L. (2017). *Documentary Film, Truth and Beyond*.
- Ramet, S. P. (2002). *Balkan Babel*. Colorado: Westview Press.
- Ramet, S. P. (2002). *Balkan Babel*. Oxford: Westview Press.
- Ramet, S. P. (2005). *Thinking about Yugoslavia*. New York: Cambridge University
Press.
- Rossmann, G., & Wilson, B. (1985). Numbers and words: Combining quantitative
and qualitative methods in a single large-scale evaluation study. *Evaluation
Review*, 627-643.
- Rotha, P. (2000). *Belgesel Sinema*. (İ. Şener, Çev.) İstanbul: Kurtiş Matbaacılık.
- Saldana, J. (2009). *The Coding Manual for Qualitative Researchers*. London: SAGE
Publications.
- Silber, L., & Little, A. (1996). *The Death of Yugoslavia*. London: Penguin Books.
- Stevanovic, V. (2004). *MILOSEVIC The People's Tyrant*. (Z. Filipovic, Çev.)
London: I.B.Tauris.
- Strauss, A., & Corbin, J. (1998). *Basics of Qualitative Research: Techniques and
Procedures for Developing Grounded Theory*. London: SAGE Publications.
- Tağ, Ş. (2003). *Belgesel Sinema ve Türleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
https://www.academia.edu/23381362/BELGESEL_S%C4%B0NEMA_VE_T%C3%9CRLER%C4%B0_Sermin_TAG adresinden alındı
- TDK. (1981). *Sinema ve Televizyon Terimleri Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Sözlükleri:
<https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı

- Teksoy, R. (2005). *Rekin Teksoy'un Sinema Tarihi*. İstanbul: Oğlak Yayıncılık.
- Tepe, H. (2003). *Platon'dan Habermas'a Felsefede Doğruluk ya da Hakikat*. İstanbul: İmge .
- Todorov, T. (1969). *Grammaire du Décameron*. Mouton:: The Hague.
- Uğrasız, B. (2004). ABD'nin Soğuk Savaş Sonrasında Balkan Politikası. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 295-303.
- Vertov, D. (2007). *Sine-Göz*. (A. Ergenç, Çev.) İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Winston, B. (1995). *Claiming the real : The Griersonian documentary and its legitimations*. London: British Film Enstitute .
- Yıldırım, A., & Şimşek , H. (2006). *Nitel Araştırma Yöntemleri*.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2015). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Sakarya Kitabevi.
- Yüksel, C. (2006). Belgesel Sinemanın Doğruya Ulaşma Yolları. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 199-211.

EK 1- BELGESELİN DÖKÜMLERİ

***THE DEATH OF YUGOSLAVIA* BELGESEL DEŞİFRESİ**

BİRİNCİ BÖLÜM: ENTEROF NATIONALISM

Belgrade, Serbia, 19 November 1988

DIS SES (00:24-00:35) 11SN

This is the man, whose embrace of nationalism is blame for all wars in Yugoslavia today, Slobodan Milosevic

SLOBODAN MILOSEVIC (00:35-00:56) 11SN

We will triumph At home and abroad. Serbia's enemies are massing against us we say to them: " we are not afraid" "we will not flinch from battle"

IVAN STAMBOLIC (00:5701:14) 17SN

I said, "what will be left our fatherland?" He insisted: "we'll impose our will on the rest of Yugoslavia"

SLOBODAN MILOSEVIC (01:14-01:33) 19SN

Its absurd when the war started we Serbs were accused of nationalism. Us!

DIS SES (02:12-03:16) 64 SN

In 1980, Marshall Tito made his final journey through Communist Yugoslavia the country he had created. For 35 years, he've hold Yugoslavia six republics together within eye of hand. Any hint of nationalism from Serbs, Croatians, Muslims, Macedonians or Slovenes was crashed. He called this policy: brotherhood and unity. Seven years later, Yugoslavia was still united. (anlaşılmayan cümle) In the republic of Serbia, Milosevic was the right hand man of the president, Ivan Stambolic. Yugoslavia's tragedy began when Milosevic moved against him.

IVAN STAMBOLIC (03:16-03:30) 14SN

I'd managed to avoid all the traps. You know, Milosevic wasn't a trap someone else set for me I chose him.

DIS SES (03:32-03:39) 7SN

The Story began in Kosovo. Serbia's poorest province, bordering Albania.

IVAN STAMBOLIC (03:40-03:50) 10SN

The comrades suggested I should go to Kosovo. But I decided to send Milosevic

Monday, 20 April 1987

DIS SES (03:50-04:04) 14SN

The president sent his most trusted comrade to come an ethnic conflict was blowing up. the local communist, mainly ethnic albanians face to challenge from a group of nationalist Serbs.

MIROSLAV SOLEVIC (04:05-04:17) 12SN

Milosevic came to meet Communist officials. He didn't intend to meet us Serb nationalists. No way!

SLOBODAN MILOSEVIC (04:18-04:48) 30SN

Exclusive nationalism, based on national hatred can never be progressive. We are aware of this in the Central Committee of Serbia we could do more

MIROSLAV SOLEVIC (04:49-05:20) 31SN

Milosevic gave us the usual Communist line. I went up to him and said. "Comrade". I was a Party member then, too "you've given us a monologue, but we want a dialogue"

And he said, "OK. How about Friday?" And the people replied. "All right" On Friday at 5.00 p.m." All right!

MILOSEVIC (05:20-05:26) 6SN

Long live brotherhood and unity in Yugoslavia!

DIS SES (05:26-05:35) 9SN

By agreeing to meet nationalists Milosevic was violating the guiding principle of Tito's Yugoslavia. And Serbia was a sensitive area.

SLOBODAN MILOSEVIC (05:35-05:46) 11SN

Kosovo is the very heart of Serbia. All our history is in Kosovo all our monasteries

DIS SES (05:50-06:54) 64SN

In 1389 on the fall black bird King Lazar led the Serb Army in the battle to try to hold the advance of Islam 6 century later, Serb television recreated the heroic defeat. by then, most Serbs had left...(6.25-6.33) (anlaşılmayan cümle) For the majority of Kosovo's were Muslim Albania. The few remaining Serbs claimed there would be (anlaşılmayan cümle) Kingdom (6.47) Stories of Albanian territories no matter how wild rabidity believe in Serbia.

BORISAV JOVIC (06:55-07:18) 23SN

The first Serb politician to stand up and say that we must stop the oppression of Serbs in Kosova that women were being raped houses burned, graves desecrated. This was the way to the top

DIS SES (07:25-07:34) 9SN

Milosevic had a chance to exploit Kosovo issue. He invited his most trusted advisers home.

Dusan Mitevic (07:34-07:48) 14sn

Milosevic was pensive. We each put our case passionately. He weighed up how to handle the situation

MIRA MARKOVIC (7:49-08:03) 14SN

He consulted me: should he speak? How far should he go? I said the time had come to back the Kosova Serbs

SLOBODAN MILOSEVIC (08:04-08:17) 13SN

The situation in Kosovo was intolerable. Serbs had been deprived of their rights. Who would think our country capable of such discrimination?

DIS SES (08:20-08:26) 6SN

Down in Kosovo, the local Communist Party Boss ... 8.26 (anlaşılmayan cümle)

AZEM VLLASI (08:27-08:44) 17SN

Milosevic sent a private secretary his man for dirty jobs. He met the key Kosovo Serbs. He told them what to do

MIROSLAV SOLEVIC (08:45-09:19) 34SN

We had no time three days to organize everything. We each took an area to organize. We told our lads to prepare for a real fight. We parked two Lorries full of stones. We didn't say they were for the police. They were there "just in case"

KOSOVA Friday 24 April, 1987

AZEM VLLASI (9:30-09:40) 10SN

Milosevic picked me up. The crowd was already rowdy by the time we arrived

DIS SES (09:41-09:47) 6SN

The Kosova Party boss trailed along beside Milosevic. Uncertainly, what he was walking into.

CITIZEN (09:48-09:55) 7SN

DIS SES (09:57-10:05) 8SN

When the meeting began, Serbs claimed the Albanians in Kosovo were making life impossible for them.

CITIZEN (10:06-10:18) 12SN

I want to live here where my mother carried me. I want to be buried in this soil. They will not drive me out. I'd rather die than leave.

SLOBODAN MILOSEVIC (10:22-10:38) 16SN

For the first time, I heard the phrase "ethnically pure" The Albanians wanted an ethnically pure Kosovo. They murdered Serbs, defiled our graves, burned monasteries The exodus of Serbs from Kosova began.

AZEM VLLASI (10:38-10:56) 18SN

I kept whispering to Milosevic. They're all lying. The atmosphere was poisonous. The more they insulted us Albanians, the louder the applause.

MIROSLAV SOLEVIC (10:57-11:05) 18SN

We must stop this Serb exodus. We have to stem this flood, or there will be no Serbs left. Our dearest wish is to live here but not like this. No and no

MIROSLAV SOLEVIC (11:17-11:30) 13SN

We could hear noise coming from outside. What could it be?

DIS SES (11:34-11:43) 9SN

MIROSLAV SOLEVIC (11:43-12:23) 40SN

Our boys ran for the stones we had parked outside. They turned and pelted the police. Each policeman got a gift from the masses. On the head, on the helmet, on the back. I went to Milosevic. I said the police outside are beating our people. He couldn't pass this hot potato to anyone else. So he walked outside. He was obviously afraid. He knew he was playing for high stakes.

AZEM VLLASI (12:28-12:32) 4SN

He hesitated for a while in his characteristic pose.

Slobodan Milosevic (12:37-12:41) 4sn

Comrades! Comrades! Speak up!

DIS SES (12:42-12:45) 3SN

Citizen (12:48-12:58) 10sn

The police attacked us. They hit women and children. The Albanians got in among us. We were beaten up!

SLOBODAN MILOSEVIC (12:59-13:03) 4SN

Please!

Citizen (13:03-13:05) 2sn

They're beating us!

DIS SES (13:05-13:10) 5SN

What Milosovic said next would change everything.

SLOBODAN MILOSEVIC (13:10-13:15) 5 SN

You will not be beaten again.

DIS SES (13:15-13:32) 17SN

At that night Serb television created Milosevic legend.

DUSAN MITEVIC (13:33-13:47) 14SN

We led with it on all three channels. Milosevic was satisfied. He'd achieved what he set out to do.

Citizen ask Milosevic (13:48-13:51) 3sn

As Party Chairman, how can you allow them to beat us up?

MILOSEVIC: (13:53-14:00) 7 SN

Comrades, we have to get down to work now so we can hear out your grievances.

DIS SES (14:00-14:08) 8SN

Views in Serbia were not shown Serbs who provoke the police. The Milosevic myth was born with a lie.

IVAN STAMBOLIC (14:12-14:28) 16SN

Milosevic came back from Kosova very hot headed. We discussed it was pathetic. He shouted. It's our fatherland.

DIS SES (14:29-14:32) 3SN

Borisav Jovic (14:32-14:40) 8sn

Stambolic asked: Slobodan, what were you playing at in Kosovo?

Petar Gracanin (14:43-14:52) 9sn

Milosevic said 'we must act now. The Albanians have taken over. Serbs have been fired from the key jobs.

SLOBODAN MILOSEVIC (14:53-15:12) 19SN

The Albanians could do this because the province of Kosovo was virtually a republic. The local council had the power to implement what I'd call a truly Nazi policy.

IVAN STAMBOLIC (15:13-15:38) 25SN

I asked him. If you go on like this what will become of our country? I saw we were totally opposed in our methods. We had two different policies on Kosovo. The distance between us grew

DIS SES (15:39-15:47) 8SN

The Serb President tried to avoid open conflict with his deputy. So the number 3 in the party issued a public rebuke?

BELGRADE TV NEWS (15:48-16:03) 15SN

He went on to say recently, a certain comrade made an anti communist speech. He pretended to offer a solution to the Kosova problem.

DUSAN MITEVIC (16:03-16:21) 18SN

I went straight to Milosevic's flat. He was sprawled in an armchair, feet up, tie off ready for the weekend. He was watching the Belgrade TV news

BELGRADE TV NEWS (16:22-16:28) 6SN

Some people don't seem to understand that such careless talk could trigger an explosion

MIRA MARKOVIC (16:29-16:39) 10SN

This was not only about Serbs in Kosovo. It was a blow to the reforms we were planning

DUSAN MITEVIC (16:40-16:50) 10SN

As the press conference ended. Milosevic jumped up. Looking determined. He said we'll have to sort this out

DIS SES (16:51-16:57) 6SN

Milosevic consulted his technical adviser. He suggested attack was the best defense.

BORISAV JOVIC (16:58-17:04) 6SN

I was categorical that man must be expelled from the party

SLOBODAN MILOSEVIC (17:05-17:12) 7SN

They were in our way the old bureaucratic leaders of Serbia

BORISAV JOVIC (17:13-17:25) 12SN

He liked the idea, but he wasn't sure we could pull it off. This amounted to going for the President himself

DIS SES (17:28-17:34) 6SN

(anlaşılmayan cümle)

SLOBODAN MILOSEVIC (17:35-17:47) 12SN

There can be no compromise. With every day, the crisis in Kosova gets worse. We must not delay

DIS SES (17:49-17:52) 3SN

Milosevic can waste every possible word.

AZEM VLLASI (17:54-18:07) 13SN

Milosevic said Azem get me the Kosova delegation's votes. Help me out on this one. I said No way.

Slobodan Milosevic (18:08-18:33) 25sn

We expected trouble from the Kosova separatists. But we didn't expect it from Party members here. Those who obstruct our reforms violate party discipline. They can't deny it

DUSAN CKREBIC (18:34-18:40) 6SN

I'm afraid Ivan. You could not resist behaving like a dictator.

IVAN STAMBOLIC (18:41-19:13) 32SN

This was my political assassination. They threw everything they could at me. They were determined to force me out. I don't understand. Why do you accuse me of being dictator? It's not my problem. I'm not the dictator

DUSAN MITEVIC (19:14-19:24) 10SN

Milosevic immediately called the vote. It was all so quick, they didn't know what hit them

SLOBODAN MILOSEVIC (19:25-19:27) 2 SN

Those in favor, raise your hands

DIS SES (19:26-19:32) 6SN

It was clearly an overwhelming victory for Milasovic. He saved the moment.

DUSAN MITEVIC (19:46-20:02) 16SN

Stambolic sat at the front. He turned round. He was amazed by the vote. It was total humiliation

DIS SES (20:07-20:13) 6SN

Milasovic now launched Serbia on a crusade to take control of Yugoslavia.

IVAN STAMBOLIC (20:16-20:31) 15SN

He was carried away by all this and he inflamed an explosive situation. The problem wasn't just in Kosovo. All Serbs everywhere, saw it as a battle cry.

DIS SES (20:49-21:00) 11SN

The burns of king Sesar who died in a battle of Kosovo were paraded around Yugoslavia. Inspiring the Serbs to reclaim the formal glory.

SLOBODAN MILOSEVIC (21:01-21:13) 12SN

We'll stop the counter revolution in Kosovo. We'll reform the political system. Serbia will regain its rightful territory.

DIS SES (21:15-21:43) 28SN

Serbia had dominated Yugoslavia. To cut down the sizes, Tito had given its two provinces, Kosovo and Voivodina self-government. In funeral bodies they could use that word to gang up with the Northern republics of Croatia and Slovenia against Serbia. Milasovic set out to seize these words. He started here. Supporters (anlaşılmayan cümle) Serb nationalist brought in Kosovo.

Miroslav Solevic (21:46-21:55) 9sn

To say we put him in power is wrong. But we made a real leader out of him. Sure!

Dis Ses (21:59-22:15) 16sn

The nationalist field by a day out with free food and drink quickly turned local discontent into a popular revolution against the bureaucrats in the old regime. It took earlier word for Milasovic to finish the job.

Slobodan Milosevic (22:15-22:33) 18sn

If the complaints against the Central Committee are justified. Those members must they simply must resign. The people must be obeyed.

A member of committee (22:36-22:43) 7sn

I'm not a traitor. I've done what I thought the best but I'm still going to resign

Dis Ses (22:44-22:59) 15sn

Voivodina felt Milasovic. The next target was the republic of Montenegro always closely arrived with Serbia. The old president could do nothing. One more Milasovic man was installed.

Milosovic's man (22:59-23:16) 17sn

They pretended not to hear our whistles. They did not understand why we were angry. This really was organized by the people. The people have decided. That's how it should be.

Dis Ses (23:16-23:27) 9sn

By the beginning of 1989, Milasovic controlled half of Yugoslavia. But here in Kosovo, the Albanians were in a majority and they hit back.

KOSOVO, FEBRUARY 1989

Dis Ses 23:30-23:36) 6sn

The minors let the general strike demanding that their man returned to pie

Azem Vllasi (23:42-23:53) 11sn

The best way to support me is to remain united. Albanians and Serbs alike

Azem Vllasi (23:53-24:22) 29sn

I had been in bed barely two hours when the phone rang. It was Milosevic in Belgrade. He was very aggressive. He sounded really worried. He thought I was behind this rebellion against him. He kept threatening: Someone will pay for this

Dis Ses (24:23-24:38) 15sn

To help Milasovic make good his treat, The Kosovo Serbs arrived in Belgrade.

Raif Dizdarevic (24:38-24:47) 9sn

Milosevic insisted. Those behind the strike in Kosova must be punished.

Milan Kucan (24:48-25:00) 12sn

Milosevic said: We Serbs will act in our own interests. If this violates the constitution we don't care.

Dis Ses (25:01-25:05) 4sn

The Slovenian Leader saw what this could do to rest of Yugoslavia.

Milan Kucan (25:06-25:16) 10sn

We feared that after Kosovo we'd be next. So we had good reason to oppose the Serbs

Dis Ses (25:17-25:22) 5sn

Milan Kuchan worked out to the meeting and went straight him to the Slovenia.

27 FEBRUARY, 1989

Dis Ses (25:24-25:26) 2 sn

That evening he spoke to his people.

Milan Kucan (25:30-25:47) 17sn

The strikers are not just defending Albanian rights in Kosovo. They are defending Yugoslavia and every republic including Slovenia

Dusan Mitevic (25:47-25:57) 10sn

These words were infammatory to a Serb, this was Slovene treason.

Dis Ses (25:57-26:02) 5sn

The TV chief watched the film of Slovenia and knew what to do.

Dusan Mitevic (26:02-26:12) 10sn

I decided to Show our Serbs viewers what was going on in the Republic of Slovenia

Dis Ses (26.12-26:14) 2sn

He made sure Serbia got the message.

Dis Ses (26.25-26:29) 4sn

The broadcast broad the people in Belgrade onto the streets.

Raif Dizdarevic (26.32-26:45) 13sn

My security people woke me up. They told me Serb protesters were gathering at the university. The demo was growing. They were heading for town

Dis Ses (26.48-27:03) 15sn

The next day at first light before the final decision was taken on Kosovo local serve workers for given the day off and bunched in the town. Milasovic's collegues found him in parliament.

Borisav Jovic (27:07-27:17) 10sn

They were chanting "Sloba, Sloba". They were calling for Milosevic. Believe me, he was like a Saint to them

Peter Gracanin (27.18-27:28) 10sn

He said "Just keep the crowd there. I'm having a tough time at the Party Council. This is the crucial meeting

DIS SES (27.31-27:45) 14SN

With half of Belgrade being law for order in Kosovo . Milasovic sent his colleague to do level of ultimate him to Yugoslav president. He must give the Serbs the pose they ask for or dial with a crowd for himself.

BORISAV JOVIC (27.46-27:51) 5SN

Oh, he didn't like the idea at all

RAIF DIZDAREVIC (27:51-27:56) 5SN

I insisted. "You organized the demo. You control it"

BORISAV JOVIC (27:56-28:02) 6SN

He was afraid they'd throw him into the river

RAIF DIZDAREVIC (28:02-28:16) 14SN

He said "If you don't give us the powers we won't be responsible for the actions of the crowd. "We can't control it"

DIS SES (28.17-28:26) 9SN

Faced with what we regarded, the Serb blackmail the Yugoslav president set out to explain to the crowd the dangers of the row they will take in.

RAIF DIZDAREVIC (28.28-28:38) 10SN

I started talking about Yugoslavia about brotherhood and unity

RAIF DIZDAREVIC (28:40-28:54) 14SN

Our fathers died to create Yugoslavia. We will not go down the path of national conflict. We'll take the path of brotherhood and unity

DIS SES (28:56-28:59) 3SN

The Yugoslav president failed to satisfy the crowd.

RAIF DIZDAREVIC (29:00-29:16) 16SN

One small spark, and they'd have torn the city apart. I told the Party Council: "A million people can't be ignored, even if the Serbs set it up

DIS SES (29:18-29:25) 7SN

The party counsel caved in. They gave Milasovic the part used the Yugoslav army in Kosovo.

RAIF DIZDAREVIC (29:27-29:32) 5SN

Jovic was euphoric. He said, "Serbia has arisen!"

BORISAV JOVIC (29:33-29:38) 5SN

Comrades, Milosevic is coming as we promised.

DIS SES (29:40-29:46) 6SN

The crowd had waited all day for Milasovic to tell them that Kosovo will be there again.

SLOBODAN MILOSEVIC (29:50-30:02) 12SN

No force on earth can stop the people of Serbia. People of Serbia we'll fight for our cause and win

AZEM VLLASI (30:08-30:20) 12SN

I was driving out of Belgrade, listening to the car radio. Someone from the crowd shouted, "Arrest Vllasi" Milosevic pretended he couldn't hear

SLOBODAN MILOSEVIC (30:24-30:45) 21SN

I can't hear you very well. But I'll answer your demand. Those who deceive the people those who are plotting against Yugoslavia will be arrested and punished

NEXT DAY

DIS SES (30:56-31:04) 8SN

Now with an emergency powers in phase, the parliament in Kosovo had no choice but to see all the authority in Serbia.

AZEM VLLASI (31:07-31:20) 13SN

I knew they were preparing something for me. I didn't know if they were going to jail me or liquidate me

DIS SES (31:20-31:26) 6SN

The formal party boss was charged with count of a revolution reactivity and in present.

SLOBODAN MILOSEVIC (31.38-31:50) 12SN

All the changes we made to the structure of Serbia were implemented using perfectly legal means. We followed the proper procedure

DIS SES (32.09-32:40) 31SN

It was the tiny republic of Slovenia that turned on the Serb giant. Slovenia had been enjoying a new freedom of speech- the challenge the old communist system. The editors of the youth magazine Mladina regularly thumbed nose at Belgrade.

FRANCI ZAVRL (32:41-32:56) 15SN

We listed every Yugoslav taboo. We went for the party. We challenged communist education. We tested how far we could go

MILAN KUCAN (32:56-33:06) 10SN

The public prosecutor in Slovenia did not consider the Mladina articles illegal

DIS SES (33.08-33:24) 16SN

Harbors were not laid back. The Yugoslav ministry defense took advantage in Slovenia to confront Kucan. In plane, (anlaşılmayan cümle) military (anlaşılmayan cümle) disposal.

ADMIRAL MAMULA (33.25-33:34) 9SN

I told him. 'You must clamp down on your press. Don't tell me you can't do it.

MILAN KUCAN (33:34-33:43) 9SN

The army and Milosevic's clique in the party were obviously working hand in hand

DIS SES (33.44-33:52) 8SN

But Kucan took no action. The journalist on Mladina soon discovered just how much trouble he was in.

FRANCI ZAVRL (33:53-34:13) 16SN

It was a holiday our defense correspondent dropped by my house. He made it look like social call. He gave me a document, a transcript. I glanced through it

DIS SES (34.14-34:31) 17SN

It was the transcript of Yugoslav communist party meeting. Milasovic in the army through the booked Kucan. Mladina is backed body in the CIA. Slovenia is harboring counter revolutionaries who treating very survival of Yugoslavia.

MILAN KUCAN (34:31-34:37) 6SN

The next step could only be a state of emergency

FRANCI ZAVRL (34:37-34:50) 13SN

It was really tense. We expected the army to move. I wondered if we could get away with publishing it.

DIS SES (34:51-34:59) 8SN

The article they published contained extracts from the secret party transcript. This was a clear breach of Yugoslav law.

ADMIRAL MAMULA (35:00-35:10) 10SN

The Slovene leaders were frightened. They thought we would topple them

DIS SES (35:11-35:20) 9SN

The Slovenian leader bounded the pressure from Belgrade. In a doom rate, his secret police arrested Medina's defend corresponded.

JANEZ JANSKA (35:21-35:37) 16SN

They'd been there before. They pretended to search but they went straight to the drawer where I kept my papers. They knew exactly where to look.

DIS SES (35:39-36:00) 21SN

Among the papers was a secret military document which gave Kucan a convenient way to make peace with Belgrade. He turned the whole case over to the Yugoslav army. The eye of the stone moved toward present to sell. The depute head Yugoslav Military intelligence who sent to conduct interrogations.

MILITARY INTELLIGENCE VIDEO (36:01-36:07) 6SN

Would you like coffee or perhaps tea

GENERAL VASILJEVIC (36:08-36:19) 11SN

I offered him coffee or tea. He refused. I said 'It's ok. I'll have some first. He thought we would drug him

MILITARY INTELLIGENCE VIDEO (36:19-36:36) 17SN

Tell me. What did you make of the document?

I thought perhaps it was set up. It seemed as if was planted on us

JANEZ JANSKA (36:37-36:45) 8SN

They told me I'd never see my family again that I'd get 15 years and then 15 more

GENERAL VASILJEVIC (36:45-36:58) 13SN

I told him if this had happened in the last war if he refused to talk he'd be put in front of a firing squad and shot.

To get some order here we could try martial law. If you stole even an apple we'd put you up against a Wall. End of story

JANEZ JANSKA (37:14-37:23) 9SN

When you're inside you just believe it. They seem capable of anything

GENERAL VASILJEVIC (37:23-37:29) 6SN

He started talking to me. He accepted coffee

The whole thing turned into an anti-army and anti-Yugoslav happening

DIS SES (37:30-37:44) 14SN

The army obtained not evidence to put the journalists on trial and send them to prison. They wanted to show decadent Slovenians they must obey the rules of United Yugoslavia. But the plan backed fired.

GENERAL VASILJEVIC (37:47-37:58) 11SN

The whole thing turned into an anti-army and anti-Yugoslav happening

FRANCI ZAVRL (38:07-38:15) 8SN

Kucan had no choice to play our game. He became our accomplice

DIS SES (38.16-38:23) 7

Kucan proved his communism to South decadence distreaten the shake Yugoslav party with the roots.

VASIL TUPURKOVSKI (38:24-38:40) 16SN

He always used the political climate.... (anlaşılmayan cümle) He was tell me we can work this .. (anlaşılmayan cümle) we have to move in Slovenia...

DIS SES (38.41-38:46) 5SN

Kucan announced he would change the Slovenian constitution to keep Belgrade out of his fairs.

SLOBODAN MILOSEVIC (38:47-38:59) 12SN

How could it serve any republic if were weak and divided rather than in one powerful economy?

BORISAV JOVIC (38:59-39:06) 7SN

I told Kucan that we would use all means to stop them.

MILAN KUCAN (39:07-39:10) 3SN

I asked. 'What are 'all means'?'

BORISAV JOVIC (39:10-39:20) 10SN

I said "'Ask your lawyers I'm not going to explain the law to you''

MILAN KUCAN (39:21-39:32) 11SN

Milosevic told me he could call a rally in my capital. He would send his supporters to tell the Slovenes that I was a traitor

DIS SES (39:36-39:38)2SN

The Serbs from Kosovo again mobilized.

MILAN KUCAN (39:39-39:48) 9SN

The Rally of Truth is going to be held a week today. Our train will get into Slovenia at noon

MILAN KUCAN (39:53-40:14) 21SN

I was to be eliminated. I knew how Milosevic's mind worked. He would stop at nothing to get his own way

DIS SES (40.15-40:27) 12SN

But Kosovo was the opposite country from Slovenia and Slovenia found an alive it's neighbor the republic of Croatia which refused let the agitators cross its territory.

Slovenia, 1 December, 1989 (40.31)

DIS SES (40.29-40:34) 12SN

Kucan's police had no trouble dealing with the a few local Serbs who tend out the demonstrate.

CITIZEN

Long live Yugoslavia. Down with all the traitors in all the republics

Citizens and polices

-Come on, in you go

- The flag is being arrested

DIS SES (40.48-41:04) 16SN

Milasovic would have to try something else to feet for Slovenes. He instrument Milasovic choice was the Yugoslav Communist party, he called an extraordinary congress.

20 January, 1990

DIS SES (41.48-41:15) 17SN

As the delegate stood for brotherhood unity they only knew this congress had been summoned to crush to find Slovenians.

SLOBODAN MILOSEVIC (41:16-41:31) 15SN

The Slovene leaders wanted to improve their vision, their views on the rest of Yugoslavia

DIS SES (41:31-41:38) 7SN

Kucan had anyone who... Yugoslavia second largest republic, Croatia.

IVICA RACAN (41:38-41:48) 10SN

The Slovenes kept me informed about their tactics

DIS SES (41:49-41:59)10SN

Milasovic selected his chairman. One of the leaders who ought him his career. It was the first party congress the president of Montenegro had ever attended.

MOMIR BULATOVIĆ (42:00-42:27) 27SN

My parents were proud of their clever boy. It was such a high position the pressure on me was enormous the Slovene delegates wanted to put their case. They had a vast number of amendments. We voted by raising our cards.

BORISAV JOVIC (42:28-42:42) 14SN

Of course we rejected their amendments. Then they jumped up and said: if you go on like this, you'll destroy the Congress

MILAN KUCAN (42:43-42:54) 11SN

The Serbs were convinced that we Slovenes didn't have the guts to end the agony

DIS SES (42:55-43:01) 6SN

This latest example of the Serbs domineering behavior shocked the delegates from other republics.

IVICA RACAN (43:01-43:25) 24SN

The Serbs loved it. Every time they voted the Slovenes down there was wild applause

Please, we need some discussion, Let's Show some tolerance What is at stake is the Communist Party of Yugoslavia.

MOMIR BULATOVIĆ (43:25-43:34) 9SN

Please! If we allow discussion on everything this Congress will last two months! Please!

DIS SES (43:36-43:48) 12SN

The Serb block showed no mercy. In the break, the Slovenians had the criticise meeting. Kucan knew that walked out he would be blanked for the chaos that could consume Yugoslavia. He offered a deal.

MOMIR BULATOVIĆ (43:49-43:56) 7SN

They'd stay if they weren't outvoted on everything. A few key amendment must be Accepted

BORISAV JOVIC (43:57-44:11) 14SN

Ridiculous! They insisted, If you outvote us once more, we're off. What nonsense! How could we control the votes of 4000 delegates?

SERB DELEGATE (44:12-44:24)

The Slovenes are asking too much. We won't have their ultimatums. They should leave it to us primitives. We'll run the Party

MOMIR BULATOVIĆ (44:27-44:35) 8SN

The tension was rising. Than it all started Rolling down hill

VASIL TUPURKOVSKI (44:39-44:51) 12SN

Second before the final vote was announced..(anlaşılmauan cümle) 44.47 Nobody gave him on the floor.

DIS SES (44:52-44:57) 5SN

Ribicic, one of the Slovenian delegates had been primed to give them the signal. He said that the delegation could not accept climate in the central committee.

CYRIL RIBICIC (45:06-45:13) 7SN

Under these circumstances we have to leave the communist Party of Yugoslavia

SLOBODAN MILOSEVIC (45:34-45:48) 14SN

It was all a dirty game. But I could see right through it. They'd checked out of their hotels. Those stingy Slovenes saved a night's bill. They'd left their bags at reception. He wanted to diminish the melodrama. Lets go on.. (anlaşılmayan cümle)

SLOBODAN MILOSEVIC (45:56-46:20) 24SN

I have a practical suggestion. I suggest we take a break now. That way we can count the delegates who still want to go on with the Congress. I suggest we establish a new quorum

DIS SES (46.23-46:34) 11SN

Milasovic's response was bearing. He would put away the party. It could survive the affection of the trouble of some Slovenians. His gamble depended on keeping on the other delegations in line.

DUSAN MITEVIC (46:36-46:56) 20SN

Milosevic took me aside. He was desperate to stop the Croats leaving as well. If the Croats stayed, Yugoslavia would continue. Everything depended on the Croats.

IVICA RACAN (46:57-47:43) 46SN

Milosevic asked me Are you going to leave? I said, Yes, if this goes on. If you won't compromise. He asked, What do you want? I said to him: We can't accept a Yugoslav party without the Slovenes. Milosevic went quiet. For the first time, I saw him worried. His charm deserted him. When then turned, and we also left the Congress

SLOBODAN MILOSEVIC (47:49-48:02) 13SN

That's how the Yugoslav crisis began. The Slovenes opened the door to the Yugoslav crisis. Although I can't say they were the only ones to blame

İKİNCİ BÖLÜM: “THE ROAD TO WAR”

The Yugoslav – Hungarian Border

GENERAL VASILJEVIC (00:13-00:29) 16SN

It was a foggy night. My agents and I had hidden by the border. Around 2 am, we saw top Croat officials arriving

GENERAL SPEGELJ (00:33-00:48) 15SN

Two lorries with weapons came across the border. We quickly distributed them to police stations all over Croatia.

DIS SES (00:51-00:56) 5SN

Serbian began a secret operation that would culminate in Croatia's war of independence from Yugoslavia

YUGOSLAV TOURIST FILM, 1990

(01:39-02:09) 30sn

Can you imagine a country where it is still find ancient tons embraced crystal Coral Sea. Yugoslavia is a country long turbulent history of the World War 2. It became a socialist federation made up 6 republics and 2 autonomous regions. It speaks five official languages, embraced to East in Orthodox, Catholic and Muslim God. This is known imaginary land. This is Yugoslavia.

DIS SES (02:12-02:50) 38SN

In 1990, the federation of six republics that made up Yugoslavia were still united. But with the collapse of communism, two region republics Serbia and Croatia, fell on this way of rival nationalism. Serbia's president, Slobodan Milosevic had been the first to inflame his people. The Serb's treat provoked the people of neighboring Croatia to respond. In their first real actions they chose the nationalist. Franjo Tudjman as their president.

Palm Sunday, 1990

SPIKER (02:52-03:13) 21SN

On this day Christ triumphant came to Jerusalem. He was greeted as a Messiah. Today, our capital is the new Jerusalem. Franjo Tudjman has come to this people

STIPE MESIC (03:18:03:34) 16SN

We should have been more subtle and careful. We knew we were driving away those Serbs who wanted to live at peace in Croatia

DIS SES (03:36-04:03) 27SN

The bleak land of South Croatia was homed to large numbers of Serbs. It was here the fuse was led that would lead the whole Yugoslavia to ignite. In the dusty railway town of Knin, the authority of president Tuchman's newly elected government was rejected by the local police who are mostly Serbs.

MILAN MARTIC (04:05-04:45) 40SN

I am Police Inspector Martic. We serve the Serb people. We will not obey this vile Croat government. Tell your viewers loud and clear that I, Milan Martic, said this. We, the Serb police in Croatia were left in no doubt. We would have to wear the same badges and uniforms worn by Croat wartime fascists

DIS SES (04:47-05:25) 38SN

Serbs had raw memories of the last nationalists to rule Croatia. They were Hitler's allies. And under the checkup old flag, they killed the hundreds of thousands of Serbs. Tuchman's embrace the checkup an old flag was like waving the Nazi's Swastika in their faces. When Tuchman sent his police ministers down to Knin to deal with the rebel police. The local men a Serb dentist prepared a reception committee.

MILAN BABIC (05:25-05:47) 22SN

Please move to the other side of street. We met opposite the police station in the garden of a cafe. I ordered my Serb activists to get the people onto the Street

DIS SES (05:49-05:54) 5SN

Inside the police station the crime minister tried a conciliatory align with his employees.

KNIN POLICE STATION

5 July 1990

PERICA JURIC (05:56-06:09) 13SN

Every policeman has the right to his own political views. After I had finished. Martic's men launched into me

MILAN MARTIC (06:09-06:14) 5SN

At the beginning, that young man was far too cocky

They are speaking in the meeting (06:14-06:33) 19sn

It's not just us police protesting. The whole Serb nation is with us. The people outside are with us

MILAN MARTIC (06:33-06:45) 12SN

I have never seen man so scared. He went to the toilet ten times. Perhaps it was something he had for lunch

PERICA JURIC (06:45-07:01) 16SN

Outside, thousands of people were yelling. My colleague said to me. Promise them anything. Promise them a Serb state anything to get us out of here. That was a lynch mob

Crowded (07:01-07:06) 5sn

We support our police!

MILAN MARTIC (07:06-07:15) 9SN

Without our help, the crowd would never have let them go. That was the end of Croat authority in Knin

DIS SES (07:16-07:23) 7SN

The police chief and the dentist tried to turn the protest into a full scale rebellion.

MILAN MARTIC (07:23-07:37) 14SN

I was given the task of building up a defense force. Either we got arms from Yugoslavia or we had to get the protection of the Yugoslav Army

DIS SES (07:40-08:14) 34SN

For a Serb revolt to be successful, it needed a support from Belgrade, the capital of both Yugoslavia and Serbia. The president of Serbia, Slobodan Milosevich, who is happy to stood the flames of unrests in Croatia. The rebel mayor of Knin became a frequent visitor. Milosevic turn the request for the military support over to his closest colleague.

BORISAV JOVIC (08:15-08:25) 10SN

Milosevic asked me to meet the Serbs from Croatia. He asked me as chairman of the Yugoslav State Council.

13 August 1990

DIS SES (08:27-08:38) 11SN

That year Serbia held the campership of the Yugoslav state council. The body which gave orders to army. The Serbs from Knin had found a well-placed ally.

BORISAV JOVIC (08:30-08:55) 25SN

They demanded action to stop Croatia going independent. When last independent. Croatia had committed genocide against Serbs. They were really scared.

DIS SES (08:55-09:04) 9SN

The man in charge of law and order in Yugoslavia another Serb advice the visitors from Knin on how to run their rebellion.

PETER GRACANIN (09:05-09:22) 17SN

I told them to put up barricades. I said if you can't get anything else, use hunting rifles. Patrol your streets at night. Guard against attacks from the fascists who run Croatia

MILAN BABIC (09:23-09:33) 10SN

We did not get a specific promise. But I was left in no doubt that Belgrade would help us.

DIS SES (09:36-09:48) 12SN

Armed with more than advice, the Serbs from Knin organized road blocks. Belgrade television was quick to play on the fears of their Serb brothers in Croatia.

Street Interview (09:49-10:12) 23sn

3.30 am. At a roadblock near Knin in Croatia. We are scared. We Serbs must protect ourselves. We've learnt from the past. We must stop history repeating itself.

DIS SES (10:25-10:29) 4SN

The crisis in Knin came of the height in tourist season.

TOURIST

We think a scene is absolutely superb and Yugoslavian people are so friendly.

DIS SES (10:40-11:10) 30SN

Tourism, a vital source of Croat government revenue was on the threat. And the Serb minority in Croatia had blocked the key road and railways to the Croat capital Zagreb to the sea. In the crime time of Split, where the European athletic championships were about to begin. President Tudjman faced a dilemma: should we act against the rebellious Serbs? If he did, would the Yugoslav federal authorities intervene?

FRANJO TUDJMAN (11:10-11:30) 20SN

I was in Split I ordered my Croat police to send special forces to disarm the rebel Serb police in Knin

PERICA JURIC (11:30-11:46) 16SN

My boss said: Take helicopters and fly to Knin. We must restore law and order. It is our duty and our right

DIS SES (11:49-11:57) 8SN

The minister was uneasy. The rebellion in Knin was spreading and he knew its leaders were backed by Belgrade.

PERICA JURIC (11:58-12:10) 12SN

I said: The Yugoslav Army will stop us. My boss replied: Dare them.

DIS SES (12:13-12:40) 27SN

3 police helicopters took off from the Croat capital Zagreb informing air traffic control. They were carrying equipment to the coast. In fact, they were crown with Croat special forces ready to join grand units' in an attack on rebel Serbs. 10 minutes after take-off, air traffic control alerted the Yugoslav army, and the helicopters were on coast for Knin.

GENERAL RASETA (12:42-12:54) 12SN

I was told to order the helicopters to turn back. If they refused, we were to shoot them down

PERICA JURIC (13:01-13:25) 24SN

Army MIG s flew low over us. They were showing us what small fry we were The pilot radioed on order. Return to base, or we will shot you down we turned round and flew back to Zagreb

DIS SES (13:25-13:32) 7SN

President Tudjman was now sure that the challenge Serbs in Knin was more local scuffle.

FRANJO TUDJMAN (13:33-13:44) 9SN

They knew what they were doing. They were supporting a rebellion against my elected government

BORISAV JOVIC (13:44-14:06) 22SN

Tudjman rang me from Zagreb. He raged: This is a catastrophe!

You are undermining my democratically elected government.

Are you trying to overthrow me. Or what. You have cooked this up in Belgrade

FRANJO TUDJMAN (14:06-14:24) 18SN

They denied it, and made excuses. They said they had not ordered the helicopters to turn back air traffic control had done it for technical reasons. We knew that was nonsense

KNIN, 17 AUGUST 1990

Dis Ses (14:31-15:00) 29sn

Round 1: to the Serbs. The Serbs in Knin now declared their mini Serbia on no go area for Croats. Croat TV doubted the rebellion, the revolution of the logs and try to love it off as the work of a few drunken Serbs.

CARTOON

This is Serbia.

DIS SES (15:30-15:42) 12SN

This was no joke for a president who had been elected to restore Croatia's pride. The Yugoslav army had humiliated him and he had no means to respond.

GENERAL SPEGELJ (15:45-16:06) 21SN

I went to President Tudjman. I said we had to act now. The Yugoslav Army was supposed to provide the Croat police with arms. Obviously they wouldn't. So we had to arm ourselves. He agreed with me

DIS SES (16:06-16:14) 8SN

This retired Yugoslav army general had got himself a secret mission. At first he run into problems

Warren Zimmermann (16:14-16:40) 26sn

They approached us about supplying them with arms. They said they wanted to improve their police techniques and their police force. I have to say I did not hesitate in a second before I recommended to Washington that we turned them down. We certainly did not want to be arming a Croatian police force so it could have impressed Serbs.

DIS SES (16:40-16:43) 3SN

The Croats took their business elsewhere.

GENERAL SPEGELJ (16:44-17:03) 19SN

I went to Budapest and did a deal in Hungary. I bought a consignment of weapons when our Eurocheque had cleared we sent off two lorries

DIS SES (17:05-17:15) 10SN

The two lorries loaded with Kalashnikovs arrived at the Hungarian-Croat border in the early hours. Someone had been tipped off.

GENERAL VASILJEVIC (17:15-17:36) 21SN

I had my surveillance team in place at the border. We could not be certain that the lorries contained arms. But senior Croat police were there, making sure they got through.

DIS SES (17:37-17:47) 10SN

The lorries disappeared into the night. Yugoslav Military intelligence now began a major operations to prove who was behind this smuggling.

GENERAL SPELJ (17:49-17:57) 8SN

Army agents started asking questions in Budapest. Aggressive measures were taken against us.

SLAVKO DEGORICIJA (17:58-18:26) 28SN

I said: If we can't bring in arms by plane or ship or lorry then we must use private cars. There was consternation. Cars? But they got the message. The cars started bringing arms in. Some got caught but by God, a lot got through

DIS SES (18:28-18:49) 21SN

Only the army of Yugoslav Federation was capable of stopping the Croats. A display of force had been enough to turn back the Croat helicopters before Knin. Now the Yugoslav high command face the fact that government of Croatia was equipping itself to form a rival army.

ADMIRAL MAMULA (18:52-19:09) 17SN

It was our duty to act. Arms were being smuggled in this was a rebellion against Yugoslavia. A rebellion against an internationally recognized state

DIS SES (19:13-19:41) 28SN

But these arm smugglers were the democratically elected government of Croatia. It would be politically dangerous to arrest them. The army acted carefully. At the beginning of January 1991, an order was issued, aimed of the Croats. All illegally held weapons must be handed in 10 days. Croat ministers were openly defied.

STIPE MESIC (19:41-20:19) 38SN

What are we to do? Part of Croatia is in rebellion. Should we import two lorry loads of pens? Then we could write. Please don't attack us I have a message for the Serbs. The Croat flag will soon fly over Knin

DIS SES (20:23-20:32) 9SN

Mesic then firmed to Belgrade to tell the Serb leadership what is government would do if an attempt was made to disarm them by force?

BORISAV JOVIC (20:33-21:08) 35SN

Mesic said if we did not back down the Croats would do the following. He told me to write it down, in case I forgot something. One: Croatia would secede. Two: They would ask the United Nations to intervene. These arms smugglers had the cheek to ask for UN protection! Third: they would walk out all organs of the federation I said: This means war

29 January, 1990

DIS SES (21:09-21:36) 27 SN

Fear swept the Croat capital Zagreb that the Yugoslav army was about to move. Croats prayed for peace. President Tudjman called an emergency session of his parliament.

FRANJO TUDJMAN (21:37-21:52) 15 SN

The use of force will be treated as a threat to our republic. We will view any attempt to repress Croatia as an enemy occupation

Dis Ses (21:53-22:01) 8sn

DURING THE SESSION AN INVITATION ARRIVED. TUDJMAN WAS ASKED TO GO TO BELGRADE TO FACE THE YUGOSLAVIAN leadership and the army.

FRANJO TUDJMAN (22:01-22:10) 9SN

My colleagues were in tears begging me not to go to Belgrade

DIS SES (22:10-22:14) 4SN

Rumors spread that if they went to Belgrade, Tudjman and his ministers would be arrested.

FRANJO TUDJMAN (22:14-22:35) 21SN

We have no choice. I must go to Belgrade to negotiate. I felt that if I were murdered, it would prove to the World that Belgrade was attacking freedom and democracy in Croatia. That is why I went.

DIS SES (22:37-22:57) 20SN

The state council, Yugoslavia's highest authority was the body which could give the order to the army to act against Croatia. On 25 January 1991, that evening they met in Belgrade to deal with Croatia's refusal to hand over weapons. Every republic had a vote.

25 January 1991

BORISAV JOVIC (22:58-23:12) 14SN

The Croat rejected our proposals. The other State Council members did not know what to do. It was obvious the army had to be sent in.

DIS SES (23:13-23:25) 12SN

The state council members waiting for the Croat president to arrive, argued on. The head of the Yugoslav military, then they deceptively innocent request. It was a trap.

STIPE MESIC (23:26-23:38) 12SN

Before the main evening news, the General called for a break. He said we should watch the news and continue afterwards

DIS SES (23:40-23:58) 18SN

Like the rest of the country, the state council found themselves watching a TV program shot as the caption says on VHS without the knowledge of its participants. The film showed that chief Croat arms fire talking about what is called terrorist formations in Croatia.

Movie (24:01-24:23) 22sn

In this military district the Yugoslav army has 9.000 officers. They also have 18.000 soldiers. That covers Slovenia, Croatia and part of Bosnia. We now have 80.000 men with Kalashnikovs

DIS SES (24:23-24:29) 6SN

Yugoslav military intelligence who made the film into cut the material with public statements by president Tudjman.

FRANJO TUDJMAN (24:30-24:36) 6SN

We have not been arming illegally

MOVIE (24:37-24:47) 10SN

Don't you understand? We are at war. With whom? With the Yugoslav army

DIS SES (24:48-24:52) 4SN

The Serb chairman quiet live reveled in the discomfort of his Croat colleague.

BORISAV JOVIC (24:54-25:08) 14SN

They could not believe their eyes! They had been filmed planning murder and treason

STIPE MESIC (25:09-25:23) 14SN

I said some bits were genuine but the film was doctored with modern technology, anything is possible

BORISAV JOVIC (25:24-25:34) 10SN

They said it had been doctored in an attempt to overthrow their government. In fact, they had been caught red handed

DIS SES (25:35-25:45) 10SN

When president Tudjman finally join the meeting instead of responding to the film he issued a warning to the Defense Minister General Kadjevic.

FRANJO TUDJMAN (25:46-25:52) 6SN

I told the General he would have to answer for any bloodshed

BORISAV JOVIC (25:52-26:00) 8SN

Tudjman's arrival did nothing to improve the atmosphere. We were at each other's throats until the early hours

ADMIRAL MAMULA (26:00-26:21) 21SN

The General said the film would force Tudjman's government to back down. It would show them to be bloodthirsty plotters when the Croat people saw the film. They would disown Tudjman

DIS SES (26:23-26:53) 30SN

That night the armies tactic appeared to work. Isolated in the Serb capital, the Croat leaders caved in. Tudjman was forced to give a promise. He would allow Yugoslav army to arrest those implicated in smuggling arms. He got back to Zagreb in the early hours, exhausted. And certain how his people will react. He did not tell anxious reporters about his promise.

FRANJO TUDJMAN (26:55-27:15) 20SN

Our people in Croatia can now sleep peacefully. We can return to normal. We won't wake up to find tanks on the streets

DIS SES (27:16-27:58) 42SN

When Tudjman worked out, he found his people's fear had given way to celebration. Safe on home ground, Tudjman withdrew the promise he made in Belgrade. Instead of helping army the arrest cooperates, he passed a law giving his ministers immunity. The chief arm smuggler himself appeared on Croat television to answer the question: Was the film a forgery?

Tv studio (27:58-28:05) 7sn

The film was a total fabrication. The General met me

DIS SES (28:05-28:10) 5SN

On leaving the studio the general immediately set out to discover who had given him away.

PERICA JURIC (28:13-28:32) 19SN

(anlaşılmayan cümle)

DIS SES (28:35-28:41) 6SN

The general had been filmed while trying to persuade two Yugoslav army officers to steal arms for Croatia.

GENERAL SPEGELJ (28:42-28:55) 13SN

I was with friends I really trusted the day I was betrayed

DIS SES (28:57-29:06) 9SN

But one of them, though a Croat and family friend put Yugoslavia first. He had no video camera inside his television set.

PERICA JURIC (29:07-29:15) 8SN

In the job, it's not wise to trust people

DIS SES (29:18-30:40) 82SN

Croat TV mocked the impotence of the Serbs. Milosevic, Jovic and Yugoslavia's Defense Minister with their mocking cruel of Serb nationalists. The Croats had got away with it. President Milosevic now declared himself a guardian of Yugoslavia. He persuaded the generals in only way to save the federation was to mobilize the army to disarm the Croats. But the generals needed an order from the state council, representing all the republics. To persuade the state council with require the skills of Machiavelli. A demonstration in the center of Belgrade is own capital provided Milosevic to the chance to show how the army could be used. The demonstrators demanding press freedom in Serbia gathered in the spring sunshine.

9 March 1991

ZARKO JOKAOVIĆ (30:45-30:57) 12SN

They were chanting slogans it was all perfectly peaceful

DIS SES (30:58-31:01) 3SN

Milosevic chose to see otherwise.

BORISAV JOVIC (31:01-31:12) 11SN

Milosevic rang to say there was chaos in the streets

He said we might need to use the army

DIS SES (31:12-31:22) 10SN

Borisav Jovic the most trusted ally of president Milosevic was still chairman of the council on which controlled the army. He began to work the firms.

VASIL TUPURKOVSKI (31:23-31:31) 8SN

Very very soon after the beginning of the demonstration in Belgrade, Jovic called me.

BORISAV JOVIC (31:32-31:37) 5SN

It was about noon. Between 11 and 12

VASIL TUPURKOVSKI (31:38-31:59) 21SN

He was telling me: "Vasil this is a matter of history for. We have to block this. Because the war will appear. This is a completely legal action. It is mend to this type of Serbia and Yugoslavia that the army has to act.

12.30, 9 March 1991

DIS SES (32:01-32:16) 15SN

Vasil Tupurkosvki was surprised because the demonstration he saw on TV was massive and peaceful. He refused to wrote for bringing the army. Soon after this the Serb police were sent in

ZARKO JOKANOVIC (32:18-32:41) 23SN

In the middle of one of the speeches a teargas canister was fired into the crowd. People started running. The police had formed a cordon. So wherever we ran. There were clashes

DIS SES (32:55-33:04) 9SN

The Serb leaders asked tanks to be put on the streets 3 hours earlier. Now the case was stronger.

VASIL TUPURKOVSKI (33:07-33:24) 17SN

Finally about 6 o'clock in the evening when Jovic called me at 7.30. I told them ok. I will vote yes. Because I saw their casualties. Others (demonstrations) will come for sure. Everythin was getting out of control. Obviously we are watching the TV.

BORISAV JOVIC (33:30-33:45) 15SN

I rang each member of the State Council again. A majority agreed to order the army onto the streets. But only to prevent vandalism

DIS SES (33:45-33:54) 9SN

Now the Yugoslav Army Chief of Staff firmed the Serb Police Minister. This is a recording of what he say:

GENERAL ADZIC (33:54-34:13) 19SN

When the army gets there send in your police order them to attack the demonstrators. Go for them. Beat them until you're exhausted

DIS SES (34:16-34:22) 6SN

Within the hour Milosevic appeared on TV to justify the intervention of Yugoslav army.

DIŞ SES (34:23-34:35) 12SN

Today in Belgrade our biggest asset was in danger. The threat was to peace

SLOBODAN MILESOVIÇ (34:37-34:46) 9SN

Serbia will use all legal means to oppose the forces of chaos

DIS SES (34:46-34:57) 11SN

Milosevih had got the tanks out of barracks once. No he could take the next step toward deploying them in Croatia. It all began with the television announcement.

VASIL TUPURKOVSKI (34:58-35:07) 9SN

Watching television about 11 o'clock maybe even midnight sth like that. All of a sudden TV program interrupted and we saw Jovic.

DIS SES (35:09-35:17) 8SN

The Serb chairman of state council, the collective presidency of Yugoslavia started of his fellow council members.

VASIL TUPURKOVSKI (35:17-35:31) 14SN

Those the member of presidents on TV that we have a meeting of the presidency is a supreme commend. The next day 3 o'clock - 4 o'clock in Belgrade

DIS SES (35:34-35:43) 9SN

Yugoslavian representative was too frightened to come. The Croat the fearing arrest believed he had to attend his colleagues round.

STIPE MESIC (35:44-35:57) 13SN

When we arrived, we saw military buses. Officers told us our meeting had been moved to army headquarters

VASIL TUPURKOVSKI (35:57-36:05) 8SN

Colonel came to us and he showed very dramatic orderly that we have to enter the bus.

STIPE MESIC (36:05-36:15) 10SN

This was a warning the army was trying to scare us to make us see it was a serious situation

VASIL TUPURKOVSKI (36:15-36:21) 6SN

The message was clearly afraid. You cannot do this that immediately. We all sat up like that.

DIS SES (36:21-36:28) 7SN

(anlaşılmayan cümle)

VASIL TUPURKOVSKI (36:29-36:45) 16SN

We entered the meeting room. It was very cold. I could say not more than 15 (people). The presidency was trembling before the military. The camera was never before we saw a camera.

Yugoslav Military Headquarters

12 March, 1991

DIS SES (36:45-36:59) 14SN

Cameras recorded every word. All parts of army's plan intimidated the state council. The Serb chairman called on the minister of defense, general Kadijevic.

GENERAL KADIJEVIC (37:00-37:22) 22SN

An insidious plan has been drawn up to destroy Yugoslavia. Stage one is civil war. Stage two is foreign intervention. Then puppet regimes will be set up throughout Yugoslavia

DIS SES (37:22-37:29) 7SN

The minister of defense then prepared an immediately declaration of National State of Emergency.

VASIL TUPURKOVSKI (37:31-37:46) 15SN

The army proposal was given enough from that you cannot given enough to tell anyone. It was the responsibility of the presidency to save the country from civil war.

This was the explanation. And the most of us it was clear that truly that kind of situation exist.

DIS SES : (37:47-37:49) 2SN

The Croat would have none of it.

STIPE MESIC (37:49-38:22) 33SN

Using the army is just your way to enlarge Serbia. That means war. I tried to bring the Generals back to reality. I wanted to market hem see the crisis was not Croatia's fault. If you don't order action. You will destroy the Federation. It's up to you

DIS SES (38:40-38:50) 10SN

The moment of decision had come. The Serb chairman needed to support for the 5 of the 8 voting members. He turned first the reliable ally.

VASIL TUPURKOVSKI (38:53-39:12) 19SN

The vote was yes, the cost. I said no. Message was next to me as vice president and he said no. Then Jovic yes. And then Boudjin yes. It was 3 to 1 came Riza Sabunxchiu.

RIZA SAPUNXHIU (39:12-39:34) 22SN

I did ask if this was the right moment. Were you happy with the answer? I suppose so. Good that's a yes. What about you, Bogic?

BOGIC BOGICEVIC (39:35-39:43) 8SN

It is my duty to prevent civil war at any price

DIS SES (39:43-39:56) 13SN

Everything now hung on Bosnia's representative with a mixed population of muslims, Serbs and Croats. Bosnia had most lose if Yugoslavia descended into civil war.

VASIL TUPURKOVSKI (39:57-40:07) 10SN

The pressure on Bogicevic was tremendous. He was Serbian and badly presenting of Bosnia Herzegovina and very much oriented towards Yugoslavia.

BOGIC BOGICEVIC (40:08-40:34) 26SN

Jovic thought I would vote with the Serbs. I'm willing to discuss this further. You are not making any sense

VASIL TUPURKOVSKI (40:34-40:40) 6SN

Mihalovic was starting to shout. Vote, what is the problem, vote. Yes or no vote. Bogicevic vote.

STIPE MESIC (40:41-40:47) 6SN

There was a deadly silence when he finally voted

BOGIC BOGICEVIC (40:53-40:56) 3SN

At this time, any move would be counter- productive

BORISAV JOVIC (41:00-41:02) 2SN

I declare the session closed

DIS SES (41:05-41:26) 21SN

But nearby in the Serb Presidential Palace, Slobodan Milosevic was a head of the game. He announced that Serbia and her allies were withdrawing from the state council.

SLOBODAN MILESOVIĆ (41:28-41:47) 19SN

We used to think the State Council did its job properly. This illusion is now dead. Better to face up to the truth than delude ourselves

DIS SES (41:48-41:54) 6SN

Milosevic was trying to destroy supreme authority of Yugoslavia which control the army high command.

BORISAV JOVIC (41:54-42:10) 16SN

The General could say he no longer had a civilian commander. He could now take the decision to disarm the Croats himself. That was our formula

DIS SES (42:11-42:23) 12SN

Milosevic and Jovic was seeking to give the army of free hand to launch war on Croatia. But they were unsure how the west would react.

BORISAV JOVIC (42:24-42:28) 4SN

The American Ambassador had asked to see me

WARREN ZIMMERMANN (42:28-42:37) 9SN

What I said that to Jovic was that we were very anxious that force not to be used in Croatia.

BORISAV JOVIC (42:37-42:44) 7SN

He was telling us to do nothing about the formation of a Croat paramilitary force

WARREN ZIMMERMANN (42:45-43:01) 16SN

Mr. Zeremony said I think you should have confiscated this point that how many army is the US and how can you tolerate having more than a one army in your country, how can you expect us not to react one. The Croats are trying to build of their own army.

BORISAV JOVIC (43:01-43:12) 11SN

This was direct pressure on us, the Yugoslav authorities an intervention from a superpower

DIS SES (43:16-43:19) 3SN

The Serbs looked too traditional ally.

BORISAV JOVIC (43:21-43:35) 14SN

What I am about to say has never been revealed before. I consulted the Defense Minister. We decided he should go to Moscow

DIS SES (43:40-43:46) 6SN

In Moscow the General met secretly with the hardline communists who are the Soviet Ministry of Defense.

BORISAV JOVIC (43:48-44:06) 18SN

We agreed he should ask. If we seize the arms from Croatia by force and if the West intervenes. Will you Russians defend us?

DIS SES (44:06-44:17) 11SN

The Soviet Defense Minister gave General Kadijevic details of their intelligence reports. These showed that the Yugoslavian army is safe to ignore Western warnings.

BORISAV JOVIC (44:19-44:34) 15SN

No one else from the State Council knew he went. It was a private matter, all perfectly legal. We just needed the information

DIS SES (44:34-44:44) 10SN

Milosevic and Jovic went to the Yugoslav Army Headquarters for the launch of the military action plan together.

GENERAL ZIVOTA PANIC (44:45-45:01) 16SN

Most army officers and the people wanted a state of emergency. Everyone really wanted the army to move in. We needed military rule

DIS SES (45:04-45:12) 8SN

Just 5 days earlier of the state council, the Ministry of Defense, General Kadijevic, had made his intentions clear.

The Speech on TV(45:13-45:23) 10sn

If you won't order us to move we'll act on our own

DIS SES (45:23-45:31) 8SN

But now, when the time came to act his fellow conspiracies were fell in shock. General Kadijevic hesitated.

BORISAV JOVIC (45:34-45:53) 19SN

The army thought the West would condemn any use of force. It would be seen as a coup. He said he feared it would make the crisis in Yugoslavia worse

Admiral Mamula (45:53-46:14) 21sn

I have no doubt he wanted to save Yugoslavia . But he would not use the army to do it. It was more than his conscience could bear. He could not bring himself to give the order

DIS SES (46:15-46:41) 26SN

Yugoslavia's senior general had dashed Milosevic's plan. Within weeks president Tudjman was openly fronting his weapons. Croatia had chosen the path to independence.

BORISAV JOVIC (46:45-46:52) 7SN

We know that the Croat nation will rise as one if we have to defend our sovereignty

15 April 1991

DIS SES (46:58-47:13) 15SN

Milosevic seen to expect the inevitable. He called a summit with Tudjman to work out how to cover up Yugoslavia between them. But the Serb leader had other plans.

BORISAV JOVIC (47:14-47:30) 16SN

We decided to change tactics. We would deploy troops in Serb areas of Croatia. The Croats would provoke war. Then we could take those territories

Two weeks later war broke out in Croatia

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: WARS OF INDEPENDENCES

Parliament of Croatia 25 June, 1991

DIS SES (00:41-00:50) 10SN

The republic of Croatia declares itself independent from Yugoslavia and pleads from the world recognition.

FRANJO TUDJMAN(00:58-01:13) 15sn

We call on all parliamentary democracies. Recognize the will of the Croat people to join the society of free and independent nations

DIS SES (01:17-01:41) 24SN

Behind their smiles, Croatia's' leaders were nervous. They fear that Serbia, the biggest Yugoslavian Republic, would crash them. The neighboring Republic of Slovenia, also declared independence that day. The Slovene's were more daring and immediately kicked Yugoslav customs officials of their borders with Italy and Austria.

Slovenia Border (1:42)

Welcome to Slovenia

Thank you

Passport, please

DIS SES (01:48-01:55) 7SN

26 June, 1991

Could Yugoslavia let it the richest western Yugoslavian Republic go without a fight?

Soldier talks with his commander (2:03)

Mr. President, the militia are ready for inspection in honor of Slovenia's independence

DIS SES(02:14-02:24) 10SN

The Slovene president, reviewed his militia aware that he might soon need them to stop the Yugoslav army from reasserting the control.

MILAN KUCAN (2:39-02-56) 17sn

I returned home after the ceremony. I was my speech for the congress the next day. The phone rang. My aider said. "Army tanks are on the move"

GENERAL RASETA (2:57-03:10) 13sn

He rang me for an explanation. He asked, "General, are you launching an attack on Slovenia?"

MILAN KUCAN (3:10-3:17) 7sn

I said, "Tanks are on the streets moving towards town"

GENERAL RASETA (3:17-3:22) 5sn

And I said."Mr. President, we have no plans to attack you"

MILAN KUCAN(3:23-3:32) 9sn

He said, 'Tanks? What tanks? You've been misinformed. Go back to sleep''

DIS SES (03:34-03:47) 13SN

Tanks were rolling through Slovenia. But the president have reason to believe Slovenia might still get away with it. Two months earlier he had had a surprising talk with the one men in Yugoslavia, the army listen to.

SLOBODAN MILOSEVIC (3:48-4:01) 13sn

The Slovene President decided it would be better to leave Yugoslavia to separate

DIS SES (04:01-04:18) 17SN

The Serb president made a tempty offer. He'd support Slovenia's succession if Slovenia in return supported his plan. Allow the millions of Serbs who lived all over Yugoslavia to succeed from their republics and unite with the Serb motherland.

MILAN KUCAN (4:18-4:32) 14sn

Milosevic took me by the arm. He said, 'We both know what's going to happen. You Slovenes want to leave. So let's make a deal''

SLOBODAN MILOSEVIC (4:33-4:45) 12sn

Let's re-write the constitution and extend the right to secede not just to republics. But to all ethnic groups

MILAN KUCAN (4:49-5:00) 11sn

With Milosevic, you can never relax Show him a finger, and he'll have your arm off.

DIS SES (05:00-05:14) 14SN

Kucan did not risk on Milosevic's word. So at 5 am, shortly after the tanks had begun moving he summed his cabinet (kabineyi topladi) in the presidential offices. They have to decide whether they have to fight the Yugoslav army.

MILAN KUCAN (5:14-5:22) 8sn

It looked as though war was upon us. I didn't know if we were preperad for it.

14 JANEZ JANSA (5:23-5:29) 6sn

Nobody spoke. We all avoided each other's eyes

IGOR BAVCAR(5:34-5:41) 7sn

It felt like eternity, but it lasted only a few minutes

MILAN KUCAN (5:41-5:50) 9sn

None of my ministers wanted to commit themselves

IGOR BAVCAR (5:50-5:55) 5sn

Kucan just said, ''OK, that's decided''

27 June,1991

MILAN KUCAN (5:58-6:05) 7sn

He is making an explanation in his office
The Republic of Slovenia will take all necessary measures to defend our independence against the Yugoslav Army

DIS SES (06:05-06:30) 25SN

All the army plan to do was re-take the border posts. They weren't expecting resistance. They deployed just 2.000 untried conscripts who was split up into small groups for their task. It was a tactical area. Each army unit was now vulnerable. Slovenia mobile 35.000 police and militia who quickly surrounded them.

JANEZ JANSKA (6:33-6:49) 16sn

The Yugoslav troops depended on our infrastructure. Their barracks were separate from their stores. We cut them off

DIS SES (06:55-07:10) 15SN

Yugoslavia blocked every major road of country. The thousands of Yugoslav troops in the barracks were trapped. Yesterday they were there to protect Slovenes. Today they were there for hostages.

Yugoslav TV News

Soldier and commander speech

-How are you?

-How the hell do you think I am?

- Tell me, do you understand your assignment?

-All I know is that they keep shooting at us

-Who's shooting at you?

-The Slovenes. Who do you think?

-So what's the battle about?

-Supposedly. They're trying to leave Yugoslavia and supposedly, we're trying to stop them.

COLONEL AKSENTIJEVIC(7:40-7:45) 5sn

We were completely wrong-footed

DIS SES (07:45-07:52) 7SN

Officers like the colonel, a Serb for 40 years served in Slovenia, so their lives work shattered.

COLONEL AKSENTIJEVIC (7:53-8:04) 11sn

I couldn't believe a Slovene soldier would shoot at me. I was naive. I thought the country we all served was indivisible

DIS SES (08:09-08:23) 14SN

The army tried to push the Slovene barricades. They started airlifting supplies to their in circum soldiers. The Slovenes threw down the gong let.

IGOR BAVCAR (8:29-8:49) 20sn

I couldn't have made it any clearer to the Army: 'Fly a helicopter over the capital and we'll shoot it down'' We sent a helicopter from my barracks. It was filled with provisions

COLONEL AKSENTIJEVIC (8:50-8:58) 8sn

The moment it was hit. We heard it. We felt it hit the ground

DIS SES (08:59-09:15) 16SN

All the helicopter being carrying was bread for the Yugoslav soldiers. The pilot who led dead on the twisted packages was a Slovene serving the Yugoslav army.

COLONEL AKSENTIJEVIC (9:18-9:31) 13sn

That was a harsh blow. That was the moment I realized it was all over

27 June, 1991

BBC NEWSNIGHT

Spiker (9:39-9:50) 11sn

The new order in Europe faces its first test. As Yugoslavia's army moves to crush Slovenia's democratically pre-independence. Should the rest of Europe stand aside?

Dis Ses (09:52-10:07) 15sn

In Luxemburg, European committee leaders were at the summit meeting. They came to show that they could handle the trouble in their own backyard without American help. They dropped everything to deal with the crises.

World Leaderships Meeting

JOHN MAJOR (10:08-10:14) 6sn

The first price is to hold the federation together of the Yugoslavia. But the moment we face an emergency situation.

DIS SES (10:14-10:28) 14SN

The easy was sent of a rescue nation. Three foreign ministers to persuade Slovenia and Croatia to back down. They recon the rebel republics listen in the hope of international recognition.

GIANNI DeMICHELIS (10:29-10:45) 16sn

We supported their declarations of independence. But support meant nothing without our formal recognition. We'd make them wait three months. So we'd have time for talks

DIS SES (10:46-10:53) 7SN

Since Slovenia was now they met a newly independent Croatia.

GIANNI DeMICHELIS (10:54-11:44) 50sn

It was bizarre President Tudjman was making his international debut as Croatia's president. He expected us for dinner, but we arrived at 3 a.m. But Tudjman was determined to play the perfect host. So at 3 a.m. we sat down to a full state dinner. The courses kept coming. How can I describe it? There was propriety ceremony and etiquette. But we had a crisis on our hands. When President Kucan arrived, the atmosphere changed. He was in the eye of the storm. He was nervous. He couldn't face all that food.

MILAN KUCAN (11:49-12:11) 22sn

I hadn't slept for days and it showed. I'd had talks with them all on other occasions. M. Poos of Luxembourg asked, 'What's the matter?'' I said, 'We're at war''

DIS SES (12:12-12:22) 10SN

The easy ministers soon had sty to celebrate. They stopped to war at Yugoslavia. The Slovenes agreed to ceasefire and negotiations.

JACQUES POOS(12:23-12:33) 10sn

I think that we achieved the main aim of our mission which is a bring about an escalation of the situation.

DIS SES(12:33-12:44) 11SN

But the army and Slovenes kept fighting. The Yugoslav soldiers were getting the waste of it.

COLONEL AKSENTIJEVIC (12:52-13:12) 20sn

I rang headquarters an asked the general on duty: 'What's going on? Are we an army or not?

'Do something! Our boys are being killed. We're losing helicopters'' 'If we're an army, we should act. If not, we should retreat''

Yugoslav Ministry Defense

DIS SES (13:13-13:27) 14SN

The decision had to be taken in Belgrade, the capital of both Serbia and Yugoslavia. The minister of defence proposed to the Yugoslav states council that the launch and massive military attack.

BRANKO KOSTIC(13:28-13:42) 14 SN

We asked the minister. 'What do you mean, a massive attack on Slovenia. He said he'd use the Air Force, artillery, tanks- a massive attack

GENERAL VASILJEVIC (13:43-13:52) 9sn

We could take absolute control in 24 hours. We'd make all the necessary arrests

BRANKO KOSTIC (13:53-13:59) 6sn

They said we must expect heavy casualties

DIS SES (13:59-14:09) 10SN

The state council members were about to authorise the attack. All they needed was the knot from the most powerful public Serbia. But they were inferably surprise.

BORISAV JOVIC (14:10-14:30) 20sn

I put it bluntly. We didn't want a war with Slovenia. Serbia had no territorial claims there. It was an ethnically pure republic- no Serbs. We couldn't care less if they left Yugoslavia

GENERAL VASILJEVIC (14:31-14:41) 10sn

And he proposed we withdraw the Army from Slovenia to the new borders.

BORISAV JOVIC(14:42-14:45) 3sn

Nobody said a single Word

GENERAL VASILJEVIC (14:45-14:58) 13sn

We're soldiers, you know. That was an order from our supreme command. It was not for me to argue

DIS SES (14:58-15:04) 6SN

Reluctantly the general stopped the fighting in Slovenia. Serbia's ambitions lay a square.

SLOBODAN MILOSEVIC (15:05-15:13) 8sn

I was against using the Yugoslav Army in Slovenia

BORISAV JOVIC (15:14-15:22) 8sn

We would have been overstretched. With Slovenia out of the way, we could dictate terms to the Croats

DIS SES (15:23-15:28) 5SN

The Serb president asserted his legitimate interest in Croatia.

GIANNI DeMICHELIS (15:29-15:40) 11sn

That night, Milosevic and I met privately. He said something I still remember: "Coatis can't just walk out. 600.000 Serbs live there"

SLOBODAN MILOSEVIC (15:41-15:56) 15sn

If we grant the Croat people, the right to leave Yugoslavia than they can't deny others the right to make their own choice. The Serbs wanted to stay in Yugoslavia

GIANNI DeMICHELIS (15:57-16:05) 8sn

He said, "These 600.000 Serbs and their lands must go to us or we won't let the Croats leave so easily"

DIS SES (16:11-17:00) 49SN

Unlike Slovenia, Croatia had a large Serb minority. Here in Vukova?? Near the border with Serbia, the real war in Yugoslavia would begin. Serb nationalists in Croatia had already seized the power in dozen villages. They wanted to link them up and it expel the Croats who were in their way. Then this pure Serb mini-state could join the motherland. The first step to the creation of a new Yugoslavia run by and for the Serbs. To this end, extremist allies of president Milosevich set about provoking a conflict between Serbs and Croats.

VOSIJLAV SESELJ (17:07-17:25) 18sn

We Serbs are in danger. Croat fascist hordes attack Serb women and children in our villages. The Croat fascist hordes are planning genocide for the Serbs

VOSIJLAV SESELJ (17:27-17:36) 9sn

That year we launched a massive campaign to recruit volunteers. We sent them to the danger zone in Eastern Croatia

DIS SES (17:37-17:58) 21SN

The man whose job it was to stop Serbian thrusts was the police chief of eastern Croatia. He commanded a thousand armed men, Croatia's only military force there. But Josip Kir refused to take the part of confrontation. He did all he could to make sure Serbs and Croats went on living together.

MILOS VASIC (18:01-18:21) 20sn

I saw Josip Kir regularly. Whenever the Serbs put up a road block, Kir would drive there. He would open his coat and say, "I'm unarmed" He usually persuaded them to take down the road blocks

DIS SES (18:21-18:29) 8SN

But the police chief had an opponent to a local party leader. The nationalist wing in Croatia's ruling party was as extreme as any in Serbia.

JADRANKA REIHL-KIR (18:31-18:42) 11sn

Our party boss showed up with a delegation of government ministers. They told my husband to take them to Borovo Selo

DIS SES (18:42-19:03) 21SN

Borovo Selo is a suburb of Vukovar. In the city of Croatia's bank of Danyup. It was a prime target for the Serb nationalists. In the center of population was a mixed Croats and Serbs. But the suburb is mostly Serb and the extremist set up barricades to keep Croats out.

JADRANKA REIHL-KIR (19:05-19:37) 32sn

My husband had to drive through to get there. When they arrived, they assembled a rocket launcher. Josip was amazed. They fired three rockets into Borovo Selo. The first one was on target. It hit a tractor being used as a road block. The second one veered off into a cornfield and the third hit a house in the town

DIS SES (19:37-19:50) 13SN

This act of provocation was committed by some of president Tudjman's closest political party partners. Other member of this cabinet soon found out.

JOSIP BOLJKOVAC (20:01-20:16) 15sn

Afterwards, Kir told me who did this the group was led by Mr Susak. The present Minister of Defense. My own deputy minister was also there

DIS SES (20:16-20:30) 14SN

Shusack recently turned from exile in Canada was the leader of the party's extreme wing. His mid-night rocket attack did not cover his Serb victims in Vukovar. They turned to Belgrade for protection.

VOJISLAV SESELJ (20:33-20:48) 15sn

Borovo Selo asked me to send my volunteers. The Serbs there wanted round the clock protection. Milesevic's police gave us weapons

DIS SES (20:48-20:55) 7SN

The Serbs in the Vukovar suburb sees two Croat policeman. The Croats hit back.

VOJISLAV SESELJ (20:56-20:59) 3sn

The Croats drove right down the main Street

DIS SES (20:59-21:08) 9SN

Two buses of heavily armed Croat police drove confidently into the Serbs' stronghold straight into an ambush.

VOJISLAV SESELJ (21:12-21:23) 11sn

For the first half hour, it was touch and go. Then my men crushed the Croats

DIS SES(21:23-21:39) 16SN

That night 2 Croat policeman were killed, 22 wounded. That night Croatia exploded with fury. Croats burned the Yugoslavian flags they saw as a symbol of Serbia.

FRANJO TUDJMAN (21:48-22:07) 19sn

In light of this situation I have instructed the Minister of Police to mobilise police reservists in the crisis territories We will defend every inch Croatia

DIS SES (22:07-22:24) 17SN

As Croatia and Serbia slip towards war. The extremists took charge. The War Party closed to president Tudjman were determine to put an end to the peacekeeping of their own police chief, Reihl Kir.

JADRANKA REIHL-KIR (22:25-22:34) 9sn

My husband told the Police Minister he was at the end of his tether. He was finished

JOSIP BOLJKOVAC (22:35-23:05) 30sn

He said, 'Minister, help me, I'll be killed. Transfer me to the capital. I'll take any job' I said,'Kir, grow up' We had a whisky. But he said, 'Just save me' So I asked. 'Who's after you?' He said it was his local party chief. And here in the capital. Minister Susak and his circle

Dis Ses (23:06-22:33) 27sn

The Police Minister agreed to transfer Chief Kir to the capital. But on the day he was to leave, there was an other incident. Kir drove out one last time to calm the situation. He was reheard to one of his own police checkpoints.

JADRANKA REIHL-KIR (23:34-24:18) 44sn

Gudelj just stood there and fired his whole magazine at the car. My husband took 16 bullets. That was his reward for all the months of work and effort. Gudelj was a reserve policeman. The absurd thing was a couple of days earlier. He'd come to Josip for his weapon. Josip issued him a Kalashnikov and with that Kalashnikov, he killed him

DIS SES (24:25-24:49) 24SN

Two days later a column of tanks, 12 miles long, set off from Belgrade to the Croat border. They had Yugoslavian flag but increasingly this was the army of the Serb president, Milosevic. They claimed, they were neutral peacekeepers and then the Serbs and Croatian countryside needed their protection. The Serb media backed them up.

Serb TV (24:50-25:04) 14sn

Serb citizen

The Croats are all over the place. I carry my gun all the time, even when I tend the pigs. It's crying shame. Shame on those Croats

DIS SES (25:04-25:12) 8SN

One of the army officers sent to protect Serbs was colonel Mladic. Later the command the army of the Serbs in Bosnia.

COLONEL MLADIC (25:15-25:26) 11sn

I serve the Socialist Federated Republic of Yugoslavia. My brother officers and I protect all nations and nationalities

DIS SES (25:27-25:33) 6SN

But the Croats did not find the Colonel is even handed as he claimed. When he arrived to the small village called Kijevo.

MILAN MARTIC (25:35-25:56) 21sn

Kijevo had a Croat population. But it blocked the road to our Serb villages which lay behind it. The Croats in Kijevo wouldn't let us supply those Serb villages. So I issued an ultimatum to Kijevo

DIS SES (25:58-26:21) 23SN

The ultimatum was addressed to the Kijevo police who were Croats like the rest of the villagers. He demanded the police to quit their posts. When they refused, Colonel Mladic ordered the regular Yugoslav army into action. It was the first time they had brazenly fought for the Serb force. They pended Croats into submission.

COLONEL MLADIC (26:27-26:41) 14sn

In Kijevo we fired on legate military targets. We didn't destroy a single house simply for the sake of it

DIS SES (26:44-26:50) 6SN

Once the army was done, the local Serbs walked in.

MILAN MARTIC (26:53-27:06) 13sn

To be honest, we had the Croats out-gunned. Of course, a few houses did burn down. That's what artillery does

DIS SES (27:06-27:50) 44SN

The Yugoslav flag was raised as the army seized the Croat town. The Serbs had the heavy guns but they also had a problem. Every big town of Croatia had a Yugoslav army barracks. The Croats besieged them. But they only had a purely army. So president Tudjman carefully picked his spot to make a stand.

FRANJO TUDJMAN(27:51-28:14) 23sn

We made our stand at Vukovar to protect the cities behind it. If we let the Serbs walk into Vukovar. It would have been a disaster for Croatia. So we threw all we had into defending it

DIS SES (28:15-28:26) 11SN

At Vukovar, Yugoslavia's conscript army was hit with a rush with desertions. Milosevic had to bolster his forces with the gangs of nationalist trunks.

VOJISLAV SESELJ (28:29-28:40) 11sn

This is the key stronghold fort he Croats fascists. When Vukovar falls, the fascists will be finished. My boys are volunteers. They know what they're fighting for.

VOJISLAV SESELJ (28:41-29:00) 19sn

The regime in Serbia saw how useful we were. They provided a whole barracks for my volunteers. Serbia did everything for us. The volunteers got uniforms, weapons, and transport to the front

DIS SES (29:02-29:08) 6SN

The paramilitaries' range from criminal gangs to fanatical believers in the Serb course

Solders (29:10)

-What are we?

-The Serb Volunteer Guard

DRAGOSLAV BOKAN(29:14-29:31) 17sn

I went to Croatia to teach our people ideology. But I ended up as a commander at the front. In wartime, that was my duty as a Serb nationalist

DIS SES (29:31-30:07) 36SN

Bokan Serb paramilitaries seized the village of Vocin in eastern Croatia. 1.500 people live there. When Croat soldiers retook the village; this is what they found. Bokan men had killed 48 Croat civilians shot them in the face and the eyes with axes or burned them alive and left them on this lay as a message to other Croats.

DRAGOSLAV BOKAN (30:11-30:29) 18sn

You must know where you stand. Are you a hero or a coward?

Will the World say you're a war criminal- or a righteous warrior? Will the nation honor you-or shame as a deserter?

DIS SES (30:31-30:55) 24SN

The terror was calculated to drive out whole populations. It was here, it became known as ethnic cleansing. The Serbs with chief perpetrators but not the only ones. These women and children are Croats. The old man, a Serb, both from Vucovar but moving in opposite directions.

THE HAGUE

7 September 1991

DIS SES (31:13-31:26) 13SN

The European community had set a goal for 3 months to settle the crises. 2 months at past, and the violence only worsened. Now all 6 Yugoslav Republics were called to talks.

SLOBODAN MILOSEVIC (31:27-31:39) 12sn

Mr. Chairman and his excellences, the Yugoslav crises which is a reason for convening the crises is the result of unilateral successional policy, first of Slovenia then Croatia.

FRANJO TUDJMAN (31:41-31:50) 11sn

Croatia had every right to leave Yugoslavia because Serbia tore up the constitution

MOMIR BULATOVIC (31:51-32:08) 17sn

What a scene. The EC ministers were presiding. We sat there, Yugoslavia's six tribal leaders. We started at each other, more or less with hate

LORD CARRINGTON (32:09-32:28) 19sn

Having heard some of the remarks made this morning is quite care that considerable difficulties that I've heard. We decided to see the 2 people in the method. President Milosevic and the president Tujman got the round table and started talking to them about what the future set up should be?

FRANJO TUDJMAN (32:29-32:38) 9sn

In this meeting, Milosevic insisted that if we Croats had the right to an independent state

SLOBODAN MILOSEVIC (32:39-32:43) 4sn

Then Serbs had the right to make the same choice

FRANJO TUDJMAN (32:43-32:47) 4sn

He said Serbs in Croatia must have the right to join Serbia

SLOBODAN MILOSEVIC (32:47-33:00) 13sn

Equal treatment, human rights, no discrimination. That's why we supported the Serbs outside Serbia

LORD CARRINGTON (33:00-33:19) 19sn

I talk to president Milosevic and said that would you be perfectly prepared to, for example accept to the independence of Croatia? The subject of course to the human rights of the Serbs who live in Croatia. Would you be able to accept that? And he said yes. And I asked to himself many times. And he said yes.

DIS SES (33:21-33:40) 19SN

Carrington set out to turn this verbal agreement to plan for all Yugoslavia. But was Milosevich serious? Lord Carrington's bosses European Community Foreign Ministers weren't sure.

HANS DIETRICH GENSCHER (33:42-33:55) 13sn

The Serbs were buying time to prepare their next onslaught
It was perfectly clear to me

DIS SES (33:59-34:14) 15SN

The Germans had reasons for their doubt. Milosevic's generals unimpressed by peace plans had just become showing the ancient old city of Dubrovnik. When Milosevic returned home, they offered him a quicker way to end the war.

GENERAL ZIVOTA PANIC (34:16-34:34) 18sn

We had everything planned to the last detail. We'd take the Croat capital with a two-pronged attack. In 48 hours, we'd take Zagreb. No more Croatia!

DIS SES (34:34-34:44) 10SN

Such an open campaign, carried the risk of sanctions or worse. Milosevic called in his war cabinet. But Serbs and their allies are the Montenegrins.

MOMIR BULATOVIC (34:45-34:57) 12sn

We could either accept the plan the EC was drafting or keep fighting, and risk outside intervention

BORISAV JOVIC (34:58-35:13) 15sn

We pointed out that if we chose all-out war with Croatia. They'd call on Germany Austria, Hungary and God knows who we didn't have allies like that Russia had told us they couldn't help

DIS SES (35:14-35:21) 7SN

Milosevic made it clear: the plan Lord Carrington was drawing up with allow Serbia to get what he wanted.

MOMIR BULATOVIC (35:22-35:33) 11sn

When all was said and done it was obvious we had to accept the Carrington plan

DIS SES (35:33-35:55) 22SN

The Carrington plan was the last proposal that try to tackle all Yugoslavia's problems. It might have averted the bloodshed to come not just in Croatia but in Bosnia as well. Carrington sent his written plan to the Yugoslav president and sum in them back to the Hague.

BRANKO KOSTIC (35:56-36:11) 15sn

Carrington didn't want any last-minute surprises. So he opened the conference right away. He gave Milosevic the floor

LORD CARRINGTON (36:11-36:25) 14sn

And he raised all problem about legality where you can just the member of Yugoslavia. I mean everything that you could think of. It is just he was pie cat, he was back peddling

DIS SES (36:26-36:59) 33SN

Milosevic objected. Carrington's written plan had one seemingly minor but crucial change. Milosevic had said that Croatia could be independent. Because he assumed he'd get what he desperately wanted. The other republics would stay in Yugoslavia. But now Carrington's plan said each republic must first become sovereign and independent. Milosevic understood these words. They meant he would automatically lose his hold on the remaining republics.

SLOBODAN MILOSEVIC (37:00-37:09) 9sn

Let me tell you the document they put before us was absolutely unacceptable

LORD CARRINGTON (37:09-37:23) 14sn

It was really difficult to make any judgments about why he thought so strong about from the arguments that he made. I mean the arguments were not valid.

SLOBODAN MILOSEVIC (37:23-37:34) 11sn

The reason was simple. With a single stroke of the pen, they proposed to dissolve Yugoslavia. They had no right

DIS SES (37:35-38:03) 28SN

For Milosevic the continuation of Yugoslavia was essential. He had been willing to compromise over the Serbs in Croatia but he was determined to keep the rest of the Serbs together. In his own republic of Serbia and his tiny ally Montenegro and the big prize Bosnia with million and a half Serbs. If he let Bosnia go, how would he have done an achieve his goal of a state for all Serbs.

LORD CARRINGTON (38:04-38:12) 8sn

I went a round the table after Milosevic said I asked to talk to the others. Will they allow to be able to do it?

MOMIR BULATOVIC (38:12-38:19) 7sn

Bosnia was the firth to vote, then Croatia, Macedonia

DIS SES (38:19-38:49) 30SN

A Yugoslavia in which all the Serbs could live was shrinking before Milosevic's eyes. One by one the other presidents prove the plan and voted to independence. Soon Serbia would not have any republic to stay federated with. But Milosevic was safe if just one other republic says if they still wanted to be Yugoslavia, the state could continue. He was sure he could count on his ally the president of Montenegro. He was wrong.

MOMIR BULATOVIC (38:50-39:05) 15sn

I said that we could see no flaw in the plan. It enabled us to secure our own interest and it protected the interest of others. It was an excellent means to stop the war

BRANKO KOSTIC (39:05-39:20) 15sn

It was a shock. It went so quiet. You could hear a fly buzz. It was a complete surprise

BORISAV JOVIC (39:20-39:30) 10sn

Milosevic was confused and nervous. He was shocked

DIS SES (39:30-39:39) 9SN

Wounded Milosevic walked out to the meeting and called on his power base and he sent a clear message the Serb people all over Yugoslavia.

SLOBODAN MILOSEVIC (39:40-39:55) 15sn

They propose splitting Yugoslavia into independent states. This would fragment the Serb nation. We Serbs would end up scattered among several republics. We'd be in mortal danger

BORISAV JOVIC (39:56-40:00) 4sn

That was the worst crisis within our leadership

DIS SES (40:03-40:07) 4SN

The Serb leaders spent the flight home plotting.

BORISAV JOVIC (40:09-40:18) 9sn

We had no choice. Montenegro had to climb down

MOMIR BULATOVIC (40:18-40:36) 18sn

(anlaşılmayan cümle)

Serb TV (40:37)

spiker 1

The Montenegro People's Party has called for parliament to reconvene for an emergency debate on Mr Bulatovic's decision

spiker 2 (40:45)

They said Bulatovic's action was a national betrayal.

Serb council member (40:53)

I could not have accepted the Carrington plan

MOMIR BULATOVIC (40:58-41:12) 14sn

Does good government in Montenegro entail slavish obedience to Serbia? If so, why have our own government?

DIS SES (41:12-41:20) 8SN

But Montenegro was a Serb satellite. President Milosevic summed the Montenegro leader in his office in Belgrade.

BORISAV JOVIC (41:20-41:32) 12sn

We asked him directly: 'What were you offered? How much were you paid to abandon Yugoslavia?'

DIS SES (41:32-41:40) 8SN

In fact, the Italian Foreign Minister had held out of powerful incentives for the Montenegrins to abandon Serbia.

GIANNI DeMICHELIS (41:41-42:02) 21 sn

It was an important aid programmed 30 to 40 billion lire for tiny Montenegro is big money. He was very interested in economic relations with the EC. He saw Italy as Montenegro's way into Europe

BORISAV JOVIC (42:04-42:15) 11sn

Bulatovic couldn't deny it. He said, 'Yes, we had talks with the Italians. They said if we accepted the plan, we'd personally benefit'

DIS SES (42:15-42:26) 11SN

The Serbs offered Bulatovic a choice: face public scandal and political ruin or send a letter to Carrington for changing Montenegro's votes to a now on the plan.

BRANKO KOSTIC (42:27-42:44) 17sn

That was a very rough meeting. Bulatovic was pouring with sweat. We'd written a text for him. Finally, he signed it. He sent it off Carrington

MOMIR BULATOVIC (42:44-42:52) 8sn

After I signed that letter, they stopped calling me a traitor

DIS SES (42:53-43:23) 30SN

The Carrington plan was now effectively dead. So Milosevic set about finishing his war in Croatia. He had secured most of the territory he wanted. But one city stubbornly held out. The Serb High Command sent it to stop general to take in charge on the final assault on Vukovar.

GENERAL ZIVOTA PANIC (43:25-44:12) 47sn

We decided not to fight house to house. We would take Vukovar with heavy weapons. Vukovar is an old city. Many of the houses were built of flimsy materials

DIS SES (44:13-44:49) 36SN

For 2 months the Croats had made the Serbs fight in every inch of the way to Vukovar. President Tudjman judged the city was lost. But Vukovar had still had a role. Croatia had only one friend in Europe, Germany. To win recognition, it needed the sympathy of others.

FRANJO TUDJMAN (44:49-45:03) 14sn

Croatia was almost alone in the World, searching for recognition. That problem lasted until the Serbs closed in on Vukovar

DIS SES (45:03-45:20) 17SN

The people of Vukovar were dependent on a tin chuckle of supplies smuggle through enemy lines. Deliveries dried up. So the Croat commanders decided appeal personally to his president. He set off to walk through the encircling survive army.

MILE DEDAKOVIC (45:22-45:46) 24sn

We were lucky the fog came down. There was just light, light rain. We went through the corn fields. We kept our heads down. It took thirteen hours. Two of boys didn't make it when I spoke to the President. I pleaded for heavy artillery.

FRANJO TUDJMAN (45:47-45:56) 9sn

So I ordered the minimum necessary supplies be sent to Vukovar

DIS SES (45:56-46:09) 13SN

But when the Croat commander got back to the front, now army arrived. He then went before the press and accused his own leadership of sacrificing Vukovar to gain international sympathy.

MILE DEDAKOVIC (46:10-46:18) 8sn

I'm not saying the President didn't send supplies but the fact remains we didn't get any

DIS SES (46:21-46:28) 7SN

The Serbs were now certain to sack Vukovar. Germany a powerful argument inside the European Community.

BBC NEWSNIGHT (46:29)

17 December, 1991

The Germans bludgeoned?? the rest of the community that into recognizing into the rebel republics. They all recognize Slovenia and Croatia on Thursday regardless.

HANS DIETRICH GENSCHER (46:39-46:59) 20sn

There was a great deal of speculation that Germany would be isolated. The debate was very, very fierce. But the result was better than we could have hoped

DIS SES (47:00-47:25) 25SN

Vukovar finally fell to the Serbs. Now they control 1/3 of the Croatia. The cost for two sides was 15.000 deads and half a million refugees. This is Vukovar; just after it fell. In March, 1992, UN troops moved into Croatia. The effect was to protect Serb gains Croatia began to rebuild its army. Serb forces prepared for their next target, Bosnia.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: THE GATES OF HELL

SLOBODAN MILOSEVIC (0:08-0:20) 12sn

We are not support the any military action in Bosnia Herzeginova. We were promoting or sporting was treatises

Bosnia, April 1992

Dis Ses(0:21-0:36) 15sn

Serbia's president Milosevic has repeatedly said that the conflict in Bosnia was a civil war for which he could not be blamed. But the man in charge of the murder and ethnic cleansing in Bosnia now describe his role.

VOJISLAV SESELJ(0:38-0:45) 7sn

Milosevic himself asked me to send my fighters

35 RADOVAN KARADZIC(0:45-0:52) 7sn

Milosevic didn't care that the World recognised Bosnia

THE DEATH OF YUGOSLAVIA

THE GATES OF HELL

Bihac, Bosnia,1990

DIS SES(1:29-1:38) 9SN

The Muslims of Bosnia felt threatened. As Yugoslavia collapsed, they faced domination by their neighbor Serbia.

ALIJA IZETBEGOVIC (1:38-1:56) 18sn

Bosnia won't stay in a Yugoslavia run by Serbia. I won't let Bosnia be part of Greater Serbia

DIS SES(01:57-2:12) 15SN

But Izetbegovic didn't speak for all Bosnians. One third of them was Serb. They wanted Bosnia to stay in Yugoslavia where most Serbs lived. In parliament, their leader issued a black warning.

RADOVAN KARADZIC (2:13-2:28) 15sn

I warn you You'll drag Bosnia down to hell. You Muslims aren't ready for war you could face extinction I call President Izetbegovic

ALIJA IZETBEGOVIC (2:33-3:21) 48sn

I sensed a looming inferno. I felt as if the Gates to hell had opened and we were all scorched by the tongues of flamer Karadzic's speech and his behavior here Show why we cannot remain part of Yugoslavia. No one but the Serbs want Mr Karadzic's Serb Yugoslavia. I expected war. But I did not expect genocide

Sarajevo, March,1992

Dis Ses(3:26-3:39) 13sn

For centuries, Muslims, Serbs and Croats have lived here together. Now they have to choose a future. Hereafter Yugoslav Republic had gone for independence and it was time for the Bosnians to decide.

RADOVAN KARADZIC (3:44-4:01) 17sn

We'd created a situation in which Bosnia was doomed. Nearly every Serbs wanted to stay in Yugoslavia. But the Muslims and the Croats wanted out

Dis Ses(4:01-4:11) 10sn

President Izetbegovic called a referendum on independence. Muslims and Croats were the majority so the president won his vote.

SUNDAY 1 March,1992

DIS SES(4:20-4:39) 19SN

He was expecting trouble but he didn't know it would start from his own side. It happened as the guest arrived at the Serb wedding. The Muslim killed the father of the groom. That night Serbs hit back.

Police in the streets 4:39-4:46) 7sn

Hands up Come here. It's just a chisel, mate

DIS SES(4:46-4:50) 4 SN

Their gunmen erected armed barricades all over the Bosnian capital.

SIRP PART SPOKEMAN (4:59-5:17) 18sn

The Serbs of Sarajevo demand that the Bosnian government stop seeking international recognition

DIS SES(5:17-5:25)8SN

Neither the Bosnian police nor the Green Berets the Muslim paramilitary on Izetbegovic was strong enough take on the Serbs.

ALIJA IZETBEGOVIC (5:29-5:41) 12sn

We decided to hold our fire. If it came to Street fighting, we couldn't win in those parts where they'd put up barricades

DIS SES(5:45-6:11) 26SN

The streets of the capital fell into the hands of the rival militias. The Muslims held the city center; the Serbs much of the rest including the strategic heights on which they placed heavy weapons. The people of Sarajevo saw war looming and backed their leaders to prevent it.

Yugoslav TV News 3 March,1992

Mr Karadzic and Mr Izetbegovic as the ethnic leaders, you're responsible for this. The phone hasn't stopped ringing. The people want you meet

DIS SES(6:37-6:44) 7SN

The two leaders agreed to meet at the headquarters of the Yugoslav federal army in downtown Sarajevo.

RADOVAN KARADZIC (6:44-6:50) 6sn

The atmosphere was icy. Thing had gone too far

GENERAL KUKANJAC (6:50-7:01) 11sn

They were shaking their fists in each other's faces. You did this! You did That' I had to break it up

ALIJA IZETBEGOVIC (7:03-13) 10sn

It lasted an hour. WE found a way to defuse the crisis that evening, we avoided war

Federal Army headquarters, Bosnia

3 March,1992

ALIJA IZETBEGOVIC (7:13-7:26) 13sn

We agreed to protect our citizens with joint patrols. They'll be run by the federal army and our Bosnian police

DIS SES(7:28-7:51) 23SN

The Bosnian Serb leader Radovan Karadzic had not really backed down. He knew that his patron the Serb president Slobodan Milosevic and the president of neighboring Croatia had agreed to carve up Bosnia. Rumors of this Serb-Croat deal have long circulated. Now those involved in the talks tell what happened.

FRANCO TUDJMAN(7:52-8:07) 15sn

I said the three peoples of Bosnia could form a confederation. All three would be happy. If not, Bosnia should be partitioned

Dis Ses(8:07-8:11) 4sn

Tudjman now in for partition.

Presidential Palace, Croatia (8:14)

DIS SES(8:22-8:30)8SN

In his capital, he initiated a series of secret meetings between the Bosnian Serbs and his clients the Bosnian Croats.

STIPE MESIC (8:32-8:39) 7sn

I saw the Bosnian Serbs and Croats agree a carve up

RADOVAN KARADZIC (8:39-8:47) 8sn

The frontier we Serbs and Croats agreed was along the Neretva river

STIPE MESIC (8:50-8:57) 7sn

Of course, nobody asked the Bosnian Muslims

DIS SES(8:57-9:06) 9SN

Karadzic reported to Serbia's president Milosevic. Everything was now in place for them to take over a large part of Bosnia.

RADOVAN KARADZIC (9:08-9:25) 17sn

Milosevic couldn't care less if Bosnia recognized. He said, Caligula proclaimed his horse a senator but the horse never took its seat. Izetbegovic will get recognition but he will never have a state

DIS SES(9:25-9:35) 10SN

Milosevic controlled the Yugoslav army but he was too clever to use it openly against Bosnia. He adopted a more devious approach.

STIPE MESIC 9:36-9:56) 20sn

We knew that when Bosnia was recognized we' be seen as the aggressors. Because our army was there. Milosevic and I talked it over. We did not consult anybody else. We realized we'd have to pull a fast one

DIS SES(9:56-10:15) 19SN

They transferred every Bosnian Serb in the federal army to units in Bosnia. This provided Karadzic the army of 80000 soldiers fully trained and equipped. Miliesovic could deny responsibility but he kept his hands on the leaves of power.

STIPE MESIC (10:15-10:27) 12sn

We promised to pay their costs. It's not as though they had a state budget. They couldn't even pay their officers

DIS SES(10:27-10:38) 11SN

Milosevic also offered his Serb paramilitaries armed by a secret police led by extreme nationalists from Serbia, they were the specialist in terror.

VOSISLAV SESELJ(10:38-10:55) 17sn

Milosevic ad his generals didn't give us orders, just requests. We need your fighters in this or that place. We didn't let them down

DIS SES(10:55-11:36) 41SN

The first place Milesovic sent the paramilitaries was the city of Bijeljina. The Serbs wanted absolute military control there. It was the strategic crossroad of north-east Bosnia. The heavily armed Serbs captured the city in three days. Then, they rounded up the local activists in the Muslim party.

ALIJA IZETBEGOVIC (11:38-11:49) 11sn

We were getting contradictory reports it was hard to believe they had to believe they had killed civilians

DIS SES(11:50-12:08) 18SN

The paramilitaries invited one photographer alone. His presence did not stop the executions. He caught this man's last plea to be allowed to live.

ALIJA IZETBEGOVIC (12:11-12:36) 25sn

I have made a vow this terrible scene must never be repeated. So I call upon every citizen of Bosnia-Herzegovina not just my own people the Muslims but also Serbs, Croats truly all the people

5 April,1992

Dis Ses(12:36-13:12) 36sn

Izetbegovic called on all Bosnia's police and militia to defend the state. The next morning, the citizens of Sarajevo thousands took to the streets demanding peace. They saw the city's tradition of tolerance more mixed marriages than anywhere else in Yugoslavia at mortal risk. They occupied the parliament chamber.

Crowded

Our government has abandoned us the people must take charge. Down with the government!

DIS SES (13:31-13:50) 19SN

They opposed the nationalism of both Izetbegovic and Karadzic. The Serb leader could watch it all. His office was across the street in the Holiday Inn Hotel. He saw the crowd challenge his right to divide the city and attempted much on his headquarters.

RADOVAN KARADZIC (13:52-14:06) 14sn

I telephoned our Serb guards. I told them to get ready for those peace activists. My men took the necessary measures

DIS SES (14:26-15:07) 41SN

Six people were killed. In the city center..... (anlaşılmayan cümle) and Izetbegovic stronghold, his police only asserted control. They arrested the Serb sniper in Holiday Inn. Karadzic and his followers had fled the city and taken to the hills above Sarajevo. They began sniping to show Izetbegovic who is the boss.

ALIJA IZETBEGOVIC (15:09-15:20) 11sn

The shelling began. The Speaker of the Parliament, a Serb, asked for a meeting. He wanted to strike a deal over Sarajevo

DIS SES (15:20-15:24) 4SN

They chose the now-abandoned parliament building for their secret talk.

MOMCILO KRAJISNIK (15:25-15:32) 7sn

I arrived first. It was already dark

ALIJA IZETBEGOVIC (15:32-15:39) 7sn

We'd almost been friends we in Parliament's sat together

MOMCILO KRAJISNIK (15:39-15:56) 17sn

I saw his guards. They had machine guns with silencers. I said'' Is that what you call a gun? We Serbs are better equipped'' That was my joke

ALIJA IZETBEGOVIC (15:56-16:04) 8sn

And he told me; 'you can't avoid a partition of the city'

MOMCILO KRAJISNIK (16:04-16:13) 9sn

We Serbs always planned to divide Sarajevo. The Muslims would get their part. We Serbs ours.

ALIJA IZETBEGOVIC (16:13-16:21) 8sn

I turned him down as we goodbye, he gave me a souvenir- a pen

DIS SES(16:22-16:35) 13SN

The Serbs hesitated before launching an assault on Sarajevo. Their first objective was to take those parts of Bosnia closest to Serbia itself, no matter who lived there.

MOMCILO KRAJISNIK (16:36-16:52) 16sn

We Bosnian Serbs must have independence that Muslims are the majority makes no difference fact. They won't decide our fate. That is our right.

DIS SES(16:52-17:20) 28SN

In the territories where the Serbs were the majority, they took control, but between Serbia and Serb areas of Bosnia lay region where most of the people were Muslim. In each of the principal towns there Gorazde, Foca, Srebrenica, the local Serb leader gave an order to the Muslim men: Disarm your police and surrender. Zvornik, the crossing point for the road and rail links between Serbia and Bosnia, also received this order.

BRANKO GRUJIC (17:22-17:41) 19sn

There's no reason to run away from Zvornik. Everybody knows our Serb Party cares about people

DIS SES(17:43-17:57) 14SN

But, here too, the town police had been ordered to lay down their arms. Zvornik's Muslim mayor was called in until the town would be Serb. He had no choice.

Serb Television

ABDULAH PASIC (17:58-18:13) 15sn

There's no chance of an attack on Zvornik. Not from one side, nor other. We can live together

Dis Ses(18:13-18:18) 5sn

But the man knew that federal army tanks had already surrounded his town.

VOJISLAV SESELJ (18:23-18:53) 30sn

Milosevic was in total control and the operation was planned here in Belgrade. The Bosnian Serbs did take part but the best combat units came from Serbia. These were special police commandos called Red Berets. They're from the Secret Service of Serbia. My forces took part as did others

DIS SES(18:54-19:24) 30SN

Seselj, the paramilitary leader, briefed Serb forces in his hotel. According to the UN War Crimes Commission, he read out the names of leading Muslims and Zvornik to be killed. The Serbs launched their attack. The city's defenders were driven out of town within the day.

Solders (19:30-19:42) 12sn

-They say we're the Green Berets, Muslim commandos. Look, none of us has green beret

- I wish we were Green Berets!

- We're the only defense left

DIS SES (19:43-19:50) 7SN

That day, a UN official was driving from Serbia to Bosnia. He was stopped just outside Zvornik.

JOSE MARIA MENDILUCE (19:52-20:00) 8sn

The Red Cross told me 'don't go any further

DIS SES (20:02-20:15) 13SN

A paramilitary commander, proud of his work, let an unused crew. Here, the regime of terror has been established as military police tried to identify the Muslims.

JOSE MARIA MENDILUCE) (20:27-20:56)29sn

The tension was absolutely terrifying. On one bend, my jeep skidded- on the blood. The artillery were firing from the Serbs side of the river. I could see the flashes and smoke from the cannons. T on the Serbs side of the riverbed were

DIS SES (20:58-21:03) 5SN

The Serb paramilitaries were mopping up as the UN representative arrived.

Street and fights (21:07-21:27) 20sn

Hey! Come on out! Nobody is going to hurt you! Bring him here! Get over here! Who was shooting? I swear by my children. I don't know

VOJISLAV SESELJ (21:27-21:39) 12sn

We had prepared this operation carefully. Everything went exactly to plan

JOSE MARIA MENDILUCE (21:39-21:52) 13sn

I saw lorries full of corpses. Soldiers were dumping dead women, children and old people onto lorries

JOSE MARIA MENDILUCE (22:20-22:25) 5sn

I saw four or five lorries full of corpses

DIS SES (22:32-23:25) 53SN

2000 people were unaccounted. Nobody knows how many of them were executed on the spot or how many were sent to concentration camps where the murder continued. The rest were expelled. 49000 Muslims lived in Zvornik. None remained. Five centuries of Islamic life and culture there were erased. This is ethnic cleansing. It became routine as the Serbs took control of three quarters of Bosnia's territory. In time, they learned to keep the cameras out but ethnic cleansing continued.

VOJISLAV SESELJ (23:26-23:33) 7sn

I can't deny this took place. Mostly it was organized here in Belgrade

SLOBODAN MILOSEVIĆ (23:33-23:48) 15sn

There is no one who can believe what ___(anlaşılmayan cümle)_ has organized a genocide even organized from Belgrade and even organized by me. It's all out of consideration.

VOJISLAV SESELJ (23:49-23:53) 4sn

Milosevic himself asked me to send my fighters

HARIS SILAJDZIC(23:53-24:07) 14sn

Considering the tragic situation in Bosnia Herzegovina, we have no choice and our presidency had no choice but to appeal for a military intervention in Bosnia Herzegovina.

23 April, 1992

DIS SES(24:08-24:19) 11SN

Instead, the international community sent a peace envoy, Lord Carrington. He put a proposal to the president: partition Bosnia into ethnic provinces.

LORD CARRINGTON (24:21-24:26) 5sn

..(anlaşılmayan cümle)which of course wasn't what he wanted. What he wanted was a unitary state.

ALIJA IZETBEGOVIC (24:27-24:40) 13sn

He asked me "What will you do?" I said "Fight" Carrington paused, looked me straight in the eye and said. "How do you expect to fight back?"

LORD CARRINGTON (24:40-24:51) 11sn

It was clear to me that they own overwhelming military superior at that time, but it was with the Serbs, but president Miliesovic may have denied it.

ALIJA IZETBEGOVIC (24:52-25:14) 22sn

He said, "Mr Izetbegovic, you don't know what you're facing. "They have thousands of tanks. Hundred of planes three yo four thousand artillery pieces a mountain of ammunition. "Don't you know that? "How can you resist?"

LORD CARRINGTON (25:15-25:21) 6sn

You know, in President Izetbegovic's position, he was in the road no doubt

ALIJA IZETBEGOVIC (25:21-25:31) 10sn

I told him, "We have no choice "If we surrender. We'll all be killed"

2 May,1992

DIS SES(25:35-26:04) 29SN

Two weeks later, the Serbs finally launched their assault on Sarajevo. A hand full of UN Peace Keepers have just opened an office there. On the day of the attack, one of them was expecting a package.

GENERAL MACKENZIE (26:07-26:20) 13sn

I sent my administrative clerk downtown. He came back about an hour later and said 'I have good news and I have bad news' and I said 'What's the good news?' He said 'I found the post office.' 'Great. What's the bad news?' 'It's no longer there. It's been blown up and everything in it.'

DIS SES(26:21-26:52) 31SN

Serb saboteurs destroyed Sarajevo's central post office knocking out most of the city's phone lines including those of the Bosnian presidency and defense headquarters. Three miles away the UN's General Mackenzie indulged his passion for video even he has asked his soldiers in the city center what exactly he was filming.

Street talks (26:54-27:11) 17sn

(Anlaşılmayan cümle)

DIS SES(27:12-27:46) 34SN

From three directions, the Serb forces backed up by the tanks and airpark of the federal army closed in on the heart of Sarajevo. The city's defenders included local criminal gangs, professional soldiers and even Serbs willing to fight for a multi-ethnic Bosnia.

GENERAL DIVJAK (27:47-28:05) 18sn

Our worst moment come when they crossed the bridge in the city center. They were within 50 meters of the Presidency building

EJUP GANIC(28:05-28:22) 17sn

There was shooting all around the Presidency building. My bodyguard said he'd be more useful outside. Then I realised they might take the Presidency

DIS SES(28:22-28:45) 23SN

But Sarajevo's narrow streets gave her defenders the edge. Bosnian fighters with anti-tank missiles stopped the Serb armor in its tracks. The Bosnians then turned the tables on the Serbs and circled the federal army's headquarters in the city center.

GENERAL KUKANJAC (28:47-29:16) 29sn

That was a life and death struggle. There were about 270 of us in the entire command. Thousands of Muslims were firing at us point blank. They were only a few meters away and these were all fanatics

DIS SES(29:17-29:40) 23SN

The two sides who'd fought stand still; the General was surrounded in his own headquarters. Then the Serbs would get a chance to finish off Bosnia with a single clean blow to the head. The European community had summoned president Izetbegovic to peace talks.

ALIJA IZETBEGOVIC (29:44-30:02) 18sn

I think they only...(anlaşılmayan cümle) I can't be absent from the state more than one day. We don't accept any confederation.

DIS SES(30:04-30:07) 3SN

As usual, his daughter was by his side.

ALIJA IZETBEGOVIC (30:10-30:19) 9sn

I set off for Sarajevo the pilot checked if we had clearance for Sarajevo

ZLATKO LAGUMDZIJA (30:20-30:31) 11sn

A few minutes from Sarajevo the pilot walked into the cabin. He said Sarajevo airport was closed

DIS SES(30:32-30:48) 16SN

Sarajevo airport had been ceased by the federal army at the start of the war. It was still under the direct control of Belgrade. To pass through here, president Izetbegovic needed UN protection. General Mackenzie sent an officer to meet him.

GENERAL MACKENZIE (30:51-31:03) 12sn

If I remember correctly, he stayed for about an hour and a half after the scheduled arrival time. But nor president Izetbegovic and no one out there knew anything about when the aircraft was going to arrive or even if it had left.

DIS SES(31:04-31:09) 5SN

So the UN officer left the airport but the president didn't know it.

ALIJA IZETBEGOVIC (31:09-31:20) 11sn

Five minutes later, the pilot came back he said he'd contacted Sarajevo
-We could land- but at our own risk

ZLATKO LAGUMDZIJA(31:21-31:42) 21sn

The President paused then he told the pilot "Fly to Sarajevo" As we got off the plane, a Federal Army major met us

ALIJA IZETBEGOVIC (31:43-31:47) 4sn

I said," Where's my UN guard?" They said' 'He has't arrived"

GENERAL KUKANJAC(31:48-31:54) 6sn

As soon as Alija landed we had him

DIS SES(31:54-32:01) 7SN

The president was now a prisoner of the man his own forces had surrounded: General Kukanjac.

GENERAL KUKANJAC(32:01-32:26) 25sn

Nobody could have hated Alija Izetbegovic as much as I did. But I couldn't just liquidate him, I called my chief in Serbia. He said "Treat him nicely but don't let him go" He said he'd call his superior on the State Council

BRANKO KOSTIC(32:27-33:12) 25sn

That was unexpected news but I can't deny I was pleased to hear it! This had all kinds of implications. We were speaking on an open line. So I said 'You know, General, they didn't arrest him. They're just looking after him for his own safety' The general said: 'No, not they arrested him!' He was very slow on the uptake

DIS SES(33:12-33:37) 25SN

Izetbegovic alone hold the government in Sarajevo together. His colleagues there didn't know the army had ceased him. Earlier that day, a group of children had been airlifted from Sarajevo. In this chaos, a worried mother who happened to have one of the few working phones in the city managed to get through to the airport.

ZLATKO LAGUMDZIJA (33:38-35:00) 82sn

God knows how she got through to the airport manager. He said, 'Don't worry, your child got off all right there's no cause for alarm' President Izetbegovic stood up. He approached the manager and said: 'Excuse me, may I please have the receiver?' Izetbegovic took the telephone and said the following: 'Good evening, Madam 'Alia Izetbegovic. President of the Republic of Bosnia-Herzegovina here' There was a brief pause. She said. 'Sorry? What? Who?'' He said. 'Yes, yes that's correct 'Alia Izetbegovic. President of the Republic of Bosnia-Herzegovina, on the line 'I wonder if you could do me a favor 'A am sitting here at the airport would you be so kind as to call the Presidency Please tell them you spoke to me, and I am here ' 'If you can't get the Presidency please call the TV Tell them I'm at the airport the army won't let me leave. 'I'm told it's an order from General Kukanjac.' 'Yes. Madam. General Kukanjac' The woman couldn't believe her ears. She was mechanically repeating everything he said. He said. 'Thank you very much. Yes. Yes. Thank you. Yes, Madam''

DIS SES(25:02-35:17) 15SN

As she got on the phone to Sarajevo television, the army was removing the president to a base in Serb-control territory. The evening news staff began phoning around to find him.

EJUP GANIC(35:19-35:27) 8sn

My bodyguard said: 'The President is in trouble. Sarajevo TV wants you''

Sarajevo TV News interview with Alija Izzetbegovic

2 May,1992 (35:29-36:05) 36sn

Spiker -We have President Alija Izetbegovic on the line. Why are you at the federal army base?

ALIJA IZZETBEGOVIC-. The general here says that's not so effectively. I'm a prisoner

EJUP GANIĆ (Bosnian Government) – Why don't you return to the Presidency?

ALIJA IZZETBEGOVIC - Because they won't let me

EJUP GANIĆ (Bosnian Government) -That's ridiculous!

ALIJA IZZETBEGOVIĆ - Hello, hello, it's true. What line are we on

EJUP GANIĆ (Bosnian Government)- The phones are down

ALIJA IZZETBEGOVIĆ - I don't understand!

EJUP GANIĆ (Bosnian Government)- The TV Station has a radio line here

DIS SES(36:03-36:16) 13SN

Sarajevo watched amazed. On television, Izetbegovic appointed a loyal deputy to take over in case he would be killed: Ejup Ganic.

EJUP GANIĆ (36:18-36:25) 7sn

I was suddenly under an enormous burden

TV broadcast goes on

(36:26-37:28) 62sn

EJUP GANIĆ - Alija, the World is watching. You're the President of a sovereign state. The army can't arrest you. Belgrade won't get away with this. Mr President, they must release you. You have a right to return to the presidential Office

Spiker- What does the General have to say?

Army Base Commander- Mr Izetbegovic is here. But I demand a fair Exchange for him. Our troops be allowed to leave Sarajevo

Spiker- The Bosnian Presidency will guarantee their safe passage

Army Base Commander- They don't have enough authority to make the offer

EJUP GANIĆ - Our Bosnian defense forces will obey our orders

ALIA IZZETBEGOVIĆ - Listen. Give the orders to our defence forces

EJUP GANIĆ - We'll do that, but

ALIA IZZETBEGOVIĆ - Don't worry about me. My nerves will hold out

EJUP GANIĆ (37:28-37:32) 4sn

He worried about his daughter, not himself

ALIJA IZZETBEGOVIĆ (37:33-38:02) 29sn

Fort he fires and only time. I didn't sleep a wink. There was a big clock on the Wall. I watched the hands go round one am, two, three, four, five am and I didn't sleep a wink. The reason was that they'd taken my daughter away. And I was worried sick.

Dis Ses(38:02-38:09) 7sn

The new deputy president telephoned the federal army commander and warned him not to harm Izetbegovic.

EJUP GANIĆ (38:10-38:22) 12sn

I told him. "General, we've got you surrounded "A bird couldn't get out we're mined the sewers you're dicing with death"

GENERAL KUKANJAC (38:22-38:26) 4sn

I said. "Back down. Or I won't answer for the consequences"

EJUP GANIĆ (38:26-38:42)16sn

I said. "Take good care of the President we'll let you go. Your men can follow later. But if you screw up. We'll blow your arse to the top of Mount Trebevic

38:43 Morning

DIS SES(38:44-38:50) 6SN

They agreed to have a meeting at first light at the UN headquarters between the Bosnian government and the army.

GENERAL AKSENTIJEVIC (38:52-39:02) 10sn

Ganic said: "General, no army has the right to arrest a democratically elected President

EJUP GANIĆ (39:02-39:06) 4sn

What kind of an army kidnaps the head of state?

GENERAL AKSENTIJEVIC (39:06-39:26) 20sn

But your President ordered an attack on our commander in his headquarters. So our General and his staff must be released from Sarajevo in return for Izetbegovic. Ganic said, "No. No.no! No deals till the President is out"

GENERAL MACENZIE(39:26-39:31) 5sn

(anlaşılmayan cümle)

EJUP GANIĆ (39:31-39:38) 7sn

We agreed that General Kukanjac could leave with a few aides

GENERAL AKSENTIJEVIC (39:38-39:44) 6sn

MacKenzie agreed. I thought it was okay. So we struck deal

10:45 MAY 3 1992

DIS SES(39:48-40:34) 46SN

General Mackenzie video the two negotiators as they phoned the army base to report what had been agreed. General Mackenzie rushed off to the army base to collect Izetbegovic. The deputy president walked back to Bosnian headquarters unsure if he could keep his side of the bargain.

GENERAL MORILLON(40:35-40:47) 12sn

Ganic was very worried. He said, 'I'm afraid some of my forces are out of control. I'm very worried''

Federal Army base 3 May,1992

ALIJA IZETBEGOVIC (40:55-41:01) 6sn
General MacKenzie suddenly appeared

DIS SES(41:01-41:11) 10SN
But before Mackenzie could leave the base, the army upped their demand. They now wanted their entire headquarter staff brought up to the city center.

GENERAL MACKENZIE (41:12-41:25) 13sn
At that stage I said hold, there is no way I could look after a convoy. I can only look after individuals. And the president said not to worry, I will guarantee the security of the convoy.

DIS SES(41:25-41:32) 7SN
While he was sitting inside the UN armed vehicle, the president could guarantee nothing. His deputy was in charge.

EJUP GANIĆ (41:32-41:38) 6sn
MacKenzie didn't tell me about change in plans. It was sheer chaos

DIS SES(41:39-42:10) 31SN
Mackenzie's plan was to drive Izetbegovic through the Serb hell territory, and then through the Bosnian government forces to the army headquarters. There they would pick up General Kukanjac and his men. The president and the General would leave the army convoy to the front line near the Bosnian presidency. Then the captives would be received by the respective forces. The president was reunited with his daughter. They set off through the streets which had, the day before, seen vicious fighting.

ALIJA IZETBEGOVIC (42:10-42:17) 7sn
I saw burnt-out tanks through the tiny Windows in the armored personnel carrier

GENERAL MACENZIE(42:17-42:31) 14sn
There were tanks burning, their engines blown off the vehicle sitting middle of the road. There were bodies. Many of them, in fact, looked like they were saving themselves. It was a very very nasty scene.

DIS SES(42:47-43:02) 15SN
The president arrived at the army headquarters where General Kukanjac and his men were waiting. The troops were frantically loading their lorries confident they had been granted their safe passage.

EJUP GANIC (43:09-43:19) 10sn

None of us agreed that the weapons, files and troops could go that was still up for discussion

BOSNIAN GOVERNMENT FORCES

DIS SES(43:34-43:45) 11SN

With General Mackenzie's white UN car in the lead, the convoy headed out. It was surrounded on all sides by Bosnian Government Forces, EGO, for revenge.

GENERAL HALILOVIC(43:49-44:03) 14sn

The day before, those people had ordered the shelling of Sarajevo. Our fighters the civilians acted spontaneously. They cut the convoy in half

GENERAL MACENZIE(44:03-44:10) 7sn

(anlaşılmayan cümle)

DIS SES(44:10-44:22) 12SN

In the armed vehicle General Kukanjac hid, but president Izetbegovic peered out to see his fighters ambush the trucks behind him and cease the army's equipment.

GENERAL MACENZIE(44:22-44:27) 5sn

There were Bosnian army folks with their weapons pointed in the back of the trucks and the equipment was coming out very very quickly.

ALIJA IZETBEGOVIC (44:27-44:44) 17sn

There was a lot of shooting. I saw our General Divjak

He tried to stop the shooting. But I saw that people were being killed

GENERAL DIVJAK (44:45-44:56) 11sn

I ordered our forces to hold their fire. The President wanted the problem resolved peacefully

Street(44:56-45:07) 11sn

Don't shoot! Don't Shoot!

GENERAL MACENZIE(45:07-45:14) 7sn

President Izetbegovic stood up very calm not in the least bit panic. General Kukanjac didn't look terribly happy.

GENERAL KUKANJAC(45:14-45:25)11sn

I had my pistol with me if need be, I was ready to kill both Alija and myself

DIS SES(45:26-45:36) 10SN

Kukanjac held his fire. The president and General Divjak radioed their headquarters and ordered the ambush lifted. They faced mutiny.

Bosnia Defence Headquarters(45:37-45:55) 18sn

We'll only let the President and the general through. They'll have to negotiate for the rest. We've already negotiated. Everything has already been agreed

GENERAL DIVJAK (45:55-46:18) 23sn

For half an hour. We tried to get the President through
What the hell is this?

Fuck you and fuck the President. Nobody is leaving town. Identify yourself.
This is Divjak telling you toll et the President through

GENERAL HALILOVIC(46:18-46:25) 7sn

Our army was not properly organized. My orders didn't reach every individual

GENERAL MACENZIE(46:26-46:34) 8sn

The local Bosnian commanders pulling back along the convoy quieting people down,
calming them down and people disappeared.

DIS SES(46:40-47:09) 29SN

The president made it home. The Serbs who had nearly extinguished both him and
his state now set siege to his capital. Bosnia became a member of the UN, but
nobody would help her take control of her own territory.

JAMES BAKER (47:10-47:22) 12sn

There will be no use of United States force. As we have said before, we are not in,
we cannot be the world's placement.

DIS SES(47:23-47:32) 9SN

Milesovic sent the Bosnian Serbs a new General to run their army: Ratio Mladic for
Sarajevo.

Radio-Telephone recording (47:33-48:10) 37sn

-General Mladic here

-Yes, sir

-Don't panic. What's your name?

-Vukasinovic

-Colonel Vukasivonic?

-Yes, sir

-Shell the Presidency and the Parliament

Shoot at slow intervals till I order you to stop

Target Muslim neighborhoods- not many Serbs live there

Look at all the smoke

Shell them till they're on the edge of madness

BEŞİNCİ BÖLÜM: A SAFE AREA

Sarajevo Airport 18 December, 1992(0:18)

DIS SES(0:18-0:40) 22SN

Lord Owen, Europe's Peace Negotiator, arrived in Sarajevo, a city under siege for nine months. He brought a clear message to the people of Bosnia: 'Don't don't don't live under this dream of the West would come here and sort this problem out. Don't dream this.'

LORD OWEN(0:41-0:53) 12sn
(anlaşılmayan cümle)

DIS SES(0:53-1:01) 8SN

This perfectly suited the leaders of the Serbs in Bosnia. Their forces have taken control of the two thirds of the country.

RADOVAN KARADZIC(1:02-1:12) 10sn

I knew if the West put in 10 000 troops to cut off our supply corridors. We Serbs would be finished

Tourist film 1990 (1:47-2:01) 14sn

Srebrenica, today a modern town, was settled centuries ago. Lush forests and hot springs attracted people here.

DIS SES(2:03-2:29) 26SN

In the first months of the war, Srebrenica has become a refuge for thousands of Muslims driven from their homes. The Bosnian Serb army laid siege to the town attempting to starve its population into submission. In the spring of 1993, they began a final offensive.

GENERAL MORILLON(2:32-2:48) 16sn

I felt they wanted to cleanse the region of Muslims. They thought, 'That is it 'These people have caused too many problems. We won't massacre them just clear them out''

Dis Ses(2:48- 3:01) 13sn

General Morillon took personal command of a food convoy bound for Srebrenica. But the Serbs had no intention of letting him feed their enemies.

GENERAL MORILLON(3:03-3:12) 9sn

I kept on saying to them, 'You claim you want peace. 'I really want believe you. Show me you are sincere, let me go there''

DIS SES(3:13-3:22) 9SN

The Serbs gave way. They told Morillon he could enter Srebrenica but without any relief supplies, and they showed him the route he must take.

GENERAL MORILLON(3:22-3:31) 9sn

So they sent me off up this track. They knew it was mined. They thought I'd never make it

DIS SES:(3:31-3:42) 11SN

He set off and the good general, the good commander that he is, he has exit the fall on region.

LARRY HOLLINGWORTH(3:43-3:55) 12sn

All you could see was a cloud of diesel. And then there was the god almighty bang! And the lead vehicle, the lead truck that has a mine. And I can remember, first of all it reverberated around this valley.

GENERAL MORILLON(3:55-4:05) 10sn

It was the only vehicle protected against mines. That was destiny in this job, you've got to have faith

Srebrenica 11 March, 1993

DIS SES(4:06-4:4:15)9SN

When they reach the town, Morillon and his aid workers came face to face with the results of ethnic cleansing.

GENERAL MORILLON (4:19-4:27) 8sn

Countless people walked through the night silence

LARRY HOLLINGWORTH (4:27-4:33) 6sn

And it was cold, I mean the temperature there was -20 in the evening. It was cold.

GENERAL MORILLON (4:36-4:40) 4sn

You can't imagine such misery

DIS SES(4:44-4:50) 6SN

Morillon immediately sort out the commander of the Muslim fighters defending the town.

NASER ORIC(4:52-5:06) 14sn

I said, "There is no way we will give up Srebrenica. I said," We'll fight to the last man. We will never leave"

DIS SES(5:06- 5:12) 6SN

The Muslims welcome the commander of all UN troops in Bosnia as an honored guest.

GENERAL MORILLON (5:14-5:24) 10sn

How long do you intend to stay? How long? As long as we need to .

DIS SES(5:26-5:34) 8SN

Having established tgatheredhe Un's right of access, Morillon set off back to his headquarters in Sarajevo, a crowd.

LARRY HOLLINGWORTH (5:34-5:47) 13sn

Some were thrusting letters into our hands as some are asking us to contact people then it was wind of the engine and move forward and I remember you with these things they, they lurch, and it lurch

Street (5:48-6:12) 24sn

Why is the World not ashamed? Why should you go home? I haven't been home for a year. The West could have helped us long ago but no one wants to you're not getting out of here

-He's going to escape

- No, we won't let him

GENERAL MORILLON (6:18-6:20) 2sn

Calm down, calm down

LARRY HOLLINGWORTH(6:21-6:25) 4sn

Whether we were hostages or whether we were prisoners, we were not free to move.

DIS SES(6:26- 6:30) 4SN

But the demonstration was not quite as spontaneous as it appeared

MURAT EFENDIC (6:32-6:46) 14sn

I had sent coded message to our commander. It read, 'Hold Morillon in Srebrenica until he guarantees the safety of our people there'

DIS SES(6:46-6:52) 6SN

For 2 days Morillon was held in the post Office. He had to escape.

LARRY HOLLINGWORTH(6:53-7:07) 14sn

So he said maybe on a flag said yes kind of a UN flag yes, I want a bullhorn, anyone got a bullhorn. So a bullhorn was produced.

So the general is all new general which is you know 40 Davidoff cigars a day and he booms into this bullhorn.

GENERAL MORILLON (7:07-7:22) 15sn

I deliberately came here and I am now decided to stay here.(anlaşılmayan cümle) the UN forces.

DIS SES (7:22-7:31) 9SN

He decided to stay now we all hold the prisoners but the general turned the tables and they applauded.

MURAT EFENDIC (7:33-7:40) 7sn

I remember his words. 'Don't be afraid. I will stay with you'

DIS SES(7:42- 8:06) 24SN

Doesn't work, general what do you think it will do to the people because it...(anlaşılmayan cümle)?

It will work, it will work

Morillon's promise had changed UN's policy. He had committed his mutual peacekeepers to the Muslim side at the very moment the Serbs were closing in. His master's in New York were taken aback. General Morillon took a lot of risks.

SIR DAVID HANNAY (8:07-8:21) 14SN

I think some of the things he said if they're replayed now would look a bit misleading in the heat of the moment and perhaps would be considered by some as being a bit over the top.

DIS SES (8:22-8:25) 3SN

Morillon's promise was quickly put to the test.

16 April, 1993 TV News (8:25-8:38) 13sn

Good evening, the battle of Srebrenica tonight appears to be over. Only the terms of the surrender remain to be worked out. The Security Council is meeting as we go on air in an atmosphere of extreme confusion.

DIEGO ARRIA (8:39-8:50) 11sn

When you see the when the massacres are occurring at such magnitude and the present that they set for the rest of the world. Our countries have a great moral authorism to talk about this matters. Thank you so much.

DIS SES (8:50-9:02) 12SN

The leader of the UN's powerful non-aligned bloc introduced a resolution declaring Srebrenica a safe heaven. This would oblige the UN to defend the town.

DIEGO ARRIA (9:05-9:11) 6sn

We were introduced it after a tremendous conflict. We were mayor powers fundamentally with UK, France and Russia.

Sir DAVID HANNAY (9:11-9:24) 13sn

That was never the slightest chance of the United Nations protecting Srebrenica deter attacks on that's wording that is often used protect now.

DIEGO ARRIA (9:25-9:35) 10sn

General Morillon was putting them in a very uncomfortable situation in which there were fort he first time been really involved into a confrontation with Belgrade and deserves and they don't want that.

DIS SES (9:35-9:51) 16SN

The final wording sounded tough but the Europeans had one. They deleted the term "safe heaven". Now instead of defending the town against the Serbs, the UN merely asked the warring parties to treat it as a safe area.

BM voting (9:52-10:00) 8sn

Those against the draft resolution has been adopted anonimously as resolution 819

Sarajevo Airport 17 April, 1993

GENERAL MORILLON interview

Morillon; Srebrenica that would be a safe area

-Well, what does that mean? Not sure they say

Morillon; safer area, you know? Okay

DIS SES(10:15- 10:22) 7SN

The next morning the UN commanders on the ground had to present the resolution to the Bosnian Serb general Radco Mladic

GENERAL MORILLON(10:24-10:31) 7sn

General Mladic got on his high horse. He said, 'I'm the Serb army. You can't treat me like this

DIS SES(10:31- 10:36) 5SN

General Mladic named his price for not over running the town.

GENERAL MLADIC(10:36-10:47) 11sn

I have laid down our terms. The terms state when the Muslims should surrender their weapons

JOSE MARIA MENDELUC(10:47-10:57) 10sn

Then Mladic went to play ping-pong with a French colonel. The Bosnian commander retired to a small room

DIS SES(10:57- 11:05) 8SN

Srebrenica's protector found himself urging the Bosnian government commander to disarm his men in the town.

GENERAL HALILOVIC (11:05-11:14) 9sn

Morillon said, 'Accept their terms or Srebrenica is doomed'

DIS SES(11:14- 11:26) 12SN

The Bosnian Government commander bowed to the inevitable. The UN claimed a victory they had halted the Serbs. But general Mladic knew that he could take the town whenever he wanted.

JOSE MARIA MENDELUC(11:28-11:46)18sn

In Exchange for letting in a few Canadian soldiers Srebrenica had to disarm. It would be made a 'safe area' The Bosnian Serbs it would be a concentration camp. The Serb army would be in control

Washington 22 April,1993

DIS SES(11:58-12;10) 12SN

A week later President Clinton opened a holocaust museum. Srebrenica had brought home to everybody there. The parallels between Serb ethnic cleansing and Nazi genocide.

ELIE WIESEL(12:11-12:22) 11sn

I have been into former Yugoslavia and Mr. President I cannot not tell you something. We must do something to stop the bloodshed in that country.

The Donahue Show (TV Program) (12:30-12:34) 4sn

Ethnic cleansing what does that remind you of and what is our responsibility and who stood there while the Jews were being taken away?

DIS SES(12:34-12:46) 12SN

To deal with such questions the international community offered up the Owen plan devised by 2 ex foreign ministers

Owen; “70% they have a sawhorse”

Lord Owen went on American television to explain it.

LORD OWEN (12:46-12:56)10sn

If we are going to get peace by negotiation, then we have got to get these 3 people together. They’ve got to learn how to share power and they’ve got to share the country and we’ve got to stitch in together again.

LORD OWEN (12:56-13:05) 9sn

We are not only keeping or I would say stitching the country back together again but we were also going to reserve ethnic cleansing.

DIS SES(13:06-13:27) 21SN

Bosnia would remain one country with ten provinces each with control over education, transport, and their own police force. This allowed the Serbs local control of much of the territory they now held. But the provinces were so arranged that it would be impossible for the Serbs to form a separate state.

LORD OWEN (13:28-13:38)10sn

It was a bit too idealistic. It was actually attempting to roll back a victorious army the Serbs by its in 27 percent

Belgrade, Serbia 24 April, 1993

DIS SES(13:43-13:59) 16SN

Lord Owen flew to meet President Milosevic, the man behind the Bosnian Serbs. The UN had given her in a new weapon. The threat of crippling sanctions on Serbia and their ally Montenegro if they did not back his plan.

LORD OWEN (14:01-14:10) 9sn

What is it issue is whether the Serbian people in Bosnia Herzegovina in Serbia and in Montenegro take on the world.

LORD OWEN (14:10-14:18) 8sn

That Sunday morning was the first time really I'd ever had both a stick and a carrot. The stick was the UN Security Council resolution which was toughening up sanctions.

MOMIR BULATOVIC (14:18-14:35) 17sn

And there was a carrot. The carrot was the plan itself. He would get what we wanted politically. So we could stop the war

SLOBODAN MILOSEVIC(14:35-14:48) 13sn

Our bottom line equal treatment for all ethnic groups. The Vance-Owen plan gave us that

LORD OWEN (14:48-14:56) 8sn

What they wanted to know was in the ?? (anlaşılmayan cümle) Presidency could the Muslims exert their majority over crowds and Serbs.

MOMIR BULATOVIC (14:56-15:03) 7sn

When we got this straight, Milosevic said, "OK, we accept"

LORD OWEN (15:03-15:25) 22sn

In fact, we had a veto pretty difficult for government. Instantly I have to say that, that was the structure that was on offer. I remember ...(anlaşılmayan cümle) stretching back and saying " Ram I feel comforted to content in this decision." He knew perfectly well all can cause problems but the first time that day he had really backed a peace plan in its totality.

Astir Palace Hotel, Athens May 1, 1993

Leadership summit

DIS SES(15:38-16:01) 23SN

Go in now summoned all the parties to a hastily arranged conference. The Bosnian president Alija Izzetbegovic had already agreed to the plan. So had President Tudjman of Croatia and the Bosnian Croats. Only the Bosnian Serbs remained.

RADOVAN KARADZIC(16:03-16:14) 11sn

I told Milosevic; If we sign, huge numbers of UN troops will be deployed here. "We'll be isolated"

DIS SES(16:15- 16:22)7SN

But Owen was confident that President Milosevic as their financial and military overlord could make the Bosnian Serbs sign.

KONSTANTIN MITSOTAKIS (16:25-16:35) 10sn

I pray we will achieve success here in Athens. We must bring joy to the suffering people of Bosnia

DIS SES(16:35-16:45) 10SN

As soon as the formalities were over, Milosevic bundled the Bosnian Serbs up to their suite. He assured them that in backing the plan, he was not the train.

RADOVAN KARADZIC (16:45-16:51) 6sn

He said, 'The Vance-Owen plan will never work. They will never be able to implement it'

SLOBODAN MILOSEVIC(16:51-17:04) 13sn

Karadzic didn't understand the benefits of the plan. He was too obsessed with the issue of territory

MOMIR BULATOVIC(17:04-17:18) 14sn

Milosevic said, 'Are you blind, Radovan? Can't you see we're saying the same thing? Are we really that stupid?'

RADOVAN KARADZIC (17:18-17:32) 14sn

It was far too risky for me. The West only had to deploy 10 000 troops split between our two most vulnerable points. Then we Serbs would be finished

DOBRICA COSIC(17:38-17:49) 11sn

We had not convinced them by 11 the next morning. Nor had we convinced them by noon. Soon, it was one o'clock.

RADOVAN KARADZIC (17:49-17:57) 8sn

Everybody was urging us to accept. Even the waiters bringing coffee asked. 'Are you going to sign?'

MOMIR BULATOVIC(17:57-18:04) 7sn

Then Milosevic said to Karadzic, 'Time's up'

DOBRICA COSIC(18:04-18:13) 9sn

Karadzic gritted his teeth, picked up his pen and he signed

Bosnian Serb TV News 4 May, 1993

This is a happy day, a day in the Balkans. Today and Athens sunshine and let's hope that this does mark the moment of an irreversible process for Bosnia Herzegovina.

We may have signed the Vance-Owen plan. But we haven't committed suicide. Quite the opposite we have shown the World that this our territory that our Republic of Srpska will survive. Our Assembly has the final say

Bosnian Serb Assembly 5 May, 1993

DIS SES(19:21- 19:49) 28SN

The Bosnian-Serbs assembly was Karadzic's escape clause. His signature in Athens had been conditional on their ratification of the plan. The member gathered at their self proclaimed capital, a former Olympic ski resort. The Greek Prime Minister Constantin Mitsotakis accompanied Milosevic to help persuade.

NIKOLA KOLJEVIC(19:52-20:08) 16sn

We had the special parade year, we had soldiers of it was a kind of very impressive show. It was for us important that Mr. Mitsotakis comes that was a sign of recognition that we exist as a state.

DIS SES(20:08- 20:11) 3SN

Karadzic explained his acceptance of the plan.

RADOVAN KARADZIC (20:12-20:36) 24sn

You know the plan- it would be catastrophic. I did tell them the plan was a catastrophe. I said, 'But since I signed it, I must back it' The terms of the plan are hard to swallow. But to keep on fighting would be worse

DIS SES(20:37-20:42) 5SN

One by one, the visiting leaders drove home the reasons for accepting the plan.

DOBRICA COSIC (20:44-20:51) 7sn

It's just a temporary solution a Muslim Bosnia will not happen

MOMIR BULATOVIC (20:51-20:57) 6sn

Only our enemies like Turkey want you to vote 'No'

KONSTANTIN MITSOTAKIS (20:57-21:05) 8sn

If you don't sign the plan, it will be suicide

DIS SES(21:07-21:18) 11SN

The Bosnian Serbs very own Napoleon, general Mladic branded as a war criminal by the world's media had been stopped by a rock fall on his way to the assembly.

GENERAL MLADIC 21:19-21:36)17sn

CNN! That's the first help I've ever had from CNN

This map shows the front line. Only we soldier see the situation clearly

MOMIR BULATOVIC (21:36-21:44) 8sn

When we saw those maps. Milosevic and I were stunned. We couldn't work out he was playing at

GENERAL MLADIC (21:46-21:53) 7sn

The first map Show our victories to date

BILJANA PLAVSIC (21:54-22:17) 23sn

Mladic presented two maps. First, he showed us what we held than he showed the Vance-Owen proposals. The delegates didn't have to think. They could see how much territory we Serbs had to give up

RADOVAN KARADZIC (22:19-22:30) 11sn

Milosevic asked me, 'Why don't you speak again?' I asked, 'What should I say?' He said, 'Tell them to vote yes' I said, 'But I am not convinced'

Dis Ses(22:31-22:36) 5sn

Snubbed by the leader, he himself had put in power. Milosevic tries to speak.

NIKOLA KOLJEVIC(22:37-22:43) 6sn

Sir almost seemed that he would change the opinion of everybody.

SLOBODAN MILOSEVIC(22:43-23:04) 21sn

I believe is no alternative. I believe we have to go for peace. The plan was signed by Dr Karadzic in Athens. It's a good plan. It's in the interest of the Serbs in Bosnia and of all Serbs

NIKOLA KOLJEVIC (23:05-23:22) 17sn

He said that one can sacrifice for one's nation everything, except the nation itself. And if you don't accept the Vance-Owen plan, you are going to sacrifice your people.

MOMIR BULATOVIC (23:22-23:35) 12sn

If the vote had been called then. I think we would have won. They had begun to accept our arguments. But they called a break

Dis Ses(23:35-23:41) 6sn

In open defiance of Milosevic, the Bosnian Serb assembly went into closed session.

MOMIR BULATOVIC (23:43-23:54) 11sn

Milosevic and I tried to get in, but they wouldn't let us. We then realized that the decision would definitely be "No"

NIKOLA KOLJEVIC (24:01-24:09) 8sn

He didn't say almost anything, he said "we are leaving and that's it, please, the car, and that's it."

DIS SES(24:10-24:30) 20SN

The Vance-Owen plan was dead and with it the last hope for a United multi-ethnic Bosnia. The Serbs could now continue to build their independent state. In the South, the Bosnian Croats who had been in alliance with the Muslims also began to carve out their own state.

ALIJA IZETBEGOVIC(24:30-24:43) 13sn

Our front line with the Serbs was a nightmare at least a thousand kilometers long. I did everything to prevent a second front with the Croats

DIS SES(24:46- 24:57) 11SN

President Izetbegovic was desperate to hold on to his honor. He traveled through Serb lines to meet the commander of the Bosnian private army in Mostar.

GENERAL PRALJAK(25:02-25:15)13sn

We agreed to meet in the morning in a private flat. We began with a coffee. He's an old man, you know.

ALIJA IZETBEGOVIC(25:15-25:28) 13sn

We talked about the situation in the South, in Hercegovina. My army were having problems there with the Bosnian Croats forces

GENERAL PRALJAK (25:28-25:40) 12sn

It's no secret that the Croats in Southern Bosnia would be happiest if they were part of Croatia

ALIJA IZETBEGOVIC (25:40-25:53) 13sn

I knew the Bosnian Croats wanted to provoke a war. They wanted to make Southern Bosnia part of Croatia. Their plan was pretty obvious

Graz Airport, Austria 6 May, 1992

DIS SES(25:53-26:25) 32SN

There was good reason to be afraid. The Croat president and his Serb counterpart had long tied with dividing Bosnia between them. A year before a television crew had chanced on the Bosnian Serb leader in Austria. He was there for a secret meeting with a more discreet leader of the Bosnian Croats who had arrived in this car. The two leaders met behind these doors.

RADOVAN KARADZIC (26:28-26:35) 7sn

It was a very good meeting. The Croats wanted their part of Bosnia

MATE BOBAN (26:35-26:44) 9sn

The idea of a Croat state in Bosnia had been around for years

RADOVAN KARADZIC (26:44-26:58) 14sn

We had some territorial with the Croats. But we agreed our boys shouldn't die for them. We knew neither of us would get exactly what we wanted

MATE BOBAN (26:58-27:15) 17sn

At the meeting, the Serbs even mapped out the border between us in the South

Mostar Spring 1993

DIS SES(27:17-27:32) 15SN

The Bosnian Croats turned on their former Muslim allies. The battle was orchestrated by the commander-in-chief of all Croat forces.

FRANCO TUDJMAN (27:33-27:50) 17sn

I ordered my army units not to go into the heart of Bosnia. I just sent them to protect the parts of Bosnia which are Croat

DIS SES(27:51-28:22) 31SN

Muslim village stood in their way. The Croat army had for a year being bolstered by thousands of Muslim fighters. Now the Croats turned their former comrades.

GENERAL PRALJAK (28:25-28:43) 18sn

We had to put prisoners somewhere. So we set up camps. I told our defense minister, 'Be careful don't do anything we will be ashamed of'

DIS SES(28:46-28:52) 6SN

At a military airport near Mostar, a journalist talked his way into one of the camps.

ARMIN POHARA(28:52-29:24) 32sn

The people were being held in underground tanks where they had stored fuel. Before the war, the camp had been an army barracks. These fuel tanks were half-buried. It was unbearably hot. They had a tiny hole to breathe through. People were dying

GENERAL PRALJAK (29:33-29:52) 19sn

Our boys had been massacred. That's why this mistake happened at such moments the blood boils and you go mad. Later, you're ashamed, both as a man and a Croat

DIS SES(29:53-29:58) 5SN

Responsibility for the camps went right to the top of the Croat government.

STIPE MESIC (30:00-30:22) 22sn

President Tudjman must have known about the camps. I asked him who had organized them. He said, 'We Croats shouldn't blame ourselves. There may be camps, but the others have them too' It was no excuse

TV\ 9.11.1993 Mostar bridge was broken

DIS SES(30:27-31:20) 53SN

Driven on by the fear of total annihilation, the lightly armed Muslims fought back. The Croat advance was broken. In retaliation, the Croats targeted the Mostar bridge, which Muslims built for hundred years early. It was 4 years to the day since the Berlin Wall had come down assuring in the New World order. But in the case of Bosnia, 2 American administrations had stood by leaving the Europeans to police their own continent.

White House

JAMES BAKER(31:21-31:32) 11sn

There will be no unilateral use of United States force. As we have said before, we are not and we cannot be the world's policemen.

WARREN CHRISTOPHER (US Secretary of State 23 January, 1994) (31:32-31:43) 11sn

The United States is not prepared to put ground troops into Bosnia in order to resolve or impose a solution onto the conflict there.

DIS SES(31:43- 31:53) 10SN

The Americans decided it was time to way in. The strategy was to isolate the Serbs by first settling the war between the Muslims and the Croats.

CHARLES REDMAN(31:53-32:09) 16sn

If you line up all of the territorial issues that were on the table and then you said how many of those would go away if we had a Muslim Croat Federation supported by Croatia. Huge, huge portion of them disappeared off the table.

Zagreb, Croatia 17 February, 1994

DIS SES(32:09-32:20) 11SN

The Americans applied some strong-arm tactics. President Tudjman was warned that if he continues his war against the Muslims, Croatia too would face UN sanctions.

CHARLES REDMAN (32:21-32:36) 15sn

It would leave Croatia essentially isolated in the Balkans along with probably Serbia equally isolated and that didn't seem to be a particularly desirable long-term outcome for a country like Croatia.

DIS SES(32:36-32:47) 11SN

The Americans knew the Tudjman wanted to take back territories held by the Serbs in Croatia. To do so, he would need American support.

PETER GALBTAITH (32:47-33:03) 16sn

President Tudjman risked having no support from the international community in its own efforts to recover the 27 percent of Croatian this under Serbian occupation.

DIS SES(33:03- 33:06) 3SN

Tudjman chose the American way.

FRANJO TUDJMAN(33:06-33:24) 18sn

I realized that in Bosnia, we must prevent a conflict between Western and Islamic civilizations: That is why they proposed this agreement with the Muslims

DIS SES(33:27-34:15) 48SN

Within weeks, President Clinton presided over a diplomatic triumph. The presidents of Croatia and Bosnia signed an alliance to end Bosnia's wars. The world was reminded of the other by an explosion in Sarajevo. 68 people died.

Sarajevo Marketplace 5 February, 1994

Street views, 60 people were dead.

BILL CLINTON (34:17-34:36)19sn

I have just completed a meeting with advisors discussing the terrible and outrageous incident in Sarajevo yesterday.

CHARLES REDMAN (34:36-34:47) 11sn

Which resulted in on Monday already in Peterhof and myself being launched to Europe to actually meet with the allies and get this thing going.

London 8 February, 1994

DIS SES(34:50-35:04) 14SN

Britain was the problem. The Foreign Secretary faced an emergency meeting of cabinet. Key colleagues remained implacably opposed to any move that could draw the UK into conflict with the Serbs.

DOUGLAS HURD(35:05-35:19) 14sn

I had to say "look, we're not just dealing with Bosnia, we're dealing with the Atlantic Alliance." And becomes a point when if we had to keep the Alliance in reasonable repair, we have to go along with things which we believe a risky.

CIA simulation

DIS SES(35:20-35:31) 11SN

The British went along. NATO issued an ultimatum to the Serbs. They had 10 days to withdraw their heavy weapons from the hills around Sarajevo.

GENERAL MLADIC(35:37-35:48) 11sn

An ultimatum! We Serbs have never accepted any ultimatum and we never will I rejected the ultimatum

RADOVAN KARADZIC (35:48-35:57) 9sn

Giving in would only lead to more NATO ultimatums

DIS SES(35:58-36:12) 14SN

With 4 days of the ultimatum to run, John Mayor arrived in Moscow for previously arranged summit. The Russians were furious about the NATO threat against their clients, the Serbs.

VITALI CHURKIN(36:14-36:22) 8sn

One of the NATO ultimatum came, we were very worried that the whole thing could be, the place could be blown apart.

DOUGLAS HURD(36:22-36:37) 15sn

But they were attacking was fact that they hadn't been warned and I sent a message. Either from Moscow immediately I came back to warn Christopher said;" what, watch it"

This is, is...(anlaşılmayan cümle) I use the phrase extreme irritation for.

BORIS YELTSIN (36:37-36:55) 18sn

Some people are trying to solve the Bosnian problem without Russian involvement. That will not succeed. We will not allow that.

DOUGLAS HURD (36:56-37:07) 11sn

I wasn't saying the Russians "keep out this is a business", not at all. I was saying "here is why we met her have acted as we have here is the background, here is the prospects, please play your part".

DIS SES(37:08-37:11) 3SN

The challenge was to yield since taste.

17 February, 1994

Dis Ses(37:23-37:29) 6sn

Within hours, the special envoys in Bosnian Serb capital with a letter from the Russian president.

VITALI CHURKIN(37:30-37:56)26sn

They read it aloud and I could hear the, I could, I could see the impression. The whole thing produced when there was Russian, the letter of the Russian President where he requested morally more that they do the right thing.

Russia was asking them not to go into confrontation and to pull back and as an assurance to them, we would be prepared to move our troops into the, into the area.

RADOVAN KARADZIC (37:56-38:06) 10sn

We quickly agreed. I thought it was vital that Yeltsin got involved and that Russian troops came in

DIS SES(38:10-38:51) 41SN

On the last day of the ultimatum, columns of Russia troops moved in. Their presence in the areas around Sarajevo made a NATO strike all but impossible. The Serbs now complied and withdrew their heavy weapons. For the first time in 18 months, people of Sarajevo could safely walk their streets. The Serbs had been bullied in Sarajevo at least into peace.

Sarajevo 29 March, 1994

MADELEINE ALBRIGHT(38:54-39:20) 26sn

Today we are dedicating the future sight of the American Embassy in Sarajevo. The undivided capital of the independent state of Bosnian of the world. I would like to repeat the words stated more than 30 years ago by President Kennedy. I am a Sarajevan

Dis Ses(39:26-39:33) 7sn

But Sarajevo was not Berlin. When the Serbs testes Western resolve, the Alliance was stretched to breaking point.

RADOVAN KARADZIC (39:36-39:46) 10sn

I wanted to Show the outside World in particular, the Americans that we were superior and could crush the Muslim army

DIS SES(39:47-39:58) 11SN

The place he chose was the most important of the Muslim enclaves in eastern Bosnia, Garajde , like Srebrenica, it had been designated a UN safe area.

GENERAL ROSE (40:00-40:11) 11sn

I was waking up at 4 o'clock in the morning on the 5th of April and told that tanks had attacked into the town of Grazza , the time zoom flames.

DIS SES(40:11-40:17) 6SN

The report was exaggerated but Serb shells were landing in the town.

GENERAL ROSE (40:17-40:29) 12sn

There is heavy shelling. The hospital has been hit. Three patients have been killed. There are many wounded

DIS SES(40:32-40:35) 3SN

General Rose decided no military action was required.

GENERAL ROSE (40:37-40:45) 18sn

The Security Council Resolution requires us to deter attacks against safe areas. Now deterring is not the same as defending or protecting.

MICHAEL WILLIAMS (40:46-40:55) 9sn

The senior military officers were haunted by the fact that it was very unclear what would happen after an initial air strike.

DIS SES(41:06-41:13) 7SN

When 2 Serb tanks reached the town itself, General Rose judge the time had come for deterrence.

DIS SES(41:27-41:47) 20SN

The first airstrike in NATO history, it attempts the local cert command post. The Serbs were not deterred for long. Their commander General Mlodic retaliated by surrounding a hundred and fifty UN personal on his territory. They became his hostages.

GENERAL ROSE (41:49-41:56) 7sn

He raged on a telephone for 20 minutes he was training to, to not allow any single member to leave his territory alive.

MICHAEL WILLIAMS (41:57-42:09) 12sn

It brought home to us. The limits and the difficulties of using air power when you have such exposed forces on the ground.

Pale, Bosnian Serb ' capital' 15 April, 1994

DIS SES(42:15-42:21) 6SN

The UN sent a high-level delegation to negotiate fort he release of their hostages with the Bosnian Serbs.

RADOVAN KARADZIC (42:21-42:28) 7sn

We had come to an agreement. We were settling down to our aperitifs

SHASHI THAROOR(42:28-42:35) 7sn

Just after the salad as it were, we got an urgent message saying that General Rose was, was trying to through.

Radio speech (42:35-42:40) 5sn

-Hello, Mr Akashi

-Michael, I'm here

DIS SES(42:40-42:52) 12SN

The desperate General Rose had to use an open radio to reach his superiors. He told them that while they had been suffering with the Bosnian Serb leaders, his troops in Garajde(??anlaşılmayan cümle) were being fired on by Serb Gunners.

Radio speech (42:53-43:02) 9sn

Sir, the situation has deteriorated very rapidly while you've been in the meeting. They are firing on our guys. We need air support now. Over

SHASHI THAROOR(43:03-43:08) 5sn

We embarked on one of the most surreal experiences of my UN peacekeeping career.

RADOVAN KARADZIC (43:08-43:18) 10sn

Rose was in Sarajevo; Mladic was outside Gorazde. I was here. The UN man was just over there. We had two maps, two telephones

Radio speech (43:19-43:32) 13sn

How about Dr Karadzic ordering an immediate ceasefire?

Sir, by the time the message gets to the units on the ground they will all be either dead or captured. Over

SHASHI THAROOR(43:32-43:44) 12sn

We ourselves were in the room with the soldier holding on to walkie-talkie in which essentially the UN commander was thinking of calling in planes to bomb the people whom Mr. Karadzic was talking to.

RADOVAN KARADZIC (43:44-43:48) 4sn

I was furious. I asked Mladic, 'What are you up to?'

Dis Ses(43:49-43:58) 9sn

General Mladic told his leader that his guns were targeting the town and not UN positions. If UN soldiers were being shelled, it was their own fault.

RADOVAN KARADZIC (43:58-44:06) 8sn

I insisted Rose tell us the truth then the UN admitted their troops were in the wrong place

DIS SES(44:06-44:30) 24SN

The UN had no choice but to call of the air strike. They sent a helicopter to pick up one dying British soldier with the Serb offensive continued. That night, the Bosnian Government summoned Mr. Akashi and General Rose to explain themselves.

Meeting

-What if they attack now again? A chance that they did all day when you understand pure position because you've been sending this to you in General Rose since 2 weeks now.

-nice...(anlaşılmayan cümle).

-I'm sorry but this is, I mean it has become a lot of..(anlaşılmayan cümle)

HARIS SILAJDIC(44:46-45:00) 14sn

That was the moment those jobs in the Bosnian Serbs army realized they could stand up to NATO. They knew no one would do anything

20 April, 1994

DIS SES(45:01-45:04) 3SN

The Americans were determined to reassert their credibility.

BILL CLINTON (45:04-45:22) 18sn

By shelling a hospital, shelling the UN headquarters, taking UN hostages when we have never been involved in the war against them, when all we did was to do what we said we would do all along which is if they threaten our people, we would use air power. They are the complete aggressors and wrong-doers.

DIS SES(45:22-45:26) 4SN

President Clinton demanded NATO strike immediately.

GENERAL ROSE (45:28-45:35) 7sn

I did receive high-level calls hammering for a war to be waged against the Bosnian Serb side.

DOUGLAS HURD(45:35-45:53) 18sn

Yes and on April 20th we promised and I were alarmed. There were reports that which were exaggerated that we were alone and opposing what was being proposed for NATO.

NATO Headquarters 22 April,1994

DIS SES(45:54-46:01) 7SN

The Americans forced through and ultimatum giving the Bosnian Serbs just 12 hours to pull back.

ROBERT E HUNTER (46:01-46:12) 11sn

We don't just go and take out a tank that's been striking a town. We're going to be able to attack a wide target set. The point is to give the message that enough is enough.

Belgrade, Serbia 22 April, 1994

DIS SES(46:14-46:22) 8SN

Only one man is willing to continue negotiations with the Serbs. The UN special envoy, (anlaşılmayan cümle).

MICHAEL WILLIAMS (46:23-46:43) 20sn

There was no way that Akashi was going to be stopped from going back into discussions with President Milosevic in the Bosnian service. He felt only he was going to be able to avert an action which would push the peacekeeping mission over the edge.

DIS SES(46:44-46:59) 15SN

In the Adriatic, 200 NATO planes were armed and waiting. In Belgrade, the special envoy emerged with Milosevic and Karadzic to announce another UN broken ceasefire.

Leadership meeting

SLOBODAN MILOSEVIC (47:01-47:05) 4sn

I can honestly say this was successful meeting

They are playing chess

DIS SES(47:06-47:20) 14SN

For 2 weeks the Serbs had defied the UN and NATO. They had learned not to fear the international community.

UN hostages taken by Bosnian Serbs 17 May, 1995

Srebrenica cleared by Bosnian Serbs 10 July, 1995

Zepa taken by Bosnian Serbs 1 August, 1995

EJUP GANIC(47:41-47:58) 17sn

We were so happy when the UN arrived. But 10 000 civilians have been killed in Sarajevo alone. The UN stood by and watched. How ironic

Srebrenica 15 August, 1995

(48:24-48:39) 15sn Text on the black screen

In August 1995, three months after the fall of Srebrenica, NATO began a huge bombing campaign against the Bosnian Serbs

ALTINCI BÖLÜM: PAX AMERICANA

25 June, 1995 Year four of the Bosnian War
Serb-held territory

Dis Ses (9sn)

Another village in Bosnia was in ruins. This time Muslims in Srebrenica launched a raid against the Serbs. One of the citizens The Muslims used to kill a few people and run. Now they've burnt down the whole village

SLOBODAN MILOSEVIC(00:24-00:47) 23sn

Things had reached such a point. Nobody could exert rational control

DIS SES (00:49-01:08) 19SN

The Serbs decided to see Srebrenica. This decision would force the Americans to bring peace to Bosnia. But only after the people here had been sacrificed. Srebrenica was a refuge for tens of thousands of Muslims fleeing the Serbs. For 3 years they had been surrounded.

NASER ORIC (01:09-01:20) 11sn

The people here have suffered enough. They want their freedom. They want to live normal lives

GENERAL HAJRULAVOVIC (01:21-1:35) 14sn

Commander Oric and his staff were ordered to HQ. We saw the Serb attack on Srebrenica coming. They needed instructions

DIS SES (01:36-01:46) 10SN

The order was a trick. Onasad.... (anlaşılmauan cümle) was a Srebrenica's commanders were forbidden to return. The enclave was no longer the top priority for the Bosnian government.

GENERAL DELIC(01:47-02:00) 13sn

Our government had made many political concessions many ceasefires were accepted just to save Srebrenica

DIS SES (02:02-02:14) 12SN

Srebrenica was doomed. The Bosnian government had realized that nobody in the west not even the most ardent supporter would lift a finger to save it.

ALEXANDER VERSHBOW(02:15-02:28) 13sn

Already in June, the faith of Srebrenica had seemed pretty gloomy. We already then considering that some kind of swap for. At least the smaller of the eastern enclaves for more territory in central Bosnia. This might be one of the things that would be wise.

DIS SES (02:31-02:49) 18SN

In early July, the Serbs attacked. Deprived of its commanders, Srebrenica could not resist the Serb advance.

Dr ILIJAZ PILAV (02:49-03:01) 12sn

Our last radio message was, 'We've run out time. Srebrenica has fallen. We're trying to get out'

DIS SES (03:01-03:08) 7SN

To escape the Serb soldiers, thousands of Muslims in Srebrenica fled into the forest.

Dr ILIJAZ PILAV ((03:09-03:24) 15sn

As we set out, we walked straight into a minefield. We walked in single file. I trod in the footsteps of the man ahead. It was the only way to avoid the mines

DIS SES (03:25-03:35) 10SN

They set out on a 14 mile walk through a forest ringed by Serb patrols.

Dr ILIJAZ PILAV ((03:37-03:46) 9sn

Just imagine 15.000 people had to walk one after the other

12 July, 1995

Dis Ses (03:47-04:21) 34sn

Those Muslims who couldn't face the track turn to the UN for protection. 25.000 muslims now overwhelm the UN base in Srebrenica. But the hand of UN troops there will sharp-decide by the Bosnian-Serb army and its commander general Mladic.

GENERAL MLADIC(04:21-04:35) 14sn

-How old are you?

-Twelve

-Please be patient. Anyone who wants to stay. Can stay anyone who wants to leave, can go

DIS SES (04:36-04:41) 5SN

The leader of the Serbs in Bosnia also put on a performance for the cameras.

RADOVAN KARADCIZ (04:44-04:49) 5 sn

Our army is very responsible for civilians as well as UN personal are completely safe and secure.

DIS SES (04:52-05:04) 12SN

The Serbs laid on couches laid on couches for the civilians. But when they reached muslim territory, only woman and children emerged. The man in Srebrenica had disappeared.

A woman is talking in the internment camp (05:04-05:22) 18sn

The night was truly terrifying. They grabbed people who were sleeping. They took them outside. Firs silence. Then dogs howled, than shots, than silence. They did it over and over

DIS SES (05:23-05:40) 17SN

There is no refuge. In the field alone some 2.000s of Srebrenica's men buried. The killing went on for days.

ZULFO SALIHOVIC(05:41-06:04) 23sn

In one village we came across about 200 corpses. They'd been shot. We tried to see if we knew any of them. But the stench was too much to bear

DIS SES (06:04-06:11) 7SN

The Muslims walking through the forest were easy prey for the Serbs.

Dr ILIJAZ PILAV ((06:11-06:28) 17sn

Life in Srebrenica was hell. But what we went through on that journey. That was the ninth circle of hell

Bosnian Serbs soldiers(06:34-06:38) 2 sn

-Come on out, lads!

ZULFO SALIHOVIC (06:38-06:58) 20sn

We were surrounded. They shelled us. They fired bazookas. Then people came out to surrender

Bosnian Serbs soldiers (07:01-07:10) 9sn

-Are you afraid?

Bosnian citizen:

-How could I not be?

Dr ILIJAZ PILAV ((07:11-07:23) 12sn

People started to scream. They lashed out. They turned their weapons on each other

ZULFO SALIHOVIC (07:24-07:28) 4sn

That's when the suicides began

DR ILIJAZ PILAV (07:29-07:38) 9SN

I saw three of my good friends. They hugged each other one pulled the pin on a grenade. All three were killed

DIS SES (07:58-08:04) 6SN

Two years earlier, a French general had made a pledge to the people of Srebrenica.

GENERAL MORILLON (08:04-08:10) 6 sn

You are now under the protection of the UN forces.

Now, the same building is broken

March,1993 (two years ago)

DIS SES (08:18-08:24) 6SN

Now the new French president called on the UN to salvage its owner.

14 July, 1995

JACQUES CHIRAC(08:24:08:49) 25sn

Our closest allies care deeply about international law and respect the rights of man. Together, we should make a concerted effort to retake the Srebrenica enclave

MALCOLM RIFKIND (08:50-09:01) 11sn

No one believed that either the French or other UN forces in Bosnia were either of a number or with the military equipment required or did they have a mandate to carry out what would be an act of war?

DIS SES (09:02-09:11) 9SN

Britain stands cracked open to alliance that had led the UN in Bosnia. President Chirac looked for support elsewhere.

ANTHONY LAKE(09:11-09:24) 13sn

The president heard president Chirac had with a great interest demurred on the as I call on the military wisdom of it or feasibility of it. And then suggested the alternative.

DIS SES (09:25-09:53) 18SN

Clinton told the French president, he was prepared to use force but only to create a stable balance of power in Bosnia. So the president's men, mapped out a plan. It required transfers of population. That earlier they might have condemned as ethnic cleansing. The isolated muslim enclaves the near border with Serbia would go to the Serbs. But on the other side of the country a large stretch of Serb lands would go to the Muslims.

ANTHONY LAKE (09:53-10:13) 20sn

And that meant that rather than draw the lines in a kind of a higgled- pigged way, that might make sense in terms of a detailed negotiation and where the current populations are. To do what we could to have a territory that there was a simplified as possible.

DIS SES (10:14-10:28) 14SN

The key to the Clinton was to bolster Bosnia's ally Croatia. Croatia had lost a quarter of its territory to rebel Serbs. For 4 years Croatia's president had been planning to seize it back.

FRANJO TUDJMAN(10:29-10:38) 9sn

We wanted to Show our strength. We wanted to Show the Serbs. They had to agree terms

DIS SES (10:40-10:53) 13SN

Croatia was encouraged by the US army to crush the rebel Serbs. All may he did it was the great fight.

WARREN CHRISTOPHER (11:08-11:21) 13sn

We did not think that, that kind of an attack could do anything other than create a lot of refugees and cause a humanitarian problem. On the other hand it always had the prospect of simplifying the matters. We knew a few days before the operation that it was good that it was going to occur.

1 August, 1995

PETER GALBRAITH (11:22-11:31) 9sn

I went down to meet with President Tudjman to deliver a de marched.

FRANJO TUDJMAN (11:32-11:46) 14sn

We are concerned by indication that you are preparing for an offensive in sector south and door. Their secret service didn't let them down!

PETER GALBRAITH (11:47-11:53) 6sn

We make clear to Tudjman that we did not favor military action.

FRANJO TUDJMAN(11:54-12:07) 13sn

Having received their de marched I gave it serious thought. But it didn't stop me. I knew we could win

4 August, 1995

DIS SES (12:10-13:08) 58 SN

Tudjman had read the signals well. 3 days later, his army began shelling the rebel Serbs capital, Knin. The Croats had a huge advantage in men and armour. They rolled in the Knin and the Serb soldiers had already fled. Once again a centuries old community was uprooted. This time, more than hundred thousand Serbs from Croatia. They had stuck by a regime based on ethnic cleansing. Now they paid the price.

FRANJO TUDJMAN(13:08-13:28) 20sn

It seems the majority of the Serbs were in their militia. The rest were deceived into thinking we were fascists. So they fled

DIS SES (13:33-13:43) 10SN

To make sure the Serbs never returned. Tudjman's army set their villagers alight. They murdered hundreds of old people who would not stand.

FRANJO TUDJMAN (13:58-14:18) 20sn

I thought 70% of the Serbs would stay. They'd see that democratic Croatia protects civil rights. The Serbs have only themselves to blame

6 August, 1995

DIS SES (14:18-14:27) 9SN

President Tudjman had achieved an ethnically pure Croatia.

FRANJO TUDJMAN (14:27-14:36) 9sn

With this flag, we've finished our task. We've established a free, independent Croatia

DIS SES (14:37-14:47) 9SN

Bosnian Muslims had joined the Croat ally.

Bihac, Bosnia 9 August, 1995

ALIJA IZETBEGOVIC(14:47-14:57) 10sn

It was my birthday, as it happened. General Dudakovic met me . His victory made him popular

ALIJA is talking with general (14:58-15:07) 9sn

-Welcome to free Bosnia!

-How big is it?

-Thanks to our General, bigger

ALIJA IZETBEGOVIC(15:08-15:14) 6sn

I said, "Bosnia congratulates you" Because we were gaining a lot of land

ALIJA is talking with a soldier (15:14-15:18) 4 sn

My dear soldiers- salute the homeland!

ALIJA IZETBEGOVIC(15:18-15:28) 10sn

Joyous crowds packed the streets

ALIJA is in the street with his citizens (15:29-15:33) 4sn

-You could feel freedom in the air

DIS SES (15:33-15:38) 5SN

The celebration didn't last long.

28 August, 1995

Sarajevo Market Place

Terrible street views

Dis Ses (16:20-16:25) 5sn

37 were killed. The ballistic experts confirmed that shout came from the Bosnian-Serb territory. It was just what the Americans were waiting for.

RICHARD HOLBROOKE(16:46-16:52) 6sn

Finally, the decks for cleared for a real military response not some piece of garbage.

WARREN CHRISTOPHER (16:53-17:01) 8sn

The real bombing campaign not a pinprick not just a campaign not just a bomb or two not just a day or two but as much as it took.

HARIS SILAJDIC(17:26-17:53) 27sn

I must say that I enjoyed it. Did all those who killed so many defenseless people. Those who aimed baby hospitals, those who aimed children while playing could finally feel what it means to be targeted to be defenseless. And they deserved it.

DIS SES (17:53-18:03) 10SN

The bombing had hurt the Bosnian Serbs in more ways than one. That morning when they had been more vulnerable, they have been summoned to a secret meeting in the capital of Serbia.

RADOVAN KARADZIC (18:04-18:09) 5sn

We knew we'd be bombed no matter what we did

DIS SES (18:10-18:16) 6SN

The call came from their paymasters. The president of Serbia and the president of Montenegro.

MOMIR BULATOVIC (18:16-18:30) 14sn

The Bosnian Serbs were really frightened. They finally realized. They'd gone too far this could finish Bosnia's Serb Republic

Belgrade, 1991

DIS SES (18:31-18:42) 11SN

The president of Serbia had unleashed Bosnian Serbs to fight his war. Within 2 years that blocked any peace that would have secured his gains. He had to bring them to heel.

RADOZAN KARADZIC (18:42-18:50) 8sn

We knew Serbia wouldn't support us forever. But we had to fight to the bitter end

SLOBODAN MILOSEVIC(18:50-19:03) 13sn

It's crucial to stop the war immediately. How we do it isn't the issue. We could discuss details forever

DIS SES (19:0-19:11) 6SN

Milosevic now demanded that the Bosnian Serbs sign an agreement granting him full power to negotiate a peace.

MOMIR BULATOVIC (19:11-19:25) 14sn

We were ready to impose a total blockade nothing would get through. Not even humanitarian aid. We'd abandon the leaders of Bosnia

MOMCILO KRAJISNIK(19:26-19:29) 3sn

We, as the Serb Republic, had to defend our interests

MOMIR BULATOVIC (19:30-19:39) 9sn

It was hard for them to sign our terms. For them, it would be political suicide

DIS SES (19:40-19:45) 5 SN

There was one man powerful enough to save Karadzic.

MOMIR BULATOVIC (19:46-19:57) 11sn

Our Patriarch was called in. He was the nation's conscience. He could be their alibi for accepting the proposal

His Holiness PATRIARCH PAVLE(19:58-20:10) 12sn

Differences of opinion are inevitable. But never lose sight of the common interest

31 August,1995

DIS SES (20:11-20:14) 3 SN

The Bosnian Serb leaders surrendered.

RICHARD HOLBROOKE (20:14-20:31) 17sn

We consider President Milosevic's announcement yesterday that he can now negotiate for the Bosnian Serbs sth. of a procedural breakthrough. In fact, we knew that we had entered the realm of the serious negotiation for the first time.

DIS SES (20:34-20:41) 7SN

As American aircraft in the Bosnian Serbs, the American assistance secretary state Shupperwell???(anlaşılmayan cümle) Arrived to the capital.????(anlaşılmayan cümle)

RICHARD HOLBROOKE (20:42-20:48) 6sn

President Clinton has set us here today on a mission of peace in a moment of war. All of its goal was to persuade the warring presidents to come to a peace conference.

DIS SES (20:54-21:08) 14SN

To the Serbs he offered a form of recognition of their mini state in Bosnia, Republica Sırska.

RICHARD HOLBROOKE (21:10-21:19) 9sn

There is one Bosnia. It's got two parts. Everyone agreed it would have 2 parts. Sir Evil's concession was to let one part be called Republic of Srpska.

13 September, 1995 Presidential retreat, Belgrade

DIS SES (21:19-22:02) 31SN

In return, he promised the Bosnian Muslims that US troops would enforce a peace deal. American shuttle diplomacy was backed by American money. NATO planes destroyed the Bosnian Serb communications network. They couldn't even make telephone calls. President Milosevic had to do sth. He met Holbrooke in Belgrade.

RICHARD HOLBROOKE (22:03-22:06) 3sn

Milosevic says to us we've got to stop the bombings.

CHRISTOPER HILL(22:07-22:19) 12sn

He was challenging Holbrooke's manhood by saying you know you're in charge that country. Holbrook can't you in a make the bombing stop? Can't you do it?

DIS SES (22:20-22:29) 9SN

Holbrook said that first the shilling of Sarajevo must stop. Milosevic told him we should talk to the men responsible.

MOMIR BULATOVIC (22:30-22:40) 10sn

Milosevic and I told the Americans. They could talk to Karadzic and Mladic directly

CHRISTOPER HILL(22:41-22:44) 3sn

Overclocked over he said where are they? He sat on a villa about 200 metres away.

DIS SES (22:47-22:56) 9SN

Milosevic decided to put Holbrook on the spot. The Americans had pointedly refused to meet Karadzic and Vlastic who had been charged with war crimes.

JAMES PARDEW (22:57-23:04) 7sn

That's one of the few times in this whole negotiation process I thought they called re-shock.

He is talking with Milosovic in the hotel lobby

President Milosevic has made some suggestions and we're gonna take a quick break to caucus among ourselves.

DIS SES (23:14-23:18) 4SN

The Americans decided to eat their words. They would meet the Bosnian Serbs.

RICHARD HOLBROOKE (23:20-23:31) 11sn

So we said the Milosevic: wait a minute, we want to set down some ground rules. Number 1: no historical lectures, no bullshit.

DIS SES (23:32-23:38) 6SN

When the Bosnian Serbs arrived, the Americans told them they must withdraw their heavy weapons from the Sarajevo's hills.

RADOVAN KARADZIC (23:39-23:54) 15sn

We could not accept that ultimatum. It would have lost us Sarajevo. 150,000 Serbs would have been slaughtered by the savage Muslim army

GENERAL MLADIC (23:55-24:00) 5sn

Impossible! We're at war. Those weapons are protecting our people

RICHARD HOLBROOKE (24:01-24:08) 7sn

Miladic is getting angrier and angrier. And he erupts in another one of his statements about the Serb people, the Serb nation.

GENERAL MLADIC (24:10-24:29) 19sn

The Serb nation is in their way. It's a catastrophe for the world's number one power. They want to paint the World the color that pleases them. But they can't settle scores with the little Serb nation

DIS SES (24:31-24:33) 2SN

Now Holbrooke put Milosevic test.

RICHARD HOLBROOKE (24:34-24:39) 5sn

I said Mr. President you told us we were here to be serious. If we are not serious, we have to go.

Dis Ses (24:41-24:47) 6sn

They walked out. Milosevic reminded Mladic that if they stayed out, the NATO will destroy his army.

MOMIR BULATOVIC (24:48-24:58) 10sn

I respected General Mladic as an officer and a man. But after three years of war. He'd lost contact with reality

DIS SES (24:59-25:02) 3SN

The Americans were called back in.

RADOZAN KARADZIC (25:05-25:15) 10sn

And when we were guaranteed that the Muslims would also withdraw their heavy weapons then we agreed

Dis Ses (25:18-25:43) 15sn

The Serbs withdrew the heavy weapons of the crippled equipment of Bosnia's capital. The Americans quote off their airstrikes. All the Americans needed to start their peace conference was a ceasefire in the rest of Bosnia. The Muslims and their Croat ally scrambled to grab territory while they still could.

FRANJO TUDJMAN(25:44-26:02) 18sn

At that time, the Serbs still held well over half of Bosnia. President Izetbegovic and I naturally thought. We had a chance to turn the tables on the Serbs

DIS SES (26:05-26:41) 36SN

In the west of Bosnia, Croat artillery and the Muslim infantries sliced through Serb lines. The concurring armies drove a new wave of Serb refugees into Serbia and Montenegro.

MOMIR BULATOVIC (26:41-26:59) 18sn

We told the Americans this huge exodus of refugees would radically alter politics here. Decisions would be out of our hands. We'd be forced to intervene directly

DIS SES (27:00-27:16) 16 SN

Holbrooke took the warnings seriously. At now that the Muslims had a big...anlaşılmayan cümle). It would be a bit difficult to persuade stop. To put his case, he chose a public display of American friendship for Bosnia. Persuading in of a new ambassador.

Sarajevo, 4 October 1995

DIS SES (27:17-27:38) 21 SN

I will faithfully and well discharge the duties of the office on which I am about to enter.

RICHARD HOLBROOKE (27:40-27:45) 5sn

I will well and faithfully discharge the duties of the office on which I am about to enter. So help me god. After the swearing, I asked of General Don Caret and I could see president Izzetbegovic alone.

GENERAL KERRICK(27:46-27:54) 8sn

We were at that time in the negotiations that if we did not get a ceasefire that we might not have this moment again for some time.

DIS SES (27:54-28:01) 7SN

To persuade Bosnia's president persuade to stop his army, the intelligence officer painted a grim picture.

GENERAL KERRICK (28:02-28:10) 8sn

We were concerned that the Serbs were now reinforcing their area from Sarajevo and others where the weapons had been withdrawn.

RICHARD HOLBROOKE (28:12-28:15) 3sn

I said Mr. President, they are going to be able to punch holes in your lines. Because they are too thin.

ALIJA IZETBEGOVIC(28:16-28:26) 10sn

Our offensive was going well our commanders felt we should push on

RICHARD HOLBROOKE (28:26-28:31) 5sn

I said well you are shooting craps with the destiny of your country.

DIS SES (28:34-28:41) 7SN

The Bosnian president returned to his office to consult his generals. Was it possible the Americans were deceiving him?

GENERAL DELIC (28:42-28:48) 6sn

I said we were strong enough to go forward. We shouldn't agree to the ceasefire

GENERAL HAJRULAOVIC(28:49-28:58) 9sn

We had the men and the weapons to realise our aims.

Zagreb, 19 September 1995

DIS SES (28:59-29:08) 9SN

But President Izzetbegovic had another worry. His Croat ally. A week earlier the Americans had told President Tudjman to ease off.

RICHARD HOLBROOKE (29:09-29:15) 6sn

The Tudjman was very pleased to comply because he didn't want to over strengthen the Muslims anyway.

FRANJO TUDJMAN (29:16-29:21) 5sn

Croats don't live in that part of Bosnia- why risk casualties?

ALIJA IZETBEGOVIC(29:22-29:35) 13sn

We knew what that meant. We'd be fighting alone. The World would be against us in such a fight, there was no chance for Bosnia

DIS SES (29:38-29:44) 6 SN

But Izzetbegovic told the Americans he would need to sell the ceasefire to his people.

RICHARD HOLBROOKE (29:45-29:49) 4sn

He said ok. We want the water, the electricity and the gas turned on.

ALIJA IZETBEGOVIC(29:49-29:59) 10sn

The truth is, we wanted to buy time. I accepted the ceasefire after five days. But first, we had to sort out Sarajevo

Citizen (30:00-30:09) 9sn

Brother, this is hot

This is great

DIS SES (30:10-30:13) 3SN

The longest siege in modern history was over.

5 October, 1995

BILL CLINTON(30:14-30:22) 8sn

I am pleased to announce that the parties in Bosnia have agreed to a ceasefire. To terminate all hostile military activities.

DIS SES (30:26-30:37) 11SN

The president's men rushed to turn to ceasefire into a peace treaty. They would apply all America's diplomatic muscle. They chose an unlikely venue.

American TV News (30:38-30:46) 8sn

Welcome to Wright Patterson Air Force Base. One of the largest and most diverse United States Air Force installations.

DIS SES (30:46-30:57) 11SN

With his re-election looming President Clinton gambled that cooped up in the base the 3 Balkan presidents would hammer out a deal. He gave his men 17 days to twist their arms.

31 October, 1995 Dayton, Ohio

Leadership meeting among Tudjman, Milosevic and Izetbegovic

The optimistic roger talks.

FRANJO TUDJMAN (30:58-31:05) 7sn

I am if I have not, I wouldn't be here.

-Talking with press in the airport

Welcome to Ohio, Mr President

DIS SES (31:11-31:17) 6SN

The Americans hope for peace depended on the man they once called a war criminal.

Press member:

How comfort I even talk to a succeed sir. Come over here.

SLOBODAN MILOSEVIC(31:18-31:36) 18sn

Well I am optimist, I believe that talks will succeed. We attach the great importance to peace initiative to US.

On behalf of President Clinton, I welcome used to the start of these historic peace talks.

-Talking with press in the airport

WARREN CHRISTOPHER(31:40-31:58) 18sn

If we fail, the war will resume and future generations will surely hold us accountable. And then I walked around the other side of the table where they had been carefully placed. And I sort of pushed them together and urged them to shake hands which they did.

DIS SES (32:01-32:13) 12SN

Izzetbegovic knew these talks would ratify the division of his country. He'd already agreed to share half of Bosnia with his dangerous allies, the Croats. The rest would go to the Serbs.

ALIJA IZETBEGOVIC(32:14-32:25) 11sn

At first, we were passed some unacceptable maps. I said they must have slept through all our victories

DIS SES (32:26-32:30) 4SN

From the start Izzetbegovic, told his prime minister to conduct the talks.

HARIS SILAJDZIC(32:31-32:53) 22sn

We cannot revive the dead. We cannot revive the 17.000 children dead in Bosnia. But we can get some justice here and that justice means a fully-functional Bosnian state: integrity, sovereignty, justice, democracy thank you.

DIS SES (32:57-33:14) 17SN

The constitution of a new Bosnian state was to be drafted here. Powers were stripped from the central government and given to the Muslim- Croat Federation and the Serb Republic. No one wanted these ceasefire lines as permanent boundaries. But attempt after attempt to change them led to deadlock.

RICHARD HOLBROOKE (33:15-33:35) 20sn

I had always in my mind a 17-day conference. And here we were on day 16. And we were nowhere further than we have been on day 11. It was very cold and biting day. But I said to Milosevic: let's walk and Chris Hill and Milosevic and I took off a come by security guards and we walked out to the edge of the base and around the fence.

CHRISTOPER HILL(33:36-33:40) 4sn

And we ended up that the at the officer's club at about 12:15.

DIS SES (33:40-33:44) 4SN

Holbrooke's assistant then invited the Bosnian Prime Minister to the officer's club.

ROSEMARY PAULI (33:45-33:48) 3sn

Maybe we could get them together and they could at least talk like you know human beings.

RICHARD HOLBROOKE (33:49-33:59) 10sn

I went over to say hello to Silajdzic and I told him that Milosevic wanted to talk about Gorazde.

HARIS SILAJDZIC(33:59-34:25) 26sn

And he wanted to come to my table. He said no. The fact that he come to my table gives him in a way a psychological advantage. And he is doing sth that is making a concession and so on. So I said no I will go to his table. He's like the boss like Balkan ways.

UNKNOWN VOICE:

They began to speak in Serb operation. And Milosevic was saying Harris: what do you want?

DIS SES (34:25-34:32) 7SN

What he asked for was security for Gorazde. The one remaining Muslim enclaved in eastern Bosnia.

HARIS SILAJDZIC(34:32-34:38) 6sn

We wouldn't leave it as enclave there. We had to connect the territorially with the rest of the Bosnia.

SLOBODAN MILOSEVIC(34:39-34:49) 10sn

We can only solve this crisis in Bosnia by political means. There is no military solution

HARIS SILAJDZIC(34:49-35:02) 16sn

And he said enough is enough. I'll connected, I will do that. You can get a road under the international control from Gorazde to the territory.

DIS SES (35:03-35:13) 10SN

It was agreed that NATO would build the Gorazde- Sarajevo road. So now Milosevic, had to negotiate with the Americans just how much Serb land he'd give up for it?

RICHARD HOLBROOKE (35:14-35:39) 25sn

So that night I brought President Milosevic into our little map room where we had these high-tech video games used to make more precise bombing. We had the entire aerial photograph of the entire country and you could fly with a joystick over part of the country. Stop look straight down, look sideways go up go down.

MOMIR BULATOVIC(35:40-35:57) 17sn

Holbrooke looked at the monitor, he said, "There's nothing but mountains. No houses, no villages" We said, "That's Bosnia". He shook his head

DIS SES (35:59-36:07) 8SN
Borders tried to draw

RICHARD HOLBROOKE (36:10-36:39) 29sn
(anlaşılmayan cümle)

CHRISTOPER HILL (36:39-36:43) 4sn
Football match

DIS SES (36:45-37:15) 30SN
The Americans would return to a betangel evident by the Thanksgiving Day. But the muslims will no longer to make any compromise

ALIJA IZETBEGOVIC(37:20-37:26) 6sn
The Americans seemed to think a few solve it as if this were a personal squabble. In reality, we were divided by a mountain of corpses

DIS SES (37:26-37:30) 4SN
The Bosnians had to be persuaded to play ball.

WARREN CHRISTOPHER(37:32-37:39) 7sn
One method of persuasion he wanted to use on the Bosnians was too big charts. Sometimes they're called story boards which described the number of things that they were achieving.

DIS SES (37:40-37:54) 14SN
What they had achieved was more territory. The Muslim-Croat Federation had been promised 51% of the Bosnia to the Serbs 49%. Christopher's chart showed that the Gorazde corridor took them well over their 51%.

WARREN CHRISTOPHER(37:55-38:01) 6sn
We showed that it is the back of a chair as part of the reason to urge him to conclude this deal. Don't let this deal get away.

HARIS SILAJDZIC(38:01-38:39) 38sn
On the top of one of the panels, as big letters the Federation gains 58% of the territory and when he left that panel was left in president Izzetbegovic's room between the couch and the night case, the land place so on. So the only thing that you could actually see if you sit in the room where the Federation has 58% and then Milosevic came to visit president Izzetbegovic what he saw was that.

DIS SES (38:40-38:47) 7SN
Milosevic didn't see the humor of it. He strode over to the US delegation.

WARREN CHRISTOPHER(38:47-38:52) 5sn
He erupted as I didn't know that I'd given up this much territory.

RICHARD HOLBROOKE (38:52-38:59) 7sn

I said I am very sorry. He said you know only 51%-49% can work and that is our commitment.

DIS SES (39:00-39:24) 24SN

Holbrooke had no choice. He gave the 2 sides until midnight the next day to agree to a 51/49 map. But the Muslims refused to give up a single parcel of land until they'd been satisfied on their key demand. From the start of the talks, their delegation had insisted the Serbs surrender all the districts of Sarajevo they controlled.

HARIS SILAJDZIC(38:24-38:32) 8sn

And the sovereign delegation was very unhappy about that. Because they hoped to divide Sarajevo that is called Serbian Sarajevo and the rest of Sarajevo.

DIS SES (38:32-38:39) 7SN

The top Bosnian Serbs charged with war crimes were barred from the talks. But one representative was allowed to put their case.

MOMCILO KRAJISNIK(39:39-39:48) 9sn

We Serbs only wanted to control local councils in Serb areas and our police

HARIS SILAJDZIC(39:48-39:53) 5sn

The plan that could not work. Obviously we wouldn't agree to that.

RICHARD HOLBROOKE (39:53-40:09) 16sn

Croatia cannot have gone up to the maps and they slamming them with his fists and said I live here. He's pointing to farm a legend???(anlaşılmayan cümle) I am never going to give this up and 6 hours later, they had practically restarted the war.

DIS SES (40:10-40:16) 6SN

Milosevic told Holbrooke he would settle this himself. He made a startling offer to the Muslims' negotiator.

HARIS SILAJDZIC(40:17-40:28) 11sn

He said you deserve Sarajevo because who fought for it and those cowards killed you from the hills meaning the Bosnian Serbs most.

CHRISTOPER HILL (40:28-40:31) 3sn

Milosevic gave it to him. I was amazed.

DIS SES (40:31-40:36) 5SN

It soon became clear, the Serb President required sth in return.

ALIJA IZETBEGOVIC(40:37-40:44) 7sn

Silajdic told me that Milosevic was demanding the town Brcko

DIS SES (40:45-40:59) 14SN

The town of Brcko was the spot where the Serb Republic could be severed into. It would give to Muslims a way to stop fresh Serb aggression. President Izzetbegovic told the Prime Minister that on this he had to be tough.

ALIJA IZETBEGOVIC (40:59-41:11) 12 sn

I told Silajdzic, "Our people expect us to secure peace but they'll be crushed if the price is Brcko"

DIS SES (41:13-41:17) 4SN

The Prime Minister returned to put Izzetbegovic his counter demand for Brcko.

HARIS SILAJDZIC (41:18-41:27) 9sn

President Milosevic will not agree. He said we must solve that thing now. I must have 15-20 kilometre corridor.

DIS SES (41:29-41:53) 24SN

Milosevic won this one. And Slajdzic had to find a way to reduce muslim- Croat share to 51%. In the small hours of the morning, he had an idea. He offered a return huge chunk of territory that muslim-Croat forces had taken from the Serbs just before the conference.

RICHARD HOLBROOKE (41:55-41:49) 4sn

And they shook hands and they said ok. We've made an agreement.

ROSEMARY PAULI (42:00-42:06) 6sn

We actually brought in a bottle of wine that secretary had brought with him. And he said let's celebrate.

DIS SES (42:06-42:18) 12SN

Where every previous attempt had failed. The Americans had succeeded. They ended the war in Bosnia. But in their excitement, they forgot the Croat delegation.

Dr MATE GRANIC(42:20-42:35) 15sn

Secretary Christopher said he'd meet us at 1.00 am. After his session with Milosevic. He still hadn't arrived by 2.00 am. At 2.30, we went to bed

RICHARD HOLBROOKE (42:36-42:41) 5sn

I just felt that sth was very wrong here and I leaned over to Christopher and said:

CHRISTOPER HILL (42:41-42:50) 9sn

Better get to Tudjman here. I said tickets for 4:15. How about I will get Mate Granic?

Dr MATE GRANIC(42:50-42:55) 5sn

He said the Secretary of State wanted to talk to me urgently

RICHARD HOLBROOKE (42:55-43:01) 6sn

Granic arrives sometime at 4:15 -4:20 in the morning dressed impeccably.

CHRISTOPER HILL (43:01-43:07) 6sn

I could see. I am sort of looking to the side he could see sth I look like a map.

Dr MATE GRANIC(43:07-43:15) 8sn

They offered me champagne. I said I'd prefer water until I saw their map

RICHARD HOLBROOKE (43:15-43:22) 7sn

And we produced the map. Not take Slajdzic, mild mannered physician turns into a rhinoceros.

HARIS SILAJDZIC (43:22-43:33) 11sn

Because the map actually cut into. But mainly Croat forces took from Serbs in Western Bosnia.

Dr MATE GRANIC(43:33-43:37) 4sn

This was a totally unacceptable proposal

RICHARD HOLBROOKE (43:37-43:48) 11sn

He jumps up. Hits the map with his hand says impossible, impossible. 0.00% chance that my president will accept us.

Dr MATE GRANIC(43:48-44:00) 12sn

I was emphatic in my refusal. I said, "There's zero point zero chance. We'll accept this map. It's absolutely unacceptable to us"

RICHARD HOLBROOKE (44:00-44:09) 9sn

He turns on Silajdzic and he just rips him says you have given away the territory we conquered.

HARIS SILAJDZIC (44:09-44:19) 10sn

Remember it was almost 20 days of negotiating that we were all very much exhausted with very little sleep.

DIS SES (44:19-44:36) 17SN

In 37 minutes the peace agreement had collapsed. It was left to President Clinton to try to rescue the conference. He phoned the Croat president and asked him to surrender some of the territory they diffuse to give up the night before.

FRANJO TUDJMAN (44:36-44:57) 21sn

I told President Clinton: I had already decided not to allow a few kilometres of rock to jeopardise the peace.

RICHARD HOLBROOKE (44:57-45:05) 8sn

But he said I will do it only if the Bosnians also give up part of the land they claim.

ALIJA IZETBEGOVIC (45:06-45:16) 10sn

At 10.30 pm, Christopher came to see me. He wouldn't sit down. He said, 'I want your final answer within the hour'

WARREN CHRISTOPHER(45:17-45:30) 13sn

I did lose my calm a little with him. And someone said I shouted at him that may be a little overstatement. But I am quite enough. So when I raised my voice, it's noticeable.

ALIJA IZETBEGOVIC (45:30-45:39) 9sn

Our answer was: 'We'll give up the percentage points, but we can't give up Brcko''

DIS SES (45:39-45:45) 6SN

He asked that Brcko given to the Serbs the night before be decided by arbitration.

WARREN CHRISTOPHER(45:46-45:51) 5sn

I told him this was the end of the line and I was not going to try to negotiate sth else for him.

7 am, 21 November, 1995

CNN broadcast (46:00-46:07) 7sn

The United states has already told the Balkan delegations; the talks will end in a few hours without a Bosnia Peace Agreement.

DIS SES (46:08-46:20) 12SN

Milosevic and Tudjman now got together. From the beginning of the crisis in Yugoslavia, they had determined the fate of Bosnia. Milosevic suggested the two of them sign without Izetbegovic.

FRANJO TUDJMAN (46:21-46:25) 4sn

I told him I couldn't do that

Dr MATE GRANIC(46:25-46:35) 10sn

Instead, President Tudjman suggested that Milesevic accept the Bosnian demand for arbitration over Brcko

FRANJO TUDJMAN (46:35-46:43) 7sn

Milosevic said, 'Well, maybe..' to my idea

DIS SES (46:44-46:50) 6SN

Holbrooke and his team was starting an exhausted post-mortem on the conference when Milosevic burst in.

RICHARD HOLBROOKE (46:50-47:01) 11sn

Milazzo it's ok. My last offer that I can ever do for you: I would agree to put the city of birch go under international arbitration to be decided in a year.

PRESIDENT MILOSEVIC (47:02-47:12) 10sn

Surely all our concessions were worth the result: peace

DIS SES (47:12-47:18) 6SN

This time before celebrating they checked with all the parties.

ALIJA IZETBEGOVIC (47:18-47:23) 5sn

I received Christopher. He asked. 'Will you sign if they accept arbitration for Brcko?'

RICHARD HOLBROOKE (47:24-47:27) 3sn

We've got a decide right now and there was a very very long pause.

ALIJA IZETBEGOVIC (47:27-47:33) 6sn

I said, 'Yes' They said, 'Then everything's OK'

RICHARD HOLBROOKE (47:33-47:37) 4sn

It's a bit weird sound to warn the Christopher let's get out of here.

HARIS SILAJDZIC (47:37-47:52) 15sn

He was in front of a gas chamber and they just pulled him back. I hope you watch this

21 November, 1995 Dayton, Ohio

Leaders made an agreement (47:53-48:02) 9sn

I wonder if we could ask the 3 presidents to stand up and for us to join them standing and express our appreciation for what they've done in Dayton and our hopes for the future.

DIS SES (48:16-48:21) 5SN

Today 6 months later, the Dayton Peace is still over/covering/.